การประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน : ประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง

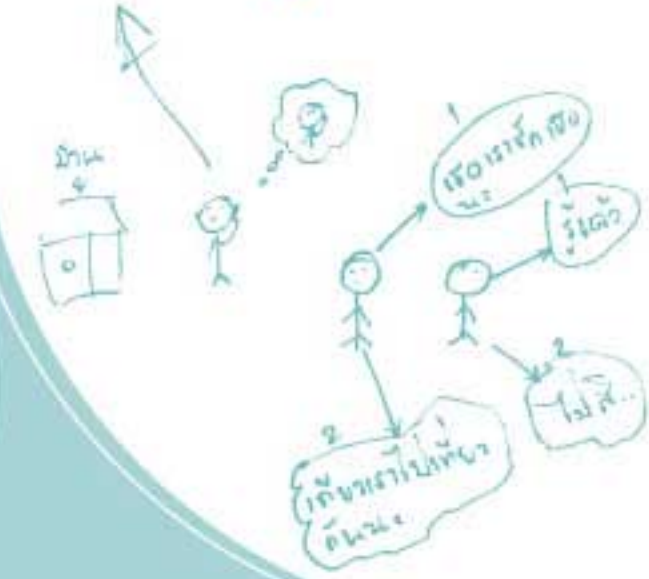

ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนโลก
เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ วัณโรคและมาลาเรีย (GFATM)
บริหารโครงการก้าวย่างอย่างเข้าใจโดยองค์การแพธ (PATH)

รายงานต่อ
องค์การแพธ (PATH)

จัดทำโดย
Health Counterparts Consulting

Qualitative Outcome Evaluation in Students: An Application of Story Telling/Drawing Methodology

การประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน : การประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง

การประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน: การประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง

Qualitative Outcome Evaluation in Students: An Application of Story Telling/Drawing Methodology

.....

รายงานต่อ

องค์การแพธ (PATH)

.....

ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนโลกเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ วัณโรคและมาเลเรีย (GFATM) บริหารโครงการก้าวย่างอย่างเข้าใจ (teenpath) โดยองค์การแพธ (PATH)

.....

จัดทำโดย

Health Counterparts Consulting

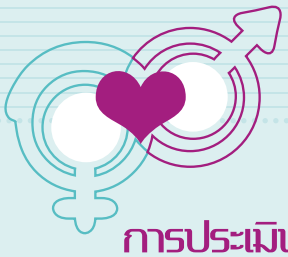

การประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน: การประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง

Qualitative Outcome Evaluation in Students: An Application of Story Telling/Drawing Methodology

นักวิจัย

จอมญาดา ชื่นประจักษ์กุล

ทีมงานภาคสนาม

จอมญาดา ชื่นประจักษ์กุล
ยุทธพงษ์ ศรีวลัย
อัญชัน สิงห์ชัย
วราลักษณ์ กาพา

ที่ปรึกษา

ศิริพร ยงพานิชกุล

พิมพ์ครั้งที่ 1 : ตุลาคม 2551 จำนวน 1,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย : Health Counterparts Consulting
อาคารสุโขทัย ตึก 18 ชั้น 3 ซอยรามคำแหง 30/1
หัวหมาก บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. 0-2321-6217 โทรสาร 0-2321-6217
ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนโลก กระทรวงสาธารณสุข (GFATM)
ออกแบบปกและจัดรูปเล่ม : สถิตย์ แหลมกล้า
พิมพ์ที่ : พี.เอส.ซัพพลาย โทร.081-622-6558 แฟกซ์ 0-2275-2783

สนับสนุนโดย โครงการกองทุนโลก

PATH
A catalyst for global health

teenpath
www.teenpath.net
เพศศึกษาเพื่อเยาวชน

คำนำ

ตลอดระยะเวลาที่โครงการก้าวย่างอย่างเข้าใจ ที่องค์การ PATH เป็นผู้ดำเนินการหลัก ร่วมกับหลากหลายหน่วยงานภาคี ทั้งจากภาคการศึกษา สาธารณสุข และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยได้เริ่มดำเนินงาน เพื่อผลักดันให้เพศศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา มาตั้งแต่ปี 2547 ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานบริหารกองทุนโลกเพื่อ เอดส์ วัณโรค และมาลาเรีย ประเทศไทย องค์การ path ได้มอบหมายให้ คณะบุคคล Health Counterparts Consulting เป็นผู้ดำเนินการด้านการประเมินและติดตามผล คู่ขนานไปกับการดำเนินงานของภาคีต่างๆ โดยได้มุ่งติดตามทั้งในส่วนของระบบการจัดการเรียนรู้เพศศึกษาในสถานศึกษาและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้เรียน โดยใช้วิธีการทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

สำหรับการประเมินผลลัพธ์ในกลุ่มเยาวชนที่ได้เรียนรู้เพศศึกษาในชั้นเรียน มีโจทย์สำคัญอยู่ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้เพศศึกษาเกิดขึ้นในชั้นเรียนมีผลต่อวิธีคิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนหรือกลุ่มเยาวชนในระบบสถานศึกษาได้อย่างไร รวมถึงทักษะการจัดการและความสามารถในการคิดและตัดสินใจในชีวิตประจำวันกับบุคคลรอบข้างของนักเรียน ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเชิงคุณภาพในการสังเกต และรวบรวมข้อมูล เพื่อจะเข้าใจและประเมินได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพัฒนาการเพียงไรของผู้ที่ได้ผ่านการเรียนรู้ ซึ่งข้อมูลจากการสำรวจเชิงปริมาณมีข้อจำกัดที่อาจไม่ได้สะท้อนพัฒนาการเหล่านี้ออกมาได้เพียงพอ

องค์การ path จึงยินดียิ่งที่ คณะผู้วิจัยของ Health Counterparts Consulting ได้ริเริ่ม และทดลองใช้กระบวนการที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ เพื่อรวบรวมข้อมูล ผ่านกระบวนการ “วาดรูปเล่าเรื่อง” (Story Telling/Drawing) ในการเก็บข้อมูลในกลุ่มเยาวชน เพื่อให้เยาวชนได้เป็นผู้เล่าเรื่องและถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านภาพวาดและเรื่องเล่า ทำให้เราได้เข้าใจประสบการณ์ในช่วงชีวิตวัยรุ่นและได้เห็นพลังในการขบคิดของเยาวชนในการจัดการเรื่องต่างๆ ของตัวพวกเขาเอง

รายงานการประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน : การประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง (Story Telling/Drawing) ฉบับนี้ อาจไม่สามารถสะท้อนหรือสรุปได้ชัดเจน สำหรับการประเมินวัดความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่ได้ผ่านการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาในโครงการ และกลุ่มที่อยู่นอกโครงการ ในเชิงการเปรียบเทียบ แต่ความพยายามในการหาวิธีการใหม่ๆ ที่จะเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ถือเป็นคุณูปการต่อการศึกษาถึงวิธีวิจัย เพื่อที่จะพัฒนาเครื่องมือที่เที่ยงตรงยิ่งขึ้น ในการวัดการเปลี่ยนแปลงที่มีความซับซ้อนเป็นพลวัตในอนาคต ที่สำคัญ ข้อคิดที่เยาวชนสะท้อนเรื่องราว ความคิดของตนต่อเรื่องเพศ ผ่านรูปวาดและเรื่องเล่า นับว่ามีคุณค่ายิ่งในการทำให้ผู้อ่าน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่ต้องทำงานด้านการศึกษาและพัฒนาเยาวชน ได้เห็นมุมมอง วิธีคิด และวิธีจัดการเรื่องต่างๆ ของตัวพวกเขาเอง

และเมื่อเยาวชนเริ่มต้นที่จะเล่าเรื่องราวของเขา ผู้ใหญ่คงต้องเริ่มต้นเปิดใจฟังสิ่งที่พวกเขาเล่าอย่างตั้งใจ และใคร่ครวญโดยปราศจากอคติ จึงจะสามารถเห็นช่องทางที่จะสื่อสาร การสร้างบริการ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่จะเอื้อต่อสุขภาวะในเรื่องเพศของเยาวชนได้อย่างแท้จริง

องค์การ PATH ประเทศไทย
ตุลาคม 2551

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการประเมินผลโครงการจัดการเรียนรู้เพศศึกษา “ก้าวอย่างอย่างเข้าใจ” ปีที่สี่ โครงการ “ก้าวอย่างอย่างเข้าใจ” ดำเนินการโดยองค์การแพธ ร่วมดำเนินงานกับกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข และองค์กรภาคีทั้งภาครัฐและเอกชนได้รับการสนับสนุนจากกองทุนโลกเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ วัณโรค และมาเลเรีย (Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria-GFATM) Health Counterparts Consulting ได้เป็นผู้ดำเนินการประเมินผลโครงการมาต่อเนื่องตั้งแต่ปีที่หนึ่งถึงปีที่สี่ โดยมีรูปแบบการประเมินผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะในระยะที่สองของโครงการได้มีการประเมินผลในกลุ่มผู้เรียนด้วยวิธีการสำรวจติดตามอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาสามปี (cohort study) ทั้งในกลุ่มนักเรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เพศศึกษาในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ และในกลุ่มนักเรียนโรงเรียนนอกโครงการเพื่อเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ นักเรียนระดับชั้น ม. 1 ติดตามจนขึ้นสู่ระดับชั้น ม. 3 และนักเรียนอาชีวศึกษาระดับชั้น ปวช. 1 ติดตามต่อเนื่องจนขึ้นสู่ระดับชั้น ปวช. 3 ซึ่งมีโรงเรียน สพฐ. กลุ่มตัวอย่างทั้งในและนอกโครงการจำนวน 16 แห่งและ 10 แห่งตามลำดับ และสถานศึกษาอาชีวศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งในและนอกโครงการจำนวน 10 แห่งและ 9 แห่งตามลำดับ

แต่ในปีที่สี่ของการดำเนินโครงการนี้ ทีมประเมินผลได้ประยุกต์วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วมด้วยการจัดกระบวนการที่เรียกว่า “การวาดรูปเล่าเรื่อง” (Story Telling/Drawing) ให้เป็นเครื่องมือการประเมินผลอีกวิธีการหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีการที่สามารถศึกษาทักษะการจัดการ และความสามารถในการคิดและตัดสินใจด้านพฤติกรรมในเรื่องเพศ รวมถึงพิจารณาว่าผู้เรียนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากหลักสูตรเพศศึกษามาประยุกต์ใช้กับประสบการณ์จริงตามเพศและวัยของผู้เรียนได้อย่างไร

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการ “วาดรูปเล่าเรื่อง” นี้ เป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้สำรวจติดตามต่อเนื่องสามปี ปัจจุบันนักเรียนศึกษาในระดับชั้น ม. 2 ในสถานศึกษา สพฐ. และในสถานศึกษาอาชีวศึกษานักเรียนศึกษา

ในระดับชั้น ปวช. 2 โดยการเก็บข้อมูลครั้งนี้ได้คัดเลือกสถานศึกษากลุ่มในและนอกโครงการอย่างละ 5 แห่ง (จากจำนวนโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามอย่างต่อเนื่องในสถานศึกษา สพฐ. 26 แห่ง แบ่งเป็นในโครงการ 16 แห่งและนอกโครงการ 10 แห่ง และสถานศึกษาอาชีวศึกษา 19 แห่ง แบ่งเป็นในโครงการ 10 แห่งและนอกโครงการ 9 แห่ง) และเลือกนักเรียนที่เข้าร่วมทำกระบวนการจำนวน 5 คน/สถานศึกษา รวมขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ผลทั้งสิ้น 85 คนจาก 20 สถานศึกษา

กรอบการวิเคราะห์ "วาดรูปเล่าเรื่อง" ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 หัวข้อใหญ่ ดังนี้ **สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง** ว่าด้วยเรื่อง 1) การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น ซึ่งกล่าวถึง ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ, ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกัน และ ทักษะการจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ไม่ได้ดั่งใจของนักเรียน 2) การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น หัวข้อถัดมาเป็นเรื่อง**สัมพันธภาพกับคนรัก** ว่าด้วยเรื่องการเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก, การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ, การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ, การพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง, การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นดั่งใจเมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลง และหัวข้อสุดท้าย คือ **พฤติกรรมทางเพศและสุขภาพทางเพศ** ว่าด้วยเรื่องของความสามารถในการตัดสินใจในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก และความรุนแรงทางเพศ

▶ สรุปผลการวิเคราะห์จากภาพวาดและเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้

สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง

- ในภาพรวม นักเรียน สพฐ. ส่วนใหญ่ทั้งในและนอกโครงการ ยังขาดทักษะส่วนบุคคลในการจัดการสัมพันธภาพกับเพื่อน โดยดูจากการบอกความต้องการหรือไม่ต้องการของตนกับผู้อื่น หรือแสดงความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นว่าตนสามารถที่จะต่อรองโดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือสูญเสียสัมพันธภาพได้ อย่างไรก็ตาม นักเรียนในโครงการบางส่วนจัดการเรื่องนี้ได้ดี

• ในภาพรวม นักเรียนอาชีวศึกษาส่วนใหญ่มีทักษะส่วนบุคคลในการจัดการสัมพันธภาพกับเพื่อนได้ดีระดับหนึ่ง โดยสามารถบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้เพื่อนเข้าใจ แต่ก็มีนักเรียนบางคนทั้งในและนอกโครงการที่ยังไม่สามารถปรับเข้ากับกลุ่มเพื่อน และหาวิธีการจัดการบอกความต้องการของตนเองไม่ได้ดี ซึ่งในกลุ่มนี้ พบว่า นักเรียนในโครงการสามารถยืนกรานบอกความต้องการและรู้สึกของตนได้ดีกว่า ในขณะที่นักเรียนนอกโครงการใช้วิธีการตรงกันข้าม คือเงียบ อัดอั้นไว้ หรือไม่ก็ประชดประชัน

• ในการรับมือกับปัญหา หรือจัดการกับความคิดเห็นไม่ลงรอยหรือขัดแย้ง พบว่านักเรียนทั้ง สพฐ. และอาชีวะจำนวนไม่น้อยเลือกใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหานี้ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงต่อตัวเองหรือต่อผู้อื่น โดยมองว่า “การใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดา” และจากการศึกษาค่อนข้างพบเห็นในกลุ่มนักเรียนนอกโครงการมากกว่านักเรียนในโครงการ ทั้งกลุ่ม สพฐ. และกลุ่มอาชีวศึกษา

• ในประเด็นการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น พบว่ายังมีนักเรียนไม่น้อยที่ขาดความเข้าใจและการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น โดยเฉพาะนักเรียน สพฐ. นอกโครงการ ส่วนนักเรียนอาชีวศึกษากลุ่มนอกโครงการยอมรับความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่นได้ดี และยอมรับเรื่องการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ในวัยเรียนของเพื่อนได้

สัมพันธภาพกับคนรัก

• นักเรียนทั้ง สพฐ. และ อาชีวศึกษา มีการแสดงออกในความรู้สึกและอารมณ์กับคนที่ตนชื่นชอบได้อย่างเหมาะสม มีเพียงบางรายที่นักเรียนขาดความมั่นใจในการแสดงออกถึงความรู้สึกเพราะผู้ใหญ่ห้ามปรามหรือไม่มั่นใจในรูปลักษณ์ของตนเอง

• ในประเด็นการพูดคุยเรื่องการชะลอการมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก พบว่า

◦ นักเรียน สพฐ. ที่มีแฟนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยพูดคุยกับคนรักเรื่องการชะลอการมีเพศสัมพันธ์ และมีนักเรียนบางคนในโครงการที่แม้ว่าไม่ได้พูดคุยเรื่องนี้กับคนรัก แต่นักเรียนคำนึงถึงประเด็นนี้อยู่ แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความตระหนัก

ถึงโอกาสที่จะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่นักเรียนนอกโครงการยังไม่ค่อยได้คิดถึงเรื่องนี้

- นักเรียนอาชีวศึกษาบางส่วนได้พูดคุยสื่อสารกับคนรักเรื่องการชะลอการมีเพศสัมพันธ์ และหลายรายก็ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับคนรักของตนแม้ว่าไม่เคยสื่อสารเรื่องนี้กับคนรักก่อนเลย

• ทักษะการจัดการเรื่องสัมพันธภาพกับคนรักของนักเรียนที่มีแฟนทั้งในกลุ่มนักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษาไม่มีความแตกต่างกัน คือนักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะในการจัดการความสัมพันธ์ได้ดี มีเพียงนักเรียนอาชีวะนอกโครงการบางรายที่พบการใช้ความรุนแรงต่อกันเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง

• ทัศนคติของผู้ปกครองมีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการด้านสัมพันธภาพของนักเรียนกับคนรัก นักเรียน สพฐ. ในโครงการค่อนข้างมีการพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครองมากกว่า ในขณะที่นักเรียนอาชีวศึกษาทั้งสองกลุ่มเลือกที่จะไม่พูดคุยเรื่องแฟนกับผู้ปกครอง

พฤติกรรมทางเพศและสุขภาพทางเพศ

• นักเรียนกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์กลุ่มในโครงการ ทั้งใน สพฐ. และอาชีวศึกษา จะมีการแสวงหาข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์ก่อนการมีเพศสัมพันธ์ ในขณะที่นักเรียนกลุ่มนอกโครงการส่วนใหญ่มักจะแสวงหาข้อมูลความรู้หลังจากไปมีเพศสัมพันธ์แล้ว

• นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา กลุ่มในโครงการ มีการพูดคุยสื่อสารกับคนรักในเรื่องเพศก่อนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์มีมากกว่านักเรียนกลุ่มนอกโครงการ ในขณะที่นักเรียนอาชีวะกลุ่มนอกโครงการจะมีการพูดคุยสื่อสารเรื่องเพศกับคนรักหลังจากมีเพศสัมพันธ์เกิดขึ้นไปแล้ว อย่างไรก็ตาม นักเรียนบางรายพูดคุยกับคู่เรื่องเพศแต่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

• นักเรียน สพฐ. ในโครงการมากกว่านอกโครงการ ที่มีความตระหนักถึงผลที่ตามมาของการมีเพศสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการติดเชื้อเอชไอวี และ/หรือ

การตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม ส่วนนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งสองกลุ่มมีความตระหนักต่อผลที่ตามมาในประเด็นเหล่านี้ดี

• นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา กลุ่มในโครงการมีการคิดถึงการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยมากกว่ากลุ่มนอกโครงการ สำหรับกลุ่มนอกโครงการ พบเป็นนักเรียนหญิงทั้งหมด โดยกลุ่มนี้จะมีแฟนเป็นผู้เตรียมอุปกรณ์ ส่วนนักเรียนในโครงการที่ไม่ได้มีการป้องกันพบว่าเป็นเพราะนักเรียนยังมีความเข้าใจผิด ๆ ในเรื่องเพศ อย่างไรก็ดี พบว่านักเรียนนอกโครงการบางราย เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยด้วยถุงยางอนามัยมากขึ้นหลังจากได้เข้ารับการอบรมเรื่องเพศและเอดส์ในภายหลัง

• การเข้าถึงอุปกรณ์การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนชาย ทั้งในและนอกโครงการคือนักเรียนสามารถหาซื้อได้ด้วยตัวเอง แต่พบว่านักเรียนอาชีวะหญิงในโครงการสามารถซื้อหาอุปกรณ์เหล่านี้ได้มากกว่านักเรียนหญิงนอกโครงการ

▶ ข้อเสนอแนะ

• ควรแนะนำให้ครูผู้สอนเน้นจัดการเรียนรู้ประเด็นทักษะส่วนบุคคลให้นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา โดยเฉพาะการยืนกรานบอกความต้องการและไม่ต้องการ รวมถึงอธิบายเหตุผลของตนเองกับผู้อื่นและเรียนรู้ที่จะรับฟังผู้อื่น เมื่อนักเรียนมีความเห็นไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในกลุ่มเพื่อน

• ควรแนะนำให้ครูผู้สอนเน้นการสาธิตวิธีการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนเพศศึกษา เพราะความรู้เรื่องวิธีการใช้ถุงยางอนามัยส่งผลต่อการตัดสินใจของนักเรียนที่จะใช้และไม่ใช้ถุงยางอนามัยในสถานการณ์ที่นักเรียนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์จริง

• ควรสนับสนุนให้มีการเรียนรู้การใช้อุปกรณ์ป้องกันเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย ซึ่งผู้เรียนไม่ควรเรียนรู้เฉพาะแต่อุปกรณ์ที่ใช้ในเพศของตนเอง เช่น วิธีการ

ใช้ถุงยางอนามัยไม่ใช่เรื่องของนักเรียนชายอย่างเดียวหรือการทานยาคุมกำเนิดไม่ใช่เรื่องของนักเรียนหญิงอย่างเดียว เป็นต้น แต่ทำให้ทุกวิธีการป้องกันเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตาม ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสนับสนุนทัศนะที่ว่าการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยเป็นการแสดงความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและต่อคู่ของตนด้วย

- ควรสนับสนุนให้เยาวชนตระหนักถึงวิธีการจัดการความไม่พึงพอใจ ความโกรธของตนเองด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น และต่อตนเอง เนื่องจากในรายงานฉบับนี้พบมิติการใช้ความรุนแรงปรากฏอยู่ทั่วทุกระดับ เช่น ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นด้วยวาจาหรือทำร้ายร่างกาย แม้กระทั่งใช้ความรุนแรงทางเพศ และยังรวมถึงการใช้ความรุนแรงต่อตนเองด้วยการทำร้ายร่างกายตนเอง เป็นต้น ซึ่งการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำทั้งกับตัวเอง กับเพื่อน กับคนรัก กับคนที่ไม่ได้รัก หรือแม้แต่ไม่รู้จักก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าควรสนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเองและเรียนรู้ที่จะเคารพผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน

- ควรสนับสนุนให้ครูผู้สอนเพศศึกษาจัดการเรียนรู้เพศศึกษาที่เป็นความรู้สำหรับคนทุกเพศวิถีอย่างแท้จริง ดังนั้น หากห้องเรียนเพศศึกษามีผู้เรียนที่มีตัวตนทางเพศที่หลากหลาย ครูผู้สอนควรเชื่อมโยงและสรุปประเด็นกิจกรรมให้เห็นถึงความหลากหลายในมิติทางเพศด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสัมพันธภาพ, พฤติกรรมทางเพศ, สุขภาพทางเพศ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง หรือเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียนมากขึ้น

- ควรส่งเสริมการทำงานเรื่องเพศศึกษาในกลุ่มผู้ปกครองของนักเรียน โดยทำงานทั้งสองด้านคือ ด้านหนึ่งทำให้ผู้ใหญ่เปิดใจและเรียนรู้วิธีการสื่อสารเรื่องเพศกับลูก และอีกด้านหนึ่งทำให้ผู้ใหญ่เชื่อมั่นและเห็นพลังในเยาวชนที่เป็นตัวตนที่มีความคิดใคร่ครวญ มีอำนาจในการต่อรองว่าจะเล่าหรือไม่เล่า หรือจะเล่าเฉพาะบางเรื่องให้พ่อแม่รู้ เป็นการทำงานที่อยู่บนพื้นฐานที่เยาวชนไม่เป็นตัวตนที่ไร้อำนาจ เพราะผลการศึกษาฉบับนี้ ทำให้เห็นชัดว่านักเรียนใคร่ครวญและคาดคะเนทัศนคติของพ่อแม่ก่อนตัดสินใจเลือกเล่าหรือไม่เล่าเรื่องของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ตราบใดก็ตามที่พ่อแม่ไม่เชื่อมั่นในศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ของลูกก็ยากที่เด็กจะพูดเรื่องของตนเอง

• ควรส่งเสริมให้มีแหล่งบริการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเรื่องเพศแก่นักเรียน และเป็นแหล่งบริการที่นักเรียนเข้าถึงได้อย่างแท้จริง เพราะมีข้อมูลที่ปรากฏในผลการศึกษาครั้งนี้ว่านักเรียนกลุ่มหนึ่งต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและต้องการข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องเพศของตนกับคนรัก ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันเช่น ประจำเดือนขาด, มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศ, ถูกใช้ความรุนแรงระหว่างคู่ ฯลฯ

Executive Summary

This report is part of a larger 4-year evaluation report of the Teenpath sex education Project, implemented by PATH in collaboration with the Department for Disease Control (DDC) of the Thai Ministry of Public Health, and other partners in both the private and public sectors. Funding for the Project has been provided by the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria (GFATM). This 4-year evaluation was sub-contracted to Health Counterparts Consulting. The evaluation included both quantitative and qualitative data collection methods, and focused on Project outcomes among the school-based population during years 2 to 4 of the Project. As specified in the evaluation design, the evaluator conducted repeat rounds of data collection among school students who participated in the sex education activities in schools affiliated with the Project. These results were compared with a control group of students in schools outside the Project area. Data were collected at regular intervals over a three-year period. The evaluation focused on students in the first three grade levels of lower high school and vocational school. Of 26 general education schools, sixteen were in the Project area and ten outside (i.e., controls), while the 19 vocational schools include ten in the Project area and nine controls. To supplement the quantitative data, the evaluators collected qualitative information by using the applied participatory research method of 'story telling/drawing'. These tools were used to explore the level of maturity in sex behavior attitudes and potential decision-making, and to document to what extent these abilities were actually applied in their sexual relationships with peers.

A total of 85 students were selected to participate in the 'story telling/drawing' qualitative data collection including groups of five Year 2 students from a sub-sample of the 26 general education schools and the 19 vocational schools.

The conceptual framework for the story telling/drawing divides the analysis into three dimensions of relationships. The section on **Relationships among Peers** explores skills in expressing wants/dislikes and ability to explain personal decisions to others; skills in managing one's opinions when they are not in line with or contrary to those of others; skills in managing one's undesirable emotions and the respects to sexual diversity. The section on **Love Relationships** covers topics such as initiating the relationship, expressing expectations for the relationship to one's lover, managing relationship difficulties, communicating with parents/guardians about the love relationship, and skills in coping with negative emotions when a love relationship ends. A final section on **Sexual Behavior and Sexual Health** looks at sexual behaviors and the ability to make healthy sex behavior decisions.

Findings form the story telling/drawing analysis are summarized as follows:

Relationships among Peers

- Most general education students have not yet fully developed skills in expressing wants/dislikes during interactions with peers. Respondents in both Project and non-Project areas did not have adequate negotiation skills due to the fact that they lacked confidence in their ability to persuade, deny or disagree with others without jeopardizing the social relationship.

- Most vocational students were better able to express their wants/dislikes and to explain their positions to peers. There are groups of students in both Project and non-Project schools who could not successfully mix with their peers. Students in Project schools out-performed their counterparts in non-Project schools in being more assertive about speaking out with friends, whereas students in non-Project schools were more likely to suppress their opinions when in conflict with others in a group, or merely made a sarcastic remark.

- On the topic of resolving differences of opinion and other conflicts, many male and female students particularly in non-Project schools, preferred to use a confrontational approach and violence act to self or others saying "this is normal".

- On the topic of respecting sexually diverse lifestyles, and not making superficial judgments based on appearance, many students, particularly general education students in non-Project schools, were negatively judgmental of their gay student peers. Vocational students in non-Project schools were open-minded toward their straight peers, regardless or whether those students are sexually active or have a pregnancy while still enrolled.

Love Relationships

- Students in both general education and vocational schools could appropriately express their emotions to the boys/girls they admire to. Only a few that still lacked the confidence to show their feelings due to the negative thought about their look or the disapproval of their parents/guardians.

- Regarding the topic of delaying sex discussion, it can be concluded that:

  - Among general education students, very few general education students discussed delaying sex with their boy/girlfriend. Students in Project schools seemed more aware that their intimate relationships could lead to sex in contrast to students in non-Project schools who did not seem to think beyond entering a relationship or what the consequences might be.

  - A portion of vocational school students discussed with their boy/girlfriends about delaying sex. There were some students who never discussed this issue with their lovers before intimately involving with their lovers.

- When the relationship did advance to a more intimate stage, most students in both general education and vocational schools could handle and cope with the relationship difficulties. The exception is found in some vocational students outside of Project schools (and their lovers) that they were more likely to engage in violent behavior without consideration of bodily harm or self-respect.

• The attitudes of parents/guardians, both spoken and implied toward their child's having a love relationship while still a student has enormous influence on these relationships when they occur. General education students in Project schools were more likely to tell their parents/guardians about their boy/girlfriends. In contrast, vocational students in both Project and non-Project schools tended to hide the secret of their intimate relationships from their parents/guardians.

Sexual Behavior and Sexual Health

• Students in Project schools sought factual information about sex and HIV before initiating sex whereas students in non-Project schools were more likely to do this after sex has taken place.

• General education as well as vocational students in Project schools communicated adequately with their lovers about sexual risks before deciding to initiate sex. Vocational students outside the Project schools were more likely to do this after sex has taken place. Despite a discussion with their lovers on safe sex and preventive means, some students did not intentionally practice them.

• General education students in Project schools had a greater awareness of the negative consequences of unsafe sex, including HIV and unwanted pregnancy. Vocational students in both groups were well aware of the consequences of sex activities.

• General education students as well as vocational students in Project schools were more likely to think about safe sex. However, some students in Project schools still had misconceptions about sex such as withdrawal is an effective way to prevent pregnancy and STDs, etc. Among students of non-Project schools, female students were more likely to practice safe sex as their lovers were the ones who prepared the preventive technology. Some couples in non-Project schools intended to use a preventive method after they exposed to a HIV/AIDS and sexuality education program.

• There is no difference in male students between Project and non-Project schools in accessing the preventive technology. Among the female students, it is noticed that female students in Project vocational schools have more experienced buying the prevention technology than their counterparts in non-Project schools.

Recommendations from the Study

• General education and vocational school teachers should be encouraged to build practical skills for students such as standing up for one's preference/objection in a way that can be reasonably explained to their peers. The teachers should also promote open exchange of knowledge and opinions with others especially when there is disagreement, and how to manage disagreement and remain civil to each other.

• Teachers in sex education classes should demonstrate proper use of condoms since this skill helps determine whether a couple decides to use condoms when they do decide to have sex.

• There should be an effort to create the norm that safe sex is a responsible behavior and a responsibility of everyone. Safe sex is the responsibility of both persons in the relationship. Therefore, male and female students should learn about all methods of prevention and abandon the concept of a "man's method" or a "woman's method". Thus, female students should learn about male condoms and male students should learn about oral contraceptives and see the relevance of these methods for both sexes.

• Schools need to address the issue of violence more forcefully since this study found evidence of this problem at all levels including self-mutilation, violent speech, bullying, and sexual violence. There are many contexts and dimensions of this violence. It may occur when a student is unable to cope with life pressures and takes it out on his own body or through violent acts

against friends, lovers, or others, even strangers. Students must develop a greater awareness of this problem as a problem and develop a healthy respect for themselves, their body and that of others.

- Teachers need to be supported to teach sex education for all sexual orientations. The classroom is likely to include persons who have different sexual norms. Therefore the teacher needs to present a broad discussion which links the core messages of healthy sexual attitudes and behavior with the diverse sexual lifestyles that are found in society. The teacher needs to reflect this diversity in the discussion of intimate relationships, sexual behavior, sexual health, etc. This will help students (and teachers) to learn from each other in a more open environment.

- There is a large need to support sex education awareness-raising for the parents/guardians of the students. This can be approached from two angles: one angle would help parents/guardians communicate more effectively with their child about sex. A second angle would be to help the adults see the resourcefulness and capacity of youth to make responsible choices when they have good information and support. This approach would support the students to share what and when they want to share with their parents/guardians, and to move away from the model of youth as passive recipients of instruction and guidance from elders. This study found that the perceived attitudes of one's parents are a strong determinant of whether the child will or will not share details of his/her intimate life. In other words, unless the parents have confidence in the ability of their child to understand and analyze life challenges, it will be hard for the child to ever discuss these with the parents.

- A place should be established where students feel comfortable to go for counseling and other services related to sexual health and relationships. This service should be fully accessible since data from this study show that some groups of students need urgent help. There is a compelling need for factual information to help the students make informed sexual health decisions. Some of the common topic areas include a missed or late menstrual cycle, risk behavior for contracting HIV or other STDs, and gender-based violence, among others.

คำขอบคุณจากใจทีมวิจัย

ทีมวิจัยเริ่มต้นทำรายงานประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน : การประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่องเล่มนี้ ด้วยการเปิดใจและลองเรียนรู้วิธีการเก็บข้อมูลในกลุ่มเยาวชนรูปแบบใหม่ เดิมทีนักวิจัยสร้างเครื่องมือคำถามชุดหนึ่งเพื่อใช้พูดคุยกับเยาวชนทั้งเป็นรายกลุ่มหรือรายเดี่ยว ซึ่งข้อมูลที่ได้มักจะไม่ได้ภาพของทักษะการจัดการหรือความนึกคิดและตัดสินใจในเรื่องราวชีวิตประจำวันและเรื่องเพศของเยาวชนเพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนและเป็นการบอกเล่าถึงประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทักษะการจัดการและการตัดสินใจของนักเรียนแต่ละคนย่อมมีบริบทและเงื่อนไขแตกต่างกันด้วย จึงกล่าวได้ว่าการนำกระบวนการวาดรูปเล่าเรื่องมาใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทำให้เราได้ข้อมูลในกลุ่มเยาวชนเชิงลึกมากขึ้น ทีมนักวิจัยขอขอบคุณเยาวชนนับร้อยคนที่ช่วยถ่ายทอดประสบการณ์ในช่วงชีวิตวัยรุ่นเป็นร้อยเรื่องเป็นร้อยรูป เยาวชนทุกคนที่มาร่วมทำกิจกรรมล้วนตั้งใจถ่ายทอดและวาดรูปของตนเองอย่างดีที่สุด บางคนอยากเก็บรูปวาดของตนเองไว้เป็นที่ระลึก เราขอขอบคุณเยาวชนทุกคนที่ให้โอกาสผู้ใหญ่ได้เรียนรู้วิธีการที่จะเข้าหาและได้ยินเสียงของเยาวชนในวันที่เยาวชนอยากเล่า

ทางทีมวิจัยของสำนักงานที่ปรึกษาพันธมิตรสาธารณสุข (Heath Counterparts Consulting) ขอขอบคุณโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 20 สถานศึกษาที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดพื้นที่ เวลา และจัดนักเรียนมาเข้าร่วมทำกิจกรรม ให้ความอนุเคราะห์ทีมวิจัยจนสามารถดำเนินงานอย่างสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกเหนือจากนี้ ทีมวิจัยขอขอบคุณองค์การแพธที่ให้การสนับสนุนต่อการศึกษาครั้งนี้ จนเกิดขึ้นเป็นรายงานฉบับนี้ ซึ่งถือเป็นคุณูปการสำหรับนักวิจัยอีกแนวทางหนึ่งด้วย

คณะทีมวิจัยสำนักงานที่ปรึกษาพันธมิตรสาธารณสุข
กันยายน 2551

เมื่อเยาวชนเริ่มต้นที่จะเล่าเรื่องราวของเขา ผู้ใหญ่คงต้องเริ่มต้นเปิดใจฟังสิ่งที่พวกเขาเล่าอย่างตั้งใจ และใคร่ครวญโดยปราศจากอคติ จึงจะสามารถเห็นช่องทางที่จะสื่อสาร การสร้างบริการ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่จะเอื้อต่อสุขภาวะในเรื่องเพศของเยาวชนได้อย่างแท้จริง

สารบัญ

คำนำ	3
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	5
Executive Summary	12
คำขอบคุณ	18
สารบัญ	20
สารบัญตาราง	23
บทที่ 1 บทนำ	25
คำถามหลักในการวิจัย	26
กระบวนการวิจัย “วาดรูปเล่าเรื่อง (Story Telling / Drawing)”	27
กลุ่มตัวอย่างและเกณฑ์การเลือกตัวอย่าง	29
ระยะเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม	30
กรอบการวิเคราะห์ “วาดรูปเล่าเรื่อง”	30
กลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์ผล	32
จริยธรรมในการวิจัย	34
บทที่ 2 สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง	37
การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น	38
กลุ่มตัวอย่างนักเรียน สพฐ.	
• ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ	39
• ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกัน	45
• ทักษะจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ไม่ได้ดั่งใจของนักเรียน	51

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอาชีวศึกษา
- ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ 54
- ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกัน 59

การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น 61
กลุ่มตัวอย่างนักเรียน สพฐ. 62
กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอาชีวศึกษา 67
สรุปข้อค้นพบ 70

บทที่ 3 สัมพันธภาพกับคนรัก 73
กลุ่มตัวอย่างนักเรียน สพฐ.
- การเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก 74
- การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ 80
- การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ 85
- การพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง 87
- การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นดั่งใจเมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลง 91

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอาชีวศึกษา
- การเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก 93
- การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ 95
- การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ 99
- การพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง 102
- การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นดั่งใจเมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลง 104

สรุปข้อค้นพบ 106

บทที่ 4 พฤติกรรมทางเพศและสุขภาพทางเพศ 109
ความสามารถในการตัดสินในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก
- นักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโครงการ 111
- นักเรียนกลุ่มตัวอย่างนอกโครงการ 122

ความรุนแรงทางเพศ 134
สรุปข้อค้นพบ 135
การเรียนรู้ในชั้นเรียนสู่การนำไปใช้ชีวิตนอกห้องเรียน 137

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 139
บทสรุป 139
ข้อเสนอแนะ 142

ภาคผนวก 144
กระบวนการ “วาดรูปเล่าเรื่อง” 145
เทคนิคในการจัดกระบวนการสำหรับนักวิจัย 150
จุดเด่นของกระบวนการ 150
จุดด้อยของกระบวนการ 151

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 กรณีศึกษานักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการยืนกรานความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น 38

ตารางที่ 2 กรณีศึกษานักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น 61

แผนผังกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศของนักเรียนกลุ่มในและนอกโครงการ 110

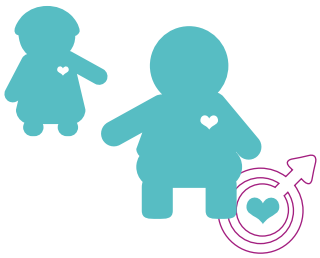

บทที่ 1

บทนำ

โครงการ “ก้าวย่างอย่างเข้าใจ” เป็นโครงการระดับประเทศว่าด้วยการป้องกันเอดส์และให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่กลุ่มเยาวชนในระบบ โดยมีองค์การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสาธารณสุข (องค์การ PATH) ร่วมดำเนินงานกับกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข และองค์กรภาคี ทั้งภาครัฐและเอกชนได้รับการสนับสนุนจากกองทุนโลกเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ วัณโรคและมาเลเรีย (Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria-GFATM) ซึ่งการดำเนินงานของโครงการมีระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี 2546 - 2551 และปัจจุบันกำลังย่างเข้าสู่ปีสุดท้ายของโครงการ

การประเมินผลโครงการการจัดการเรียนรู้เพศศึกษา “ก้าวย่างอย่างเข้าใจ” ดำเนินการโดย Health Counterparts Consulting มีการประเมินผลต่อเนื่องทุกปี โดยมีรูปแบบการประเมินผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะในระยะที่สองของโครงการได้มีการประเมินผลในกลุ่มผู้เรียนด้วยวิธีการสำรวจติดตามอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาสามปี (cohort study) ทั้งในกลุ่มนักเรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เพศศึกษาในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ และในกลุ่มนักเรียนโรงเรียนนอกโครงการเพื่อเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ นักเรียนระดับชั้น ม. 1 ติดตามจนขึ้นสู่ระดับชั้น ม. 3 และนักเรียนอาชีวศึกษาระดับชั้น ปวช. 1 ติดตามต่อเนื่องจนขึ้นสู่ระดับชั้น ปวช. 3 ซึ่งมีโรงเรียน สพฐ. กลุ่มตัวอย่างทั้งในและนอกโครงการจำนวน 16 แห่งและ 10 แห่งตามลำดับ และสถานศึกษาอาชีวศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งในและนอกโครงการ จำนวน 10 แห่งและ 9 แห่งตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ในการประเมินผลที่ผ่านมาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพแบบเดิมๆ ยังมีข้อจำกัดในการได้มาข้อมูลที่ทำให้ไม่เห็นถึงประสบการณ์ ทักษะการจัดการ และความสามารถในการคิดและตัดสินใจในเรื่องเพศของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งล้วนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ข้อจำกัดดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเพราะวิธีการเก็บข้อมูลไม่เอื้อต่อการเล่าเรื่องของกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะในวงสนทนากลุ่มที่มีผู้อื่นร่วมอยู่ด้วย หรือกลุ่มเป้าหมายไม่สะดวกใจหรือไม่รู้สึกสนิทใจพอที่จะแบ่งปันข้อมูลให้ผู้วิจัยที่ไม่คุ้นเคยฟัง ดังนั้น ในปีที่สี่ของการดำเนินโครงการนี้ ทีมประเมินผลได้ประยุกต์วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม ด้วยการจัดกระบวนการ “การวาดรูปเล่าเรื่อง” (Story Telling/Drawing) ให้เป็นเครื่องมือการประเมินผลอีกวิธีการหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีการที่สามารถศึกษาทักษะการจัดการ และความสามารถในการคิดและตัดสินใจด้านพฤติกรรมในเรื่องเพศ รวมถึงพิจารณาว่าผู้เรียนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากหลักสูตรเพศศึกษามาประยุกต์ใช้กับประสบการณ์จริงตามเพศและวัยของผู้เรียนได้อย่างไร

คำถามหลักในการวิจัย

- นักเรียนมี**ทักษะ**การสื่อสารบอกความต้องการและไม่ต้องการของตน รู้จักต่อรอง ปฏิเสธ คาดคะเน ตัดสินใจ รับฟังผู้อื่น เลือกวิธีการในการจัดการได้อย่างเหมาะสม หรือไม่อย่างไร (Personal Skill)

- นักเรียนมี**ทักษะ**ในการสร้าง รักษา ยุติความสัมพันธ์ได้ดีโดยไม่ขัดแย้ง แสดงความรู้สึกและอารมณ์ทางเพศได้อย่างเหมาะสม และจัดการกับอารมณ์ของตน เช่น ความไม่ได้ดั่งใจ ความสูญเสีย ฯลฯ ได้อย่างไร (To handle relationship / EQ)

- นักเรียนมี**ทัศนคติ**แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเคารพการตัดสินใจของตนเองและผู้อื่นได้ ไม่เร่งตัดสินผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างโดยไม่ขึ้นกับสถานะทางเพศ เห็นว่าเรื่องเพศและการแสดงตัวตนทางเพศเป็นเรื่องที่หลากหลาย ได้หรือไม่อย่างไร (Respect / Equality)

- นักเรียนมี**ความสามารถในการคิดและตัดสินใจ**ที่รอบคอบ คือ รู้จักประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม มีการวางแผนรองรับ และเมื่อตัดสินใจแล้วยอมรับกับผลที่ตามมา ได้หรือไม่อย่างไร (Thinking ability / Thinking decision)

• นักเรียนได้นำความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่เรียนรู้จากหลักสูตรเพศศึกษามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และสุขภาพทางเพศของตนเองได้หรือไม่อย่างไร

กระบวนการวิจัย "วาดรูปเล่าเรื่อง (Story Telling/Drawing)"

วิธีการ

การประเมินเชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียนครั้งนี้เป็นการใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Approach) โดยมีกระบวนการ 3 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ คือ 1) อุ่นเครื่องเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการหลัก (Ice-breaking) 2) กระบวนการ "วาดรูปเล่าเรื่อง (Story Telling/Drawing)" และ 3) การพูดคุยเชิงลึกรายบุคคล (In-depth Interview) สำหรับขั้นตอนกระบวนการดูรายละเอียดในภาคผนวก

ขั้นตอนที่ 1 การอุ่นเครื่องเพื่อนำสู่กระบวนการหลัก ในขั้นตอนแรกนักวิจัยแนะนำตัวเองและทำความรู้จักกับผู้เข้าร่วม ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม สร้างกติกาและข้อตกลงร่วมกันในการร่วมกระบวนการ

หลังจากนั้นนักวิจัยใช้กิจกรรมอุ่นเครื่อง ควรเป็นกิจกรรมง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนโดยใช้เกมหรืออุปกรณ์ที่นำพาให้ผู้เข้าร่วมเข้าสู่หัวข้อของการทำกิจกรรมในขั้นตอนที่สอง นักวิจัยควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วย เพื่อสร้างสัมพันธภาพให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้เข้าร่วมมากยิ่งขึ้น สำหรับการประเมินครั้งนี้นักวิจัยเลือกใช้เกม "Love Check" (เฉพาะบัตรภาพขอบสีแดงและเขียว) เพราะมีเนื้อหาใกล้เคียงกับหัวข้อภารกิจต่อไปที่ให้ผู้เข้าร่วมทำ

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการ "วาดรูปเล่าเรื่อง" เป็นกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ของตน โดยการวาดรูปลงในกระดาษฟลิปชาร์ท ซึ่งประเด็นที่เล่าอิงกับเรื่องราวที่พบในเกม Love check ที่กลุ่มผู้เข้าร่วมช่วยกันระดม โดยมีโจทย์ว่าขอให้เป็นเหตุการณ์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เรียนในสถานศึกษาปัจจุบัน (ดูรายละเอียดวิธีการในภาคผนวก)

เกม Love Check เป็นสื่อการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาที่องค์การแพธได้พัฒนาขึ้น เพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่ได้เข้าร่วมโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ โดยวัตถุประสงค์ของเกมสามารถกระตุ้นให้ผู้เล่นได้เข้าใจถึงพฤติกรรมเสี่ยงที่นำไปสู่การติดเชื้อเอชไอวี และการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน รวมทั้งสร้างความเข้าใจในเรื่องการใช้ชีวิตร่วมกับผู้ติดเชื้อเอชไอวี เกม LOVE CHECK เป็นเกมให้จับคู่บัตรภาพโดยมีทั้งหมด 72 ใบหรือ 36 คู่ ทั้งนี้ บัตรภาพทั้งหมดแบ่งเป็น 4 สี ได้แก่ บัตรภาพขอบสีแดง เป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นและการเรียนรู้ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการลดความเสี่ยงในพฤติกรรมเหล่านั้น บัตรภาพขอบสีเหลือง เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องของการปฏิบัติต่อเด็กติดเชื้อเอชไอวี บัตรภาพขอบสีเขียว เป็นการสร้างความเข้าใจในเรื่องความเปลี่ยนแปลงในวัยเจริญพันธุ์ว่ามีอะไรบ้าง และจะนำไปสู่ผลลัพธ์ใดบ้าง และบัตรภาพสีฟ้าเป็นภาพวาด จะให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องโอกาสของการติดเชื้อเอชไอวี การรู้จักวิธีคุมกำเนิดที่สามารถป้องกันการตั้งท้องและการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพูดคุยเจาะลึกรายบุคคล ชวนผู้เข้าร่วมคุยถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในภาพวาดของแต่ละคน การพูดคุยต้องใช้เวลาพอสมควรขึ้นกับประเด็นและรายละเอียดของเรื่องเล่า บางรายอาจจำเป็นต้องนัดหมายกันเป็นครั้งที่สอง นักวิจัยควรเตรียมเครื่องอัดเทปสำหรับบันทึกข้อมูลด้วย ไม่แนะนำให้ใช้วิธีการพูดไปจดบันทึกไปเพราะทำให้การพูดคุยไม่เป็นธรรมชาติและภาษากายของผู้วิจัย เช่น การสบตา พยักหน้า ฯลฯ ที่แสดงออกถึงการตั้งใจฟังจริงๆ เป็นสิ่งสำคัญช่วยให้ผู้เล่ารู้สึกมั่นใจที่จะเล่ามากขึ้น

จุดเด่น/จุดด้อยของกระบวนการ

จุดเด่นของกระบวนการ

- ช่วยกระตุ้นให้เล่าเรื่องง่ายขึ้น ไม่เคอะเขิน และภาพวาดยังช่วยลำดับเรื่องเล่า
- ในขณะที่เล่าเรื่องผู้วิจัยได้เข้าใจความรู้สึก ความนึกคิด และเห็นการตัดสินใจของผู้เล่าต่อเหตุการณ์ต่างๆ

• ภาพเป็นตัวนำทางในการพูด เช่น ภาพวาดของการมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก ผู้เล่าหลายคนมักชี้ไปที่ภาพก่อนที่จะเล่าถึงเหตุการณ์ เป็นการเกริ่นนำเข้าสู่ประเด็น เพื่อทำให้ผู้วิจัยเข้าใจความสัมพันธ์ของผู้เล่ากับคนรักได้ทันที ก่อนที่ผู้เล่าจะเริ่มต้นเล่าเรื่องราวของตน

• กระบวนการช่วยสร้างบรรยากาศแบบมีส่วนร่วม และทำให้ผู้เข้าร่วมทุกคนเข้าใจวัตถุประสงค์หรือประเด็นในการพูดคุยไปในทิศทางเดียวกัน

• ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้กำหนดทิศทางและประเด็นของเรื่องเล่า นักวิจัยเป็นผู้รับฟังและตั้งคำถามเพื่อให้เล่าเรื่องครบถ้วน

จุดด้อยของกระบวนการ

• ใช้เวลามาก

• สถานที่ต้องเหมาะสม ต้องมีพื้นที่ เป็นสัดส่วน

• ทำได้กับกลุ่มเป้าหมายครั้งละไม่มาก กลุ่มเล็กๆ

• ต้องใช้นักวิจัยที่มีทักษะการวิจัยเชิงคุณภาพ และเข้าใจเยาวชน

• นักเรียนบางรายอาจมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

กลุ่มตัวอย่างและเกณฑ์การเลือกตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการติดตามต่อเนื่องสามปี ปัจจุบันนักเรียนศึกษาระดับชั้น ม. 2 ในสถานศึกษา สพฐ. และระดับชั้น ปวช. 2 ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสถานศึกษา สพฐ. ในและนอกโครงการอย่างละ 5 แห่ง และสถานศึกษาอาชีวศึกษาในและนอกโครงการอย่างละ 5 แห่ง ทั้งนี้แต่ละสถานศึกษาเลือกนักเรียนเข้าร่วมกระบวนการ 5 คน/สถานศึกษา รวมขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ผลทั้งสิ้น 85 คนจาก 20 สถานศึกษา

สำหรับเกณฑ์คัดเลือกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกระบวนการ “วาดรูปเล่าเรื่อง” ทีมวิจัยประสานและทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลกับครูผู้สอนเพศศึกษาในสถานศึกษาตัวอย่างแต่ละแห่ง และให้เกณฑ์คัดเลือกนักเรียนว่า

เป็นกลุ่มนักเรียนที่มีความหลากหลายทั้งตัวตนทางเพศ ไม่คัดเลือกเฉพาะกลุ่มนักเรียนเรียนดี หรือมีพฤติกรรมดีในทัศนะของครูเท่านั้น

ระยะเวลาการเก็บข้อมูลภาคสนาม

- ครั้งที่ 1 เดือนสิงหาคม-กันยายน 2550 เก็บข้อมูลในกลุ่มนักเรียน สพฐ.
- ครั้งที่ 2 เดือนพฤศจิกายน 2550 เก็บข้อมูลในกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา

กรอบการวิเคราะห์ "วาดรูปเล่าเรื่อง"

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในภาพวาดและเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของนักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เช่น นักเรียนกับเพื่อน นักเรียนกับพ่อแม่ นักเรียนกับคนรัก ฯลฯ ในเรื่องราวทั้งหมดเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มเป็น 2 หัวข้อใหญ่ คือ สัมพันธภาพและพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งมีแง่มุมมากพอที่ทำให้เห็นถึงทักษะการจัดการสุขภาพทางเพศของนักเรียน และทักษะส่วนบุคคลที่นักเรียนนำมาใช้จัดการกับสัมพันธภาพที่ตนมีต่อผู้อื่นด้วย

ดังนั้น กรอบการวิเคราะห์ในรายงานฉบับนี้ จะแบ่งออกเป็น 3 ภาคส่วนได้แก่ 1) ว่าด้วยสัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง 2) ว่าด้วยสัมพันธภาพกับคนรัก และ 3) ว่าด้วยพฤติกรรมและสุขภาพทางเพศ ดังแสดงไว้ในกรอบการวิเคราะห์ต่อไปนี้

สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง

- การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น
  - ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ
  - ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกัน
  - ทักษะการจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ไม่ได้ดั่งใจของนักเรียน
- การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น

สัมพันธภาพกับคนรัก

- การเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก
- การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ
- การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ
- การพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง
- การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นดั่งใจ เมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลง

พฤติกรรมและสุขภาพทางเพศ

- ความสามารถในการตัดสินใจในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก
  - การแสวงหาข้อมูลเรื่องเพศและเอดส์
  - การแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความเชื่อเรื่องเพศ
  - การสื่อสารเรื่องเพศกับคู่
  - คาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์
  - การสร้างทางเลือกให้กับตนเองเมื่อไม่พร้อม
  - การวางแผนพฤติกรรมทางเพศ/สุขภาพทางเพศระหว่างตนกับคู่
- ความรุนแรงทางเพศ

กลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์ผล

เด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกระบวนการ “วาดรูปเล่าเรื่อง” รวมทั้งสิ้น 100 คน แต่เนื่องจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างบางส่วนไม่สมบูรณ์ นักวิจัยจึงคัดเลือกให้เหลือ 85 คน แบ่งเป็นนักเรียน สพฐ. ในโครงการ 23 คน (ชาย 12 คน หญิง 11 คน) และนักเรียน สพฐ. นอกโครงการ 22 คน (ชาย 11 คน หญิง 11 คน) และนักเรียนอาชีวศึกษาในโครงการ 20 คน (ชาย 13 คน หญิง 7 คน) และนักเรียนอาชีวศึกษานอกโครงการ 20 คน (ชาย 11 คน หญิง 9 คน) เนื่องด้วยบางประเด็นที่พบในเรื่องเล่าของกลุ่มตัวอย่างมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ และเพศวิถีของผู้เล่า เช่น การคาดหวังในสัมพันธภาพกับคนรัก การเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกันต่างๆ เช่น ยาคุมกำเนิด ถุงยางอนามัย ชุดตรวจการตั้งครรภ์ เป็นต้น เพื่อให้เข้าใจบริบทเรื่องเพศของผู้เล่าเรื่องแต่ละคน จึงจำต้องแสดงเพศและเพศวิถีของกลุ่มตัวอย่างตามตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงรหัสและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี
สพฐ. ในโครงการ (OBEC In-project)	BI1	ช	ช♥ญ	สพฐ. นอกโครงการ (OBEC Out-of-project)	BO1	ช	ช♥ญ	อาชีวศึกษาในโครงการ (OVEC In-project)	VI1	ญ	ญ♥ช
	BI2	ช	ช♥ญ		BO2	ญ	ญ♥ช		VI2	ญ	ญ♥ช
	BI3	ช	ช♥ญ		BO3	ญ	ญ♥ช		VI3	ญ	ญ♥ช
	BI4	ญ	ญ♥ช		BO4	ญ	ญ♥ช		VI4	ช	ช♥ญ
	BI5	ญ	ญ♥ช		BO5	ช	ช♥ญ		VI5	ช	ช♥ญ
	BI6	ญ	ญ♥ช		BO6	ช	ช♥ญ		VI6	ช	ช♥ญ
	BI7	ช	ช♥ญ		BO7	ช	ช♥ญ		VI7	ช	ช♥ญ
	BI8	ญ	ญ♥ช		BO8	ช	ช♥ญ		VI8	ญ	ญ♥ช
	BI9	ช	ช♥ญ		BO9	ช	ช♥ญ		VI9	ช	ช♥ญ
	BI10	ช	ช♥ญ		BO10	ญ	ญ♥ช		VI10	ช	ช♥ช
ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี
อาชีวศึกษานอกโครงการ (OVEC Out-of-project)	VO1	ช	ช♥ญ								
	VO2	ช	ช♥ญ								
	VO3	ช	ช♥ญ								
	VO4	ช	ช♥ญ								
	VO5	ช	ช♥ญ								
	VO6	ญ	ญ♥ช								
	VO7	ญ	ญ♥ช								
	VO8	ญ	ญ♥ช								
	VO9	ญ	ญ♥ญ								
	VO10	ช	ช♥ช								

ตารางแสดงรหัสและลักษณะกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถ	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี	ประเภทโรงเรียน	รหัส	เพศ	เพศวิถี
สพฐ. ในโครงการ (OBEC In-project)	BI11	ญ	ญ♥ช	สพฐ. นอกโครงการ (OBEC Out-of-project)	BO11	ญ	ญ♥ช	อาชีวศึกษาในโครงการ (OVEC In-project)	VI11	ช	ช♥ญ		VO11	ญ	ญ♥ช
	BI12	ช	ช♥ญ		BO12	ช	ช♥ญ		VI12	ช	ช♥ญ		VO12	ช	ช♥ช
	BI13	ญ	ญ♥ช		BO13	ญ	ญ♥ช		VI13	ช	ช♥ญ	อาชีวศึกษานอกโครงการ (OVEC Out-of-project)	VO13	ญ	ญ♥ช
	BI14	ญ	ญ♥ช		BO14	ช	ช♥ญ		VI14	ช	ช♥ญ		VO14	ช	ช♥ช
	BI15	ญ	ญ♥ช		BO15	ญ	ญ♥ช		VI15	ญ	ญ♥ช		VO15	ญ	ญ♥ช
	BI16	ช	ช♥ญ		BO16	ญ	ญ♥ช		VI16	ช	ช♥ญ		VO16	ญ	ญ♥ช
	BI17	ญ	ญ♥ช		BO17	ญ	ญ♥ช		VI17	ช	ช♥ญ		VO17	ช	ช♥ญ
	BI18	ช	ช♥ญ		BO18	ช	ช♥ญ		VI18	ญ	ญ♥ช		VO18	ญ	ญ♥ช
	BI19	ช	ช♥ญ		BO19	ญ	ญ♥ช		VI19	ช	ช♥ญ		VO19	ช	ช♥ญ
	BI20	ช	ช♥ญ		BO20	ญ	ญ♥ช		VI20	ญ	ญ♥ช		VO20	ช	ช♥ญ
	BI21	ช	ช♥ญ		BO21	ช	ช♥ญ		VI21				VO21		
	BI22	ญ	ญ♥ช		BO22	ช	ช♥ญ		VI22				VO22		
	BI23	ญ	ญ♥ช												

จริยธรรมในการวิจัย

ทั้งนี้ เพื่อจริยธรรมในการวิจัยว่าด้วยเรื่องของการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลโดยไม่เปิดเผยตัวตน การนำเสนอเรื่องราวของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 85 คน ในรายงานฉบับนี้จึงไม่มีการให้ข้อมูลในส่วนของรายชื่อโรงเรียนหรือจังหวัด รายชื่อนักเรียนทั้งหมดที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้เป็นชื่อสมมติและปกปิดชื่อนักเรียนที่ปรากฏบนภาพวาดด้วย เพื่อให้เป็นการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ยังได้ใช้อักษรย่อและตัวเลขแทนกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ

BI แทนนักเรียน สพฐ.ในโครงการ (OBEC in-project school)

BO แทนนักเรียน สพฐ.นอกโครงการ (OBEC Out-of-project school)

VI แทนนักเรียนอาชีวศึกษาในโครงการ (OVEC In-project school)

VO แทนกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษานอกโครงการ (OVEC Out-of-project school)

และอักษรย่อเหล่านี้จะถูกตามด้วยตัวเลข 1,2,3....แทนลำดับนักเรียน ตัวอย่าง เช่น BI1, BI2, BI3... คือ นักเรียน สพฐ. ในโครงการคนที่ 1, นักเรียน สพฐ. ในโครงการคนที่ 2, นักเรียน สพฐ. ในโครงการคนที่ 3...เป็นต้น

ไปส่งเราที่กลับ

บทที่ 2

สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง

ในเรื่อง “สัมพันธภาพ” เป็นเรื่องพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ในช่วงชีวิตหนึ่งเราย่อมมีสัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้างมากกว่าหนึ่งคน โดยมีช่วงเวลาที่ราบรื่นหรือมีอุปสรรคขัดแย้งเกิดขึ้นได้ เพราะสัมพันธภาพมาพร้อมกับความคาดหวังในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ เราจะเห็นได้จากสัมพันธภาพที่มีมิติหลากหลายในเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง เช่น การได้แสดงความเป็นตัวของตัวเองกับผู้อื่น การเรียนรู้ที่จะเคารพและให้คุณค่าความแตกต่างระหว่างบุคคล การรับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างซึ่งกันและกัน หรือแม้กระทั่งการแสดงอารมณ์โกรธไม่พอใจอย่างสร้างสรรค์ไม่มุ่งใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นจนสูญเสียมิตรภาพ ยังรวมไปถึงการเรียนรู้ความคาดหวังของผู้ใหญ่และสังคมที่มีต่อวัยรุ่นอีกด้วย

สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้างในที่นี้ หมายถึง เพื่อน พ่อแม่ ครู บุคคลอื่นๆ เป็นต้น สังเกตได้ว่าเหตุการณ์ในภาพวาดและเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อกลุ่มเพื่อน มักเป็นเรื่องการแสดงตัวตนของตนเองกับผู้อื่นทั้งเชิงความคิด ความรู้สึก หรือแม้กระทั่งตัวตนทางเพศ ที่นักเรียนต้องการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกลุ่มเพื่อน เช่น ถูกเพื่อนโน้มน้าวให้ทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยที่นักเรียนไม่เห็นด้วย หรือเกิดความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันระหว่างนักเรียนกับเพื่อน หรือความรู้สึกโดดเดี่ยวเข้ากับกลุ่มเพื่อนไม่ได้ ฯลฯ ในขณะที่สัมพันธภาพของนักเรียนกับผู้ใหญ่ มักเป็นเรื่องราวที่สะท้อนความรู้สึกกดดัน ความอัดอั้นตันใจต่อความคาดหวังของผู้ใหญ่ รวมถึงความไม่เข้าใจกันในเรื่องต่างๆ ภายใต้เรื่องราวเหล่านี้จะถูกนำมาพิจารณาถึงความสามารถในการจัดการเหตุการณ์ต่างๆ ของนักเรียน ซึ่งเป็นการนำทักษะส่วนบุคคลในด้านต่างๆ มาใช้ เช่น การปฏิเสธ การต่อรอง การยืนกรานบอกความต้องการหรือความนึกคิดของตนกับผู้อื่น การเคารพความแตกต่างของผู้อื่นโดยรับฟัง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ดังนั้น ในส่วนของการวิเคราะห์สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง ประกอบไปด้วย 2 หัวข้อ คือ การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น และการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น

การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น

ทักษะส่วนบุคคลในการสื่อสารยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น เป็นความสามารถในการอธิบายเหตุผล ความรู้สึก และข้อเท็จจริงของตนให้ผู้อื่นฟัง และเคารพรับฟังความเห็นของผู้อื่น แม้แต่ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งไม่ลงรอยทางความคิด การสื่อสารบอกความรู้สึกนึกคิดของตนอาจเกิดขึ้นเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจหรือเพื่อต่อรองให้บรรลุความต้องการทั้งของตนและผู้อื่นก็เป็นได้ นอกจากนี้ ยังรวมถึงความสามารถในการบอกความรู้สึกของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ เมื่อนักเรียนประสบกับภาวะอารมณ์ไม่เป็นดั่งใจหรือรู้สึกกดดันจากบุคคลรอบข้าง กรณีศึกษานักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ได้นำและไม่ได้นำทักษะส่วนบุคคลในการสื่อสารบอกความต้องการของตนกับผู้อื่นไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กรณีศึกษานักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการยืนกรานความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น

การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น	
ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ	
• ยืนกรานบอกความต้องการและอธิบายเหตุผลของตนกับผู้อื่นได้	BI1, BI11,BI23 BO12 VI9,VI13,VI19 VO17,VO20
• ยืนกรานความคิดเห็นของตนได้แต่ไม่อธิบายเหตุผลหรือข้อเท็จจริงของตนกับผู้อื่น	BI6, BI7,BI8 VO5
• ทำได้เป็นบางครั้ง ขาดความเป็นตัวของตัวเองเมื่อถูกท้าทายหรือดูหมิ่น	BO1
• ไม่สามารถยืนกรานบอกความต้องการและอธิบายเหตุผลของตนกับผู้อื่น	BI10 BO3 VI1,VI17,VI18 VO3,VO6,VO15,VO18
ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งกัน	
• มีทักษะจัดการยุติความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง	BI16
• เลือกใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง	BI5,BI17,BI20,BI21 BO1,BO2,BO7,BO9, BO18,BO19,BO20,BO21, BO22 VI7 VO11,VO13,VO19
ทักษะการจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ไม่ได้ดั่งใจของนักเรียน	BO3,BO4,BO7

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนสพฐ.

ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ

นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง สพฐ. ในโครงการสามารถบอกความคิดความรู้สึกของตนกับผู้อื่นทั้งความต้องการและไม่ต้องการ พร้อมอธิบายเหตุผลและข้อเท็จจริงของตนให้ผู้อื่นฟังได้มากกว่านักเรียนกลุ่มนอกโครงการ ทั้งนี้ ในกลุ่มของนักเรียนที่มีทักษะยืนกรานบอกความต้องการของตนเองได้ (BI1, BI11, BI23, BO12) ทำได้แตกต่างกันในสถานการณ์ที่ไม่เหมือนกัน เช่น ในกรณี BI1 การเลือกปฏิเสธเพื่อนเป็นผลมาจากการประเมินภาวะอารมณ์โศกเศร้าของเพื่อนและอารมณ์ร่วมของเพื่อนคนอื่นๆ ในกลุ่ม ส่วน BO12 เมื่อปฏิเสธเพื่อนบ่อยครั้งในเรื่องเดิมๆ ทำให้นักเรียนเริ่มประเมินข้อดี/ข้อเสียของการคบเพื่อนกลุ่มนี้และนำไปสู่การตัดสินใจเปลี่ยนกลุ่มเพื่อน

BI1: "ทีแรกผมก็แปลกใจเพื่อนคนนี้ นานๆ ครั้งเห็นกินเหล้าแต่ยังไม่ได้ถามรีบขึ้นมาเรียน ผมไม่ได้คิดว่าเพื่อนจะรู้สึกอย่างไรกับคำปฏิเสธ ตอนนั่งในวงเพื่อนคนอื่นๆ ก็ชวนให้กิน ผมก็ตอบแต่คำว่าไม่ 3-4 ครั้งเขาก็เลิกชวน ก่อนหน้านี้ผมก็เคยกินเหล้ากับเพื่อนมาก่อน คือ ถ้าผมจะกินผมก็กินแต่ถ้าผมไม่อยากกินผมก็จะไม่กิน ก็จะรู้กันอยู่แล้วไม่เช้าซี้กัน ผมจะพูดตรงๆ แต่ช่วงแรกๆ ที่รู้จักกันก็จะไม่กล้าพูด อยู่ด้วยกันนานๆ จะสนิทกันมากขึ้น....เพื่อนมันก็ดื่มกันไปเกือบชั่วโมง พอดีเพื่อนที่ชวนตอนแรกเขาเดินแยกออกไปอยู่นอกวง ผมก็ถามว่าเป็นอะไรทำไมพากันดื่มเหล้า เพื่อนก็บอกว่าเราอกหัก ผมก็เลยบอกเพื่อนว่า ไม่เป็นไรเพื่อน ไม่ต้องร้องไห้ ผู้หญิงไม่ได้มีคนเดียวในโลก พอดีขึ้นก็ชวนเขากลับบ้าน ผมก็เคยอกหัก ผมพอจะรู้ความรู้สึกคนอกหัก...ที่ผมไม่กินเพราะห่วงเพื่อน กลัวว่าเขาจะทำอะไรที่ไม่ดีไม่ร้าย ไปก่อเหตุ"

BO12: "บางทีก็มีทะเลาะกันเพราะมันมีหลายกลุ่มหลายคนแต่ไม่ได้ตีนะ ถ้าเขามาหาเรื่อง พวกผมก็เงียบๆ แต่ไม่เคยไปหาเรื่องเขา ทีนี้ ตั้งแต่ผมย้ายมาก็มีเพื่อนที่นี่ชวนสูบบุหรี่ กินเหล้า ผมก็ปฏิเสธเขาและก็เตือนเขาว่ามันไม่ดีนะ เขาก็ด่าผมว่าตัวเขาจะกินเขาชอบ ผมเตือนบ่อยด้วยทุกครั้งที่เขาชวน ผมก็รู้สึกเสียใจ เลยมาคบกับเพื่อนกลุ่มใหม่นี้ ผมไม่ค่อยอยากจะคบเพื่อนกลุ่มเก่าเท่าไร เขาชอบชวน ชอบหาเรื่อง ชอบทำเหมือนเขาเก๋า ถ้าเราคบกับเขาแล้วเขาไปมีเรื่องที่ไหนเราจะติดร่างแหไปด้วย อย่างตอนที่ผมพูดกับเขา ผมก็พูดตรงๆ "

ในขณะที่กรณีของ BI11 นักเรียนยังหาข้อสรุปให้กับตัวเองไม่ได้ในเรื่องการสร้างสัมพันธภาพกับคนรักในวัยเรียน ยังลังเลไม่แน่ใจ อย่างไรก็ตาม นักเรียนสามารถพูดในสิ่งที่ตัวเองคิดและยืนกรานความไม่พร้อมของตนกับเพื่อนได้

BI11: "เพื่อนก็จะบอกว่าคบไปเหอะจะได้มีความสุข อย่างเวลาที่เขานั่งกับแฟนเขาคุยกัน หนูก็จะนั่งเงียบอยู่คนเดียว หรือถ้าเพื่อนนั่งอยู่กับแฟนหนูก็นั่งอยู่ห่างอีกโต๊ะหนึ่ง หนูก็บอกเพื่อนว่า ตอนกลับไปบ้านคิดดูแล้วว่าไม่เอาดีกว่า ทำไมต้องมีผู้ชาย เราก็อยู่ในวัยเรียนด้วยอย่าเพิ่งคิดเลย เพื่อนก็เลย "เออๆ ก็ตามใจ" แต่หลังๆ ถ้าหนูเกิดเจอใครแล้วบอกว่าเออคนนี้น่ารัก เพื่อนก็จะบอกว่าชอบอ่ะดิ่ขอเบอร์ให้ ก็จะพูดแซวๆ มาตลอด มันไม่ถึงกับแนะนำ เขากลัวว่าเราจะไม่มีความสุขที่จะนั่งคนเดียว แต่เขาก็เคารพการตัดสินใจของเรา"

นอกจากนี้ นักเรียนบางคนอาจสามารถยืนกรานความคิดเห็นของตนกับเพื่อนและผู้ใหญ่ได้ดี แสวงหาข้อเท็จจริงก่อนด่วนตัดสินเหตุการณ์ ตัดสินผู้อื่น รวมถึงเมื่อมีปัญหาความไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดเกิดขึ้นกับบุคคลอื่น นักเรียนกล้าที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาและอธิบายเหตุผลของตัวเองได้ แม้ว่าทั้งหมดนี้จะกระทำด้วยอารมณ์โกรธไม่พอใจก็ตาม ดังเช่นในกรณี BI23

BI23: "พอเพื่อนพูดเสร็จหนูก็โกรธมาก ก็เลยไปถามครูว่าทำไมต้องพูดแบบนี้ ทำไมต้องมาใส่ร้ายหนู ครูก็บอกว่าเธอใจเย็นๆ ก่อนได้ไหม ครูพูดกับเพื่อนคนนี้แค่เรื่องผมเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับเรื่องเธอเลย หนูก็บอกว่าไม่ทราบค่ะ ถ้าหนูไม่มาพูด ครูจะเข้าใจหนูผิดอีกว่าหนูเป็นคนแบบนั้น แกก็ให้ไปตามเพื่อนมาและมาถามต่อหน้ากันเลย ครูก็ถามว่าที่หนูเล่ามาจริงไหม เพื่อนมันก็เงียบ หนูก็บอกว่าหนูเอาหัวเป็นประกันได้เลย ถึงหนูดูเป็นคนแบบนี้ใช่ไหมแต่หนูไม่มีเรื่องมั่วผู้ชายอะไรแบบนั้น เพื่อนคนที่ใส่ร้ายเขาก็แค่สั่นหัวไม่ยอมพูด ครูถามว่าโกหกเพราะอะไร ถามอะไรเขาก็ไม่พูด หนูก็บอกว่าถ้าไม่มีอะไรก็ช่างมัน ตอนนั้นหนูโกรธ (เน้นเสียง) ถามด้วยอารมณ์เลย น้ำตาเกือบจะไหล แกก็บอกว่าเธอใจเย็นๆ ค่อยๆ พูด หนูรู้สึกแย่มากๆ เลย เครียด เสียใจเป็นอยู่นาน ตอนนี้ก็ยังเป็นเพื่อนกันอยู่ หนูไม่ได้เกลียด ไม่ได้โกรธแต่ก็ไม่ไว้ใจเขาอีกเลย ถ้าเขาถามหนูก็จะพูดแต่ถ้าเขาไม่พูดหนูก็จะไม่พูดขึ้นมาก่อน เคยถามเขาว่าทำไมต้องทำแบบนี้กับเรา แกก็เฉยๆ เดินหนีไป หนูก็คิดว่าไม่เอาแล้ว ไม่มีอะไรจะพูดกันแล้ว หนูอยากรู้เหตุผลถ้าเขาไม่พอใจอะไรหนูใช่ไหม หนูก็จะปรับปรุง ปรึกษากันได้แต่ถ้าแกไม่ชอบหนูจริงๆ ก็ไม่เป็นไรจะไปอยู่กลุ่มอื่นก็ได้ ทำไมเพื่อนที่เหลือยังเข้ากับเราได้เลยหนูจะพูดแบบนั้น แต่ถ้าเขาพูดหนูให้อภัยได้แต่จะให้กลับมาคบกันเหมือนเดิมมันคงยาก (เน้นเสียง) ลึกๆ ก็แคร์อยากให้กลับไปเป็นเหมือนเดิมแต่เหตุการณ์เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือน

ที่แล้ว เขาไม่ต้องมาขอโทษก็ได้แค่บอกว่าจะไม่ทำแบบนั้น ตอนนี้เขาก็ยังทำแบบนั้นอยู่ยังไปพูดถึงเพื่อนห้องอื่น ถ้าแกทิ้งนิสัยแบบนี้ได้ก็กลับมาแต่ถ้ายังเป็นแบบนี้ก็ปล่อยเขาไป”

สำหรับนักเรียน สพฐ. ในโครงการอีกกลุ่มหนึ่ง (BI6, BI7, BI8) การยืนกรานบอกความไม่ต้องการหรือปฏิเสธเพื่อนได้โดยมักอ้างบุคคลอื่นที่เป็นผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ แต่นักเรียนไม่สามารถอธิบายความนึกคิดหรือความรู้สึกของตนให้เพื่อนฟังอย่างเป็นเหตุเป็นผล หลังจากที่นักเรียนปฏิเสธเพื่อนแล้วส่งผลให้เกิดความคลุมเครือไม่เข้าใจระหว่างกัน เช่นกรณี BI6 และ BI7 มีความคล้ายคลึงกัน

ในกรณีของ BI6 จะเห็นได้ว่า วิธีการปฏิเสธมักอ้างถึงบุคคลอื่น เมื่อนักเรียนต้องการปฏิเสธเพื่อนอ้างพ่อ เมื่อต้องการปฏิเสธพ่ออ้างครูโดยที่นักเรียนไม่พยายามอธิบายเหตุผลของตนให้เพื่อนทราบ เห็นได้ชัดในการปฏิเสธเพื่อนครั้งที่ 2 นักเรียนและเพื่อนในกลุ่มเล่นบอลชนะ เพื่อนชวนกันดื่มเหล้าฉลองความสำเร็จ แต่ BI6 ปฏิเสธเพื่อนโดยเดินแยกไปอยู่ลำพัง วันรุ่งขึ้นเพื่อนคนหนึ่งเดินมาบอกว่า “ดีแล้วที่ไม่ดื่ม” นักเรียนตีความหมายของประโยคนี้ว่า เพื่อนเดินมาปลอบใจตนที่ไม่เข้าไปร่วมกลุ่มอยู่คนเดียวและเพื่อนอยากเลิกกินเหล้า

นักเรียนจึงตอบเพื่อนว่า “ให้อภัย” ซึ่งบทสนทนาไม่สอดคล้องกัน นักเรียนอาจมีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลของตัวเองแต่นักเรียนไม่สามารถอธิบายให้เพื่อนเข้าใจและพูดคุยสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน

BI16: ปฏิเสธครั้งที่ 1 “เหตุเกิดเมื่อ 3 สัปดาห์ที่แล้วเกิดขึ้นหลังห้องน้ำ ผมไปห้องน้ำแล้วเพื่อนเอาบุหรี่มายื่นให้ผม ผมก็บอกว่าพ่อผมไม่สูบบุหรี่ผมก็ไม่สูบ ตอนนั้นรู้สึกกลัวกลัวว่าจะได้ลอง กลัวพ่อด่าด้วย ก็เลยตอบไปว่าบ่สูบ พอตอบแบบนั้นก็รู้สึกว่าเพื่อนน่าจะโกรธเขาหันหน้าหนีและก็เดินหนีไปเลย แต่ผมกลัวพ่อมากกว่ากลัวเพื่อนเสียใจเพราะเพื่อนมีมากตอนเพื่อนเดินหนีก็คิดเหมือนกันว่าโกรธเราหรือเปล่า แต่ผมไม่ได้เดินไปตามเพราะผมถือว่าอธิบายแล้วว่า พ่อผมไม่สูบผมก็ไม่สูบ”

ผลกระทบ "ต่อมาก็คุยกันเหมือนเดิม ผมก็รู้สึกเฉยๆ กับเขา แต่เวลาคุยกันจะไม่สนิทเหมือนเดิม"

ปฏิเสธครั้งที่ 2 "พอมาอีก 3-4 วันก็มีเพื่อนแถวบ้านอีกคนหนึ่ง เขายื่นขวดสุรามาให้ตอนนั้นอยู่บ้าน พอดีเตะบอลชนะกัน กลุ่มเพื่อนเขาก็ไปซื้อสุรามากิน เตะทีมเดียวกันแต่มีผมคนเดียวไม่กิน ผมก็พูดว่าไม่เอา พ่อผมไม่ดื่มสุรามานานแล้ว ผมก็พูดแต่ว่าไม่เอาๆ ผมก็นึกถึงพ่อ ผมก็เล่นบอลของผมคนเดียว เดินแยกออกมา ผมก็บอกว่าเอาเลยเพื่อน เอาเลย เพื่อนเขาก็เข้าใจว่าผมไม่ดื่ม เป็นเพื่อนที่เล่นด้วยกันมาตั้งแต่เล็กๆ "

ผลกระทบ "ผมก็ไม่รู้ว่าเขาพูดเพราะอะไร ตอนที่ผมเดินแยกมา มีเพื่อนคนหนึ่งเดินมาพูดมาปลอบใจ *(อ้างคำพูดในภาพหน้า 41)* ผมว่าเขาพูดเพราะอยากเลิกกินเหล้า ผมก็รู้สึกรักเพราะมาปลอบใจผม *(ทำไมเพื่อนพูดแบบนี้_ผู้วิจัยถาม)* ไม่ทราบครับ ตอนที่ปฏิเสธเพื่อนในกลุ่มบอกว่าดีไม่เปลือง *(ทำไมจึงใช้คำว่าให้อภัย_ผู้วิจัยถาม)* ยังรักเพื่อน ผมรู้สึกว่าการกินเหล้าแล้วรู้สึกไม่ดี การกินเหล้าเป็นสิ่งที่ไม่ดี"

ปฏิเสธครั้งที่ 3 "พ่อเชื่อเพื่อนว่าผมดูดบุหรี่แต่ไม่เชื่อผม เกิดก่อนหน้านี้พ่อบอกว่ามีงไปดูดบุหรี่ทำไม ผมก็งงครับ ผมก็เฉยๆ ไม่เถียงพ่อ ไม่ได้พูดอะไร ผมก็ถามแค่ว่าพ่อไปได้ยินมาจากไหน เขาก็บอกว่ามาจากเพื่อนมึง ผมก็รู้สึกโกรธพ่อ มันไม่ใช่เรื่องจริง พ่อเชื่อเพื่อนไม่เชื่อผม ผมก็บอกว่าไปถามครูดูสิ สุดท้ายพ่อก็มาถามครูวันนั้นเลย ผมก็เฉยไม่ได้ทำ มาถามอาจารย์ อาจารย์บอกว่าไม่มีประวัติ"

นักเรียนบางคนอาจเลือกใช้วิธีปฏิเสธเพื่อนแตกต่างกันในแต่ละครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า เหตุการณ์นั้นเป็นเรื่องอะไร อย่างเช่น BI8 นักเรียนมีทักษะการต่อรองกับเพื่อนว่าจะยอมไปเที่ยวด้วยแต่ต้องกลับถึงบ้านตรงเวลาตามที่แม่บอกไว้ วิธีการจัดการของนักเรียนทำให้ทั้งตัวนักเรียน เพื่อน และแม่ต่างพึงพอใจทุกฝ่าย (win-win situation) แต่ในสถานการณ์ที่ต่างออกไปเช่น เป็นสถานการณ์ที่นักเรียนประเมินว่าอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ได้ วิธีการปฏิเสธเพื่อนจะมีลักษณะตรงไปตรงมา ยืนกรานหนักแน่นและห้ามปรามเพื่อน

BI8: "หนูเป็นคนไม่ขัดเพื่อน ถ้าเพื่อนชวนไปก็ไป จริงๆ หนูก็อยากไปแต่กลัวแม่ด่า หนูก็บอกเพื่อนว่าไปตอนสามโมงแต่ต้องกลับมาตอนห้าโมง ถ้าหนูไม่อยากไปจริงๆ หนูจะบอกว่าแม่ให้รีบกลับมีงานต้องทำที่บ้าน หนูเลือกอ้างแม่แต่ไม่พูดตรงๆ เพราะกลัวเพื่อนโกรธ อีกอย่างหนูเป็นคนขับรถยังไงเพื่อนก็ต้องเอาหนูไปให้ได้ บางครั้งถ้าเขาชวนไปหาผู้ชาย หนูก็ไม่ไป เขาก็งอน หนูก็

ไม่ทำอะไรเฉยๆ ไม่ได้อธิบาย ก็คิดเหมือนกันว่าเขาจะหาว่าเราจะว่าเขาไม่ดี หนูคิดว่าเพื่อนทำตัวไม่ดี แต่หนูไม่ได้พูดกับเพื่อน กลัวเพื่อนโกรธ แต่หนูคิดไปแล้วว่ามันไม่ดี มันจะมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร หนูก็บอกเพื่อนว่าอย่าไป ไปแล้วระวังมีลูกแค่นั้น”

การบอกความต้องการและไม่ต้องการของตนกับผู้อื่น ไม่ใช่เพียงแค่การพูดหรือบอกความคิดของตนกับผู้อื่นได้ แต่ยังรวมถึงนักเรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงข้อดีข้อเสียและตัดสินใจอย่างเชื่อมั่น นักเรียนบางคนอาจปฏิเสธเพื่อนได้เป็นครั้งคราว เมื่อถูกท้าทายหรือดูหมิ่นบ่อยครั้งเข้า ทำให้เริ่มไม่มั่นใจในการตัดสินใจของตนเองและขาดความเป็นตัวของตัวเอง อีกทั้งนักเรียนยังต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ทำให้นักเรียนตัดสินใจทำในสิ่งที่ตนเคยไม่เห็นด้วย ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับ BO1

BO1: “ประมาณ 2-3 อาทิตย์ที่แล้วอยู่บ้าน ต่อมามีรุ่นพี่เขามาหาที่บ้านถามว่าไปเที่ยวน้ำตกกันไหม ผมก็ไป พอไปถึงน้ำตกก็ชวนผมกินเหล้า เขาบอกว่าถ้าไม่ลองก็ไม่รู้ ผมก็คิดว่าพี่คนนี้ดื่มตั้งนานก็ไม่เห็นเป็นอะไร ผมก็ลองดู ผมก็กินเป็นครั้งแรก ก็กินกันไปกินกันมา อีกอย่างที่กินเหล้านี่ก็เก็บกดมาจากเพื่อนแถวบ้าน เขาก็ชอบพูดว่าไอ้เด็กไม่มีประสบการณ์ ผมก็เลยลองเขาท้าทายมาหลายครั้งแล้วเรื่องเหล้า บุหรี่ ยา กัญชาพวกนี้ ทุกทีผมจะพูดว่าไม่กิน เราไม่ชอบเรากินไม่ได้ คอไม่แข็ง เขาก็พูด “ไอ้เด็กไม่มีประสบการณ์ คออ่อน” ผมก็บอกว่าช่างเหอะ ไม่อยากกินก็ไม่กิน แต่ครั้งที่กินคือผมอยากกินและก็เก็บกด นึกถึงคนที่ท้าเราด้วย ประชดให้มันรู้แล้วรู้รอดไปเลย จริงๆ ไม่ได้อยาก บุหรี่เขาก็มาท้าว่าแน่จริงลองสูบให้ดูหน่อย ผมก็ดูดเข้าไปและก็อาเจียนออกมา บอกว่าสูบไม่ได้ ผมสูบไม่เป็น เขาก็บอก “หือ (ลากเสียง) บ้านนอก” ผมก็ถามว่าใครๆ เขาก็พูดกันทั้งนั้นว่า คนที่อยากสูบเขาก็อยากเลิกกันทั้งนั้น พอท้าบ่อยเลยทำ (เน้นเสียง) ให้ดู ถ้าคราวหน้ามีคนมาชวนผมจะบอกว่าไม่เอาเข็ดแล้ว และผมก็ทำแล้วลองแล้ว”

ในทางตรงกันข้ามนักเรียนบางรายทั้งในและนอกโครงการ เมื่อมีความรู้สึกไม่พอใจไม่เห็นด้วยกับเพื่อน นักเรียนไม่สามารถพูดความรู้สึกและความนึกคิดของตนกับเพื่อน ได้แต่เลือกเก็บงำความอัดอั้นตันใจของตนเองไว้ (BI10, BO3) การเก็บงำความ

รู้สึกไม่พอใจไว้ยังบั่นทอนสัมพันธภาพที่นักเรียนสร้างกับผู้อื่นด้วย เช่น ในกรณี BI10 นักเรียนค้างคาใจกับเพื่อนเกี่ยวกับคนรักเก่า นักเรียนรู้สึกไม่ยุติธรรมและมีข้อข้องใจกับเพื่อนแต่ไม่สามารถบอกได้

BI10: "(ประโยคตรงผมเป็นเทพบุตรสุดหล่อ) เพื่อนเขียนครับไม่ใช่ผม เพื่อนมันแกล้ง เพื่อนในกลุ่มผมที่สนิทจะมี 5 คน ผู้ชายทั้งหมด คบกันตั้งแต่ประถมเป็นเพื่อนเรียนที่อื่น เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นมานานแล้วครับ เป็นเรื่องไม่เข้าใจกับเพื่อน บางทีก็มีเรื่องเรียน เรื่องผู้หญิงก็มี (เงียบนาน) แบบ..ผมชอบผู้หญิงคนหนึ่ง แล้วเพื่อนเขาไม่เห็นด้วย เขาบอกว่าผู้หญิงคนนี้ไม่ดี ไม่สวย ผมก็บอกว่าผมชอบแต่ผมก็จีบตอนนี้ไม่ได้คบกันแล้ว ตอนนี้เพื่อนคบอยู่แทน เพื่อนมาจีบผมก็เลยออกมา ผมก็ยังคุยกับเพื่อนอยู่แต่ไม่ได้คุยเรื่องนั้น ไม่อยากจะขัดคอก็เลย (เสียงเบามาก)...(เงียบ) ผมก็คบกับผู้หญิงคนนี้มาปีกว่า ตั้งแต่ ป. 6 มาเลิกตอน ม. 1 เทอม 2 ...เงียบ *(มีบางสิ่งที่อยากพูดกับเพื่อน_ผู้วิจัยถาม)* ใช่ เป็นเรื่องผู้หญิงคนนี้ แต่ก็ไม่อยากบอกเพราะว่ากลัวเพื่อนจะหาว่าเราขี้แย ขี้ใจน้อยอะไรอย่างนี้ กลัวเสียเพื่อน ก็มีเพื่อนบางคนบอกว่าไม่ต้องไปคิดมาก ผมยังเสียใจอยู่บ้าง ผมแคร์เพื่อนมากกว่าแคร์ผู้หญิง แต่เพื่อนเขาไม่รู้ว่าผมรู้สึกยังไง เลิกกันเพราะเขา *(อันนี้อะไรตรงหัวมุมกระดาษ_ผู้วิจัยถาม)* เพื่อนเขาวาดของผมเล่น"

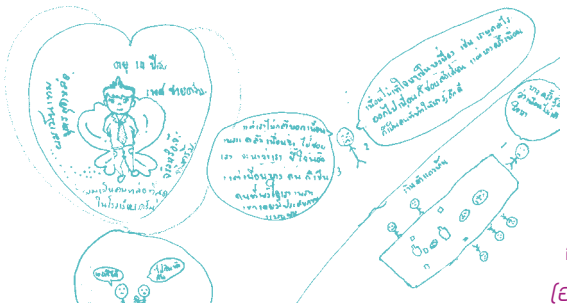

ข้อสังเกตที่เห็นได้ชัด คือ ตลอดระยะเวลาพูดคุยนักเรียนใช้เสียงพูดที่เบามากเล่าถึงเรื่องราวและความรู้สึกของตนได้อย่างกระท่อนกระแท่น หรือแม้กระทั่งตอนวาดภาพนักเรียนถูกเพื่อนแกล้งขีดเขียนข้อความและวาดรูปบนมุมกระดาษ ท่าทีที่นักเรียนมีต่อเพื่อนกลับนิ่งเฉย ดังนั้น หากจะให้นักเรียนสื่อสารเรียกร้องให้ผู้อื่นเคารพในความเป็นตัวเองและความรู้สึกของตนเองแล้วแลดูจะเป็นเรื่องยาก

ในกรณีที่คล้ายคลึงกัน เกิดขึ้นในกลุ่มนักเรียนนอกโครงการอย่าง BO3 นักเรียนไม่มีทักษะสื่อสารกับเพื่อน จากเรื่องเล่าทำให้เห็นว่า นักเรียนไม่เข้าใจความกังวล "ห่วงสวยห่วงงาม" ของเพื่อนสาวที่กำลังเริ่มก้าวย่างเข้าสู่วัยรุ่น นักเรียนขาดทักษะการตั้งคำถาม ชวนคิดชวนคุย รับฟังและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นักเรียนด่วนตัดสินเพื่อนและให้ผู้อื่นเป็นคนพูดแทนความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

B03: "หนูอยากเล่าเรื่องเพื่อนชื่อมิ้นท์ เวลาไปไหนมาไหนเขาต้องหวีผม ส่องกระจก ทาแป้งอยู่ตลอดเวลา ชอบมาถามว่าสวยไหมๆ แบบนี้ตลอดเวลา จนเพื่อนในกลุ่มรำคาญเขา และเวลากินข้าวก็จะกินเลอะเทอะ แค่กินคำเล็กๆ ยังเปื้อนปาก เพื่อนในกลุ่มไม่มีใครกล้าพูด หนูไม่เคยพูดเพราะไม่อยากให้ผิดกันในกลุ่ม หนูรำคาญมากก็หันหน้าหนี หรือเอาการบ้านมาเขียน หรือลุกไปเลย เขาเป็นคนที่ปากเหม็นและก็เป็นสิว ชอบเอาสิวมาดูหน้าคนอื่น หนูก็รับไม่ค่อยได้ เวลาเขาขยับมาใกล้เพื่อนก็จะลุกหนีไปเลย หนูว่าหนูอยู่เฉยก็ดีถ้าพูดแล้วจะผิดใจกันเสียเพื่อน หนูก็ไม่เคยถามเขา เคยแต่ปรึกษาในกลุ่มว่าใครจะเป็นคนไปพูด แต่ไม่มีใครไปเพราะว่ากลัวผิดใจกัน จะมีเพื่อนคนหนึ่งที่กล้าหน่อยเพราะอยู่หมู่บ้านติดกับเพื่อนคนนี้ ก็ไปพูดกับเขา ก็ดีขึ้นเรื่อยๆ สักพักก็กลับมาอยู่ที่เก่าอีก มันต้องบอกหลายๆ ครั้งแต่ถ้าให้หนูบอกเองไม่เอา เอาคนที่กล้าๆ แต่หนูไม่กล้าพูด"

ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งกัน

ในประเด็นเรื่องการจัดการความคิดที่ไม่ลงรอยกันหรือความไม่ชอบพอกันระหว่างกลุ่มเพื่อนนั้น เห็นได้ชัดว่านักเรียน สพฐ. ทั้งในและนอกโครงการยังมีทักษะจัดการในเรื่องนี้น้อย มีนักเรียนในโครงการเพียงคนเดียวเคารพรับฟัง แลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้อื่น ในขณะที่มีนักเรียนมากถึง 14 คน (ในโครงการ 4 คนและนอกโครงการ 10 คน) ที่มุ่งจัดการปัญหาด้วยวิธีการใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น

เพื่อนๆ ในกลุ่มของ BI16 มักมีความขัดแย้งและมีความต้องการไม่เหมือนกัน แต่นักเรียนมีวิธีการประนีประนอมความเห็นของกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์ และยอมรับได้หากเพื่อนจะปฏิเสธความคิดเห็นหรือข้อเสนอของตัวนักเรียน และมีทัศนะต่อการใช้ความรุนแรงว่าเป็นเรื่องไม่จำเป็น

BI16: "ตอน ม. 1 เพื่อนผมสองคนทะเลาะกัน เรื่องชวนกันไปเที่ยว ตกลงกันไม่ได้ คนหนึ่งเขาอยากไปวันเสาร์แต่อีกคนเขาอยากให้ไปวันอาทิตย์ ไปสถานที่เดียวกัน เถียงกัน เขาก็เริ่มด่ากันไปด่ากันมา แล้วก็ชกกัน ผมก็จับแยกกันไม่ให้ชกแล้วก็ไม่ต้องไปกันเลย มันจะเป็นอย่างนี้บ่อยอย่างเวลาเพื่อนมีความเห็นแตกต่างกันส่วนใหญ่จะลงประชามติในกลุ่ม อย่างทำงานกลุ่มด้วยกันทุกคนช่วยกันคิด แล้วเพื่อนเอาคำตอบออกมาได้ไม่ตรงกัน มันต่างกับผม ผมก็จะให้คนอื่นๆ ดูว่าจะเอาความคิดใคร ใครเยอะที่สุดก็เอาอันนั้น ไม่เคยใช้วิธีอื่นใช้อันนี้ตลอด ผมก็จบตรงนั้นไม่ได้ติดค้างใจ มีบ้างที่อยากให้เพื่อนคิดเหมือนเรา แต่ไม่ใช่ทุกครั้งไป หรือถ้าโหวตแล้วเขาไม่เอาความคิดผม ผมก็ไม่เป็นไร ผมรับได้ ผมว่ามันเป็นนิสัยส่วนตัวของผมด้วย เคยเห็นพี่ ม.ปลาย เขาชกกันเรื่องผู้หญิง ผมไม่เห็นด้วย เขาควรไปถามผู้หญิงว่า เขาจะเลือกใครไม่ต้องมาชกกัน มันมีวิธีอื่น"

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าตกใจว่า นักเรียนจำนวนมากทั้งในและนอกโครงการเมื่อมีความขัดแย้งไม่พอใจหรือโกรธเพื่อน นักเรียนเลือกโต้ตอบด้วยวิธีการใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น (BI5, BI17, BI20, BI21, BO1, BO2, BO7, BO9, BO18, BO19, BO20, BO21, BO22) นักเรียนขาดการเคารพความหลากหลายทางความคิด ความรู้สึกและตัวตนของผู้อื่น และมีความต้องการให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่นักเรียนต้องการหรือกำหนดขึ้น ทั้งนี้ เหตุผลของการเลือกใช้ความรุนแรงของนักเรียนมีความแตกต่างกันมาก ประเด็นแรกเป็นเรื่องของการควบคุมความโกรธของตัวเองไม่ได้ และใช้วิธีการ "ตาต่อตาฟันต่อฟัน"

BI17: "เพื่อนเขาอยู่ห้องเดียวกับหนู หนูไปซื้อขนมมา เขาบอกว่าขอกินหน่อยดิ่ หนูบอกว่ามีตังค์ก็ไปซื้อเองดิ่ ทีนี้ ด้วยความที่อารมณ์ร้อนของเขา เขาตบหัวหนู แล้วหนูเป็นคนไม่ยอมใคร ก็ตบกลับ ก็ตีกันอย่างรุนแรง หนูก็ชกเลย เพื่อนๆ คนอื่นๆ ก็มาห้าม เพื่อนเขาก็ยึดหนู เพื่อนที่ตบหนูก็ร้องไห้ อาจารย์ถามว่าเป็นไรกัน เขาคิดว่าทะเลาะกันเพราะเรื่องผู้ชาย... ตอนนั้นหนูรู้สึกกลัวๆ อาจารย์ตี แต่ตอนที่ตีเพื่อนมันอยู่ในอารมณ์ร้อน โกรธ หนูไม่ได้ถามว่าตีเราทำไมแต่ดูจากนิสัยเขา เขาเป็นคนขี้ขอ เราไม่ให้เขา...เขาก็ขออย่างนี้กับทั้งห้อง แต่เขามาเจอหนู หนูเป็นคนไม่ยอมคนอ่ะค่ะ หนูก็เลยชัดกลับ....หนูก็ทำแรงเกินไปด้วยไปตีเพื่อน เพื่อนก็ร้องไห้เลย หลังจากเหตุการณ์นั้นเขาให้จับมือกัน ตอนหลังก็ดีกันแต่ไม่พูดคุยกัน เขาถามอะไรก็ตอบแต่ไม่ได้สนิทกัน หลังจากวันนั้นได้ผลเขาก็เลิกขอหนู แรงมาแรงไป"

BO2: "คือว่าตอนนั้นหนูกำลังกวาดห้องคณิตศาสตร์อยู่ข้างล่าง กำลังก้มลงกวาดพื้น เอมมาก็เรียกว่า "จุ๋ม" พอหนูหันหน้ามาเขาก็ตบเลยค่ะ หนูไม่ถามอะไรเลย ตะลึง มึนๆ พอดีมันถึงเวลาเข้าแถว หนูก็เดินออกมาจากห้องและก็คิดได้ว่า เอ๊ะ ลืมอะไรอย่างหนึ่งก็เลยเดินกลับไปตบหน้าเขา ก็เลยตีกัน คนที่เป็นคนยุชื่อจุ๋มเหมือนหนูแต่เขาตัวใหญ่ เขาก็จับแขนหนูเหวี่ยงติดกระดาน คนที่ตบเขาเล็บยาวก็จับคอเสื้อหนู แผลเต็มคอเลยค่ะ เพื่อนคนอื่นๆ ก็เข้ามาห้าม หนูก็เดินไปเข้าแถวร้องไห้ ตอนนั้นมันโกรธค่ะ พอถึงบ้านหนูเดินเข้าไปอยู่ในห้อง ไม่คุยกับใครนั่งร้องไห้อยู่คนเดียว อยากจะถามว่าทำไม หนูว่าจุ๋มมันคงไม่พอใจเรื่องมีคนมาจีบมั้งค่ะ สมมติใครมาเป็นแฟนหนูเขาก็จะชอบไปหมดแหละค่ะ ต่อหน้าหนูเขาก็จะทำเป็นไปอยู่ใกล้ไปกอดคล้องแขน พูดว่ากูจะจับแฟนมึงไปทำเป็นผัวอะไรก็ไม่รู้ค่ะ หนูไม่เคยคุยเพราะคุยกันก็ไม่รู้เรื่อง เอ๊ะอะอะไรเขาก็จะตีๆ เขาอาศัยตัวเขาใหญ่ทำอะไรไม่กลัวใคร พอวันต่อมาเจอกันก็ด่ากัน หนูถามเอมว่าเอม ขอถามกำตบกันอียังหอ เขาก็บอกว่าก็จุ๋มอีกคนยุให้ตี กูก่อจัง *(ไม่ชอบ_ผู้วิจัยแปล)* มึงเหมือนกันนะอียังอะ กูก็จะช่วย เขาก็ไม่ได้บอกว่าเรื่องอะไรที่หมั่นไส้หนู หนูก็ไม่ได้ถามมันคิดไม่ออก หลังจากนั้นหนูก็ปรับความเข้าใจกับเอม แล้วอีจุ๋มนั่นมันอิจฉา.....เพื่อนในกลุ่มไม่มีใครคุยกับหญิงจุ๋ม ไม่มีใครรู้ว่าเขาคิดอะไร หนูก็ไม่เคยคิดว่าทำไมเขาถึงเป็นแบบนั้น มีแต่คนเกลียดเขา หญิงจุ๋มน่าจะรู้ว่าเพื่อนไม่ชอบเขา เขายังถามว่าทำไมไม่มีใครชอบเรา พวกหนูก็บอกว่าก็ดูมึงทำตัวดิ่ เขาก็บอกว่าฮา

(กู_ผู้วัยแปล) ทำตัวจะไดหอ หนูก็บอกว่าบ่ฮู้มีงก็ลองตักน้ำชะโงกดูเงาบ้าง หนูไม่สนใจว่าเขาจะคิดยังไงบ่เคยคิด ถ้ามันยะเฮาก็ยะตอบ *(หนูเชื่อว่าจุ๋มใหญ่ยุ_ผู้วิจัยถาม)* เชื่อค่ะ ลักษณะท่าทางของจุ๋มหนูก็รู้ว่ามันเป็นอย่างไร เจ้าเล่ห์ เห็นใครสวยเกินหน้าเกินตาก็ไม่ได้

จากกรณีตัวอย่างของ BI17 และ BO2 จะเห็นได้ว่าท่ามกลางความรู้สึกขัดแย้งไม่พอใจระหว่างนักเรียนกับเพื่อน นักเรียนไม่ได้นึกถึงวิธีการพูดคุยเพื่อปรับความเข้าใจกันและกัน เช่นเดียวกับนักเรียนชาย BI21 การพูดคุยถึงความคิดความรู้สึกของตนเองกับเพื่อนเป็นเรื่องทำได้ยาก

BI21: "เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง ผมกับเพื่อนเดินกันเป็นกลุ่มประมาณ 7 คน แล้วผมอยากไปอาคาร 1 แต่เพื่อนอีกคนเขาอยากไปข้างหน้าก็เลยมีปากเสียงกัน เพื่อนทั้งหมดจะไปข้างหน้า ผมก็บอกว่าให้แบ่งคนตามผมมาด้วยบ้าง เขาก็ไม่มา ผมเลยโกรธมากและทะเลาะกับเขา ผมพูดแค่ว่าไปกับเราก่อนแล้วเดี๋ยวค่อยลงมา แต่ไม่ได้พูดอย่างอื่น เพื่อนก็ไม่ฟัง ผมก็โกรธที่เขาไม่ฟังเราบ้าง ผมก็เลยต่อยเขา ผมโกรธมากไม่ได้บอกเหตุผลเลยเพราะถ้าเราพูดไปเพื่อนก็จะหาเราเป็นคนที่อยากจะให้เพื่อนตามมากกว่าจะตามเพื่อน ผมรู้สึกว่าเพื่อนๆ น่าจะให้ความสำคัญกับทุกๆ คนเท่าๆ กัน เคยบอกเพื่อนว่าเรานาจะแยกเป็นสองกลุ่มก็ได้ใครอยากจะไปไหนมากกว่าก็ไปสัก 3-4 คน ส่วนอีกคนก็ไปกับเพื่อนอีกคน เพื่อนบอกว่าก็ได้ แต่เขาทำบ้างเป็นบางครั้งไม่ทุกครั้ง พอต่อยกันเพื่อนเขาก็บอกว่าถ้าทำอย่างนี้อีกมึงกับกูเลิกเป็นเพื่อนกัน เขาก็เดินออกไปเลย ผมก็เดินมาที่ห้องพระพุทธแล้วก็นั่งคิดสิ่งที่เราทำ คิดว่าเราคงจะผิดไปแล้วที่ใช้แต่อารมณ์ มีเพื่อนผู้หญิงอีกสองคนเดินเข้ามาคุยกับผมบอกว่า ถ้าเขาทำแบบนี้เลิกคุยกับเขาสักหนึ่งอาทิตย์แล้วดูว่าเขาจะมาคุยกับเราก่อนไหม แต่ผมคิดว่าถ้าทำแบบนั้นอาทิตย์หนึ่งคงทำไม่ได้ ผมต้องอยู่คนเดียว ถ้าต้องอยู่กับเพื่อนผู้หญิงสองคนนี้คนอื่นก็จะหาว่าผมเป็นตุ๊ด สุดท้ายผมก็โทรไปบอกเขาว่าขอโทษ เขาก็ยกโทษให้ตอนเช้าก็กลับมาดีกันเหมือนเดิม ตอนโทรไปผมบอกว่าเรื่องเมื่อตอนบ่ายโกรธมั้ย เขาก็บอกว่าเขาลืมไปหมดแล้วไม่มีอะไร ผมพูดแค่นี้ ไม่ได้บอกว่าผมต้องการอะไรเพราะบอกไปแล้วเขาก็ทำบ้างไม่ทำบ้าง เราก็เลือกไม่บอกดีกว่า...ทุกวันนี้บางครั้งที่ผมยังไม่สามารถพูดความต้องการของตัวเองแต่ไม่ใช้อารมณ์แล้ว อย่างพักนี้ก็ต้องลองตามเขาไปก่อนยอมตามๆ กันไป"

ในขณะที่นักเรียนชายอีกกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงกับผู้อื่นเพียงเพราะว่านักเรียนต้องการการยอมรับและมีส่วนร่วมจากกลุ่มเพื่อน นักเรียนจึงยกพวกตีกันโดยที่ก็ไม่รู้สาเหตุที่แท้จริง ที่เป็นต้นเหตุความไม่พอใจของคนทั้งสองกลุ่ม

B09: "เป็นเพื่อนที่กรุงเทพฯ เขาไปมีเรื่องมา แล้วมาเรียกผม ผมก็ไม่รู้ว่ามีเรื่องอะไรมาไม่ได้ถามก่อน พอวิ่งไปเขาก็ชกต่อยกัน มีอาวุธด้วยมีมีด ผมก็มีมีด เคยตีกันแล้วผมโดนที่ตาตุ่ม ตอนนี้ก็ยังมีอยู่ มันโดนเหมือนมีดบาดเฉยๆ ไม่โดนเย็บ ไม่กลัว เหมือนเป็นอารมณ์ชั่ววูบ มันเหมือนกลัวเสียเพื่อน พอทะเลาะกันเสร็จแล้วกลับมาค่อยถาม *(อ้าว ทำไมไม่ถามก่อนอ่ะ_ผู้วิจัยถาม)* มันถามไม่ทัน มันตกใจ มีปืนของพี่ด้วย ถ้าไม่โดนจุดสำคัญก็ไม่ตาย *(แล้วจุดไหนที่ตาย_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้ (หัวเราะ) ผมก็รู้แหละว่าน่าจะพูดกันดีๆ คุยกัน ถามว่าทำไม มีอะไรมาแต่ในความเป็นจริงมันทำไม่ได้ มันตกใจด้วย โมโหด้วย"

B07: "ตีกันเกิดขึ้นเกือบทุกคืน หมู่บ้านผมชื่อบ้านเอกับอีกกลุ่มหนึ่งเด็กในตลาด มันเหมือนโกรธ อยากชนะ เพื่อนมันไปพูดว่าคนอีกคนหนึ่ง ก็ด่ากันแล้วตีกัน ผมใช้ปืนดัดแปลงเอาปืนลมมาทำเป็นปืนลูกกรด ส่วนอีกฝั่งก็ใช้มีดกับขวด ผมไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมผมไม่เคยโดนเพื่อนในกลุ่มอายุประมาณ 17-18 เป็นรุ่นพี่กลุ่มใหญ่ 50 กว่าคน *(รู้เหตุผลจริงๆ ที่เขาตีกันไหม_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้ อยากไปก็ไป เห็นตรงไหนตีตรงนั้น กลางวันเจอก็ตี ไปคนเดียวก็โดน ผมว่ามันสนุกที่ได้อยู่ในแก๊งในกลุ่ม แต่ตรงนี้ที่บ้านไม่รู้ ส่วนมากจะแข่งรถกันก่อนแล้วค่อยมารวมตัวกันและอาจมีตีกันได้ ไม่ได้คิดอะไรเลย ไม่รู้เหมือนกันแต่ถ้าเป็นเพื่อนในโรงเรียนผมไม่ทำนะครับ อยู่โรงเรียนเดียวกันไม่ทำกัน ไม่สู้ครับ เพราะ....(นิ่งคิดนาน) ผมไม่อยากเสียเพื่อน"

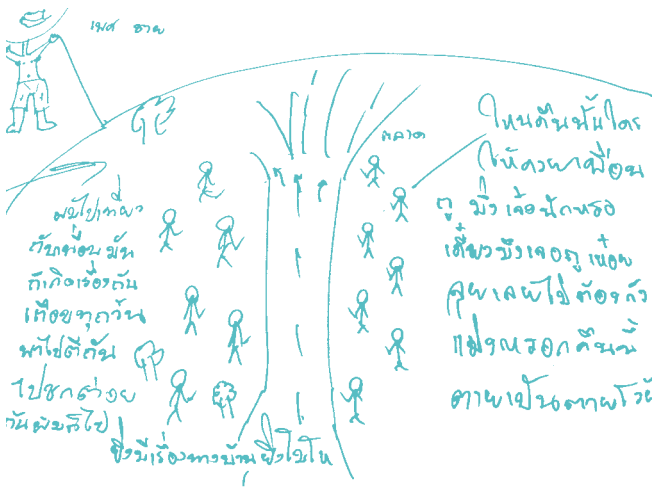

นอกจากนี้ สาเหตุของการใช้ความรุนแรงยังเกิดขึ้นได้จากระบบโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่กำหนดให้การต่อสู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีความเป็นชาย เราจะเห็นได้จากเรื่องเล่าของนักเรียนชายที่มักจะกล่าวถึงการใช้ความรุนแรงในทัศนะของการแสดงออกถึงความเป็นลูกผู้ชาย เป็นเรื่องที่ผู้ชายพึงปฏิบัติต่อกันเมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือไม่พอใจกัน หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งว่าความรุนแรงถูกทำให้เป็นเรื่องธรรมดา

B021: " ม. 1 เขามาแย่งแฟนผม เป็นเพื่อนคนละกลุ่ม เขามานั่งข้างแฟนผม ผมก็เข้าไปถามว่าแย่งแฟนผม เขาบอกว่าเออแล้วจะทำไม ผมก็เลยบอกว่า เอองั้นก็ไปกันเลย ไปที่ห้องน้ำแล้วต่อยเลย ผมก็เลิกกับแฟนวันนั้นเลย ตอนนั้นรู้สึกเดือดจัดเลย แต่ทุกทีถ้าผมก็โกรธจะหงุดหงิดและไปนั่งคนเดียว วันนั้นผมท้าเขาเองให้ต่อย ผมเลือกวิธีนี้เพราะลูกผู้ชาย (เงียบ) เขามาแย่งแฟนผม ผมก็พูดกันตามประสาลูกผู้ชายจะเอาอย่างไง ไปข้างล่างห้องน้ำเลยดีกว่า ก็เรื่องธรรมดา ธรรมดาของลูกผู้ชาย ไม่พอใจก็มากันเลย พูดก็ไม่เชื่อไม่ฟังกัน พูดก็ไม่เข้าใจ คนเวลาอารมณ์หงุดหงิดเข้าใจยาก ถ้าเจออีกก็ถามมันไปเลยว่าจะเอาอีกเปล่า เอาก็ไปอีก ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมแพ้ก็เลิก มันเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าวันนี้กลับไปเป็นวันนั้นก็ใช่ ทำอย่างเดิม ช่วงนั้นมันไม่ใช่ช่วงคุย มันโมโหจัดแล้ว ผมพอใจวิธีนี้ มันโล่ง"

B018: "....ตอนนี้ก็ยังไม่หายแค้น....ถ้าเขาหาเรื่องผม ผมก็ต่อสู้ธรรมดา ผมก็เคยต่อยคนอื่นประมาณ 2-3 ครั้ง ผมเป็นนักรักไม่ใช่นักรบครับ (หัวเราะ) พูดเล่นครับ...เขาสู้ผม ผมก็สู้กลับ ยังไงก็พูดไม่ได้ พูดไปก็ไม่ฟัง *(เคยพูดเหรอ_ผู้วิจัยถาม)* คิดไปเองผมไม่เคยพูด...ผมกลัวโดนเขากัดอย่างเดียวเคยโดนเพื่อนกัดตรงหัวเข่า ถ้าไม่อยากสู้ก็ต้องยอมๆ กันไป เขาไม่รู้ว่าผมรู้สึกอย่างไร เขาเข้าใจว่าผมสู้เขาไม่ไหว อย่างเรื่องนี้เขาก็ยังไม่รู้เหตุผล ผมก็ยังไม่ได้พูดกับเขาที่รู้สึกผิดไม่ได้บอกใดๆ ทั้งสิ้น ไม่อยากให้เขารู้อยากให้เป็นอย่างนี้ ยังไม่เคลียร์กันครับ ทุกวันนี้เวลาเห็นก็ไม่ได้พูดกับเขา จริงๆ ผมก็รู้สึกอยู่ที่ไปลงมือกับเขาก่อนเพิ่งรู้สึกตอนอาทิตย์ที่แล้ว ผ่านไปสองอาทิตย์แล้วค่อยคิดแต่ว่าไม่อยากจะบอกเขา หมั่นไส้ โกรธ พูดไม่ออกด้วย....ไม่เอาไม่บอก อย่างไงก็ไม่บอกอยู่ดี (หัวเราะ) ไม่อยากคุยกับเขา เกลียดมัน แค้นมากเยี่ยวใส่หัวผม ตอนนั้นเพื่อนรู้หลายคนเลยเพื่อนแซวกันใหญ่เลย"

B022: "เขาเข้ามาแรกๆ ให้อะไรผมก็ไม่รู้ ผมก็หมั่นไส้มันไง ก็ฉะชะ ไม่ได้คุย ไม่ชอบหน้า แล้วก็มาดีกันตอน ม. 2 ผมเป็นคนเดินเข้าหาเขาก่อนเพราะผมสงสารเขา เรื่องที่ผมไปต่อยเขา *(รู้สึกผิด_ผู้วิจัยพูด)* ครับแต่ไม่ได้ขอโทษเขานะ เขาก็คุยกับผม.....เห็นเขาแอ็คอย่างเดียว ดูท่าแล้วผมก็เลยเดินเข้าไปเลย แต่พอผมคบกับเขา เขาก็ดีขึ้น ไม่ได้เป็นอย่างที่คิดตอนแรก แต่ผมว่าเรื่องชกต่อยเป็นเรื่องปกติ....ผมก็ไม่ได้คิดอะไร ถ้าโมโหจริงๆ ก็ต่อยเลยครับ ผมไม่เคยคุยกันก่อนพอต่อยเสร็จแล้วค่อยกลับมาคุยกัน จริงอยู่พูดมันก็ดีกว่ามันจะไม่ต้องเจ็บตัว แต่มันก็ไม่มีเหตุผลว่า จะพูดหรือจะต่อย (หัวเราะ)"

อย่างไรก็ตาม การเลือกใช้ความรุนแรงต่อเพื่อนไม่ได้มีเงื่อนไขที่ตายตัว นักเรียนที่ใช้ความรุนแรงในเหตุการณ์หนึ่งอาจจะเลือกไม่ใช่ความรุนแรงในอีกเหตุการณ์หนึ่งที่แตกต่างกันออกไปก็เป็นได้ เช่น นักเรียนพิจารณาจากขนาดของปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้ง ระดับความไม่พึงพอใจต่อผู้อื่น หรือเพศของเพื่อนที่ตนรู้สึกไม่พอใจ หรือแม้กระทั่งสำหรับนักเรียนบางคนก็ให้เหตุผลกับตัวเองไม่ได้ว่าเหตุการณ์ใดจะตัดสินใจใช้ความรุนแรงหรือไม่ใช่ความรุนแรง ขึ้นอยู่กับอารมณ์ ณ ขณะนั้นของนักเรียน

BO21: "ทะเลาะกับเพื่อนผู้หญิง แต่มันจะไม่เหมือนทะเลาะกับผู้ชาย ถ้าทะเลาะกับผู้ชายมันจะรุนแรง แต่ผู้หญิงจะเคืองหน่อยๆ แบบไม่ทำอะไรเขาเพราะเขาเป็นผู้หญิง อันนี้เกิดขึ้นเมื่อเทอมที่แล้วผมขอยืมหนังสือสยองขวัญ แล้วรินเขาบอกว่า "ไม่ให้" พูดด้วยน้ำเสียงรุนแรง ผมก็เคืองผมก็เดินไป พอสามวันต่อมาเขาก็มาขอโทษ ผมก็ไม่ได้ว่าอะไรให้อภัย ช่วงสามวันนั้นผมไม่คุยกับเขาเลย ไม่มองหน้า เดินไปเรื่อยๆ ก็ไม่สนใจ เมื่อก่อนก็เล่นกันดี ทำให้เขารู้ว่าผมไม่พอใจ ผมต้องการให้เขาเข้าใจผมว่าแค่ขอยืมเฉยๆ ถ้าเพื่อนผู้ชายขอโทษผมก็โอเค ผู้หญิงก็ต้องการคำขอโทษ รินก็บอกว่าตอนนั้นเขาหงุดหงิด ผมก็ไม่รู้ว่าเขากำลังหงุดหงิด"

อย่างในกรณี BO20 กลุ่มเพื่อนและตัวนักเรียนเองมักใช้ความรุนแรงอยู่บ่อยครั้งทั้งต่อเพื่อนนอกกลุ่มและต่อคนในกลุ่มด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการด่า การตบตีกัน BO20 เองก็เคยเลือกใช้ทั้งวิธีที่รุนแรงและไม่รุนแรง เช่น ในกรณีที่นักเรียนเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเล็กน้อยก็จะสามารถประนีประนอมได้ ซึ่ง ณ ปัจจุบันนักเรียนต้องการหาวิธีการจัดการกับความขัดแย้งหรือความเห็นไม่ลงรอยกันในกลุ่มเพื่อน เพื่อไม่ให้สัมพันธภาพระหว่างกลุ่มเพื่อนถูกบั่นทอนลงมากไปกว่านี้ แต่นักเรียนก็ยังไม่ทราบวิธีการจัดการที่ควรทำ

BO20: "หนูมีเพื่อนในกลุ่ม 14 คน คนที่เป็นหัวโจกจะมีหนูกับเพื่อนชื่อจิ๋ว ในกลุ่มจะมีเพื่อนครบทุกห้องเพราะว่า จิ๋วกับบีเขาตบกัน เขาด่ากันว่ากระหรี่ หนูมาทีหลังก็ช่วยไกล่เกลี่ยจนมาเป็นกลุ่มเดียวกัน คบกันได้สองปีแล้ว กลุ่มหนูรู้จักกันทั้งโรงเรียน ถ้าใครไปทะเลาะกับคนอื่นก็จะไปช่วยกันตบ หนูมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาเพราะสองปีก็ตบกันเรื่อย เป็นเรื่องธรรมดาของกลุ่มเด็กผู้หญิง เลือกวิธีนี้แหละ ไม่ได้เกลียดกันแต่เราไม่พอใจ วิธีอื่นมันไม่ดี วิธีนี้แหละ อย่างเวลามีเรื่องกันในกลุ่ม ถ้ามันเล็กน้อยก็จะเก็บไว้คนเดียวแต่ถ้ามันมาก (ลากเสียงยาว) ก็จะเรียกเพื่อนมานั่งคุยกันสองคน บางทีขอโทษกันสักพักมันก็ทำอีก อีกอย่างในกลุ่มจะมีคนที่สนิทมากสนิทน้อย มีหนึ่งหรือสองคนที่เข้ากับเพื่อนไม่ได้...มีครั้งหนึ่งที่มีคนอยากไปห้องคอมแต่อีกคนอยากอยู่บนห้องเรียน ก็ให้ยกมือว่าใครอยากไปไหนมากกว่ากัน อยู่ห้องมากกว่าก็เลยอยู่ที่ห้องทั้งหมด โหวตก็ช่วยได้ บางทีก็เป่ายิ้งฉุบ อย่างครั้งที่หนูอยู่ ม. 1 ตบกันแรงพบห้องปกครอง หนูตบกับบี แต่จิ๋วเขาพูดว่าตบกับ

มันทำไม หนูก็เสียความรู้สึกไปเลยมันเจ็บไปเลย เหมือนเขาไม่เข้าใจเรา ไม่ถามเรา ทุกวันนี้หนูกับเขาก็ห่างๆ กันไป สักวันกลุ่มอาจจะแตกก็ได้ หนูเคยรู้สึกว่ามันไม่มีวิธีการแก้ปัญหาที่เพื่อนเห็นไม่ตรงกันแล้วเหรอคนหนึ่งไปอีกทางอีกคนไปอีกทาง ก็ต้องปล่อยไม่รู้จะทำยังไง บางทีไม่ได้ตบกันแต่ก็มองหน้ากันไม่ติด ไม่กินกัน เคยพูดกันว่า ถ้ากลุ่มเราทะเลาะกันอีกทีหนึ่งอาจมีใครบางคนออกก็ได้ ก็เลยเลี่ยงที่จะไม่ทะเลาะแต่ก็ใช่ว่าจะรู้สึกดีจริงๆ ”

ทักษะจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ไม่ได้ดั่งใจของนักเรียน

ในช่วงชีวิตวัยรุ่นนักเรียนมักถูกคาดหวังจากผู้ใหญ่และต้องการการยอมรับจากเพื่อนสูง พร้อมๆ กับการพยายามค้นหาตัวตนของตนเอง เช่นกันนักเรียนกลุ่มตัวอย่างบางคนอาจประสบกับภาวะอารมณ์เครียด ความโศกเศร้าเมื่อรู้สึกว่าผู้ใหญ่ไม่เข้าใจตนหรือรู้สึกว่าตัวเองไม่สำคัญ ฯลฯ เราพบว่า นักเรียนบางส่วนไม่สามารถจัดการกับอารมณ์เหล่านี้ของตัวเอง (BO3, BO4, BO7) นักเรียนเลือกที่จะผลักตัวเองออกจากผู้อื่น เก็บตัว ซึมเศร้า และจัดการกับความทุกข์ด้วยวิธีการที่ไม่ปลอดภัยทำร้ายร่างกายของตนเอง อาจเป็นเพราะความเปราะบางในความรู้สึก การจัดการกับอารมณ์ดังกล่าวจึงมุ่งเน้นเพียงเพื่อระบายความรู้สึกมากกว่าการเผชิญหน้าตั้งรับกับปัญหา โดยการเรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้อื่นและยอมรับความแตกต่างทางความคิดและพฤติกรรม ยอมรับกับความไม่ได้ดั่งใจในชีวิต อย่างเช่นในกรณีของพี่น้องฝาแฝด BO3 และ BO4 เรื่องราวที่ทำให้นักเรียนรู้สึกกดดันมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แม้นักเรียนเคยพูดคุยกันถึงความทุกข์ในใจแต่ก็ไม่เคยช่วยกันคิดถึงทางออกหรือวิธีการจัดการกับปัญหา ถึงกระนั้นก็ตามวิธีการแก้ปัญหาของนักเรียนทั้งสองกลับมีความคล้ายคลึงกัน

BO4: “....เวลาหนูไม่สบายใจจะอยู่นิ่งๆ ไม่พูดอะไรอยากอยู่คนเดียว ไม่อยากพบใคร ไม่อยากพูดกับใคร เพราะว่ากานชอบเอาเรื่องของหนูไปเครียดกับเขาเอง เลยไม่อยากบอกและหนูก็ไม่อยากให้พ่อแม่รู้เพราะว่าเดี๋ยวเขาจะไม่สบายใจ หนูจะอยู่ในห้องเอง พูดคนเดียว ระบายคนเดียว คิดหาวิธีเอง หนูถึงเลือกจะเขียนลงสมุดมากกว่าจะไปบอกพ่อแม่ ถ้าเป็นเรื่องเพื่อนจะไปบอกพ่อแม่ แต่ถ้าเป็นเรื่องตัวเองหนูจะเลือกไม่คุย เวลาหนูเขียนจะใช้ปากกาที่ไม่มีหมึก เขียนเป็นเส้น เป็นเส้นเขามาเจอเขาก็ไม่รู้ เขาเข้าใจว่าเป็นกระดาษ หนูจะเก็บใส่กล่องและไว้ใต้เตียง เพราะว่าหนูกับเขาอยู่ห้องเดียวกัน คนอื่นจะไม่เห็น เวลาเราดูก็จะเอามาส่องดูกับไฟ เผอิญหนูได้หนังสือเพื่อนวัยรุ่นจะมีกรอกประวัติบันทึกนี้ใส่ลงไป และเช็คพฤติกรรมว่าวันนี้เราเป็นอย่างไร เวลานี้เราทำอะไร ตอนนั้นหนูก็ทำ หนูเคยคิดว่าตัวเองไม่มีความสำคัญ หนูเข้าไปอยู่ในห้องน้ำ เปิดฝักบัวและแช่น้ำอย่างนั้น เคยไปหยิบ

มีดมาและพูดคนเดียวว่าหนูไม่มีค่าไม่มีความสำคัญ หนูเคยคิดว่าจะกรีดตรงนี้ *(ชี้ไปที่ข้อมือ_ผู้วิจัย)* แต่หนูไม่กรีดแต่ไปกรีดตรงนี้ก่อน *(ชี้ที่นิ้วมือ_ผู้วิจัย)* *(ทำไมเลือกวิธีนี้_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้เหมือนกันค่ะ อาจจะเพราะคนรอบข้างไม่สนใจหนู ไปสนใจน้องหนู หนูเลยคิดฟุ้งซ่านว่าหนูไม่สำคัญ ..."

ส่วนกรณีของ BO3 ภาวะอารมณ์ความเครียดและกดดัน ไม่เพียงเกิดจากบุคคลรอบข้างแต่ยังเกิดจากความกดดันที่นักเรียนสร้างให้กับตัวเองด้วย เป็นความคาดหวังในตัวเอง ประกอบกับความไม่เชื่อมั่นในความสามารถของเพื่อน นักเรียนจึงแบกรับภาระทุกอย่าง

BO3: "หนูร้องไห้ทุกวันเลย หนูเป็นฝ่าแฝดแล้วมันจำง่าย ครูก็จะใช้ง่าย แล้วหนูเป็นคนที่ถ้าทำอะไรต้องทำให้เสร็จ มันก็เครียดรู้สึกว่ามีคนคาดหวังกับเราสูง หนูเคยเข้าไปบอกครูว่า "ครูค่ะ งานหนูมันก็เยอะแล้วนะค่ะ" ครูก็บอกว่าหนูเห็นแก่ตัว ก็เลยแบบ..หนูก็จำเป็นต้องทำ เพื่อนๆ ในห้องเวลามีเรื่องอะไรก็จะโยนให้หนูจัดการ เวลาไปพูดกับพ่อแม่ก็จะบอกว่า ตอนพ่อแม่เป็นนักเรียนก็เคยเป็นแบบนี้ เขาก็ปลอบและเข้าใจ....เคยครั้งหนึ่งหนูเครียดทำงานไม่เสร็จแล้วพ่อก็บอกว่า "นานาๆ เก็บไว้ย่ายะตั้งแต่แรก" ทั้งๆ ที่งานหนูมันเยอะไม่รู้จะยะอันไหนก่อนก็รู้สึกพ่อแม่ซ้ำเติม

.....ถ้าทำงานกลุ่มหนูจะเอางานมาทำคนอื่นจะสบาย หนูจะรับมาทำคนเดียวเพราะว่าคนอื่นเขาทำงานออกมาแล้วมันไม่ดีไงค่ะ ถ้าสมมติเขาทำงานออกมาไม่ดีหนูต้องไปแก้อีก หนูก็เลยเอามาทำ หนูก็รู้สึกเครียดแต่ไม่รู้จะทำอย่างไร บางครั้งหนูก็แบ่งหน้าที่ให้เขาทำ แล้วเขาก็ถามหนูแบบกระจุกกระจิกหนูก็เลยทำคนเดียวดีกว่า ถามเยอะมากเกินไปค่ะ.....

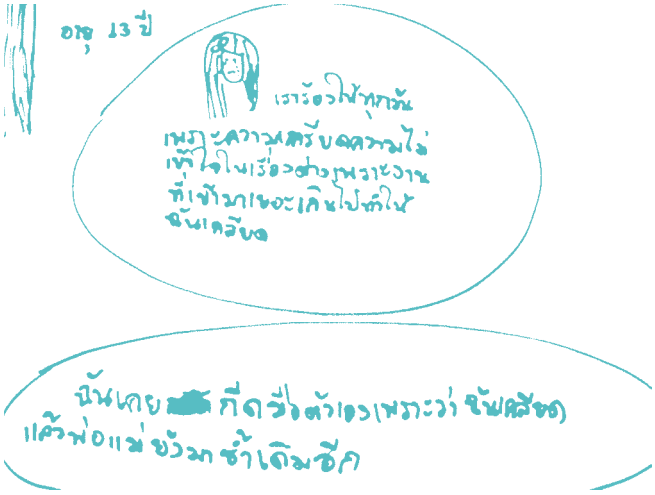

....เพื่อนเขาแค่ไปหาหมอมันเสร็จแค่ครึ่งวันแทนที่เขาจะมาเรียน ช่วงนี้กำลังสอบเขาก็ไปเที่ยว หนูเป็นห่วงเพราะตั้งแต่ประถมเขาไม่เคยเป็นแบบนี้ ก็เลยเตือนเขา เขาก็เลยบอกว่าหนูอคติมากเกินไป หนูก็เสียใจและเดินไปเลย ไม่ยุ่งกับเขา ปล่อยเขาไปเลย.....

...แล้วหนูอยู่คนเดียวไงค่ะจะเก็บกด หนูก็เลยกรีดนิ้วตัวเอง หนูรู้สึกว่าเราพูดไปแต่คนอื่นบอกว่าเราแก้ตัวแต่หนูก็พูดไปตามความจริง หนูก็รู้สึกเครียดไม่รู้จะทำอย่างไรก็เลยนั่งร้องไห้ เวลามีเรื่องไม่สบายใจหนูจะเก็บ นั่งอยู่คนเดียว จะไม่พูดค่ะ เพราะถ้าคุยกับเก๋เขาแค่ปลอบๆ มันไม่ตรงใจหนูไม่ดีขึ้น หนูจะอยู่เฉยๆ ส่วนมากให้เก๋ไปพูดเพราะเก๋เป็นคนที่กล้าพูดแต่หนูไม่กล้าพูด แต่พอลุงมาจากต่างจังหวัด ให้หนูสัญญาว่าถ้ามีเรื่องอะไรให้เขียนใส่กระดาษ มันก็ระบายอารมณ์ได้ จนมีสมุดเป็นของตัวเอง บางครั้งพ่อก็หยิบไปอ่านเขาก็เข้าใจ เขาก็เริ่มเล่นกับหนูแบบตลกๆ ในครอบครัว *(มีวิธีอื่นไหม_ผู้วิจัยถาม)* เล่นน้ำค่ะ ในห้องน้ำเอาน้ำเย็นมาสาดๆ มันเข้าไป และที่บ้านมันมีตุ๊กตาหมีตัวหนึ่ง หนูก็จะกอดและพูดด้วย หนูก็อยากจะเปลี่ยนวิธีแต่ไม่รู้จะทำอย่างไรแต่หนูว่าเขียนได้ผลที่สุด *(เป้าหมายในใจหนูคือ_ผู้วิจัยถาม)* อยากให้ตัวเองสบายใจ ได้ปลดปล่อย แค่ให้ตัวเองสบายใจขึ้นไม่เครียด"

กรณีคล้ายคลึงกัน การพยายามพูดคุยสื่อสารกับบุคคลในครอบครัว การต่อรอง เปิดใจรับฟังความรู้สึกและเหตุผลของผู้อื่น เป็นเรื่องที่ BO7 ไม่เคยคำนึงถึงมาก่อน เมื่อนักเรียนกระทำสิ่งที่ผู้ปกครองไม่เห็นด้วย นักเรียนเลือกที่จะใช้ความเงียบเป็นทั้งการต่อต้านและปฏิเสธไปในตัว ซึ่งไม่ได้ทำให้ผู้ปกครองกับนักเรียนเข้าใจและเรียนรู้กันและกันมากขึ้น

BO7: "แม่เขาก็ห้ามไม่ให้ไป เขาก็บอกว่าอย่าไปแข่ง ถ้าเกิดอุบัติเหตุแม่ก็ช่วยอะไรไม่ได้ ผมก็เดินหนี ไม่เถียงแต่ก็ทำต่อ ผมไม่เคยพูดเรื่องนี้กับแม่เลย เดินหนีอย่างเดียว (หัวเราะ) ก็ไปอาทิตย์ละครั้งสองครั้ง แข่งกันบนถนนทั่วไปเลย พอกลับบ้านมาก็โดนแม่ด่าแต่ผมก็ทำ ผมไม่เคยคิดว่าต้องพูดกับแม่ ไม่มีอยู่ในหัว ไม่อยากเถียงด้วย ปกติผมจะไม่ค่อยคุยกับแม่เท่าไรด้วยจะสนิทกับลูกพี่ลูกน้องกับพี่ๆ ก็อายุห่างกัน เวลาไม่สบายใจก็คุยกับเพื่อนกลุ่มที่เรียนด้วยกัน เวลาโดนแม่ด่าผมก็มาคุยกับเพื่อน ผมเป็นคนดื้อและก็เงียบด้วย จริงๆ ผมก็อยากให้มันดีขึ้น เคยคิดเหมือนกันว่าจะหยุดแข่งรถแต่พอเอาเข้าจริงๆ ก็หยุดไม่ได้ ก็รู้ว่าแม่เขากลัวอุบัติเหตุและก็เสื่อมเสียการเรียน แต่ปกติผมก็เรียนดี ไม่รู้ทำไม ผมไม่เคยคิดถึงว่าจะพูดต่อรองกับแม่เรื่องนี้เลย"

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอาชีวศึกษา

ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ

ในกลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา นักเรียนหลายคนมีทักษะส่วนบุคคลในการยืนกรานความนึกคิดของตนกับผู้อื่นโดยอธิบายเหตุผลของตนได้ (VI9, VI13, VI19, VO17, VO20) นักเรียนบางคนเรียนรู้ที่จะรับฟังความเห็นของผู้อื่นอีกด้วย เช่นกรณี VO17

VO17: "อย่างเป็นโครงงานวิทยาศาสตร์ทำงานกลุ่มประมาณ 5 คน เราก็ถามว่าจะเอาโครงงานชื่ออะไร ทำอะไรก็เสนอมาแต่ละคนออกเสียงประชามติเลยว่าจะเอางานนี้มั้ย ซึ่งเพื่อนที่ไม่เห็นด้วยกับเราก็มี ไม่เอาตามเรา มันเป็น 3 ต่อ 2 เราก็ต้องเปลี่ยน อ่อนไปตามเขา ผมก็ต้องยอมเขา ไม่งั้นงานก็ไม่เสร็จ ตอนแรกก็เครียดที่เขาไม่เอาตามความเห็นเรา แต่ตอนหลังก็ลงตัว มีการคุยกันว่าน่าจะเป็นชิ้นนี้เพราะอะไรปรึกษากันเป็นชั่วโมง เราเองก็ต้องทำใจและยอมรับ แต่บางครั้งถ้างานของเราดีเราก็เถียงจนเอาให้ได้ หรือบางทีผมก็โกรธแต่จะไม่คุยให้ข้ามวันไปก่อน กลับไปฟังเพลงคลายเครียด ทบทวนว่าทำไมเขาถึงไม่ยอมรับเราในจุดนี้ ดูเทียบระหว่างข้อดีของเรากับของเขา แล้วค่อยมาคุยใหม่แต่ก็ต้องเปิดใจคุยกัน"

หรือในเหตุการณ์ที่แตกต่างออกไปอย่าง VI13 นักเรียนไม่ชอบทำกิจกรรมเดียวกับเพื่อนในกลุ่ม คือเล่นเกมคอมพิวเตอร์ นักเรียนรู้สึกว่าตัวเองเข้ากับกลุ่มเพื่อนไม่ได้ และพยายามปรับตัวทำกิจกรรมเดียวกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม เพื่อให้ตนมีส่วนร่วมกับเพื่อนมากขึ้น แต่เมื่อรู้ว่าความชอบไม่เหมือนกันจริงๆ แล้ว นักเรียนเลือกที่จะบอกความรู้สึกของตนให้เพื่อนในกลุ่มทราบ ไม่ดึงดันความรู้สึกของตนเองจนเสียมิตรภาพกับเพื่อน อีกทั้ง ยังทำให้เพื่อนๆ เข้าใจตัวตนของนักเรียนมากขึ้น

VI13: "จะมีปัญหาเกี่ยวกับการคบเพื่อนใหม่ตรงที่เราไม่กล้าคุยกับเขาก่อน อย่างตอนนี้ในกลุ่มจะมีเพื่อน 5 คนผู้หญิงคนเดียวในกลุ่ม ตอนนี้ก็มีบ้างบางครั้งเพื่อนเค้าคุยในเรื่องที่เราคุยด้วยไม่ได้เช่น เรื่องเกม ผมจะไม่ชอบเลย รู้สึกเบื่อๆ ก็รอให้เค้าพูดจบก่อน แล้วก็คุยเรื่องอื่นที่คุยกันได้ทั้งหมดครับ เค้าก็รู้ว่าผมไม่เล่นนะเพราะเคยบอกว่าไม่ชอบเล่น เค้าเคยชวนเราไปเราก็ลองดู แต่มันเป็นเหตุผลส่วนตัวที่เราไม่ชอบอยู่แล้ว เล่นไปก็งั้นๆ มันก็เบื่อๆ ครับ คือเราไม่รู้เรื่องกับ

เค้าเหมือนเค้าอยู่ในโลกของเค้าเลยครับ บางครั้งก็บอกเขาว่าคุยเรื่องอื่นได้มั๊ย ไม่รู้เรื่องยังงี้ เค้าก็คุยต่อครับเค้าไม่สนใจเรา บางครั้งก็เออเปลี่ยนเรื่องบ้าง หรือบางทีผมทักเสร็จผมก็แทรกเรื่องใหม่เข้าไปเลยครับ พยายามหาเรื่องที่คุยกันได้แล้วก็เค้าก็คุยด้วย”

อย่างไรก็ตาม นักเรียนนอกโครงการบางคนมีทักษะปฏิเสธยืนกรานความเห็นของตนเองกับเพื่อนได้ แม้จะไม่ได้อธิบายเหตุผลของตนกับเพื่อนก็ตาม

VO5: “พึ่งผ่านมาเมื่อประมาณสัก 2 เดือนที่แล้ว ก็ไปเที่ยวในผับนั้นครับไปกับพี่ๆ แล้วก็เพื่อนๆ ครับ ไปกันประมาณ 10 คน ก็สนุกดี พอเสร็จพวกพี่ๆ เขากินเหล้าเมาก็ชวนไปอาบอบนวดแต่ผมไม่ได้เข้าไปด้วย ก็บอกเขาว่าไม่ไป บอกเดี๋ยวรออยู่นี่ คือผมไม่อยากจะเข้าไปครับเพราะว่ามันก็เมาแล้วด้วย...เขาก็ไม่ได้บังคับอาจจะรู้ว่าผมอารมณ์ร้อน บอกไม่ไปคือไม่ไป คำไหนคำนั้น หรือว่าถ้าพูดไม่รู้เรื่องก็เดี๋ยวก็ทะเลาะกันอีก”

ในทางตรงกันข้ามยังมีนักเรียนที่รู้สึกว่าตนไม่สามารถเข้ากับกลุ่มเพื่อน นักเรียนไม่มีทักษะการปฏิเสธ การต่อรอง หรือบอกความรู้สึกนึกคิดของตนกับเพื่อนในกลุ่ม (VI1, VO3, VO6) โดยนักเรียนมีวิธีการจัดการในสถานการณ์ดังกล่าวแตกต่างกัน เช่น นักเรียนเลือกเก็บความรู้สึกไม่พอใจอึดอัดไว้ (VI1), พูดกับเพื่อนโดยใช้อารมณ์ เมื่อไม่ได้ผลจึงตัดสินใจเปลี่ยนกลุ่มเพื่อน (VO6), พูดด้วยการประชดประชันให้เพื่อนรู้สึกตัวเองเมื่อเห็นพฤติกรรมของเพื่อนไม่ปรับเปลี่ยน นักเรียนและเพื่อนในกลุ่มจึงแสดงท่าทีเพิกเฉยกับเพื่อนคนนั้น (VO3)

VI1: “กลุ่มหนูจะมีทั้งหมด 6 คน เป็นญาติกันก็มี รุ่นพี่รุ่นน้องกัน มีพี่ใหญ่สุดอายุ 20 เป็นหัวหน้ากลุ่ม...บางทีก็อึดอัดเขา เค้าจะบอกไม่ต้องคุยโทรศัพท์เวลานั่งอยู่กับเพื่อนต้องฟังเค้าเราก็ฟังเราก็ไม่พูด เราก็นั่งเงียบ เราก็เลิกคุยโทรศัพท์ ทั้งๆ ที่ไม่เห็นด้วยเพราะบางทีเขาคุยเราก็ไม่ว่าเขา เวลาเพื่อนมารับเขาไปทั้งๆ ที่อยู่กับพวกเรา ทีเราเขาไม่ให้ไป โกรธตรงนี้ เขาทำตามใจตัวเขาเองได้ เวลาที่เราอยู่กับเขาต้องเป็นคนดีอะไรก็ไม่ได้ต้องฟัง ฟังตลอด พอเราจะทำอะไรก็ทำไม่ได้ เค้าพูดเราก็ฟัง แต่เราจะพูดเรื่องเราเขาก็ไม่ฟัง มันก็ไม่ยุติธรรม หนูก็ทำอะไรไม่ได้ ไม่อยากยุ่งกับเขาพูดไปก็เท่านั้น เค้านิสัยอย่างนี้ เราเป็นน้องเราต้องฟังเขาทนๆ ไป”

ในขณะที่ VO6 ความรู้สึกที่เข้ากับเพื่อนไม่ได้รุนแรงกว่ามากและใช้วิธีการจัดการแตกต่างจาก VI1 คือ นักเรียนรู้สึกโกรธและไม่พอใจเพื่อน นักเรียนบอกความรู้สึกและเหตุผลของตนกับเพื่อนด้วยการขึ้นเสียงหรือใช้อารมณ์โกรธในขณะที่พูด หรือพูดในสิ่งที่ไม่ตรงกับความต้องการของตน เมื่อพูดจบกลับทำให้เพื่อนในกลุ่มรู้สึกไม่พอใจนักเรียนมากขึ้น ทำให้นักเรียนรู้สึกย่ำแย่ ไม่เข้าใจว่าทำไมเพื่อนไม่ชอบตน จนในที่สุดนำไปสู่การเปลี่ยนกลุ่มเพื่อน ซึ่งจะเห็นได้ว่า นักเรียนและกลุ่มเพื่อนไม่เคยเปิดใจพูดคุยกันถึงปัญหาและความรู้สึกของทุกๆ ฝ่ายอย่างแท้จริงและไม่เคยรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของกันและกัน

VO6: "ในกลุ่มมีทั้งหมด 6 คน คบเพื่อนแล้วเหมือนแบบเข้ากับเขาไม่ได้ เขาชอบนินทาว่าอะไรอย่างนี้ หนูก็ไม่อะไร เหมือนไม่รู้แต่จริงๆ ได้ยินรู้ (เน้นเสียง) บางทีก็ได้ยินเอง หนูก็แบบ....ก็เออ ทำไมไม่คุยกัน พูดกันตรงๆ อะไรอย่างนี้ ทำไมต้องนินทากันด้วย คุยกันตรงๆ ก็ได้ เอาเรื่องเราไปคุย ไปพูดในทางที่ไม่ดี ทำไมไม่ดูเขาก่อนว่าทำไมเขาถึงเป็นแบบนี้ ทำไมต้องว่าคนอื่นเขาด้วย....เขาชอบกัดเรา....เป็นกลุ่มแบบเกเร ไม่ค่อยเข้าเรียน ถ้าหนูไม่ไปกับเขา เพื่อนก็ว่าไม่มีใครคุยด้วย หนูก็เคยบอกว่า "เฮ้ย! ก็ไปเรียนเหอะเดี๋ยวโดนอาจารย์ด่า" หนูเคยปรับปรุงตัวแล้วก็เข้าไม่ได้อยู่ดี

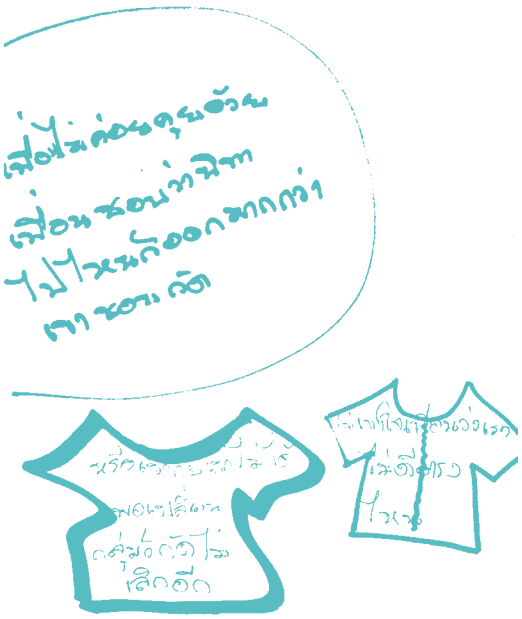

...เคยคิดว่าเพราะเราแต่งตัวไม่ดีหรือเปล่าแต่มันก็ไม่ใช่ เขาไม่ชอบนิสัยเรามั้ง ไม่รู้สิ เพราะเราอารมณ์ร้อน บางทีเพื่อนถามอะไรเราก็บอกว่า "ไม่รู้" (ทำเสียงรำคาญ) หรือถ้าเขาถามหลายรอบก็จะบอกว่า "ไม่ (เน้นเสียง) รู้" น้ำเสียงหน้าตาเราก็กวนตีนเหมือนกันแหละ แต่ไม่เคยพูดไงว่าเรารู้สึกว่าเข้ากับเขาไม่ได้ เคยแต่บอกว่า "เฮ้ย! มีอะไรก็พูดกันดีๆ ก็ได้ มีอะไร" ทุกวันนี้หนูก็ไม่รู้ว่าทำไมเขาไม่ชอบหนูและเขาก็ไม่รู้ว่าหนูรู้สึกอย่างไร

....เวลาไม่พอใจหนูจะเก็บไว้ ไม่เคยพูดตรงๆ บางทีหนูไม่ได้คิดเหมือนเขาก็นั่งฟังเฉยๆ ไม่ได้พูด ถ้าพูดไปก็ทะเลาะตบตีกันอะไรอย่างนี้ ตอนหลังมาย้ายมาไปอยู่กลุ่มเรียนนิดหนึ่งแต่ก็ยังเจอกับกลุ่มเดิม เขาก็กัดเราอีก แต่พอดีย้ายกลุ่มตอนช่วงปิดเทอม เปิดเทอมมาก็ย้ายเลยและเพื่อนกลุ่มเดิมโดนรีไทร์ไปหลายคน มันก็เริ่มเหลือน้อย ตอนนี้กลุ่มใหม่มีสามคนก็ดีค่ะ"

สำหรับสถานะของ VO3 แตกต่างจากนักเรียนสองคนข้างต้น ตรงที่นักเรียนและกลุ่มเพื่อนเป็นฝ่ายรู้สึกไม่พอใจการกระทำของเพื่อนคนหนึ่งในกลุ่ม แต่นักเรียนไม่เคยเปิดใจพูดคุยกับเพื่อนถึงพฤติกรรมที่ทำให้เพื่อนในกลุ่มไม่พอใจ เพื่อให้เพื่อนรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริง และจัดการด้วยวิธีการไม่สนใจแสดงท่าทีเพิกเฉยเพื่อนคนนั้น

VO3: “เพื่อนทุกคนไม่ชอบเขาแล้วง่ะ เขาเห็นแก่ตัว หยิ่ง ตอนที่ไปเล่นเกมใช่มั้ยครับ แล้วเครื่องมันเต็มไปกัน 4 คน เค้าอยู่คิวต่อจากผมกับเพื่อน แล้วมีเครื่องว่าง 2 เครื่อง เพื่อนๆ ก็คุยกันว่าใครจะลงไปก่อน หันไปอีกทีมันไปนั่งแล้ว มันบอกว่า “พวกมึงมัวแต่คุยกัน” ก็เลยปล่อยมัน มันอยากทำอะไรก็ปล่อยมัน ไม่เล่นก็ได้ ไม่มีใครพูดกับเขา มีแต่แตกตันให้รู้สึกตัว ผมไม่เคยพูดตรงๆ ครับเพียงแต่พูดอ้อมๆ ให้รู้ คิดว่าเขาน่าจะรู้ มันผีเข้าผีออก บางทีก็ดีมาเทคแคร์พวกผม ผมว่ามันแก้ไม่ได้หรอก มันไม่หายหรอก (หัวเราะ) อีกอย่างเราก็เฉยๆ ไม่แคร์มันครับ”

เมื่อมีความไม่พอใจเกิดขึ้นในสัมพันธภาพระหว่างเพื่อน หลายครั้งนักเรียนขาดการเรียนรู้ที่จะรับฟังและแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดของกันและกันอย่างมีเหตุมีผลโดยไม่ใช้อารมณ์โกรธ (VI7, VI18, VO15, VO18) เช่น นักเรียนขาดทักษะการปฏิเสธกับเพื่อน (VI18) หรือหาวิธีที่จะทำให้เพื่อนรู้ว่าตนไม่พึงพอใจด้วยการประชดการเดินหนี ไม่ฟังคำอธิบายใดๆ ของผู้อื่น และไม่ได้คาดคะเนถึงความรู้สึกของผู้อื่น จนทำให้จากความขัดแย้งเรื่องเล็กๆ นำไปสู่การสูญเสียสัมพันธภาพระหว่างเพื่อน ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับ (VO18)

VO18: “ตอนเปิดเทอมปีหนึ่ง เพื่อนเขาเรียนอยู่อีกที่หนึ่งแล้วย้ายมาเรียนที่นี่ แล้วน้องเป็นคนชวนมาอยู่ด้วยเพราะเหงา เขาก็ว่า “เออ ได้ๆ เดี๋ยวไปอยู่ด้วยนะ” แรกๆ ก็ดี หลังๆ เขาไม่เกรงใจเราเลย เราอยู่บ้านด้วยใช่ไหม แล้วเขาทำกับข้าวชวนญาติเขามากินในบ้าน จากนั้นก็มาชวนน้องกิน น้องก็ว่ากินเถอะไม่อยากกิน และก็โกรธเขาเลยว่า “เฮ้ย วันหลังทำอะไรบอกกันบ้างก็ได้นะ ถ้าอยากเป็นเจ้าของบ้าน เขายกให้ก็ได้ ทำอะไรก็ตามใจนะไม่ว่าอะไรหรอกเพราะว่าเขาก็อยู่ตรงนี้เหมือนกัน ใช่ว่าเขาไม่อยู่” แล้วก็เดินหนีออกจากบ้านไปเลย ถ้าเราอยู่ตรงนั้นเราอาจได้ตีเพื่อนก็ได้ เราเดินหนีไปสูดอากาศข้างนอกดีกว่ามันสบายใจกว่าเน้อะ ทีนี้ เพื่อนก็ไปนอนหอเพื่อนอีกคนวันศุกร์ วันเสาร์เขาก็ไม่กลับบ้าน วันอาทิตย์เขาขนของไปหมดเลย แม้ขนของไปอยู่ที่อื่น เขาก็ให้พี่มาบอกน้องแทนที่เจ้าตัวจะมาบอกเอง น้องก็เครียดอยู่พอสมควรก็คิดว่า เอ่อ ก็แล้วแต่เขาเถอะ เขาไม่อยากพูดกับเรา เราก็ไม่บังคับให้เขาพูด”

เมื่อสัมพันธภาพของนักเรียนกับเพื่อนไม่ดี ไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน ย่อมทำให้นักเรียนรู้สึกตึงเครียดและกดดัน นักเรียนบางคนไม่สามารถจัดการกับภาวะอารมณ์ของตนเองได้ หลายครั้งวิธีการจัดการปัญหาของนักเรียนทำให้เพื่อนไม่พอใจมากขึ้น อาจเพราะนักเรียนเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์และไม่ได้มีการเปิดใจแลกเปลี่ยนความรู้นึกคิดของตนกับเพื่อน (VI17)

VI17: "น้องชวนเพื่อนน้องไปห้องสมุดยะรายงานกัน แล้วเขาก็บ่ไปเอาไปอู้กันนะครับก็บ่ไปช่วยเรา ก็บอกว่าบ่เป็นไรครั้งต่อไปเราก็เปลี่ยนกลุ่ม น้องเป็นคนพูดตรงขวานผ่าซาก น้องก็ยอมรับว่าน้องเป็นคนที่เอาแต่ใจตัวเองมีโลกส่วนตัวสูงก็ไม่ได้ไปไหนกับเขาเลย เวลาอู้กันก็บ่ตรงกัน เราเน้นไปทางวิชาการเพราะเคยเรียนสายวิทย์มาก่อน แต่พวกเขาบ่ชอบอู้เรื่องนี้ อย่างเวลายะรายงานส่วนมากน้องจะเน้นไปทางเรื่องเงินมากกว่า ใครจ่ายหนักก็ได้อยู่กลุ่มน้องเพราะงานที่น้องทำออกมามันมีคุณภาพนะครับ ส่วนมากน้องจะทำเองทำโครงงานแล้วเก็บเงินเขาคนละร้อย น้องบอกว่าจะไปจัดการปรับคนเดียว ถ้าเราได้ทำคนเดียวเรามีความสุขมากกว่านะครับ ท้ายสุดค่อยให้เพื่อนดูเวลาอาจารย์ถามจะได้ตอบได้ บ่ได้มีการพูดคุยตกลงกัน บ่แบ่งกันทำ หรือบางทีถ้าเพื่อนไม่ทำก็บอกอาจารย์ให้มาร์คชื่อเพื่อนคนนั้นไปหักคะแนนข้างหลัง บ่ได้ทำซึ่งๆ หน้า น้องก็บ่อยากทำบ่อย เดี๋ยวมันจะแอนตี้เราหมดห้อง เราก็บ่มีเพื่อนคบ น้องมีเพื่อนคนเดียวในห้องที่สนิทกัน ขนาดมีสองคนก็ยังทะเลาะกันเพราะผลการเรียนเพื่อนชนะน้อง คือ ถ้าเขาบ่มีเราเกรดเขาก็บ่สูงขนาดนี้ เวลาทำข้อสอบน้องก็ให้เขาลอกนะครับ เขาชนะเราต่างกันแค่ 0.5 นะครับ น้องรู้สึกแย่มากๆ เลย เล่นเกมอินเตอร์เน็ตอย่างเดียวเลย บางครั้งมันก็หายบางครั้งก็กินยาพารา หลับครับ ส่วนมากน้องจะเล่นเกมมากกว่า"

ทักษะจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งกัน

เห็นได้ชัดว่ามีนักเรียนทั้งในโครงการและนอกโครงการเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในกลุ่มเพื่อนนักเรียนมุ่งจัดการยุติปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น (VI7, VO11, VO13, VO19) เช่น ในกรณีของ VI17 นักเรียนมีทัศนะต่อการใช้ความรุนแรงว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นกิจกรรมที่แสดงว่าตนยังเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อน ตราบใดที่ไม่สามารถหาข้อยุติการตีกันระหว่างคนสองกลุ่มก็จะใช้ความรุนแรงเรื่อยไป

VI7: "เพื่อนๆ แถวบ้านกินเหล้า ขี่รถซิ่งเกิดขึ้นบ่อย วนๆ อยู่ในนั้นแหละเป็นกลุ่มใหญ่ประมาณ 20 กว่าคนได้ บางคนคบกันมานานมากแล้วแต่บางคนก็เพิ่งเข้ากลุ่มมา ส่วนผมเข้ากลุ่มตั้งแต่ตอนอยู่ ม. 1 จนทุกวันนี้ก็ยังเที่ยวอยู่ส่วนมากไปเสาร์-อาทิตย์ บางทีก็บ้านผมบางทีก็บ้านเพื่อน พอกินเหล้าเสร็จก็ออกไปขี่รถเล่น ส่วนมากก็จะขี่ธรรมดามีบ้างอาจแข่งกัน ส่วนมากเป็นผู้ชายแต่ก็มีแฟนของเพื่อนที่เป็นผู้หญิงมาด้วย อย่างเวลาในกลุ่มเพื่อนทะเลาะกัน มีอะไรก็ไปช่วยอย่างบางทีพวกผมนั่งกินเหล้ากันอยู่ แล้วมีอีกคนออกไปซื้อของ แล้วคนที่ไปถูกกลุ่มอริชก พวกเราก็กลับไปรุมช่วย ผมว่าเป็นเรื่องปกติ เราก็ต้องไปช่วยๆ กัน เพื่อนเราเดือดร้อน แต่มันก็แล้วแต่ว่าเราสนิทกับเพื่อนคนนั้นมากหรือไม่ บางทีถ้าฝ่ายตรงข้ามรู้จักกันก็เคลียร์ๆ กัน แต่ถ้าไม่รู้จักมันก็จะมีพวกที่คุมแถวนั้นหาเด็กมาเคลียร์เอง แต่ถ้าไม่เคลียร์ก็ยาวต่อไป ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะจบ ก็มีบ้างที่เสียวๆ เราขี่รถไปคนเดียว ผมว่าก็ทะเลาะกันไปเรื่อยๆ"

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในกลุ่มวัยรุ่นมีได้หลายระดับ เช่น การใช้คำพูด การแสดงท่าทีถึงการไม่ยอมรับอย่างเปิดเผย หรือทำร้ายร่างกายกัน ผลของการใช้ความรุนแรงย่อมส่งผลได้ทั้งทางกายและทางใจของผู้ที่ถูกกระทำความรุนแรง จากเรื่องเล่าของนักเรียนเห็นได้ว่า มีนักเรียนหญิงกลุ่มตัวอย่างนอกโครงการบางคนใช้ความรุนแรง (VO13) หรือมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงด้วย (VO11)

VO11: "แค่มองหน้ากันแล้วก็แบบโห...หมั่นไส้กันแล้ว "เออมันมองหน้าทำไมมึงมองกูไมอะไรหยั่งเงี้ย" หนูเป็นคนที่ไม่ชอบก็คือไม่ชอบอาจจะพูดไปตรงๆ ว่า มองหน้าไมมีอะไรก็คุยกันได้นะแต่ว่าน้ำเสียงหนูไม่ใช่ดีๆ แบบเราแรดๆ มึงก็พูดมาดิ เออมึงมาก็มาอะไรหยั่งเงี้ย มันก็บอกว่าไม่มีอะไรก็พวกพี่มามองหน้าก่อน เห็นป่ะมันหาว่าพวกหนูมองหน้ามัน หนูบอกว่าไม่ได้มองมึงมามองกูก่อน เค้าเป็นเด็กรุ่นน้องแผนกเดียวกันก็ไปฟ้องอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วมาต่อว่าพวกหนู ตอนนี้ก็ยังไม่คุยนะคะไม่ชอบก็คือไม่ยุ่งแต่มองหน้ากันแค่นั้น ครั้งหนึ่งหนูเคยเดินเข้าไปหาเค้าบอกว่า มีเรื่อง

อะไรมั้ยท่าไหมองหน้า เป็นรุ่นพี่นะอยู่แผนกเดียวกันนะเคลียร์ได้ เค้าบอกไม่มีอะไรพวกพี่ก็มีอะไรหรือเปล่าถ้าพวกพี่มีอะไรก็คุยกะหนู ก็บอกว่าก็ไม่มีเหมือนกันต่างคนก็แยกย้ายกันไป พวกหนูเลิกแล้วแต่กลุ่มมันไม่เลิก หนูว่าก่อนเรียนจบอาจจะมีเรื่องก่อน หมั่นไส้นะ อาจารย์ก็บอกว่าให้ควบคุมอารมณ์ไว้ก็คือเป็นรุ่นน้องยังไงเราก็ผิดอยู่ดี ช่วงนี้ก็ควบคุมอารมณ์ไว้อยู่ หนูก็ไม่รู้จะจัดการยังไง ทุกวันนี้เค้าก็ยังฟ้องอาจารย์เค้าอยู่"

อย่างในกรณีของ VO13 นักเรียนมีทัศนะว่า การตบตีกันระหว่างในหมู่ผู้หญิงไม่นับเป็นความรุนแรง ตราบใดที่ยังไม่ได้ทำร้ายร่างกายขนาดมีอาวุธ ในเรื่องเล่าของนักเรียนฉายให้เห็นภาพว่า การไม่พึงพอใจหรือไม่ชอบใจในหมู่วัยรุ่นบางครั้งก็ไม่มีที่มาที่ไปและบอกไม่ได้ว่าจะสิ้นสุดอย่างไร

VO13: "ตบกันธรรมดาพี่ ครั้งแรกก็ตรงโรงอาหารตึก 6 ครั้งที่ 2 โรงอาหารตึก 7 พี่ก็เรื่องธรรมดาแบบก็มองหน้ากัน เข้าฝ่ายปกครองโดนใบทัณฑ์บนโดนเซ็นต์ใบลาออก ถ้ามีอีกครั้งหนึ่งโดนไล่ออกแต่พอครั้งที่ 2 ก็ยังไม่โดนไล่ออกหรอกพี่ มันไม่มีเหตุผลแบบว่าเหมือนกับเค้าหมั่นไส้เรากลุ่มเราเด่นกว่า แล้วมันมาพูดกระแทกแดกดัน อย่างวันนี้หนูยืนซื้อน้ำอยู่ใช่มั้ยคะ แล้วเด็กคนที่เคยมีเรื่องมันเดินผ่านพวกรุ่นพี่ ปวส. บอกทำใจหน่อยนะอยู่สีเขียว พี่ ปวส. ก็พูดว่าอะไรนะ บอกว่าทำใจอยู่กับกระหรี่สีเขียวแล้วแบบกระแทกลงมาใส่พวกหนูหยั่งเงี้ยยืนกันอยู่ 2 คน หนูก็หันไปมองหน้า เค้าก็หันมามองแบบตาเหลือกๆ หนูก็แบบเริ่มหมั่นไส้อีคนที่พูด หนูซื้อน้ำเสร็จหนูก็พูดกับเพื่อนว่าอย่าตอแหลให้มากนักนะ มันบอกตอแหลก็ดีกว่าเป็นกะหรี่ อ้าวของขึ้นดิพี่ หนูเดินมาเรียกเพื่อนหนูเดินไปนู่นเลย....แต่ก่อนเราก็ เออเก้า ทุกวันนี้ก็เย็นลง ตบกันเป็นเรื่องธรรมดานะพี่ ชกต่อยกันก็เรื่องธรรมดาแต่ถ้ามีข่าวออกมาว่าฟันกันอันนั้นมันก็รุนแรงน่ะพี่ แถวๆ บ้านโดนฟันนิ้วหลุดแต่ว่าไปหาหมอทัน เพื่อนหนูโดนแขนแบบหลุดลุ่ยหู แถวบ้านหนูมันขึ้นชื่อค่อนข้างเถื่อน ผู้ชายค่อนข้างเถื่อนผู้หญิงจะค่อนข้างแรด หนูถือว่าเราจะแรดแต่เราก็ยังเรียน ....แรดมันก็แบบหาเรื่องบ่อยๆ แต่งตัวเรียนไม่เรียนจะแบบกรี๊ดก๊าดกันเกินไป แบบอุ๊ยคนนั้นหล่อคนนี้หล่อ อย่างหนูเป็นคนสะโพกใหญ่เจี้ยเค้าก็หาว่าหนูเออได้มาแล้วหลายคนอะไรหยั่งเงี้ย ทั้งๆ ที่หนูไม่เคยเลยนะพี่จริงๆ หนูก็เลยบอกเออแล้วแต่เค้าจะมอง เอาจริงๆ พี่สะโพกใหญ่มันเป็นกรรมพันธุ์ที่บ้านหนูเค้าใหญ่กันทั้งบ้าน เค้าหาว่าผ่านมาแล้วอะไรหยั่งเงี้ยคะ เป็นกะหรี่บ้างงงเลยพี่ หนูก็ไม่สนใจเราไม่ได้เป็นในสิ่งที่เค้าพูดน่ะพี่ หนูก็เลยกูไม่อยากไปสนใจเก็บไปคิดอะไรมากมายก็อยู่ธรรมดาเฉยๆ เพราะหนูมีเพื่อนผู้ชายมากด้วยแหละ เค้าเลยมองกันอย่างงั้น"

การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น

การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น เป็นความสามารถในการเคารพความหลากหลายของตัวตนทางเพศและความแตกต่างในพฤติกรรมทางเพศของผู้อื่น เรียนรู้ความแตกต่างอย่างเข้าใจ โดยไม่มุ่งตัดสินผู้อื่นจากความคิด ตัวตน และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศที่ต่างจากตน กรณีศึกษานักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ได้นำและไม่ได้นำทักษะนี้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันแสดงให้เห็นดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กรณีศึกษานักเรียนกลุ่มตัวอย่างในการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น

ทักษะการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น	
• นักเรียนสามารถเคารพความหลากหลายของตัวตนทางเพศและความแตกต่างในพฤติกรรมทางเพศของผู้อื่นได้ โดยนักเรียนไม่มุ่งด่วนตัดสินเพื่อนจากพฤติกรรมภายนอก	BI20 VO14
• นักเรียนไม่สามารถเคารพความหลากหลายของตัวตนทางเพศและความแตกต่างในพฤติกรรมทางเพศของผู้อื่นได้ ด่วนตัดสินเพื่อนจากพฤติกรรมภายนอก	BI13 BO4,BO10,BO16 VI17,VI20

หมายเหตุ : การเคารพตัวตน/พฤติกรรมทางเพศที่แตกต่าง เช่น เพื่อนที่มีเพศสัมพันธ์แล้ว เพื่อนที่รักเพศเดียวกัน หรือเพื่อนที่มีแฟนหลายคน ฯลฯ

จากภาพวาดและเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง สพฐ. ทั้งหมด มีเพียงภาพของ BI20 มีเพียงคนเดียวที่สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนเคารพในตัวตนทางเพศของเพื่อนรักเพศเดียวกันได้และเคารพการตัดสินใจของเพื่อน ไม่ตัดสิน และยอมรับถึงความหลากหลายในการแสดงตัวตนทางเพศ

BI20: "ต่อจากนั้นเพื่อนผมคนหนึ่งเขาก็ชวนไปร้านตัดผมในตลาดไกลไปอีกโลสองโล ตอนแรกมันก็ไม่ได้บอกว่าชวนไปทำไมดีกๆ แต่ปรากฏว่า คืนนั้นเพื่อนเขามีเพศสัมพันธ์กับคนของร้านนั้น เขา *(เพื่อน_ผู้วิจัย)* เป็นตุ๊ดด้วย ตอนนั้นพวกผมกับเพื่อนก็รอกันอยู่ข้างนอก ผมยังไม่รู้มาก่อนว่าเพื่อนเป็นแบบนี้ ก่อนหน้านั้นเขาก็ไม่เคยเล่าให้ฟังเกี่ยวกับคนนั้น วันนั้นผมเมาเพื่อนก็เมา ผมก็ไม่แน่ใจว่าเพื่อนใช้ถุงยางอนามัยหรือเปล่า เขาเดินเข้าไปหลังบ้านแล้วก็หายไปเลย เพื่อนที่รออยู่ข้างนอกบางคนก็รู้บางคนก็ไม่รู้ ผมก็ไม่ได้พูดอะไรกับเพื่อน คนเราชอบไม่เหมือนกัน ผมรับได้ ผมก็มองเขาธรรมดา ถ้าเขาจะพูดกับผม ผมก็พูดได้แต่ไม่เคยคุยกันนะครับ ผมก็รู้ว่าเขาเสี่ยงกับเอดส์แต่ก็เรื่องของเขาอีก ถ้าเกิดขึ้นอีกผมก็แล้วแต่เขา เขาเป็นคนเอาแต่ใจด้วย ผมก็ไม่รู้เหมือนกัน ผมว่าผมยอมรับเอง ไม่ใช่เรียน ผมถือว่าเป็นเพื่อนกัน เขาชอบของเขา เราก็ห้ามอะไรเขาไม่ได้"

หากเปรียบเทียบประเด็นเดียวกัน นักเรียนที่ไม่สามารถเคารพความหลากหลายของตัวตนทางเพศและความแตกต่างในพฤติกรรมทางเพศของผู้อื่นมีจำนวนเยอะกว่า (BI13, BO4, BO10, BO16) และเป็นนักเรียนนอกโครงการมากกว่านักเรียนในโครงการ อย่างในกรณีหัวหน้าห้อง BI13 นักเรียนมีทัศนะปิดกั้นและยอมรับตัวตนและพฤติกรรมทางเพศของเพื่อนไม่ได้ในหลายกรณี ดังเห็นได้จากเรื่องเล่าของนักเรียน

BI13: "เห็นเพื่อนเพศเดียวกันเขาชอบกัน เวลาเรียนเพศศึกษาจะมีแบบทดสอบเขียนเกี่ยวกับเรื่องรักเพศเดียวกัน เขาก็จะบอกในห้อง ครูก็จะเรียกไปพูดคุยบ้าง ส่วนมากเขาจะอยู่ด้วยกันจับมือนั่งคุยกัน เขาก็เหมือนผู้หญิงกับผู้ชายคุยกันแต่เขาเป็นเพศเดียวกัน (หนูคิดอย่างไร_ผู้วิจัยถาม) หนูไม่รู้เหมือนกันผู้หญิงกับผู้หญิงเขาน่าจะอายบ้าง คนหนึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับหนู หนูก็เคยถามเขาว่าดีเปล่า เขาเป็นดี้ก็จะเล่าให้ฟัง ผู้ชายที่มาชอบเขาก็มีแต่เขาก็ไม่ชอบอะไรของเขาก็ไม่รู้ เวลาเขามาพูดหนูรู้สึกว่าเรื่องของเขา หนูก็จะฟังเขาพูดเฉยๆ ไม่ได้พูดอะไร

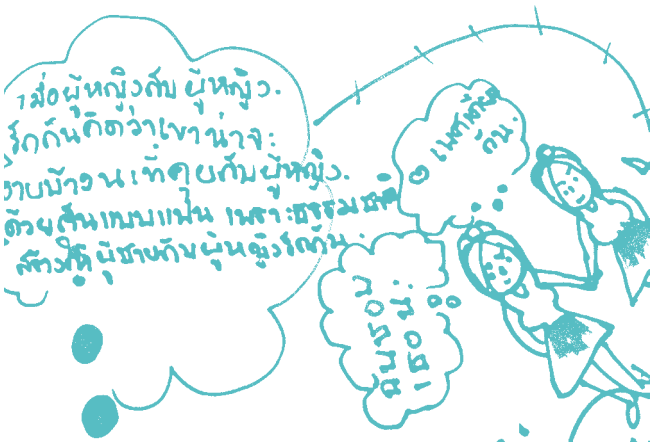

....อีกเรื่องหนึ่งตอนกลางวัน บางคนพวกพี่ ม.ปลายหรือเพื่อนหนูก็มีจะมานั่งคุยกันเป็นคู่ๆ หนูว่ามันไม่ดีอ่ะ คนก็เยอะมานั่งคุยกัน แค่เห็นเขามาด้วยกันและก็จับมือกัน ถ้าสมมติเพื่อนอยู่กับผู้ชายสองคน บางทีมันก็เกิดเรื่องไม่ดีได้ มีเพื่อนหนูคนหนึ่งเขาออกไปสองคนเพราะมีแฟนแล้วก็ไม่ได้เรียนต่อ เขามีความรักก็จะไม่ตั้งใจเรียน จะดูออกเลย เขาออกไปเอง ไปอยู่กับผู้ชาย พ่อแม่เขาก็ให้ด้วยเพราะแต่งงานด้วยกัน...หนูไม่ชอบ มันดูแรดอย่างไงก็ไม่รู้ คนอื่นเขาก็ต้องเอาไปพูด ออกไปอย่างนี้มันก็ไม่ดี ต้องไปเป็นขี้ปากคนอื่น เขาก็ว่ากัน นินทากัน แบบคนที่รู้เขาก็มาเล่ากัน ปากต่อปาก เด็กๆ มันก็ต้องมีเรื่องนินทาอย่างนี้ เขาอยู่โรงเรียนก็ทำตัวไม่ดี ทาแป้ง ทาปาก หนูก็ไม่ชอบ มันไม่ใช่นักเรียน ปากเราก็สีชมพูอยู่แล้วไม่ต้องทาก็ได้ อย่างจะมีเพื่อนมาเล่าให้ฟังว่ามีแฟนแล้วดี หนูก็นั่งฟังเขาคุยกันและก็ไปเล่าให้ครูฟังในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนา หนูเป็นหัวหน้าห้อง ครูจะถามว่าเพื่อนเป็นอย่างไร คุยอะไรบ้าง เพื่อนจะบอกว่าบางคืนดีกๆ ก็ออกมาคุยโทรศัพท์หาแฟนทั้งๆ ที่ก็มีดแล้ว พ่อแม่ก็ไม่รู้....ตอนปิดเทอมไปเที่ยวงานปิดทองแล้วก็ไปมีแฟน มีสามีไปเลย...

....เพื่อนที่ทะเลาะกัน ตอนแรกก็ทำงานอยู่ดีๆ ก็คุยกันธรรมดา เขาก็ว่าหนู หนูก็พูดแรงเหมือนกันแหละวันนั้น ก็ทำงานจัดบอรด์นี่แหละ หนูถามว่าจะเอาเรื่องอะไรดี เขาก็เอาแต่เรื่องตัวเองไม่ฟังความคิดของคนอื่นเลย หนูก็บอกว่า ทำเรื่องที่มันง่ายๆ และมันต้องออกเงินด้วย เขาไม่อยากออกก็ให้คนอื่นออก หนูก็เลยทะเลาะกันลั่นห้อง อยู่ดีๆ เขาก็ยืนขึ้นว่าหนู

หนูก็ยืนขึ้นว่าเขาเลย หลังจากนั้นเขาก็ไปเล่าให้พี่เขาฟัง แล้วพี่เขาจะมาตบหนูเพราะหนูไปว่าน้องเขา พี่เป็นผู้หญิงเรียนที่โรงเรียนนี้ แต่พอพี่เขาออกไปเขาก็มาคุยกับหนูเหมือนเดิม ก็ยังเป็นเพื่อนในห้อง แต่หนูไม่สนิทแล้ว เขาก็ย้ายไปอยู่อีกกลุ่มเป็นพวกที่มีแฟนแล้ว หนูไม่คุยกับเขาหนูไม่ผิด เขาก็เป็นเพื่อนคบกันตั้งแต่ประถม หนูก็อยากจะเป็นเพื่อนเขาเหมือนกันแหละแต่พอเขามาอยู่โรงเรียนมัธยม เขาก็เปลี่ยนไป หนูไม่ชอบ ตอนแรกก็ไม่ได้เลิกคบกัน เขาก็ยังอยู่กลุ่มหนูเหมือนเดิมแต่เพื่อนหนูไม่มีคนคุยกับเขาแล้ว หนูก็ไม่สนใจไม่คิดจะกลับไปคุย หนูไม่ชอบ”

นัยยะของการยอมรับตัวตนทางเพศของเพื่อนได้เป็นบางคน เป็นเพราะนักเรียนมีกรอบที่กำหนดขึ้นเองและนำกรอบนี้มาตัดสินเพื่อน มากกว่าการยอมรับที่เกิดจากการเรียนรู้ความแตกต่างของผู้อื่น และเคารพซึ่งความต่างนั้น

BI13: “...เป็นเพื่อนไม่สนิทมันก็ได้แต่ถ้าให้เป็นแบบเขาหนูก็ไม่เอาหรอก ส่วนมากต้องเป็นเพื่อนอยู่กลุ่มเดียวกันทำอะไรมันก็ต้องทำตามกัน แต่กลุ่มหนูไม่ใช่แบบนี้ กลุ่มหนูมี 8 คน มีแฟนแล้ว 4 คน เขาเรียบร้อยอยู่แล้วไม่ได้อะไร.... ถ้ากลุ่มใหญ่ก็มี 15 คน ในกลุ่มหนูจะมีตุ๊ด 2 คน หนูว่าเขาก็ตลกดี หนูว่าเขาเป็นเพื่อนเล่น เขาเป็นตุ๊ดก็จริงแต่เขาเรียบร้อยตลก คือไม่เกินไป ไม่แสดงออก แต่บางครั้งคนสมัยนี้เขาก็มองว่าธรรมดาทาปากแดง หนูก็รับได้แต่เพราะเป็นคนอื่น ไม่ใช่หนู”

ข้อสังเกตแม้ว่านักเรียน BI13 บอกเล่าถึงการได้เรียนหลักสูตรเพศศึกษาในห้องเรียน แต่ทัศนะของนักเรียนยังยอมรับความหลากหลายของตัวตนทางเพศไม่ได้ อาจเป็นเพราะการหล่อหลอมชุดความคิดเรื่องเพศที่สังคมกำหนดนั้นทำผ่านสถาบันครอบครัวด้วย ในประเด็นนี้จะฉายภาพให้เห็นซ้ำในบทสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างเพศว่าด้วยการตอบรับและปฏิเสธสัมพันธภาพที่สร้างขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุดความคิดหรือข้อมูลที่นักเรียนได้รับจากผู้ปกครองและจากโรงเรียนมีความขัดแย้งกันนำไปสู่ความสับสนและหาคำตอบไม่ได้ของนักเรียนอย่างเห็นได้ชัด อาจเป็นไปได้ว่า นักเรียนอาจเลือกรับข้อมูลจากครูเพศศึกษาเฉพาะแง่มุมที่ตนเองเห็นด้วย หรืออาจเป็นไปเหมือนกันว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูยังไม่สามารถกะเทาะทัศนคติของผู้เรียนในเรื่องเพศหรือท้าทายพอที่จะทำให้ผู้เรียนได้ขบคิดตั้งคำถามต่อประเด็นเหล่านี้

BI13: “ครูสอนเพศศึกษาในชั่วโมงเรียน ตอนแรกหนูก็ไม่ชอบหรอกจะเอามาสอนทำไมไม่เห็นจะดีเลย แล้วพอเรียนๆ ไปก็สนุกเราก็ได้รู้ด้วย บางอย่างเราก็ไม่รู้อะไรที่เกี่ยวกับตัวเราบางครั้งเราก็ไม่รู้ มีคนมาสอน มาพูดให้เราเข้าใจ เราก็จะได้รู้ หนูไม่ชอบช่วงแรกๆ เพราะมันทะลึ่งพอเรียนไปก็สนุกดี *(ทำไมถึงเปลี่ยนใจ_ผู้วิจัยถาม)* เพราะครูด้วย เขาเข้าใจสอน หาเรื่องมาให้เราได้เรียนรู้ ได้มีเรื่องใหม่ๆ บางวันเราเรียนแต่วิชาการ เราก็เบื่อ ถ้ามีอะไรมาแทรกมันก็ดี ครูสอนเรื่องเอดส์ การดูแลรักษาอวัยวะเพศ เรื่องเพื่อนก็สอน เขาก็ให้เขียนเกี่ยวกับเพื่อน เราอยากได้เพื่อนแบบไหน เพื่อนแบบไหนดี แบบไหนไม่ดี ครูเขาก็จะบอกว่า ที่เราคิดมันเป็นอย่างไร”

ขณะที่ในประเด็นเดียวกันนักเรียนกลุ่มนอกโครงการอาจมีเรื่องราวที่ซับซ้อนกว่า เรื่องเล่าของ BO4 สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อว่า สัมพันธภาพระหว่างคนรักเพศเดียวกันเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืนแตกต่างจากคนรักต่างเพศ อีกทั้งการไม่ยอมรับตัวตนทางเพศที่หลากหลายของแฟนเพื่อนเป็นความไม่พึงพอใจของนักเรียนที่ซ้อนทับกับเรื่องที่เพื่อนของตนมีเพื่อนใหม่และให้ความสำคัญกับเพื่อนใหม่มากกว่าตน

BO4: “เพื่อนที่หนูร้องไห้กับเขาที่สุดเป็นแจม คบกับเขาตั้งแต่อนุบาลจนถึงปัจจุบัน พอมีอุ้มเข้ามาก็มาชักชวนแจมให้ไปเที่ยวและแนะนำพี่อ้อเป็นทอม เขาทั้งสองคนก็ชอบกัน พวกเขาอยู่บ้านเดียวกันมีงานก็ชวนกันไป หนูก็บอกว่า “แจมไม่ต้องไปหาพวกเขาได้ไหมเขาว่าแจมไม่ค่อยดี” แจมก็มาว่าหนูว่า ไม่ต้องยุ่งเรื่องของเขา อย่างเวลาเล่นเปตองเขาโยนก่อน หนูก็บอกว่าโยนตรงนี้ เขาก็มาว่าไม่ต้องมาพูดโยนแค่นี้ไม่ต้องเล่นเลย เขาจะแปลคำพูดหนูไปในทางที่ไม่ดีตลอดเวลา พอเวลาเสาร์-อาทิตย์เขาไม่อยู่ไปเที่ยวก็ไปแต่กับอุ้มๆ หมดเลย เช้าๆ เพื่อนนั่งจับกลุ่มกันเขาก็จะไปนั่งอยู่กับอุ้มให้อุ้มมัดผมให้ หนูก็บอกว่าเดี๋ยวหนูมัดให้ก็ได้ เขาก็ว่าหนูอคติ หนูไม่เคยคุยกับพี่อ้อแค่ได้ยินเขาพูดต่อๆกัน แจมเคยถามว่าคิดอย่างไรที่คบกับพี่อ้อ หนูก็ตอบตรงๆ ว่า “ถ้าตั้งคบกับพี่อ้อแล้วยังจะเป็นจาอี้อยู่ *(อย่างนี้อยู่_ผู้วิจัยแปล)* ก็บ่ต้องคบ” หนูจะให้เขาคิดเองแล้วมาปรับปรุงตนเอง แต่เขาก็ยังเป็นแบบเก่า หนูไม่ใส่ใจเขาเพราะสุดท้ายมาเขาก็ต้องเลิกกันอยู่ดี เพราะว่าพี่อ้ออยู่ ม. 6 แล้วไงค่ะ ส่วนแจมนี่อยู่ ม. 2 หนูเห็นมาเยอะแล้วที่พอจบไปก็เลิกกันไป หนูก็เลยคิดว่าเดี๋ยวพี่อ้อออกมันจะหยุดยั้งเขาไปเอง หนูไม่อยากยุ่งกับเขา”

เรื่องราวของ BO10 และ BO16 มีความแตกต่างกัน แต่นักเรียนทั้งสองคนด่วนตัดสินผู้อื่นจากพฤติกรรมภายนอกโดยยังไม่ทันแสวงหาข้อเท็จจริงจากเพื่อน เช่น BO10 มุ่งตัดสินเพื่อนที่ไปเที่ยวกลางคืนโดยสันนิษฐานเอาเองว่าไปกับแฟนและไม่เคยถามเพื่อนเลยว่า ไปกับใคร ทำอะไรบ้าง ส่วน BO16 การมุ่งตัดสินเรื่องเพศจากพฤติกรรมภายนอกของเพื่อน แสดงให้เห็นว่านักเรียนขาดทักษะการสื่อสารพูดคุยเรื่องเพศกับบุคคลรอบข้าง แม้ว่านักเรียนมีข้อสงสัยในตัวเพื่อนหลายประการ และมีความปรารถนาดีที่จะพูดกับเพื่อนในเรื่องการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ทั้งหมดนี้นักเรียนเลือกที่จะเก็บเงียบเพราะไม่รู้ว่าควรพูดอย่างไร และปักใจเชื่อในสิ่งที่ตนสันนิษฐาน และยังส่งผลทำให้สัมพันธภาพนั้นห่างเหินอีกด้วย

BO10: “เพิ่งเกิดขึ้นได้เดือนหนึ่ง เพื่อนชื่อแอนก็ถูกเพื่อนชื่อตาลชวนไปเที่ยวกลางคืน ไปหาเพื่อนใหม่ๆ *(คือ ผับ เธคเทรอ_ผู้วิจัยถาม)* ไม่ใช่ค่ะ เที่ยวขี่รถแล้วไปเจอผู้ชายมีแฟนก็ออกไปทุกวัน พวกหนูก็พูด เขาก็ลดการเที่ยวลง ตอนจะพูดก็มีการปรึกษากันว่าจะพูดอย่างไร พูดว่าแอนเที่ยวมากไปหรือเปล่า เขาก็ลดลง เขาก็ไม่โกรธเพราะรู้ตัว หนูก็ไม่เคยถามว่าเขาทำอะไรแต่หนูคิดเองว่าการไปเที่ยวกลางคืนมันไม่ดี หนูคิดว่าเขาไปเที่ยวกับแฟนมั้งค่ะ ไม่รู้เหมือนกัน (น้ำเสียงไม่แน่ใจ) ที่ไม่ถามเพราะไม่ค่อยอยากยุ่งเรื่องส่วนตัวของเขาเท่าไร”

BO16: “เป็นวันเกิดของเพื่อนชื่อพลอย ชวนกันไปดื่มเหล้า 4 คน กินเสร็จก็แยกย้ายกลับบ้าน แต่โตกับพลอยเขาไปต่อกัน เขาเป็นแฟนกันด้วย พอหลังจากวันนั้นเขาก็ไม่พูดอะไร ดูโทรมๆ ไม่ค่อยยิ้มแย้มแจ่มใส มีรอยแดงที่คอและก็ลำตัว หนูก็คิดว่าเขาคงมีอะไรกัน ก็แบบว่า หนูเห็นเขาสองคนไปตอนกลางคืนสองต่อสองและก็มีรอยช้ำตามคอ คิดว่าเขาคงจะป้องกันไว้บ้างเพราะเขาก็โตขนาดนั้นแล้ว แต่หนูไม่ได้เข้าไปถาม หนูรู้สึกเสียใจแทนเพื่อนที่เขาปล่อยเนื้อปล่อยตัวก่อนวัย ไม่อยากจะคบด้วยแต่เป็นเพื่อนมันก็ต้องคบด้วย ทุกวันนี้เขาก็ยังคบกับคนนี้อยู่ หลังจากวันนั้นหนูกับเพื่อน ไม่ค่อยคบกันมาก ปล่อยเขาไปตามเวลาของเขา ไม่ได้คิดอะไรมาก แต่หนูไม่ได้เอาไปพูดกับคนอื่นเก็บเอาไว้ในใจ หนูอยากรู้ว่าเขามีเพศสัมพันธ์แล้วเขาจะทำไง ถ้าใครคนอื่นรู้เขาจะทำตัวอย่างไรจะเลิกคบกันหรือเปล่า หนูก็รู้สึกลำบากใจ อยากคุยกับเขาเหมือนกัน แต่ไม่ทำไม่กล้าที่จะถามและไม่กล้าที่จะพูดกับเขา อยากถามเขาว่ามีเพศสัมพันธ์แล้วได้ป้องกันไหม หนูจะไม่ถามเขา กลัวเขาทำตัวไม่ถูก กลัวเขาจะไม่พูดตามความคิด กลัวเขาโกหกเช่น ถ้าหนูคิดว่าเขามีเพศสัมพันธ์แต่เขาบอกไม่มีก็จะเถียงกันทำให้เสียเพื่อน ทั้งๆ ที่หนูไม่ได้มีเจตนาจะพูดเรื่องเพศสัมพันธ์แต่จะพูดเรื่องป้องกันมั้ย หนูว่าหนูทำดีที่สุดแล้วแต่เขาก็ปล่อยไปตามตัวของเขาเอง เขาควบคุมอารมณ์ของเขาไม่ได้”

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอาชีวศึกษา

ในประเด็นเรื่องการเคารพความหลากหลายของตัวตนทางเพศและความแตกต่างในพฤติกรรมทางเพศของผู้อื่น ในภาพวาดและเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอาชีวศึกษา ทำให้เห็นว่านักเรียนกลุ่มรักเพศเดียวกันมีความเข้าใจต่อประเด็นนี้ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่เพียงจำกัดให้กับเพื่อนกลุ่มรักเพศเดียวกัน แต่ยังรวมถึงการเข้าใจและไม่ด่วนตัดสินพฤติกรรมทางเพศของเพื่อนรักต่างเพศอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคบเพื่อนต่างเพศ การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และแม้แต่การตั้งครรภ์ในวัยเรียนก็ตาม อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า นักเรียนกลุ่มนี้ขาดความรู้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยไม่เสี่ยงต่อการติดโรคติดต่อทางเพศหรือการตั้งครรภ์ ในทางตรงกันข้ามนักเรียนมักพูดคุยเรื่องเพศกับเพื่อนในกลุ่มหรือเพื่อนสนิทไม่ว่าจะเป็นเพื่อนผู้หญิงหรือกลุ่มเพื่อนรักเพศเดียวกันเป็นประจำ ประเด็นที่พูดคุยมีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรัก สัมพันธภาพ อารมณ์ความรู้สึกทางเพศ เอดส์ รวมถึงเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยด้วย ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากเรื่องเล่ากรณี VO14 เป็นต้น

VO14: “มีผู้ชายมาจีบเพื่อนของหนูก็เป็นแฟนกัน หลังๆ เขาชอบไปบ้านแฟน หนูก็จะถามแบบทีเล่นทีจริงเพราะเราเป็นแบบนี้ใช่มั้ยค่ะ ก็พูดกันได้ก็ถามว่า “อุ๊ยมึงได้กะเค้ารีเปล่ามึงโดนรีเปล่า” อ่า...(ลากเสียง) เขาบอกว่ามึงจะบ้าเหรออะไรหยั่งงี้ พูดงี้อยู่เป็นเดือนๆ จนหนูเริ่มรู้แล้วไง อ่า...(ลากเสียง) รู้ได้ไงก็เพราะว่าอาการหนูรู้น่ะหนูเป็นหยั่งเงี้ย หนูดูออกอ่ะ เพื่อนของหนูเป็นคนเรียนดีเรียนเก่งแต่ชักออกจากบ้านบ่อยๆ มาก โทรหาแฟนบ่อยมากอะไรหยั่งงี้ ตูดเติดเป็นคนหุ่นดีแต่ตูดเติดแบบออกแล้ว อ่า นมก็ใหญ่ขึ้น จนกระทั่งวันหนึ่งก็ถามชีเรียสว่ามึงเอาจริงๆ อ่ะมึงโดนยังกูโดนแล้วกูไม่กล้าพูดเองแหละ กูอายกูแบบผู้ชายแบบมีแฟนคนแรก มันก็เล่าๆ ว่าเนี่ยกูโดนหยั่งงี้นะโดนๆ หอมแก้มโดนดูดปากอ่ะขั้นแรกอารมณ์มันก็เลยพาไปและได้เกิดมีเพศสัมพันธ์ขึ้นมา หนูก็ถามนะว่ามึงได้ป้องกันหรือเปล่า ถ้ามึงทำไม่ดีมึงท้องนะ พอๆ ไปซักเดือนหนึ่งเกิดท้องขึ้นมา จนได้แต่งงานกันจนมีลูก ทุกวันนี้ก็แฮปปี้เอ็นดิ้งกันลูกเป็นผู้หญิงก็ได้รักกันทุกวันนี้เลย....ตอนรู้ครั้งแรกนะ หนูก็รู้สึกว่าอุ๊ยมันกล้าทำด้วยเหรอตกใจนะๆ ว่าไม่ได้คิดว่ามันจะกล้าทำ รับได้กะเพื่อนหนูอ่ะโดนแบบๆ หยั่งเงี้ยะเยอะแยะแล้ว แต่เราก็ตกใจว่าอ้าวทำไมถึงเป็นคนนี้ หนูไม่เคยแบบไม่ได้เคยรังเกียจนะเพราะมันเป็นเรื่องธรรมชาติ แหมผู้หญิงผู้ชายคบกันมันก็ต้องมีอะไรกัน เออ แหมแต่ก็ต้องป้องกันใช่เปล่าล่ะ มันก็เรื่องธรรมชาติ ก็ไม่ได้คิดอะไรถ้ายิ่งไปพูดหยั่งงั้นน่ะ สมมติรังเกียจกูไม่คบมึงหรอกโดนแล้วหยั่งเงี้ยทำร้ายจิตใจเขา เขาจะฮุยอะไรอย่างนี้เลยเหรอเสียเพื่อนนะอะไรอย่างเงี้ย จิตใจเขามันก็จะไม่ดียิ่งย่ำแย่....เพื่อนหนูทุกคนพอมีลูกก็รักกันอยู่ด้วยกันได้ เราก็ไปดูแลเพื่อน ดูแลลูกเล่นกะน้อง เขาก็รักเรียนนะกลับไปเรียนเสาร์-อาทิตย์เพราะมันต้องออกกลางคันไปเรียนนอกระบบแทน”

จากเรื่องเล่าของ VO14 ทำให้เห็นว่านักเรียนไม่มุ่งตัดสินพฤติกรรมของเพื่อนที่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนหรือตั้งครรภ์ในวัยเรียน แม้ว่านักเรียนยังมีความเข้าใจผิดๆ ว่ารูปร่างของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปสามารถบ่งชี้ว่าผู้หญิงคนนั้นมีเพศสัมพันธ์แล้วก็ตาม

VO14: "อย่างเวลาเพื่อนผู้หญิงกระเทยหนูมาเล่า เราก็รู้สึกว่าอุ้ยอีนี่มันแรงเนาะมันกล้านะแบบว่าพร้อมๆ ที่จะมีเพศสัมพันธ์ด้วยหยั่งงี้ไง ก็ฟังมันเล่าๆ เอ่อก็ดีมึงรักกันมึงก็เออแหมมึงก็ต้องได้กัน แต่บางทีก็คิดว่าถ้ามึงมีกะเขาไปแล้วอ่ะ เขาจะทิ้งมึงรึเปล่าก็ห่วงเพื่อนโดนฟันแล้วทิ้งจะเป็นไง เคยบอกมันนะว่ามึงต้องศึกษานิสัยกันก่อน อย่างเวลาเพื่อนเจ็บมาอกหักมาหนูก็เข้าใจ แฟนมันดันไปมีกิ๊ก เราก็พูดว่าก็แฟนมึงหล่อนิ มึงก็ต้องช่างมัน มันมีกิ๊กมึงก็ต้องมีกิ๊กใหม่ได้ อ่า มึงก็ต้องมีคนใหม่ได้ใช่ป่ะล่ะ มึงหน้าตาก็ไม่ได้ขี้เหร่มึงก็มีคนใหม่ได้ให้กำลังใจไป บอกเหมือนกลอนอะไรวะ ผู้ชายหลายใจเหมือนผ้าอนามัยหลายยี่ห้อผู้ชายไม่ใช่พ่อจะไปง้อมันทำไม ใช่มั้ยล่ะๆ พูดถึงมันไม่ใช่พ่อจะไปง้อมันทำไมละหาใหม่ได้ ใช่ป่ะล่ะหนูพูดถูกเปล่า ผู้หญิงมันก็อยากได้พ่อที่ดีไม่อยากให้มีชู้อ่ะ ผู้ชายมันก็อยากได้แม่ที่ดีของลูกที่อบอุ่นแต่งงานไปจะได้ไม่ต้องแตกแยกกัน แต่ตัวหนูหนูยังไม่ได้กะใครเลยอ่า...(หัวเราะ)"

นอกจากนี้ นักเรียนรักเพศเดียวกันบางคนตระหนักถึงความพร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ของตนเอง แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางกลุ่มเพื่อนรักเพศเดียวกันที่มีประสบการณ์ทางเพศแล้ว และอยู่ท่ามกลางกลุ่มเพื่อนที่พูดคุยเรื่องเพศบ่อยครั้ง แต่นักเรียนก็สามารถที่จะเลือกทำตามที่ตัวเองนึกคิดและยืนกรานความไม่พร้อมของตนเองได้

VO14: "ไม่รู้ดิ ก็หนูเป็นคนรักสนุกสนานๆ มีคนมาขอเบอร์หนูมาจีบหนูแต่หนูก็แบบเออเฉยๆ หนูก็ไม่อะไรอยากอยู่กับเพื่อนมากกว่า แล้วก็คิดว่าเขาจะเข้ากับเพื่อนผู้หญิงกระเทยของเราได้หรือเปล่า ต้องไม่มาทำเป็นแหย่ๆ ต้องคุยกับเพื่อนเราได้ อู้ย....แต่หนูรู้ว่ามีแฟนมันต้องหยั่งงี้ๆ นะ เพื่อนมันเล่าให้ฟังทุกวัน (หัวเราะ) คือเราวางแผนว่าถ้าเรามีแฟนอย่างน้อยเราต้องได้กะเขาอยู่แล้ว ความต้องการของผู้ชายมันมีอยู่ธรรมดาไม่ได้ก็ตายเลยนะเออ ถ้าไม่ได้ก็แบบว่าจะบ้าเหรอ แล้วเราจะมีแฟนไปทำไม มันต้องได้กันใช่มั้ยเออ แต่ถ้าจะมีอะไรจริงๆ คงต้องปรึกษาเพื่อนด้วยกัน จะเจ็บจะอะไรมั้ย ต้องทำไงบ้าง ทุกวันนี้ก็ถามอุ้ยมึงโดนมึงเจ็บมั้ย มันบอกว่าหูย... ครั้งแรกมันต้องเลือดไหล บางคนงี้ฉีกแต่มึงต้องใส่ถุงยางด้วยน้า มันจะสกปรกมันจะไม่ดี มึงได้กะเขาแล้วเขาอาจจะรักมึงมากขึ้นก็ได้ รักเอ็งมากขึ้นก็ได้นะเออ เขาจะไม่ยุ่งกับคนอื่นหรอกถ้าเอ็งแบบอะไรอย่างงี้ๆ ดีๆ"

ในขณะที่นักเรียนรักต่างเพศอีกกลุ่มหนึ่งอาจจะรู้สึกตะขิดตะขวงใจต่อการแสดงตัวตนทางเพศของเพื่อนรักเพศเดียวกัน ยังตั้งคำถามและหาคำตอบให้กับตัวเองไม่ได้ แม้นักเรียนรู้ดีว่าตัวตนทางเพศมีได้หลากหลาย อย่างไรก็ตาม นักเรียนยังคงปฏิบัติต่อเพื่อนกลุ่มดังกล่าวด้วยดี (VI17) หรือนักเรียนบางคนมีความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของเพื่อนที่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ตั้งครรภ์และทำแท้ง โดยนักเรียนมองว่าเพื่อนน่าจะชะลอการมีเพศสัมพันธ์ไว้ก่อนเมื่อยังไม่พร้อมเหมือนตน ซึ่งมีแฟนในวัยเรียนแต่ไม่ได้มีเพศสัมพันธ์ วิธีคิดของนักเรียนยังขาดการยอมรับความแตกต่างทางความคิดของคนแต่ละคน (VI20)

VI17: "เห็นเพื่อนที่เป็นเพศที่ 3 บางคนเขาก็กิน *(ยาคุม_ผู้วิจัย)* ให้หน้าอกใหญ่เหมือนผู้หญิงครับ มันจะมีผลจริงกะน้องก็บ่ฮู้ เขาก็ไปกินกัน น้องก็บอกว่าบ่ต้องไปกินสารบางตัวมันอาจมีผลต่อร่างกายแต่เขาก็บ่ได้เชื่อกัน กินไปติดๆ เพื่อนน้องสองคนเขาเป็นผู้ชายกับผู้ชายคบกันแล้วไปมีอะไรกันที่โรงแรมเรื่องนี้ดังมากในวิลัย ตอนนี้เขาเลิกกันไปแล้วมองหน้ากันบ่ติด น้องก็รู้สึกว่ามันขัดกับศีลธรรมประเพณี ผู้หญิงต้องได้กับผู้ชายคิดว่ามันถูกที่สุดแต่สมัยนี้โลกมันเปลี่ยนไปแล้วผิดระเบียบผิดกรอบแต่น้องก็บ่ได้อะไร เราก็ต้องทำตัวเหมือนเพื่อนทั่วๆ ไป อย่าไปดูถูกเขา เขาก็บ่ได้ดูถูกเรา"

VI20: "บ้านของเพื่อนแม่หญิงคนนี้ พ่อแม่เขาออกไปทำงานนอกบ้านบ่มีใครอยู่ แล้วแฟนเขาก็ไปรับไปส่งโรงเรียนทุกวันเขามีโอกาสอยู่ด้วยกันก็เลยยินยอมที่จะทำอะไรกัน บ่ได้ป้องกันจนแม่หญิงมีท้อง ครั้งแรกที่รู้ก็ซื้อยามาขับ สักช่วงก็ท้องอีกผู้ชายก็เริ่มห่างๆ ไปบ่ติดต่อมา แม่ของแม่หญิงเขาก็รักลูกอยากช่วยลูกกลัวลูกบ่ได้เรียนก็ขอให้เลิกคบกับคนนี้ ตอนนี้เขาก็เรียนคนละห้องแต่ที่น้องรู้เพราะแม่เขาสนิทกับแม่หนู น้องบ่ค่อยสนิทกับเพื่อนคนนี้เท่าไรรู้สึกว่าเขาทำตัวบ่เหมาะสม รักได้เพราะทุกคนต้องมีความรักแต่ไม่น่าทำแบบนี้มีก็ขอให้ป้องกัน ถ้าเป็นน้องจะแนะนำให้พ่อแม่รู้จักบ่มีความลับต่อกันเลย คนรุ่นน้องเดี๋ยวนี้มองเป็นเรื่องธรรมดา เพื่อนอีกห้องคุยเล่นกันว่าเขายังแข่งกันมีแฟนหลายคน บางครั้งเคยได้กับคนนั้นมาแล้วหนา น้องก็บ่เข้าใจมันกล้าเอามาอู้กัน"

สรุปข้อค้นพบ

สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง

ประเด็นที่ 1. การยืนกรานบอกความต้องการความรู้สึกของตนกับผู้อื่น แบ่งเป็น 3 หัวข้อย่อย

1.1 ทักษะบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ

- กลุ่มนักเรียน สพฐ. : นักเรียนในโครงการมีแนวโน้มมีทักษะบอกความต้องการและไม่ต้องการของตนกับผู้อื่นได้มากกว่านักเรียนนอกโครงการ ซึ่งบางคนสามารถอธิบายเหตุผลของตนเองกับผู้อื่นได้ด้วย ในขณะที่นักเรียนที่ไม่มีทักษะเป็นเพราะนักเรียนไม่มั่นใจว่าตนจะต่อรองหรือปฏิเสธเพื่อนโดยไม่ทำให้สูญเสียสัมพันธภาพ

- กลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา : นักเรียนในโครงการและนอกโครงการที่มีและไม่มีทักษะในการบอกความต้องการและไม่ต้องการของตนกับผู้อื่นไม่มีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตนักเรียนกลุ่มที่มีประสบการณ์เข้ากับเพื่อนไม่ได้ นักเรียนในโครงการมีวิธีจัดการได้ดีกว่านอกโครงการ คือ บอกความรู้สึกของตนกับเพื่อน ขณะที่นอกโครงการเก็บไว้ในใจหรือไม่ก็ประชดประชัน

1.2 ทักษะการจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งกัน

- กลุ่มนักเรียน สพฐ : นักเรียนในโครงการที่สามารถจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันมีน้อยกว่านักเรียนที่ไม่มีทักษะนี้ ในขณะที่กลุ่มที่ไม่มีทักษะจัดการเรื่องนี้มีแนวโน้มนักเรียนกลุ่มนอกโครงการมีมากกว่าในโครงการ

- กลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา : นักเรียนทั้งในและนอกโครงการอาชีวศึกษาไม่มีความแตกต่างกัน คือ ใช้ความรุนแรงกับเพื่อนเมื่อมีปัญหา แต่มีแนวโน้มนักเรียนกลุ่มนอกโครงการมีมากกว่าในโครงการ

1.3 ทักษะการจัดการกับภาวะอารมณ์ที่ไม่ได้ดั่งใจของนักเรียน

จากเรื่องเล่าทั้งหมด กลุ่มนักเรียน สพฐ. นอกโครงการเท่านั้นที่มีประสบการณ์นี้

- กลุ่มนักเรียน สพฐ. : นักเรียนนอกโครงการจัดการกับความเครียด กดดัน ความโศกเศร้าที่ผู้ใหญ่คาดหวังกับตนไม่ได้ และใช้วิธีการปัญหาด้วยการทำร้ายร่างกายตนเอง

- กลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา : ไม่เจอประเด็นนี้

ประเด็นที่ 2. การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น

- กลุ่มนักเรียน สพฐ. : นักเรียนในโครงการมีทั้งที่ยอมรับและไม่ยอมรับความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น แต่พบว่านักเรียนนอกโครงการยอมรับความหลากหลายได้น้อยกว่าในโครงการ

- กลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา : นักเรียนนอกโครงการยอมรับความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่นได้มากกว่านักเรียนในโครงการ ซึ่งนักเรียนนอกโครงการเป็นนักเรียนรักเพศเดียวกันที่ยอมรับการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ในวัยเรียนของเพื่อนได้

บทที่ 3

สัมพันธภาพกับคนรัก

สัมพันธภาพกับคนรัก เป็นประเด็นหนึ่งที่มักพบในภาพวาดเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ไม่ว่าจะในระดับ สพฐ. หรืออาชีวศึกษาทั้งในและนอกโครงการ ภายใต้หัวข้อนี้จะกล่าวถึงสัมพันธภาพในทุกช่วงตอน ตั้งแต่นักเรียนเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนที่ตนเองแอบชื่นชอบโดยมีวิธีการบอกหรือแสดงความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม ไม่ปิดกั้น เก็บกดความรู้สึกของตนเองและรู้จักคาดคะเนถึงความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น รวมถึงการยอมรับได้ถึงผลที่ตามมาไม่ว่าจะได้รับการตอบรับรักหรือถูกปฏิเสธก็ตาม นอกจากนี้ เมื่อสัมพันธภาพถูกพัฒนาไปย่อมเกิดความคาดหวัง การเรียนรู้ที่จะเปิดใจพูดคุยและรับฟังความนึกคิด ความรู้สึก หรือความต้องการของนักเรียนกับคนรักเป็นเรื่องที่จำเป็น เพื่อให้สัมพันธภาพเติบโตขึ้นบนพื้นฐานที่ต่างฝ่ายต่างไม่เอารัดเอาเปรียบกัน รวมถึงการรับมือหรือจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในช่วงระหว่างที่คบหาดูใจกัน นอกจากบทนี้จะกล่าวถึงสัมพันธภาพของนักเรียนกับคนรักแล้ว ยังครอบคลุมถึงทัศนะของผู้ปกครองในการที่ลูกมีแฟนในวัยเรียนว่ามีผลต่อสัมพันธภาพของนักเรียนกับแฟนอย่างไรบ้าง ประเด็นสุดท้ายในหัวข้อสัมพันธภาพของนักเรียนกับคนรัก เป็นเรื่องราวของการรับมือและจัดการภาวะอารมณ์โศกเศร้า ไม่เป็นดั่งใจของนักเรียนในวันที่สัมพันธภาพสิ้นสุดลง

การเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก

ในช่วงสัมพันธภาพเริ่มต้นขึ้น นักเรียนอาจเคยมีประสบการณ์เป็นผู้แสดงความรักกับผู้อื่นหรือเป็นผู้ที่ได้รับความรักจากผู้อื่นก็เป็นได้ ซึ่งนักเรียนจะเลือกตอบรับหรือปฏิเสธความรู้สึกของอีกฝ่ายหรือไม่ก็ได้ โดยมีทักษะการปฏิเสธที่ดีรู้จักคาดคะเนอารมณ์ความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจากเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างระดับ สพฐ. ทั้งในและนอกโครงการ นักเรียนส่วนใหญ่สามารถแสดงความรู้สึกของตนต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ไม่ขัดเขิน ไม่ปิดกั้นอารมณ์ของตน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น (BI2, BI3, BI4, BI5, BI9, BI10, BI12, BI14, BI15, BI17, BI19, BO5, BO8, BO9, BO10, BO15, BO17, BO19, BO20, BO21)

BI12: “ตอน ป. 6 ไปทัศนะศึกษาด้วยกันที่ท้องฟ้าจำลองที่กรุงเทพ อยู่ห้องเดียวกันชื่อเปัย ทีนี้ ตอน ม. 1 ต้องแยกกัน เปัยจะไปเรียนต่อที่กรุงเทพ วันนั้นก็เลยบอกเปัยว่า “รักเปัย” เขาก็เฉยๆ ตอนนั้นที่พูดไม่มีเพื่อน อยู่กันสองคน พอหลังจากนั้นไม่นาน ผมก็เอาดอกไม้ไปให้เปัยที่โรงเรียน ก็ดูกันไปเรื่อยๆ คบกันจนมาถึงตอนนี้ ทุกวันนี้ก็ยังโทรหากันและมาเจอกันเพราะบ้านเขาอยู่ที่นี่ เขาก็มาหา เวลาคิดถึงก็ต้องโทรหากันแทบทุกวัน บางทีเขาโทรมาแต่บางทีผมก็โทรไป คบกันมาประมาณ 4 ปีแล้ว”

BO9: “เกิดขึ้นเมื่อปีที่แล้ว ผมมีแฟนอยู่โรงเรียนนี้ แฟนอยู่ ม. 3 เขามาจีบผม ก็เล่นกัน เขาให้เพื่อนมาบอก (หัวเราะ) ผมก็บอกว่าดูใจกันไปก่อน (หัวเราะ) ก็โทรคุยกัน ดูนิสัย ผมอยากได้แบบไม่ต้องดีมาก ผมไม่ชอบคนดีมากดีบ้างไม่ดีบ้างก็พอ ตอนนี้ก็มีความสุขดี (หัวเราะ) เขาน่ารักดี เรียนเก่ง สวย ไม่เรียบร้อย ก็เคยไปเที่ยวกันสองคน”

BI17: “ก็คนห้องเดียวกันนั่นแหละค่ะ เขาแอบชอบหนู วันวาเลนไทน์เขาให้ดอกไม้ทีนี้ เพื่อนนั่งกินข้าวกันอยู่เยอะมาก เขามาให้ดอกไม้หนู หนูอาย หนูไม่กล้ารับ ตอนนั้นอยู่ ม. 1 เพื่อนๆ ก็บอกว่า รับไว้เหอะไม่ต้องเสียน้ำใจเขา ก็เลยคบกัน (หัวเราะ)”

นักเรียนบางคนเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพด้วยวิธีการโยนหินถามทาง หรือให้คนใกล้ตัวไปบอกความรู้สึกของตนกับคนที่ตัวเองแอบชื่นชอบ แล้วนักเรียนเองค่อยสานสัมพันธภาพด้วยตนเองในภายหลัง

BI18: "ผมก็ไปเจอผู้หญิงคนหนึ่งอยู่โรงเรียนเดียวกัน เขาอยู่ ม. 3 รุ่นเดียวกับพี่คนกลาง ก็คุยกันเล่นๆ ไปอย่างนั้นแหละ วันเสาร์ที่ผ่านมาผมให้พี่คนกลางไปบอกเขาว่าผมชอบเขา เพราะผมไม่กล้าไปบอกเอง ตอนแรกพี่ให้ผมไปบอกเอง เขาสอนว่าเป็นเรื่องธรรมดาเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่ตอนนี้ยังไม่ได้คุยกันไม่รู้เขาจะตอบว่าไง เตรียมใจไว้แล้วครับ จริงๆ ครับ ถ้าอกหักคงเดินไปคนเดียวเพราะพวกผมจะไม่กินเหล้าไม่สูบบุหรี่อยู่แล้ว ผมกะว่าจะดูนิสัยกันไปก่อนว่าทำอะไรเป็นบ้าง เช่น งานบ้านงานเรือน ขยันหรือเปล่า คนนี้ผมดูมาได้ปีหนึ่งแล้ว พี่ก็ว่าดีก็เชียร์ แต่เดี๋ยวคิดว่าผมจะไปเริ่มบอกเขาด้วยตัวเองด้วย เราก็ดูนิสัยไปก่อนเรื่อยๆ กะว่าประมาณช่วงเรียนจบแล้วค่อยบอกแม่ ตอนนี้ยังเรียนอยู่ถ้ามีอะไรเกินเลยก็จะโดนไล่ออกได้ อยากเรียนให้จบหางานทำให้เป็นหลักแหล่งก่อน เป็นไปได้ผมอยากหางานทำให้ได้ก่อนแล้วก็แต่งงาน"

ในขณะที่นักเรียนหญิงกลุ่มหนึ่งไม่กล้าแสดงความรู้สึกของตนเองกับคนที่ตัวเองแอบชอบ เลือกเก็บและปิดกั้นความรู้สึกของตนไว้ (BI11, BI13, BO11) รวมถึงนักเรียนชายอย่างกรณี BO12 ก็เข้าข่ายเดียวกันด้วยแต่มีเหตุผลที่ต่างจากนักเรียนหญิง กลุ่มนักเรียนหญิงทั้งสามคนมีความรู้สึกสับสนและลังเลใจว่า ณ วัยปัจจุบันนักเรียนเหมาะสมที่จะมีความรัก มีแฟนได้แล้วหรือยัง ในกรณี BI13 และ BO11 นักเรียนมีมุมมองต่อความรักและสัมพันธภาพเพียงมิติเดียวว่า ต้องนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น ส่วน BI11 มีความสับสนคิดกลับไปกลับมา เพราะข้อมูลที่นักเรียนได้รับจากบุคคลรอบข้าง เช่น กลุ่มเพื่อน พ่อแม่ พี่ชาย ครูในชั้นเรียนมีความแตกต่างกัน และนักเรียนยังหาข้อสรุปให้กับตัวเองไม่ได้

BI11: "คือว่าหนูเป็นคนเดียวในกลุ่มที่ยังไม่มีแฟน เพราะเพื่อนอีกคนเขาชอบคนหนึ่งอยู่แต่คนนั้นยังไม่คุยด้วย เพื่อนมักจะบอกว่าเออ คนนี้น่ารักนะ ชอบดิ่ จะแนะนำ หนูก็ว่าน่ารักดีชอบนิดๆ แต่พอกลับบ้านไปก็คิดว่าเรียนดีกว่า มีแฟนแล้วน่าเบื่อต้องมานั่งคุยกันน่ารำคาญ แต่พอมาโรงเรียนก็นิดหนึ่ง อยู่บ้านกับอยู่โรงเรียนคิดไม่เหมือนกัน คือพี่ชายจะทวงอะค่ะ พ่อเขาก็พูดถึงผู้ชายในด้านที่ไม่ดีให้ฟังตลอดบอกว่าผู้ชายก็แค่ผู้ชาย จะมาดูแลรักเราไม่มีใครเหมือน

พ่อแม่ ผู้ชายบางคนทำนิสัยไม่ดี ได้แล้วทิ้ง กลัวเขาหลอกไปได้แล้วก็ทิ้งลูก หนูก็คิดแล้วไม่อยากมี แต่บางครั้งมันก็สับสน พอคิดจะไปขอเบอร์เขา เราก็อายด้วยไงค่ะ มาคิดรวมกันถึงเรื่องนี้เลย ไม่อยากชอบ พ่อแม่ไม่ให้คบเลยก็ไม่อยากพูดเรื่องนี้มาก เขาห้ามเลย หนูก็เห็นด้วยแต่พอมาโรงเรียนก็คิดอีกอย่างหนึ่ง แต่พออยู่บ้านก็เห็นว่าพ่อพูดจริง หรือบางทีเราเห็นข่าวเราก็ว่ามันจริง ถ้าเรื่องแฟนก็ไม่เคยบอกแม่กับพ่อเลย เขาไม่ให้คบก็เลยไม่มีใครรู้ อย่างอยู่ในโรงเรียนเพื่อนจะติดต่อให้ก็ต้องบอกว่า เฮ้ย พี่ชายเราอยู่นะ เพื่อนก็บอกว่า เออ ไม่ต้องกลัวหรอก แต่ส่วนมากถ้าชอบใครจริงๆ จะให้เพื่อนไปขอเบอร์ให้ ถ้าหนูมีแฟนจริงๆ ก็คุยได้แต่เพื่อนที่สนิทที่สุดคนเดียวในกลุ่ม ส่วนพี่ชายก็คุยไม่ได้ กลัว บางทีอยู่บ้านคิดจะมีไปทำไมแต่พอมาโรงเรียนเห็นหน้าเขาเราก็ยิ้ม (หัวเราะ) ถ้าอยู่บ้านพ่อแม่อยู่ไม่กล้าคิดเห็นหน้าก็กลัวแล้ว ที่บ้านเขาจะไม่คุยเรื่องนี้ หนูดูแบบงงๆ กับชีวิต สับสนในชีวิตด้วยเลยไม่อยากมี"

BO11: "หนูไม่เคยชอบใครต้องเรียนให้จบก่อนถึงจะมีได้ แม่สอนทุกวันว่าให้มาเรียน อย่าไปมีแฟน ถ้าถึงเวลาก็ให้เลือกคนดีๆ ไม่เที่ยวเตร่ ตั้งใจเรียนไม่เกเร เวลาที่เพื่อนหนูมีแฟน หนูก็ทำไรเขาไม่ได้ ช่างเขา ตัวของเขาเอง แต่อยากจะบอกว่าให้ออก ม. 3 ก่อนค่อยมี หนูห่วงว่าเขาจะโดนแฟนหลอกไปมีเพศสัมพันธ์แล้วทิ้งไป ความจริงหนูเคยไปชอบรุ่นน้องแต่หนูไม่บอก ไม่กล้าบอก (หัวเราะ) หนูก็ไปถามเพื่อนร่วมห้องของเขาว่านิสัยเขาเป็นอย่างไร มีแฟนหรือยัง เป็นอย่างไรบ้าง แต่ทุกวันนี้หนูไม่ชอบเขาแล้วเรียนให้จบก่อนดีกว่า เป็นผู้หญิงเราไม่ควรบอกชอบบอกรักเขาก่อน เราควรให้ผู้ชายบอกเราก่อน เราเสียเปรียบเกิดเขาไม่ชอบเรา เราพูดเก้อไป ทุกวันนี้เขาก็ไม่รู้ ตอนที่หนูนั่งอยู่กับเพื่อน แล้วคนที่หนูชอบเดินผ่านมาเพื่อนก็ล้อว่า "เฮ้ย นี่ชอบนะ" เขาก็หันมาแล้วก็ยิ้มเฉยๆ หนูไม่แน่ใจว่าเขาชอบไหม ไม่ได้ไปถามด้วย ที่หนูไม่ชอบเขาแล้วตรงที่เขามีแฟนแล้ว หนูเห็นเพื่อนในห้องบอกกันอยู่ เห็นเขาคุยกับแฟนเขาอยู่ หนูก็เลยเลิกชอบแล้วแต่ไม่อยากเข้าไปถามอายด้วย ตอนนี้ไม่เอาแล้วไม่คิดอย่างนั้นแล้ว ทุกวันนี้เจอกันก็ไม่ได้คุยกันเดินผ่านๆ เฉยๆ"

เห็นได้ชัดว่า ทัศนะที่ปิดกั้นเรื่องเพศของผู้ปกครองมีผลต่อการตัดสินใจสร้างสัมพันธภาพของนักเรียนอยู่ไม่น้อย ซึ่งนักเรียนมีทางเลือกให้กับตัวเองไม่มากนัก เพียงแค่ตัดสินใจเลือกมีหรือไม่มีแฟนเท่านั้น ส่วนนักเรียนชาย BO12 มีเหตุผลที่ไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกของตนกับคนที่ตัวเองชื่นชอบแตกต่างออกไป นักเรียนไม่มั่นใจในรูปร่างของตนเอง ประกอบกับนักเรียนต้องการผู้หญิงในอุดมคติตามที่สังคมคาดหวัง ต้องไม่ผ่านการมีเพศสัมพันธ์ ดังนั้น คำบอกเล่าของเพื่อนพูดถึงเพื่อนหญิงคนที่นักเรียนแอบรักมีผลกระทบต่อความรู้สึกของนักเรียนอย่างมาก จนล้มเลิกความตั้งใจที่จะสานความสัมพันธ์ ทั้งๆ ที่นักเรียนยังไม่ได้แสวงหาข้อเท็จจริงเลย

BO12: “ผมเข้ามาโรงเรียนนี้วันแรกก็เห็นเขา เขาก็นิสัยดีเข้ามาคุยกับผม ผมก็ชอบเขาเหมือนกันแต่ว่าผมคิดว่าผมอ้วน เขาคงไม่ชอบ ผมก็ไม่ได้เข้าไปคุยอะไรกับเขาหรอกแต่ก็ชอบเขาอยู่ไม่ได้บอกเขา เฉยๆ มันเป็นความสุข ไม่รู้ว่าเขารู้ตัวไหม จะมีเพื่อนบางคนที่รู้ก็ชอบแซวๆ มันเหมือนมีความสุขที่ได้แอบรัก อาจจะไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไงด้วย ตอนหลังมีเพื่อนคุยว่าคนที่ผมแอบชอบเค้าเคยมีเพศสัมพันธ์กับใครมาแล้ว ผมก็รู้สึกเสียใจ ผมก็ไม่รู้ว่าเขาเอามาจากไหน จริงๆ ผมก็อยากรู้เหมือนกันแต่มันก็ต้องถาม ผมก็ไม่กล้าถาม ถ้าเขามีอะไรจริงๆ ผมไม่ชอบ ผมอยากได้ผู้หญิงที่รักผมไม่ต้องมีอะไรกัน มันบอกไม่ถูกว่าผู้หญิงที่มีอะไรแล้วมันอย่างไงก็แบบ...เขามีแฟนแล้ว แล้วมาชอบคนอื่นอีกไม่ชอบ (หัวเราะ) ถ้าเป็นแฟนกันแล้วก็คงต้องถามว่าเคยมีอะไรมาหรือยัง ผมกล้าถามเพราะอยากรู้ว่านิสัยดีไหม ตอนนี้ผมก็ชอบเขาไม่มากแล้ว ผมก็คิดๆ ไม่น่ามี ไม่น่าชอบ เรียนก่อน ไม่รู้เหมือนกันว่าคำพูดเพื่อนมันก็มีผลนิดนึงด้วยนะ ผมขี้อาย จะกล้าแสดงออกในเรื่องเรียน จริงๆ วัยนี้ก็มีความรักได้แต่ก็คบกันไปเฉยๆ ไม่มีอะไรกัน รักกันเฉยๆ จริงๆ ผมก็ว่าผมน่าจะทำได้ที่จะจีบ แต่ที่ตอนนี้ไม่ทำเพราะไม่แน่ใจเพราะคำพูดเพื่อนและก็กลัวเขาไม่รักเราด้วย (หัวเราะ) เมื่อก่อนเขาเคยบอกผมว่าอย่าดื้อ อย่าซนเพราะผมเล่นต่อยกับเพื่อน พอเขาพูดผมก็ไม่ทำ แต่ผมดูเขาไม่ออกว่าเขาคิดอย่างไงแต่ตอนนี้ก็ไม่ค่อยอยากมีแฟนล่ะ อยากให้เรียนจบก่อนจะเรียนยาวไปเลย ผมทนได้”

อย่างไรก็ตาม จุดเริ่มต้นของการสร้างสัมพันธภาพไม่ได้มีเพียงแค่ตอบรับเท่านั้น แต่ยังอาจหมายถึงการตอบปฏิเสธสัมพันธภาพด้วย จากประสบการณ์ของนักเรียน BI22 และ BO14 ทักษะปฏิเสธของนักเรียนทั้งสองคนเหมือนกันตรงที่ได้มีการใคร่ครวญถึงความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม และเลือกใช้ถ้อยคำอย่างตรงไปตรงมาแต่ไม่กระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้อื่น หลังจากกล่าวปฏิเสธแล้วนักเรียนยังสามารถรักษามิตรภาพความเป็นเพื่อนไว้ได้ด้วย

BO14: “ส่วนเรื่องนี้มีคนมาแอบชอบ มาโรงเรียน พอเรียนเสร็จกำลังจะกลับบ้าน มีเพื่อนเดินมาบอกว่าเราชอบเธอ ก็เลยบอกไปว่าเรายังเด็กอยู่นะยังไม่อยากมีแฟน อยากเรียนต่อให้จบเขาก็ทำหน้าเหมือนเข้าใจในสิ่งที่ผมพูด ผมก็ค่อยๆ พูด มันอาจจะเป็นนิสัยผมอยู่แล้ว ไม่อยากทำให้เขาเสียใจด้วย ก็บอกว่าเรียนดีกว่าเรายังเด็กอยู่เรียนจบค่อยมีก็ได้เป็นเพื่อนกันดีกว่านะ ผมว่าเขาก็อาจจะมีเสียใจนิดๆ ผู้หญิงคนนั้นทุกวันนี้ก็ยังเป็นเพื่อนกัน เรียนห้องเดียวกัน พอวันต่อมาเป็นเพื่อนกันได้ทันทีเลย เขาก็เดินมาคุยกับผมตามปกติ ผมว่าการเป็นเพื่อนมันจะดีกว่าตรงที่มันสามารถอยู่ได้ตลอดชีวิตแต่ถ้าเป็นแฟนกันเลิกกันไปมันจะมองหน้ากันไม่ติด ถ้าเป็นแฟนแล้วอยากกลับมาเป็นเพื่อนก็อาจจะเป็นได้มั้งแต่มันยังไม่เกิดขึ้นกับผม ผมมองว่ามันก็ไม่ผิดที่จะมีแฟนแต่มันก็อาจจะพากันไปเสียได้ ผมก็อยากเรียนก่อน และอีกอย่างแม่เขาเคยบอกไว้ว่าอย่าเพิ่งมีเลยเรียนให้จบก่อนแล้วค่อยมีก็ได้ ผมก็เชื่อ”

การปฏิเสธของนักเรียนหญิง BI22 เกิดขึ้นจากกระบวนการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองของตัวนักเรียน ประกอบกับนักเรียนมีผู้ปกครองที่มีทัศนะเปิดใจในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ ไม่ชี้นำ ไม่ตัดสินแทน เพียงบอกแนวทางเพื่อให้นักเรียนคิดทบทวนและหาคำตอบด้วยตนเอง ผลที่ได้คือ การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนมีความรอบด้านและตัดสินใจด้วยตัวนักเรียนเอง

BI22: "วันเสาร์หนูไปเที่ยวกับเพื่อนในกลุ่ม แล้วเพื่อนคนหนึ่งเขามีเพื่อนต่างโรงเรียนเป็นผู้ชายมาขอเบอร์หนู หนูก็ถามเพื่อนว่าเขาเรียนดีมั้ยอยู่โรงเรียนเป็นไง แต่ก็บอกเพื่อนไปว่าเดี๋ยวไปลองถามแม่ก่อน ยังไม่ปักใจเชื่อเพื่อนมากนักเพราะเราไม่ได้คบกับเขามาก่อน แล้วก็กลับมาถามแม่ "มีคนมาจีบนะ ถ้าหนูจะชอบเขาหรือไม่ชอบเขา แม่จะว่าอะไรไหม" แม่ก็บอกว่า "ไม่ว่าอะไรหรอกแต่จะคบกับใครให้มีขอบเขต คบกันให้อยู่ในสายตาพ่อแม่ ไม่ใช่แอบไปหากัน มาหาที่บ้านได้ ถ้าไม่ชอบเขาก็ควรไปบอกเขาดีๆ หาคำปฏิเสธที่มันเพราะๆ เดี๋ยวเขาจะเสียใจ แม่ไม่ได้ห้ามคบ" ที่คุยกับแม่ได้เพราะหนูสนิทกับแม่มาก ปกติมีเรื่องอะไรในชีวิตหนูจะถามแม่ตลอด แม่เขาจะให้ไปคิดเองแต่จะแนะนำให้ หนูก็เก็บไปนั่งคิดและทบทวน 2-3 วันก็คิดว่า ถ้าเราจะคบกับเขาเป็นแฟนมันคงไม่นานหรอกเพราะเดี๋ยวเราต้องย้ายโรงเรียนไปเรียนที่อื่นอีก แต่ถ้าคบเป็นเพื่อนอย่างไงก็ต้องเจอกันนัดเจอกันก็ได้ มองเรื่องอนาคตเรื่องเดียว ถ้าเป็นเพื่อนยังไงเขาก็เป็นเพื่อนเรา ไม่สามารถทะเลาะกับเขาหรือจะมาโกรธกัน ถ้าเพื่อนขอโทษกันมันก็กลับมาเป็นเหมือนเดิม แต่ถ้าแฟนความสัมพันธ์มันมากกว่า มันลึกซึ้งกว่าไปไหนมาไหนด้วยกัน รักกันมากกว่าเพื่อน หนูไม่พร้อมที่จะยืนอยู่ตรงนั้น เดี๋ยวเราก็เรียนเขาเองก็อาจไปเจอคนอื่นอีกเพราะอยู่คนละโรงเรียน แต่ไม่ได้คิดไปไกลถึงเรื่องตรงนั้น พอตัดสินใจได้หนูก็พูด ก็คิดว่าจะพูดอย่างไรไม่ให้เขาโกรธ ไม่ให้เขาเสียใจเพราะเขาอาจจะไปกินเหล้า สูบบุหรี่ มีเรื่องขึ้นมาอีก หนูก็เลยไปพูดกับเขาว่าถ้าเป็นเพื่อนก่อนได้ไหม เพราะว่าถ้าเราเป็นแฟนกันอาจจะคบได้ไม่ยาวแต่ถ้าคบเป็นเพื่อนจะคบยาวถึงจะทะเลาะกัน เพื่อนเดี๋ยวก็ต้องมาดีกันอีก เขาก็บอกว่าก็ได้ให้คบกันเป็นเพื่อนก่อน แล้วถ้าอยากเปลี่ยนก็ค่อยมาคบกันอีกที เขาก็ไม่ได้เสียใจอะไร เขายังบอกว่าก็ยังดีที่หนูไม่ได้ไปว่าอะไรเขา ไม่ไปดูถูกเขาอะไรอย่างนี้"

ความรู้สึกรักหรือชอบพอที่เกิดขึ้นในช่วงวัยรุ่น ไม่ได้เป็นความรู้สึกที่ทุกคนจะเข้าใจ รู้ทันใจตนเองได้ทั้งหมดและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม ดังเช่นเรื่องของ BO1 นักเรียนรู้สึกอายปนโกรธที่ถูกเพื่อนแซวว่าเป็นแฟนกับเพื่อนผู้หญิงคนหนึ่งในห้องเรียน นักเรียนไม่รู้จะจัดการอย่างไรดี จึงใช้ความรุนแรงกับเพื่อนเพียงเพราะต้องการให้เพื่อนหยุดพูด ซึ่งคล้ายกับ BO10 ที่ไม่ชอบให้เพื่อนในห้องแซวและไม่

เข้าใจกระทำหรือความรู้สึกที่เพื่อนชายคนหนึ่งแสดงออกต่อตน หรือนักเรียนนอกโครงการบางคนไม่เข้าใจความหมายของคนอื่นที่แสดงออกกับตัวเอง นักเรียนไม่กล้าถามและไม่กล้าบอกความรู้สึกของตนต่อผู้อื่น จนเกิดความเข้าใจผิดทำให้นักเรียนรู้สึกเสียใจภายหลัง (BO13)

BO1: "เมื่อเดือนพฤษภาคมเพื่อนผู้หญิงห้องเดียวกัน จู่ๆ ก็มาถามว่าผมเกิดวันไหน พอถึงวันเขาก็เอาของขวัญมาให้ ผมก็รู้สึกดีใจ ไม่รู้เหมือนกันว่าเขาคิดอย่างไง อยากรู้แต่ยังไม่รู้จะถามยังไง (หัวเราะ) ยังไม่กล้า ทีนี้ เพื่อนอีกคนว่า ไม่ต้องคบกับมันไม่ต้องเอามันมีแฟนอยู่แล้ว ผมก็โกรธมากก็ว่าเอ็งอย่าพูดมั่วนะเขายังไม่มี มันชอบแซว ผมก็บอกว่าไม่ได้เป็นอะไรกัน เขาก็ว่าไม่ได้เป็นอะไรกันแล้วทำไมถึงพูดกัน ผมก็ไม่พอใจ "เฮ้ย เอ็งแน่จริงลงไปต่อยกับข้าไหมว่ะ" ก็เลยลงไปตีกันข้างล่าง รุ่นพี่ ม. 6 เขาก็มาช่วยเคลียร์ให้ ฝ่ายปกครองเขาก็รู้เขาก็ถามว่าทำไมถึงชกต่อยกัน ผมก็บอกว่าเขามายุ่งเรื่องส่วนตัวของผม ต่อยกันเสร็จผมก็ค่อยมาถามว่าเอ็งต้องการอะไร เขาก็บอกว่าไม่ได้ต้องการอะไร แค่ต้องการอยากรู้ว่าเอ็งกับเขาคนนั้นเป็นอะไรกัน หลังๆ มาถามเพื่อนในห้องที่เป็นผู้หญิง เขาบอกว่ามันอยากรู้เรื่องของเอ็งเพราะเอาไปล้อเอ็งเล่น"

BO13: "หนูเดินกลับจากโรงเรียนผ่านบ้านคนหนึ่งซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับบ้านเรา ก็เดินไปเห็นก็รู้สึกปลื้มมากเลย เขาเป็นคนน่ารัก เขาก็ยิ้มให้เรา เป็นหลานของป้าที่อยู่ข้างบ้าน พอวันต่อมา เราเดินออกมาจะไปซื้อของ เขาก็ยิ้มให้เราอีก เขากำลังรดน้ำต้นไม้ พออีกวันหนึ่งหนูกำลังปั่นจักรยานกลับบ้านแล้วเขาก็ยิ้มให้เราอีก หนูก็คิดว่าเขาชอบเราจริงยิ้มให้เราบ่อยๆ ประมาณ 2-3 วัน ตอนที่เขายิ้มให้หนูก็อยากจะเดินเข้าคุย เข้าไปถามแต่ว่าไม่กล้าเพราะเป็นคนขี้อาย ไม่กล้าแสดงออก วันต่อมาเราก็เห็นผู้หญิงคนหนึ่ง เราคิดว่าเป็นพี่สาวเขาแต่ไม่ใช่ เราเห็นเขาเดินจับมือกัน เราก็ค่อยๆ เดินเข้าไปใกล้ๆ ได้ยินเขาพูดกันว่าจะไปอยู่หอพักเดียวกัน เราก็เข้าใจแล้วว่าเขามีแฟนแล้ว หนูก็แอบไปนั่งร้องไห้"

นักเรียนต้องผ่านช่วงเวลาที่เศร้าโศกเสียใจแต่จากประสบการณ์นี้เองที่ทำให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจมากขึ้นว่าควรจะทำอย่างไรเมื่อนักเรียนเจอคนที่รู้สึกชื่นชอบ

BO13: "การชอบใครสักคนไม่ผิดแต่เราต้องดูก่อนว่าเขามีแฟนหรือยัง เราจะต้องกล้า (เน้นเสียง) กล้าที่จะเข้าไปพูดคุยกับเขา ถ้ากลับไปได้หนูจะเข้าไปทักทายและค่อยๆ คุยกันแบบเพื่อนบ้านที่ดี ไม่ได้ไปถามว่าเขามีแฟนหรือยังอะไรอย่างนี้ ถ้าหนูเจอคนที่ใช่ หนูจะเข้าไปทักทายนิดหนึ่ง ถามชื่อเล่นและค่อยๆ ถามไป ก็จะไม่ถามหมดเลยเดี๋ยวเขาจะระแวง ค่อยๆ ตีสนิทให้รู้นิสัย แต่หนูจะแสดงความรักหรือบอกก็ต่อเมื่อมีโอกาส จำเป็นที่เขาต้องบอกเราก่อนเพราะผู้หญิงจะไป

บอกรักผู้ชายก่อนก็น่าเกลียด ก็ต้องให้เขามาบอกรักเราก่อน ถ้าเป็นแฟนกันก็ต้องปรึกษากันว่าเราจะเอาอย่างนี้ คือ ยังไม่อยากจะมีเพศสัมพันธ์กันจนกว่าเราจะมีอนาคตสดใสก่อน หนูไม่อายที่จะพูดนะค่ะเพราะมันเป็นเรื่องธรรมชาติ"

และในรายสุดท้ายคือกรณี BO6 นักเรียนต้องการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนรุ่นพี่ หลังจากที่รู้จักกันแค่คืนเดียวและตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กัน แต่ความคาดหวังและความต้องการของอีกฝ่ายไม่ได้ตรงกับที่นักเรียนคาดคิด สำหรับ BO6 สัมพันธภาพเป็นเรื่องสำคัญกว่าความปลอดภัยในเรื่องเพศสัมพันธ์ แต่เรื่องเพศสัมพันธ์ดันเกิดขึ้นก่อนการสร้างสัมพันธภาพ ซึ่งยังผลให้เขาเจ็บปวดกับเรื่องนี้มาก

BO6: "พอวันรุ่งขึ้น *(หลังจากมีเพศสัมพันธ์_ผู้วิจัย)* ผมก็ไปหาเขาแต่เขาไม่พูดด้วยแล้ว ผมไปเจอเขานั่งกับเสี่ยก็รู้สึกหึงหวง ผมตั้งใจจะไปคุยเรื่องคบกันมั้ยแต่เขาเดินมาบอกว่าสายไปเสียแล้ว ผมรักเขาไปแล้วตอนนั้น ตอนนี้ก็ยังรักอยู่ ลึกๆ มันเศร้าๆ เสียใจ ผมก็ไปร้องเพลงที่ตู้คาราโอเกะที่บิ๊กซีให้มันหาย *(กังวลกับเพศสัมพันธ์คืนนั้นมั้ย_ผู้วิจัยถาม)* ไม่กังวล ไม่ได้คิดอะไร แต่เศร้าๆ เรื่องคิดถึงเขา ที่เขาไม่พูดด้วย ตอนเห็นเขานั่งกับเสี่ยก็รู้ว่าเขาทำอาชีพขายตัว ผมไม่ได้รังเกียจเขาเลย ผมไม่คิดจะมีแฟนอีกแล้ว เดี๋ยวอกหัก"

การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ

การพูดคุยกับคนรักถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่ตนคาดหวัง เป็นการสร้างสัมพันธภาพบนพื้นฐานของการเรียนรู้และรับฟังความต้องการ ความนึกคิดของกันและกัน จากเรื่องเล่านักเรียนกลุ่มหนึ่ง (BI5,BI19,BO15,BO21) พูดคุยกับแฟนของตนถึงความต้องการให้สัมพันธภาพที่ดำเนินอยู่เป็นการชะลอการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งนักเรียนบางคนอาจพูดโดยตรงหรือบางคนพูดโดยอ้อมๆ ก็ตาม

BI5: "มีเงื่อนไขก่อนเป็นแฟนว่า หนึ่งต้องไม่สูบยากินเหล้าเขาก็โอเคและก็อย่าไปมีเพื่อนที่มีเรื่องพวกนี้ และอีกข้อคือ ป้องอย่าลวนลามเขานะ เขาก็บอกว่าเขาไม่ใช่คนแบบนี้อยู่แล้วที่พูดเพราะกลัวเขาทำ กลัวผู้ชายมันจะเหมือนกันหมด"

BI19: “ผมไม่ชอบเที่ยวกลางคืนก็ไม่ชอบผู้หญิงเที่ยวกลางคืน คนใหม่นี้เราคุยกันตกลงกันว่าไม่ชอบให้เที่ยวกับผู้ชาย ไม่เที่ยวกลางคืน และก็ให้เบอร์ผู้ชายคนอื่นบอกเขา เขาก็บอกเหมือนกันว่า ห้ามให้เบอร์ใครถ้าให้เบอร์ใครให้ใช้เบอร์เขา กับแฟนคนเก่านี่พูดยิ่งกว่านี้อีก เขาชอบเที่ยวกับผู้ชายเที่ยวเสาร์-อาทิตย์ ใครชวนเที่ยวเขาก็ไปผมก็พูดว่าผมไม่ชอบ แต่ผมไม่เคยชวนไปเพราะกลัวมันจบเร็ว กลัวเลิกกันประมาณนั้นแหละ คือกลัวว่ามีอะไรกันก็จะเลิกกันเร็วเพราะอาจจะเบื่อก็ได้ เหมือนเพื่อนผม เยอะเหมือนกันที่เขาชอบทิ้งผู้หญิงพอมีเพศสัมพันธ์กันมันก็ทิ้ง มันบอกว่ามันคุ้มเกิดมาทั้งที แต่ผมว่ามันเป็นผู้ชายที่ไม่ให้เกียรติผู้หญิง ผมว่าและการให้เกียรติคือเชื่อฟังเขาและยอมรับในสิ่งที่เขาเป็น แฟนเก่าผมก็บอกว่ามันไม่เกี่ยวหรอก ทุกวันนี้ผมก็ห่วงเขา กลัวเขาเรียนไม่จบ แต่ตอนนี้ถ้าผมจะกลัวการมีเพศสัมพันธ์คือ กลัวไม่จบไปทำเขาท้องและกลัวผู้หญิงเรียนไม่จบด้วย ไหนจะพ่อแม่อีก กับแฟนคนใหม่ยังไม่ได้คุยเรื่องนี้เพราะเพิ่งยังคบได้ไม่นาน ตอนแรกยังไม่กล้าพูดเรื่องนี้หรอกพี่”

BO15: “หนูก็ถามเขาว่าเขามีแฟนยัง เขาก็บอกว่ายังเพิ่งรักหนูเป็นคนแรก เขาก็ถามแล้วหนูล่ะ หนูก็บอกว่ายัง เขาก็ถามอีกว่าเคยมีเพศสัมพันธ์ยัง หนูก็บอกว่ายังไม่เคยมีแฟนแล้วจะมีเพศสัมพันธ์ได้อย่างไร หนูก็ถามเขากลับ เขาก็บอกว่ายังไม่เคยมี หนูอยากได้คนที่ยังไม่มีแฟนอยากได้คนธรรมดาๆ ที่ยังไม่เคยมีแฟน (หัวเราะ) ไม่รู้เหมือนกันค่ะ ที่ถามเพราะว่าเขาถามหนูก่อน ถ้าเขาไม่ถามหนูก็ไม่กล้าถาม คบๆ กันไปก่อน อีกอย่างก็แค่นั่งคุยกันธรรมดาไม่น่าจะมีอะไร หนูเห็นด้วยกับที่พ่อบอกว่าอย่าเพิ่งมีอะไร หนูก็มาบอกเขา เขาก็บอกว่าไม่เป็นไร แต่ถ้าเขาตอบว่าไม่ได้หนูก็ไม่ทราบเหมือนกันว่าจะทำอย่างไร”

BO21: “ถ้าให้นั่งข้างๆ ก็ได้ จับมือก็ได้ โอบไหล่ได้แต่อย่าเกินเลยไปมากกว่านั้น ผมคิดอย่างนี้ เพราะเขาเป็นผู้หญิงเขาจะเสียหาย ผมเคยคุยกับเขาว่าจะให้เราแค่ไหน เขาก็บอกว่าไม่ต้องเกินเลยให้พอดีๆ แค่นี้ก็รู้กันแล้ว เพราะถ้าเกิดมีอะไรตอนนี้มันจะมีปัญหาเกิดท้องขึ้นมามันจะเสียหาย ผมเป็นแฟนเขามาเดือนกว่าๆ ยังไม่เคยทะเลาะกัน ผมไม่เคยไปเที่ยวกับเขาสองต่อสองและจะไม่ทำด้วยเพราะสงสารเขา เจอกันแต่ในโรงเรียน คุยโทรศัพท์กัน เสาร์อาทิตย์ผมไปทำงาน เขาจะโทรมาถามว่า เป็นไงบ้างกินข้าวหรือยัง”

ข้อสังเกตบริบทการพูดคุยกับแฟนของนักเรียนหญิงนอกโครงการ BO15 แม้ถามถึงประวัติการมีเพศสัมพันธ์ของแฟนในอดีต แต่เป็นลักษณะถูกถามจึงกล้าถามกลับ ไม่ใช่เพราะมาจากการตระหนักถึงความจำเป็นต้องสื่อสารเรื่องเพศกับคนรักเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในสุขภาพทางเพศของตน เป้าหมายของการตั้งคำถามเพียงเพื่อแน่ใจได้ว่า คนรักของตนเคยหรือไม่เคยมีแฟนมาก่อน

แม้ว่านักเรียนบางคนไม่ได้พูดคุยถึงประเด็นการซะลอการมีเพศสัมพันธ์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่านักเรียนไม่ได้ตระหนักในเรื่องนี้สักทีเดียว เพราะจากเรื่องเล่าของนักเรียนในโครงการบางคนสะท้อนให้เห็นถึงความนึกคิดและการรู้จักยับยั้งชั่งใจตนเอง (BI2, BI12)

BI2: "แล้วก็บอกรักกัน...จับมือได้ กอดไม่ได้ ไม่ได้ตกลงกัน เคยอยากจะกอดแต่ไม่ทำ ผมก็ชอบเขาแบบจริงจังแต่ไม่ได้คิดถึงอนาคตไปไกลขนาดจะแต่งงานกัน"

BI12: "ผมก็ดูๆ เขาอยู่เพราะรู้จักกันมาตั้งแต่ ป. 5 ผมก็ยังอยากให้มันไปเรื่อยๆ เคยคุยกันว่า ตอนนี้เราก็คบกันแบบนี้ไปก่อน พอเราเรียนจบทำงานแล้วเราค่อยมาตัดสินใจกันอีกที ตอนที่ไปกินข้าวกันที่ต๋ำอยู่หนองปรือ เราจะเป็นแฟนที่ไม่เอาเปรียบเธอผมบอกเป้ยแบบนี้ คือไม่ให้เป้ยทำงานหนักอยู่คนเดียวอะไรแบบนี้ กะว่าจะไม่ทำให้เป้ยลำบาก อันนี้คิดเฉยๆ เดี๋ยวค่อยบอก รอให้มันเรียนจบกันไปก่อนแล้วเราค่อยพูด บอกไปแล้วว่าผมรักอ่ะ ถ้าวันหนึ่งโตขึ้นและยังคบเขาอยู่ ผมก็จะบอกเขา ตอนที่เขาบอกว่าเขาจะไปเรียน ก็บอกว่าเราก็จะรักเธอตลอดไป"

สำหรับนักเรียนหญิงกลุ่มหนึ่งอาจพูดคุยถึงความต้องการและไม่ต้องการของตนที่คาดหวังในตัวคนรักในเรื่องอื่นๆ (BI4, BI14, BI17, BO17) แต่จากเรื่องเล่าพอที่จะทำให้เห็นได้ว่า วิธีการคิดและมองสัมพันธภาพของนักเรียนยังคงคำนึงถึงเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ด้วย เพียงแต่ไม่ได้พูดหรือต่อรองกับแฟนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป เช่น กรณี BI17 นักเรียนประเมินว่าแฟนของตนไม่น่าจะมีความคิดในเรื่องนี้กับตน หรือ BI4 นักเรียนมักจะอยู่กับแฟนสองต่อสองและเคยพูดเปรยๆ กับแฟนว่า "แค่กอดเฉยๆ ก็พอแล้ว" ซึ่งนักเรียนถือว่าเป็นการพูดสื่อนัยยะแล้วว่าห้ามไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ หรือ BI14 นักเรียนอยากสื่อสารเรื่องนี้แต่ไม่รู้วิธีการสื่อสารกับคนรัก

BI17: "ตอนโจ้จะกลับมาเป็นแฟนอีกครั้งหนึ่ง หนูบอกเขาว่าถ้าเขามีคนใหม่อีกก็เลิกๆ กันไปก็ดีเหมือนกัน ต่างคนต่างก็โตแล้วน่าจะคิดกันได้แล้ว หรืออย่างเวลาที่หนูเห็นพี่ชายกับพี่สะใภ้ตีกัน ทะเลาะกันมันไม่ดี มันรุนแรงแค่พูดคุยเฉยๆ ก็พอไม่ต้องลงไม้ลงมือ หนูก็เคยพูดกับเขาบ่อยว่าโจ้ เค้าไม่ชอบผู้ชายที่ตีผู้หญิงนะ อยู่บ้านก็เห็นพี่ชายตีพี่สะใภ้แล้วไม่ชอบ เขาก็บอกว่าเราไม่ใช่คนนิสัยอย่างนั้น หรือเคยบอกว่าโจ้ ไม่ชอบคนเที่ยวนะ เขาก็รับรู้ไว้ หนูก็พอใจเขาค่ะ มันมีขอบเขตต่างคนต่างคุยกันเฉยๆ ไม่รุนแรงใส่กัน สิ่งหนึ่งคือหนูไม่อยากให้เขานอกใจ ตอนนี้ทุกอย่าง

ก็ลงตัวแล้วแต่ไม่เคยคุยกันเรื่องเกินเลยนี้ ไม่เคยคิดเพราะเขาเป็นคนธรรมดาๆ แต่เพื่อนเขาทะลึ่ง ไม่เคยคิดจะคุยเพราะรู้จักนิสัยเขาดี เขาไม่ใช่คนอย่างนั้น ไม่ทำแน่ๆ"

BI4: "หนูก็เคยห้ามว่าแค่กอดเฉยๆ ก็พอแล้ว เขาก็เข้าใจ หนูจะพูดทันที พูดหลายครั้งแล้วเขาก็ไม่โกรธ เป็นบางครั้งที่เขาจะตื๊อ ก็มีที่เขาพยายามล่วงเกินมากกว่านั้นแต่ก็จะไม่ให้ทำ แต่ยังไม่เคยคุยกันเรื่องนี้ แค่บอกว่าห้ามไม่ให้เสียใจเรื่องมีผู้หญิงอื่น ที่ยังไม่พูดเพราะว่าถ้าคิดมากเดี๋ยวจะเรียนไม่จบ บางคนที่เขาเรียนแค่ ม. 3 เขาก็ไปแต่งงาน มานอนบ้านแฟนพ่อแม่มาตามก็ไม่กลับแล้วเรียนไม่จบ หนูจะกังวลกลัวว่าคนที่ส่งเราเรียนจะเสียใจ"

BI14: "เพิ่งคุยกันช่วงอาทิตย์ที่ผ่านมา หนูไม่ได้คิดว่าจะเป็นแฟนกันหรือไม่เป็นแฟน อยากให้เป็นเพื่อนกันไปก่อนแต่ไม่ได้บอกเขานะคะ ยังไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไรและไม่มีโอกาสด้วย หนูแค่คิดว่าอยากได้คนที่รูปร่างสูง หน้าตาดี นิสัยก็ฟังเหตุผลและก็ยอมรับในตัวของหนู ถ้าสมมติหนูบอกเขาแล้วเขาไม่ทำตามก็เลิกกัน หนูแบบว่าไม่อยากเกินเลย รอให้เรียนจบก่อนจนถึง ม. 6 แล้วค่อยว่ากัน"

ในขณะที่นักเรียน BI15 ให้ความสำคัญกับการซักถามประวัติการมีเพศสัมพันธ์ของแฟนในอดีตและ BO17 คำนึงถึงประเด็นการชะลอการมีเพศสัมพันธ์อยู่ แต่อย่างไรก็ตาม นักเรียนทั้งสองคนกลับไม่เห็นความสำคัญที่ต้องบอกให้แฟนรู้ถึงความต้องการหรือความนึกคิดของตน

BI15: "หนูถามคนอื่นๆ เรื่องเขาเพราะหนูกลัวว่าเขาอาจจะมีคนอื่นมาแล้ว อาจจะมีอะไรมากไปกว่านั้น คนนั้นก็อาจมาหาเรื่องเราแต่ไม่เคยถาม ทุกวันนี้ก็ยังคิดอยู่อยากถามแต่ไม่ได้ถามเพราะผู้ชายมันก็พูดไปอย่างนั้นแหละว่ามันไม่เคย แต่ถ้าจะถามก็อาจถามว่ามีคนอื่นแล้วเคยทำอย่างนั้นไหม อยากรู้ไปอย่างนั้นกลัวเขามาหลอกเราอยากได้เราแล้วก็ทิ้งเราไป ถ้าเขาบอกว่าเคยมีก็บอกเลิกเขาเลย ไม่เอาแล้ว หนูคิดในใจว่าเราต้องดูๆ กันไปก่อน เรายังอยากเรียนอยู่แค่คุยกัน แต่ไม่เคยพูดกับเขาเพราะมันไม่สำคัญที่เขาต้องรู้"

BO17: "เคยบอกแค่ว่าไม่อยากให้สูบบุหรี่ในโรงเรียนเท่านั้น คือหนูไม่อยากให้มีอะไรมาก แค่เรื่อยๆ ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น ไม่ต้องจับมือ คบกันแบบธรรมดามากกว่า เคยคิดอยากจะบอกเขาเหมือนกันแต่ไม่กล้าพูด บางทีก็คิดว่าเรื่องแบบนี้คงรู้กันเองไม่ต้องพูด ยังไม่เคยเจอเรื่องนี้ด้วย ให้เจอก่อนแล้วค่อยพูด"

ในทางตรงกันข้าม นักเรียนจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยคิดถึงความสัมพันธ์ที่ตนต้องการให้เกิดขึ้น และไม่มีการพูดคุยเรื่องนี้กับแฟนของตน (BI3, BI9, BI10, BO5, BO8, BO9, BO19, BO20) 3 ใน 8 ของนักเรียนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม 1 ใน 3 ของนักเรียนที่ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ไม่ได้มีการพูดถึงความคาดหวังในความสัมพันธ์เพราะระยะเวลาในการคบหาสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว จึงอาจพอสรุปได้จากเรื่องเล่าของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดว่า นักเรียนส่วนใหญ่ในโครงการมีความไหวตัวและเท่าทันในสัมพันธภาพที่ตนสร้างขึ้น โดยตระหนักดีว่าสัมพันธภาพดังกล่าวอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ได้ หากเปรียบเทียบกับนักเรียนนอกโครงการบางคนกลับไม่ทราบเลยเช่น กรณี BO10

BO10: “ก็ไม่ได้คุยอะไรมากแค่ถามกินข้าวยัง ทำอะไรอยู่ ไม่เคยคุยว่าจะคบกันอย่างไร เหมือนเป็นเพื่อนกันธรรมดา แม่ก็รู้เพราะมีเพื่อนไปบอก แม่ก็บอกว่ายังเด็กอยู่ก็มีห้ามๆ บ้างบอกว่าอย่าให้เกินเลย ตอนนี้แม่เขาก็รู้ แล้วก็ไม่ว่าอะไร หนูก็ไม่รู้ว่าแม่หมายถึงอะไร *(คำว่าห้ามเกินเลย_ผู้วิจัยพูด)* ค่ะ *(รู้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ไหม_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้ค่ะ ถ้ามีคนอบรมก็จะดี เคยมีหมอมาอบรมที่โรงเรียนเรื่องเพศศึกษาก็มาเปิดภาพอะไรให้ดู การเป็นหนองในอะไรอย่างนี้ มีแค่นี้ *(เวลาเราดูภาพพวกนี้เรารู้มั้ยว่าเขาไปทำอะไรกันมา_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้เลยค่ะ หนูว่าหนูยังไม่ควรต้องรู้เพราะยังเด็กอยู่ค่ะ”

นอกจากนี้ นักเรียนกลุ่มหนึ่งพูดกับแฟนถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่ต้องการคบหาดูใจกับคนอื่นๆ ได้ด้วยในขณะที่คบกับแฟนอยู่ หรือเรียกง่ายๆ ว่า ขอมีแฟนหลายคนในเวลาเดียวกัน ซึ่งมีนักเรียนทั้งที่สามารถรักษาสัมพันธภาพกับแฟนไว้ได้และที่รักษาไว้ไม่ได้จนต้องเลิกรากันไป (BI9,BO8,BO15,BO19,BO21) อย่างในกรณี BO19 และ BO21 ประเด็นเหล่านี้ถูกนำมาพูดคุยเป็นเงื่อนไขตกลงก่อนคบหาดูใจกัน

BO19: “คบกันไม่เคยพูดว่าอะไรแค่ไหน แต่บอกแค่ว่าการที่เราคบกันไม่ต้องจริงจังและไม่ต้องจริงใจ เพราะหนูมีแฟนหลายคน (หัวเราะ) หนูต้องการความรักและความคิดที่ดีต่อเรา ไม่คิดร้ายต่อเรา หนูไม่เคยอกหักเคยแต่ทำให้คนอื่นอกหัก เคยบอกเลิกเขาก็พูดไปเลยคิดไม่นานคิดแค่ว่าจะบอกอย่างไงดีแค่นั้น หนูมองว่าการเป็นแฟนคือพยายามต้องการรู้นิสัยของเขามากกว่าว่าเขาเป็นคนอย่างไร”

BO21: "เคยบอกว่าเราคบแบบเป็นกิ๊กกัน อย่างไงล่ะต่างคนต่างมีแฟนได้อีก ผมเป็นคนเสนอเอง เขาก็บอกว่าก็ได้ เวลามีปัญหาอะไรก็มาบอกเรา ถ้าเขารับไม่ได้ล่ะก็เลิกกัน ผมต้องการแค่ความห่วงใยความเข้าใจแต่เราจะมีกี่คนก็ได้ จากเพื่อนก็เป็นกิ๊ก เหนือกิ๊กก็เป็นแฟน กิ๊กแบบว่าเป็นมากกว่าเพื่อนแต่ไม่ใช่แฟนทำให้ทุกคนเท่าๆ กัน ในความหมายของผมกิ๊กมีเพศสัมพันธ์ไม่ได้ แต่ถ้าแฟนมีได้ แต่ต้องถามเขาด้วยว่าเขายอมหรือเปล่า ผมคิดว่าต้องคบหลายๆ คนแล้วดูใจทุกคนว่าดีหรือไม่ดี ถ้าเขารักเราคนเดียวค่อยเลือกคนๆ นั้นมาเป็นแฟนเรา ผมถือว่าผมเปิดเผย ถ้าไม่เหมาะสมคือมีเพศสัมพันธ์กับกิ๊ก มั่วไปหมดหรือปิดบังเขา"

การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ

สัมพันธภาพของนักเรียนแต่ละคนย่อมมีช่วงเวลาที่มีอุปสรรคเกิดความไม่เข้าใจหรือทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งนักเรียนมีวิธีการรับมือและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในคู่ของตนแตกต่างกันไป จากเรื่องเล่านักเรียนหญิงกลุ่มตัวอย่างในโครงการมีทักษะพูดยืนกรานบอกความต้องการหรือไม่ต้องการของตนโดยอธิบายเหตุผลของตนให้คนรักเข้าใจได้ (BI3,BI4,BI5,BI17,BO19) เช่น BI5 บอกแฟนได้ว่าตนมีเงื่อนไขในการคบกัน เช่น ไม่ชอบให้กินเหล้า สูบบุหรี่ และอย่าลวนลามตน หรือ BO19 นักเรียนปฏิเสธคนรักทันทีเมื่อคาดเดาสถานการณ์ว่าอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์

BO19: "เมื่ออาทิตย์ที่แล้วเขาก็ชวนไปเที่ยวที่บ้านเขาแต่หนูไม่ไปเพราะไม่ค่อยไว้ใจเขาเท่าไร ก็บอกเขาดีๆ ว่าเราไม่อยากไป พูดดีๆ กลัวว่าเขาจะเสียใจ ตอนเขาชวนไปบ้านหนูก็คิดว่ามันอาจจะเกิดอะไรที่ไม่ดีกับหนูก็เลยไม่ไป"

ในขณะที่นักเรียนบางคนยังขาดไม่มีวิธีการพูดที่ดีและควบคุมอารมณ์โกรธของตนเองไม่ได้ ไม่แสวงหาข้อเท็จจริงและด่วนสรุป (BI2,BI5)

BI2: "ผมโทรไปชวนเขาไปเที่ยวแล้วเขาไม่ไป ผมก็รู้สึกว่าเขามีคนอื่นจะพาไปก็น้อยใจ แต่ผมไม่ได้ถามว่าทำไมไม่ไป ก่อนหน้านั้นผมเคยได้ยินมาจากเพื่อนเขาว่าเขามีแฟนใหม่ ผมก็เชื่อเพื่อนเขาไม่ได้ถามแฟนด้วย พอเขาบอกว่าไม่ไปเที่ยวกับผม ผมพูดด้วยน้ำเสียงโกรธว่าไม่ไป มีคนอื่นพาไป

ใช่ไหม เขาก็บอกว่าไม่ เราไม่ว่าง ผมก็กดโทรศัพท์ทิ้งเลย ไม่ได้คิดว่าเขาจะรู้สึกอย่างไร พอผ่านไปอาทิตย์หนึ่งเขาก็โทรมา ช่วงที่เขาไม่โทรมาผมก็ไม่โทรไป พอเขาโทรมาเบอร์เขาขึ้นหน้าจอผมก็รู้สึกดีใจ "โทรมาอันยัง" พูดแบบครึ้มๆ ดีใจ คิดว่ายังไงจะรอให้เขาโทรมาจะไม่โทรไป.....ในที่สุดก็คืนดีกัน"

BO1: "น้องหนูปีหนึ่งเขาก็โทรมาถามว่าชอบพี่คนนี้เหรอ หนูก็บอกว่าอืมใช่ เขาก็บอกว่า เหรอ ขอบอกเลยนะอย่ามายุ่งกับคนนี้ หนูก็บอกว่า โห ให้มันรู้หน่อยนะว่าใครเป็นเด็ก ใครเป็นผู้ใหญ่ วันต่อมาหนูก็ไปหาเขาบอกว่าเออ พูดอะไรนะ ที่โทรมาวันนั้นพูดอะไร แม่เขาก็ยืนอยู่ตรงนั้น เขาก็บอกว่าไม่ได้พูด หนูก็บอกว่าแม่ ฝากบอกน้องเขาด้วยนะค่ะว่า ถ้าโทรมาก็อย่าไปพูดอะไรแบบนั้น เขาก็ถูกแม่ดีที่พูดคำไม่สุภาพ...ต่อมาเขาก็ให้เพื่อนเขียนจดหมายว่านัดเจอกับแฟนหนูแล้วเอาจดหมายมาใส่กระเป๋าหนู แล้วโทรมาบอกว่าให้ไปดู หนูอ่านจดหมายก็โกรธเอายังไงกันเนี้ยทำแบบนี้เลยเหรอ ก็ไปดู พอเข้าไปที่ห้องน้ำเขาก็ผลักและก็ตบหนูทีหนึ่ง เจ็บมากๆ ไม่ได้เถียงกันเขาตบเลย แฟนก็ห้ามไม่ให้ไปอีกเพราะกลัวจะถูกตบ แต่หนูบอกว่าตบก็ตบสิ จริงๆ ก็ตบเป็นเหมือนกันแหละ เมื่อกี้ไม่ได้ตั้งหลักเฉยๆ (หัวเราะ) ตอนนั้นไม่ทันตั้งหลัก ถ้าตั้งหลักได้จริงหนูตบคืนจริงๆ เคยตบมาก่อน มีประสบการณ์"

นอกจากนี้ นักเรียนนอกโครงการบางคนเมื่อทะเลาะกับแฟน นักเรียนควบคุมความโกรธไม่ได้และใช้ความรุนแรงกับแฟนของตนด้วย โดยที่นักเรียนต้องการมีแฟนหลายคนในเวลาเดียวกัน ทำให้นักเรียนไม่ได้พยายามรักษาความสัมพันธ์หรือไม่ได้คำนึงถึงความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งมากนัก (BO19)

BO19: "เมื่อไม่นานมานี้หนูทะเลาะกับแฟน เขาพูดไม่ถูกหู เขาพูดไม่เพราะ หนูไม่ชอบก็เลยว่าเขา ก็เลยทะเลาะกัน บางทีทะเลาะก็มีตีกันบ้างแต่หนูจะตีเขา ตบเขา เขาก็ไม่ได้ทำอะไร เขาก็ขอโทษ หนูไม่ได้บอกเขาว่าชอบอะไรไม่ชอบอะไร หนูไม่แคร์ ไม่จริงจังไม่จริงใจก็ไม่แคร์ คือไม่รักจริงและก็ไม่จริงใจกับคนที่เรารักมากเท่าไรเพราะเป็นคนเจ้าชู้จะไม่รักใครจริง ถ้าเขาจะเลิกหนูก็ไม่ว่าอะไร ไม่เสียใจเพราะตอนนี้กำลังเรียนอยู่ก็คบเหมือนเพื่อนนั่นแหละ เล่นๆ พิเศษมากกว่าเพื่อนนิดหน่อยแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเลย แต่ถ้าเขามีหลายคนหนูไม่เอาแต่หนูมีได้ แต่หนูก็บอกเขาหมดว่ามีกิ๊ก หนูมีสามคนทั้งสามคนก็รู้หมด ก็ถามเขาก่อนถ้าเขารับไม่ได้ก็มีต่อยกันบ้างเคยมี ม. 1 กับ ม. 3 ต่อยกัน ตอนนั้นหนูโกรธมากโกรธคนที่ไปต่อย ก็อย่างไงแค่พูดกันเฉยๆ ก็ไม่ได้"

หากเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักเรียนในโครงการและนอกโครงการที่พูดเรื่องแฟนกับผู้ปกครองมีความแตกต่างกันมาก คือ นักเรียนในโครงการ 5 ใน 14 คนพูดเรื่องแฟนกับผู้ปกครอง ส่วนนักเรียนนอกโครงการ 5 ใน 15 คนพูดเรื่องแฟนกับผู้ปกครอง โดยที่นักเรียนนอกโครงการ 4 ใน 5 คนที่พูดกับผู้ปกครองไม่ได้เป็นเพราะนักเรียนอยากให้พ่อแม่รู้แต่เป็นเหตุสุดวิสัย เช่น แฟนมาหาที่บ้านทำให้พ่อแม่รู้ (BO9, BO9), เพื่อนไปบอกแม่ (BO10), คุยโทรศัพท์บ่อยจนพ่อสงสัยและซักถาม (BO15) ทัศนะผู้ปกครองนักเรียนนอกโครงการ 3 ใน 4 คน ที่รู้ว่านักเรียนมีแฟนมีลักษณะปิดกั้นห้ามปรามไม่ให้มีคนรักในวัยเรียน

อาจสรุปได้ว่า นักเรียนที่ยินดีจะเข้าไปพูดคุยเรื่องแฟนกับผู้ปกครอง โดยที่ผู้ปกครองเปิดใจรับได้จริงๆ มีเพียง 7 คนเท่านั้น (BI9, BI12, BI17, BI19, BI22, BO9, BO21) และหากให้เปรียบเทียบสัมพันธภาพของนักเรียนกับแฟนในกลุ่มที่ผู้ปกครองมีทัศนะเปิดใจกับกลุ่มที่ผู้ปกครองมีทัศนะปิดกั้นเมื่อลูกมีแฟนในวัยเรียนแล้วแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนี้

นักเรียนกลุ่มแรกที่พ่อแม่เปิดใจยอมรับการมีแฟนในวัยเรียนของลูกได้ ส่งผลให้สัมพันธภาพที่นักเรียนสร้างกับแฟนเป็นไปอย่างเปิดเผย มีผู้ใหญ่ให้คำปรึกษาเมื่อสัมพันธภาพของนักเรียนกับแฟนไม่ราบรื่นคลอนแคลน เช่นในกรณี BI12 นักเรียนสามารถไปเที่ยวกับแฟนโดยมีผู้ปกครองแฟนขับรถพาไป หรือพาแฟนมานั่งคุยเล่นในบ้านตนได้ และเมื่อนักเรียนกลุ้มใจหรือทุกข์ใจเรื่องแฟนนักเรียนสามารถเล่าให้ยายฟังเพื่อคลายความทุกข์ หรือ กรณี BI9 นักเรียนไม่ได้อยู่กับพ่อแม่แต่มีพี่สาวคอยให้คำปรึกษา ซึ่งพี่สาวเปิดใจเล่าถึงประสบการณ์ที่เคยมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันทำให้ตั้งครรภ์ระหว่างเรียนและไม่ได้เรียนต่อ และยังสอนวิธีการใช้อุปกรณ์ป้องกันไม่ว่าจะเป็นยาคุมกำเนิดหรือถุงยางอนามัยให้กับน้อง เป็นต้น

BI12: “เปียเขาก็เคยชวนไปเรียนกับเขา ก็มีบางทีไปเที่ยวด้วยกันหลายครั้งที่ด่านน้ำตก เวลาไปก็ไปกันเป็นกลุ่มแต่จะแยกตัวไปเดินสองคนบ้าง มีผู้ปกครองไปด้วยขับรถกะบะไปเดินกัน 7 กิโลถึงน้ำตกไปตั้งแต่เช้ากลับบ้านเย็น ก็ต้องเตรียมข้าวไปกินเอง ไปเล่นน้ำ ผมไปบ่อยๆ แต่ถ้าไปสองคนจะไม่บ่อย อาทิตย์หนึ่งเขาจะกลับมาทีหนึ่ง ถ้าเขากลับมาบ้านเราก็ยังมาคุยกันได้ พ่อแม่ไม่ว่าอะไรมาคุยได้ พ่อแม่รู้ว่าเขาเป็นแฟน พ่อแม่เปียก็รู้ เวลาเจอกันก็มานั่งคุยกันหน้าบ้านเปีย อย่างพ่อแม่ผมเขาก็จะไม่ค่อยยุ่งเรื่องผม ผมก็จะอายๆ เวลาพูด แต่ถ้าจะพูดเรื่องเปียจะคุยกับยาย ยายเป็นคนให้คำปรึกษา เวลาไม่สบายใจก็บอก อย่างกลัวเปียไปมีแฟนใหม่ ยายก็บอกว่า ไม่ต้องไปกลัวถ้าเขามีคนใหม่เราก็หาคนใหม่ (หัวเราะ) แต่ไม่เคยบอกเปียนะว่าผมกลัวเขามีคนใหม่”

BI9: “บางทีผมก็ถามพี่ผม เขาก็บอกว่า “เออ มีงกันไว้บ้างเดี๋ยวจะเป็นแบบกู” มีกับเล็กแล้วก็ผู้หญิงอีก 3 คนผมก็ป้องกันกับทุกคนหมด ส่วนใหญ่จะใช้ถุงยางอนามัย แต่กับคนอื่นไม่ได้ซื้อยาคุมกำเนิดให้ อาจจะเพราะมีกับเขาบ่อยสุด เลยซื้อให้เขา พี่สาวเล็กเขาก็จะบอกเขาว่ายาคุมกำเนิดกินอย่างไร พี่สาวผมกับพี่สาวเล็กเป็นเพื่อนกันห่างๆ”

BO9: “แม่ก็รู้ ผมไม่ได้บอกแต่เขาไปหาแม่ผมเลย มาเที่ยวบ้าน แม่ถามว่าเป็นใครเขาก็บอกว่าเป็นแฟนผม แม่เขาก็ไม่ว่าอะไรแต่บอกผมว่า ระวังเสียตังค์อย่าไปมีเพศสัมพันธ์ กลัวว่าทำลูกสาวเขาท้อง ถ้าทำเขาแล้วก็ให้เขากินยาคุม แต่ผมคิดว่าจะไม่ทำจนกว่าวันที่ผู้หญิงพร้อมเขาเต็มใจ”

ในขณะที่มีพ่อแม่จำนวนไม่น้อยมีทัศนะปิดกั้น ห้ามปรามไม่ให้ลูกมีแฟนในวัยเรียน ส่งผลให้สัมพันธภาพที่นักเรียนสร้างกับแฟนถูกปกปิดเป็นความลับ นักเรียนมักหาที่ปรึกษาเป็นเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การไม่สามารถพูดหรือปรึกษาพ่อแม่ ไม่ได้หมายความว่านักเรียนไม่ต้องการจะถามหรือไม่ต้องการคำปรึกษาจากพ่อแม่ ความในใจของ BI14 สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี นักเรียนมีคำถามพื้นๆ มากมายที่อยากคุยกับแม่ แต่เมื่อประเมินคำพูดที่แม่เคยพาดพิงถึงวัยรุ่นแถวบ้านที่มีแฟนแล้วกับอารมณ์โกรธที่รุนแรงของแม่เมื่อทะเลาะกับคนในบ้าน ทำให้นักเรียนไม่กล้าปรึกษาแม่

BI14: “พี่ข้างบ้านเขาไปเที่ยวกับแฟนเขา แล้วก็กลับบ้านจนดึกซ้อนท้ายมอเตอร์ไซค์กับแฟน แม่บอกว่าถ้าหนูเป็นแบบนี้จะตีให้ตายคาที่เลย ถ้ามีแฟนก็จะตีเพราะยังเรียนอยู่ ตอนที่แม่พูดหนูยังไม่เจอแฟนนะค่ะ ก็ไม่รู้เหมือนกันค่ะคือ หนูคิดว่าน่ามีได้เพราะเพื่อนหนูก็มีกัน แต่ไม่ได้พูดกับแม่นะค่ะพูดในใจ อีกอย่างมันก็ต้องมีบ้างที่จะไปเที่ยวด้วยกันหรือไม่ทำก็ได้ ถ้าได้มาหากันที่บ้านเฉยๆ มาคุยกันที่บ้าน ก็น่าจะเป็นไปได้แต่นั่นหมายถึงแม่รู้แล้วไม่ว่า หนูไม่เคยถามว่าทำไมมีไม่ได้อยากรู้ความคิดแม่เหมือนกันแต่แบบแม่เขาดุ หนูไม่กล้าถามเลย เคยคิดว่าถ้าถามไปแล้วแม่จะตีและด่ายาวแน่ๆ ความจริงหนูอยากถามแม่ว่า ถ้าอยู่ ม. 2 มีแฟนมันจะน่าเกลียดไหม แม่คิดอย่างไรและก็ถ้าเกิดหนูมีแฟนแล้วหนูอายุเท่านี้แม่จะคิดอย่างไร แต่ที่หนูไม่กล้าถามเพราะกลัวว่าพูดไปมันจะเกิดอะไรขึ้น จริงๆ อยากพูดอยู่ หนูเห็นคนข้างบ้านเขาอยู่ ปวช. 3 เขาเปิดเผยกับแฟนเขา เราก็คิดว่าให้เราถึงขนาดนั้นก่อนแล้วค่อยเปิด”

BI2: “เขาโทรศัพท์มา พ่อก็รับโทรศัพท์ ก็ถามว่าเป็นอะไรกัน ผมก็บอกว่าเป็นแฟน ไม่ได้คิดอะไรบอกไปเอง พ่อก็ห้ามอย่าไปคบเขาให้ตั้งใจเรียน ผมก็คิดว่าทำไมพ่อห้ามแต่ไม่ได้ถาม อยากรู้คำอธิบายของพ่อแต่กลัวเขาจะว่าเรา ก่อนหน้านี้ที่เขาจะรู้ว่าผมมีแฟนเขาไม่เคยพูดเรื่องนี้มาก่อน และผมไม่เคยคิดมาก่อนว่าพ่อจะเห็นด้วยกับเรื่องนี้ไหม”

BO8: “แต่มีแฟนนอกหักแม่ไม่รู้นะครับ ไม่ได้บอก กลัวแม่ด่าเพราะแม่ชอบด่าเวลาไปมีเรื่องมา ชอบด่าว่าก็สมควรแล้วล่ะ ก็สมควรโดนแล้วล่ะอยากเป็นอย่างนี้ เลยไม่กล้าเล่า เขาบอกแค่ว่าถ้าอยากมีแฟนนักก็เรียนให้จบก่อนหางานทำ ถ้าเรามีตังค์ผู้หญิงมันจะไม่เข้ามาหาเราเหรอ ผมก็บอกว่า ก็ดีนะแม่ จะได้มีรถเท่ห์ๆ ขับไปรับสาว (หัวเราะ)”

นักเรียนต้องการความไว้วางใจจากพ่อแม่ที่มีต่อตนเอง นักเรียนไม่สามารถพูดทุกสิ่งที่ตนคิด รู้สึก หรือแม้แต่บอกเหตุผลของตัวเองให้แม่ฟังได้ เพราะนั่นหมายถึงการเล่าเรื่องดังกล่าวจะทำให้แม่รู้ว่าตัวเองมีแฟน (BI15)

BI15: “เรื่องเกิดไม่นานนี้เอง หนูก็ออกไปข้างนอกประมาณหนึ่ง....จริงๆ หนูไปนั่งเล่นกับเพื่อนผู้ชาย แต่แม่เขาไม่รู้ ก็รู้ว่าเขาเป็นห่วงเราแต่ว่าหนูก็รู้สึกว่าทำไมต้องมาตามเราด้วย ส่วนมากไม่บอกเพราะไม่อยากให้เขารู้และก็กลัวเขาไม่ให้ออกไป สิ่งที่หนูอยากบอกแม่คือก็แค่นั่งเล่นไม่ได้มีอะไรมากอย่างที่แม่คิด หนูก็บอกเขาแล้ว แต่เขาก็จะพูดแต่ว่าไปทำไมมันดึกแล้วมันมืด วัยรุ่นแถวนั้นมันก็เยอะไม่กลัวบ้างเหรอ หนูก็เห็นด้วยแต่หนูก็ไปบ่อยโดยแม่ไม่รู้ หนูก็เฉยๆ ไม่รู้ทำนองแบบไม่ค่อยจะตอบอ่ะค่ะ เพราะถ้าเราบอกไปแล้วคงไม่ได้ออกจากบ้านอีกเลย หนูกลัวตรงนี้ บ่อยค่ะที่หนูไม่อธิบายกับแม่ บางทีก็นั่งคิดอยู่ ทุกคืนเลย (หัวเราะ) หนูจะพูดว่า “ไม่รู้” สั้นๆ ทุกวันนี้หนูก็ยังไปอีก คือ...หนูไม่ไปก็ได้แต่ฟังเหตุผลหนูบ้าง หนูอยากได้โทรศัพท์ หนูยังไม่เคยพูดแต่เคยคิดจะพูดแต่มันไม่ยอมพูด ถ้าหนูได้โทรศัพท์แล้วแม่ก็จะคิดว่าหนูต้องโทรหาแฟน แม่เขาอาจจะรู้ว่าหนูมีแฟน แต่หนูไม่เคยพูดเรื่องนี้กับแม่ เคยคุยแต่กับพี่ แล้วพี่เขาอาจจะไปบอกแม่”

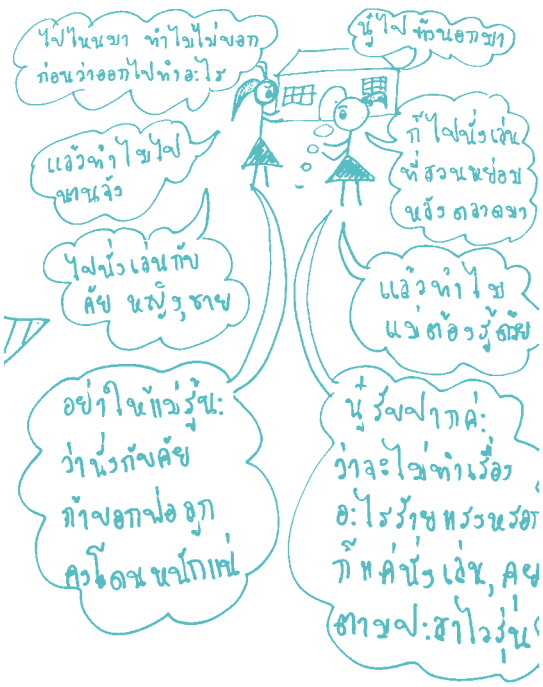

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว ในส่วนของการเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพโดยเฉพาะกรณี BI11, BI13 และ BO11ว่า ทัศนะที่ปิดกั้นของพ่อแม่ส่งผลต่อความรู้สึกสับสนและลังเลใจในการเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพ นักเรียนมีความรู้สึก “กล้าๆ กลัวๆ” ภาพในใจของการมีคนรักในวัยเรียนมีเพียงมิติเดียว คือ มีแฟนต้องมีเพศสัมพันธ์ ต้องตั้งครรภ์ ต้องหมดอนาคต ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวลดทอนกระบวนการคิดและตัดสินใจในเรื่องเพศของนักเรียน ความเป็นตัวตนในฐานะผู้กระทำการตัดสินใจคิดวิเคราะห์หายไป ซึ่งในความเป็นจริงนักเรียนมีทางเลือกจะมีแฟนหรือไม่มีก็ได้ เมื่อมีแฟนนักเรียนเลือกให้ความสัมพันธ์เป็นแบบใดก็ได้จะมีเพศสัมพันธ์หรือไม่มีเพศสัมพันธ์ก็ได้ และหากนักเรียนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การตั้งครรภ์หรือเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เสมอไป หากนักเรียนตระหนักถึงความรู้ในเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และสุขภาพทางเพศ รู้จักวิธีการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย อาจกล่าวได้ว่า เรื่องเพศสัมพันธ์ไม่น่าจะเป็นประเด็นที่น่าวิตกกังวลหรือมีผลลัพธ์ที่น่ากลัว แต่เป็นเรื่องที่ควรเรียนรู้และเข้าใจถึงเหตุผลของการกระทำว่าจะเกิดผลที่ตามมาอย่างไรและจะป้องกันอย่างไรไม่ให้เกิดสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการ รู้จักแสวงหาข้อมูลหรือพูดคุยกับบุคคลอื่นๆ และมีทางเลือกให้กับตนเองก่อนตัดสินใจอย่างรอบด้าน ตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งที่เห็นได้ชัดว่า ทัศนะที่ปิดกั้นเรื่องเพศของพ่อแม่ส่งผลต่อการทำความเข้าใจเรื่องเพศศึกษาของลูก นอกจากจะไม่เกิดบรรยากาศพูดคุยสื่อสารเรื่องเพศกับผู้ปกครองแล้ว นักเรียนยังได้รับข้อมูลจากคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นแม่ พี่ชาย ครูที่โรงเรียนแตกต่างกัน ทำให้นักเรียนตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วย (BI18)

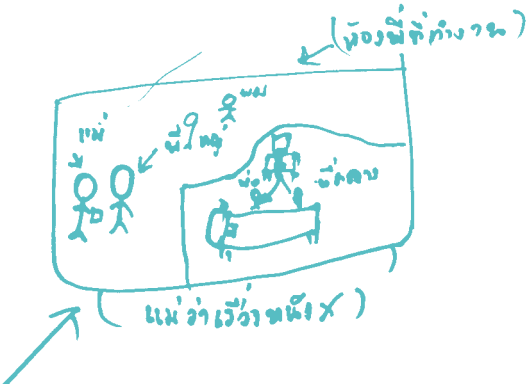

BI18: “พี่คนโตเอาถุงยางมาวางไว้บนโต๊ะ แม่ก็ถามนี่อะไร พี่ก็บอกว่าของ แล้วเอามือปิดๆ พอพี่ชายคนกลางเดินมาไม่รู้เรื่องเลยบอกว่าถุงยาง แม่ก็ด่า ด่าพี่อยู่ประมาณสามวันไม่ให้ไปโรงเรียนด้วย ผมยังไม่รู้จักถุงยางมาก่อนเลย เพิ่งมารู้จักก็ตอนนั้นที่แม่ด่า ผมมารู้จักถุงยางจริงๆ ใช้ทำอะไร ใช้ยังไงตอนมาเรียน ม. 2 ส่วนอีกครั้งหนึ่งพี่คนโตดูหนังโป๊ที่ห้องนอนพี่คนกลาง ผมกับพ่อก็ดูโทรทัศน์กันอีกห้องหนึ่ง แม่เขาก็ด่าขึ้นมาเสียงดังแล้วก็โยนทิ้งขยะไปเลย พ่อเขาก็ไม่รู้เรื่องทำแต่งานเพื่ออนาคต อย่างเรื่องหนังโป๊แม่เขาเคยห้ามว่าหนังพวกนี้ไม่ต้องเอามาดูนะ ผมคุยกับแม่ได้ทุกเรื่องปรึกษาแม่หมด แต่เรื่องแฟนไม่ได้ครับ กลัวแม่ด่า แม่เคยด่าว่า “ทำท่าอะไรก็ไม่รู้ เรื่องพวกนี้ ไม่ต้องรู้เรื่อง” ไม่เคยถามเรื่องพวกนี้ครับ พูดไปแม่ก็งอน ไม่พูดด้วย แต่ในใจก็มีที่สงสัยว่า ทำไมไม่ดี ทำไมทำไม่ได้เหมือนกัน”

โดยทั่วไปพ่อแม่มักอยากจะให้ลูกเล่าเรื่องราวต่างๆ ทุกเรื่องโดยไม่อยากให้เก็บเป็นความลับ แต่เรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำให้เห็นว่า การตัดสินใจเล่าหรือไม่เล่าเรื่องของตนกับแฟนให้พ่อแม่รู้ขึ้นอยู่กับการที่นักเรียนได้ประเมินว่าพ่อแม่จะรับเรื่องราวเหล่านี้ได้มากน้อยเพียงไร (BI4, BI14, BI15, BI19, BO8)

BI4: "ตอนแรกที่คบกัน แม่หนูเขาก็ห้ามไม่ให้คบเพราะว่าคนนี้เขามีนิสัยเกเร หนูก็รู้สึกเสียใจอยากจะบอกว่าเขาเป็นคนดีไม่ได้เป็นอย่างนั้น แต่ตอนนั้นยังไม่กล้าพูด หนูยังไม่ได้คุยทีเดียว กลับมาคิดว่าจะทำอย่างไรให้พ่อแม่รับได้ ต่อมาก็ทำให้พ่อแม่รับได้ เพราะเวลาที่เขาทำอะไรหรือซื้อของให้ เขาก็จะมาให้ที่บ้านพ่อแม่ก็จะเห็น ไปไหนมาไหนอยู่ในสายตาพ่อแม่ บอกเขาว่าเวลาไปคุยก็ต้องแต่งตัวสุภาพ ให้แต่งตัวเรียบร้อย พูดก็เรียบร้อย"

BI19: "พ่อแม่ผมเขาไม่ว่าอะไรคบได้แต่ขออย่าให้ไปมีอะไรเกินเลย เขาจะไม่ให้เราใช้โทรศัพท์บ้าน แต่จะให้ใช้โทรศัพท์มือถือเขาโทรไป เราต้องอยู่ในกรอบหรือว่ารู้ทุกเรื่องที่เราเป็นเช่นว่า เราโทรบ่อยไหม คุยเรื่องอะไรบ้าง แต่ไม่ถึงกับมานั่งใกล้ๆ แต่จะให้เวลาเราว่าจะนานแค่ไหน ตกลงกันก่อนอาจจะครึ่งชั่วโมงหรือชั่วโมงหนึ่ง เราก็บอกแม่ไป เป็นข้อตกลงระหว่างผมกับแม่แต่ไม่ได้ห้ามคบ แต่ก็ไม่ถึงกับมาชักไช้ขนาดคุยอะไรยังไง เขาอาจถามว่า อยู่ห้องเดียวกันหรือเปล่า อยู่ชั้นไหน ผมว่าที่แม่ทำอย่างนี้ก็ดีนะ โอเค ถือว่าให้กฎเกณฑ์กับเรา ไม่ได้อึดอัด รับได้ มันเริ่มตั้งแต่ผมขอยืมโทรศัพท์คุยกับเพื่อนหน่อย เขาก็จะเริ่มรู้แล้วว่าแฟนเรา เขาก็ถามว่าแฟนเหรอก็บอกว่าเพื่อนสนิท เขาก็ถามผู้หญิงผู้ชาย ผมก็บอกว่าผู้หญิงแต่เป็นเพื่อนสนิทคือพูดเป็นแนวทางไปก่อนอ่ะพี่ หยั่งเชิงไปก่อน เพราะกลัวแม่ว่า หาว่ามีแฟนเพราะผมไม่เคยยืมโทรศัพท์แม่ใช้ แต่ยังไม่ได้เปิดตัวขอยืมเป็นอาทิตย์ จนเขาถามว่าแฟนเหรอ ผมก็บอกแม่เขา แต่ก็ไม่ได้คุยนานนะวันละชั่วโมงสองชั่วโมงเท่านั้น บางทีก็นัดกันว่าจะโทรมาตอนสองทุ่ม"

การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นดั่งใจเมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลง

นักเรียน สพฐ. ส่วนหนึ่งเคยผ่านช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์กับคนรักสิ้นสุดลง นักเรียนกลุ่มหนึ่งจัดการกับอารมณ์โศกเศร้าของตนเองได้และเรียนรู้ที่จะเดินหน้าต่อไปในการเริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์ครั้งใหม่กับผู้อื่น รวมถึงเรียนรู้และเข้าใจมากยิ่งขึ้นว่าสัมพันธภาพที่ตนสร้างขึ้นนั้นอาจจะไม่ยั่งยืนแน่นอน บางคนผ่านช่วงเวลา

ดังกล่าวด้วยการขอความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างเพื่อให้ตนเข้มแข็งเร็วขึ้น เช่น พูดคุยกับเพื่อนเพื่อคลายความโศกเศร้าหรือฟังเพลง ฯลฯ (BI9, BI17, BI19, BO6, BO8, BO20) แต่ในขณะเดียวกันนักเรียนส่วนหนึ่งอาจเลือกเก็บตัว เก็บความรู้สึกปวดร้าวและไม่ขอความช่วยเหลือจากใคร (BI3, BI10, BO5, BO13, BO15, BO17)

BI3: "แค่อยากถามว่าจะเลือกใคร ตอนพูดก็พูดด้วยอารมณ์โกรธ ผมก็เจ็บ อึ้ง เดินหนีไปเลย ผมก็ไม่ได้พูดอะไร ไม่ถาม ผมเสียใจมากไปดื่มเหล้าเลย ก่อนหน้านั้นไม่เคยกิน ผมก็เดินตรงเข้าไปร้านเหล้าเลยไม่ได้พูดกับใคร ไม่ได้บอกเพื่อน หลังจากนั้นก็ไม่ได้คุยกัน แล้วเมื่อ 2-3 วัน เขาเพิ่งมาทักแต่ผมไม่พูดกับเขาแล้ว ผมทำเป็นคนไม่รู้จักกันเพราะมันเจ็บ ผมไม่อยากกลับไปรู้จักกันอีกแล้ว"

BO8: "ก็ฟังเพลงเศร้าไปด้วย แล้วตอนนั้นผมได้เป็นดีเจอยู่ที่คลื่นกรู๊ฟเป็นดีเจตัวน้อยอ่ะครับ พอเขาขอเพลงมาผมก็เปิดเพลงให้ แล้วก็ฟังๆ ไปด้วย เขาให้สมัครเป็นดีเจตัวน้อยและให้เราฝึกจัดรายการ เปิดเพลง ผมจะไปจัดกับเพื่อนผม ชั่วโมงแรกผมจัด ผมก็บอกว่าชั่วโมงนี้ขอเปิดเพลงเศร้านะครับ ถ้าอยากฟังเพลงเศร้าก็โทรมานะครับที่เบอร์อะไรอย่างนี้ แล้วผมก็ให้เพื่อนอีกคนพูด แล้วผมรับโทรศัพท์อย่างเดียวก็สนุกนะครับ มันก็ดีขึ้น พอเราคิดๆ ไป ออกจากบ้านไปเจอเพื่อนและมีเรื่องสนุกๆ ทำมันก็ลืมไปหมด ไม่ได้ไปกินเหล้า ไม่แตะเลย คุยกับเพื่อนที่เป็นรุ่นพี่อยู่สองปี เขาก็บอกว่าจะไปคิดอะไรมาก ช่างมันเหอะ ปล่อยมันไปเถอะจะเป็นไรก็เรื่องของมัน ผมก็คิดว่า อึ้ง คนมันรักจะให้ทำอย่างไงที่ปรึกษาผมไม่ค่อยดีครับ"

BO13: "เราก็แอบไปนั่งร้องไห้อยู่ที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง ร้องไห้ก็ไม่นานเพราะเห็นพ่อแม่ลูกเดินมา เราก็คิดว่าเราก็มีพ่อแม่เหมือนกัน จะมัวร้องไห้อยู่ทำไม อย่างน้อยเราก็ยังมีพ่อแม่ยังมีเพื่อนที่รอเราอยู่ ไม่ใช่ว่าเราจะตัวคนเดียว พอคิดได้ก็หายเสียใจ"

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอาชีวศึกษา

การเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก

โดยภาพรวมนักเรียนระดับอาชีวศึกษาทั้งในและนอกโครงการแทบทุกคนสามารถแสดงความรู้สึกของตนกับคนที่ตัวเองชื่นชอบได้อย่างเหมาะสม (VI2, VI4, VI5, VI6, VI8, VI9, VI10, VI11, VI12, VI13, VI14, VI15, VI16, VI20, VO1, VO2, VO3, VO4, VO5, VO7, VO8, VO10, VO11, VO12, VO13, VO15, VO16, VO18)

VI10: "ตอนอยู่ปี 1 ก็เคยกินเหล้า มีผู้หญิงเป็นแฟน เสเพลไม่เข้าโรงเรียน ผมรู้จักแฟนปีหนึ่งไม่ใช่อยู่โรงเรียนนี้ ตอนนั้นไปกับเพื่อน 3-4 คน ก็ไปเจอกันที่ศูนย์กลางค้าเลยขอเบอร์มา ผมเข้าไปขอเองเลยไม่ต้องผ่านเพื่อน ไม่อายด้วย คิดว่าลองดูเสี่ยงดวง 50-50 เขาก็ให้มาก็คุยกัน บางวันก็ไปรับไปส่ง ก็คุยแบบเรื่อยๆ เพ้อๆ ไป ผมว่าการแสดงความรักหรือพูดอะไรอย่างนี้ไม่เป็นเรื่องยากสำหรับผมนะเฉยๆ ก็เคยได้เรียนเรื่องพวกนี้ รู้จักกันประมาณ 6 เดือนคบกันแบบเป็นแฟนกัน"

VO15: "เจอกันครั้งแรกก็ ปวช. 2 เมื่อเทอมที่แล้ว ก่อนปิดเทอมประมาณสัก 3 เดือนได้เนี้ยค่ะ ก็เจอกันวันแรกหนูก็ขึ้นรถเมล์กลับบ้านทุกวันก็เจอกันทุกวัน เขาก็มาชอบแต่หนูก็ไม่รู้ใช่มั้ยค่ะ แต่พอมาวันสุดท้ายมันมีถังปลาร้าวางอยู่ตรงที่หนูนั่งนะค่ะ แล้วพี่เขาก็ขึ้นมานั่งที่ตรงนั้นมันว่างพอดีพี่เขาก็ขึ้นมานั่ง แล้วตรงนั้นมันมีถังปลาร้าใช่มั้ยค่ะ เขาก็บ่นหนูก็บ่นแล้วหนูก็หันหน้าไปหาเขาเขาก็หันหน้ามาทางหนู เหม็นเปล่าหนูก็ถามพี่เขา เขาก็บอกว่าเหม็นหนูก็ให้เขาย้าย แล้วก็คุยกันไปคุยกันมาเขาก็ขอเบอร์ไปอะไรอย่างนี้ค่ะ แล้วเขาก็โทรมาบอกว่าชอบนะ แล้วหนูก็เรียกว่าที่ชอบกันได้ก็เพราะปลาสื่อรักก็เรียกกันมานะค่ะ เป็นเพราะเรื่องปลาร้านี่แหละค่ะเราถึงได้ชอบกัน"

อย่างไรก็ตาม สำหรับนักเรียนบางคนยังไม่กล้าสร้างสัมพันธภาพกับใครเพราะไม่มั่นใจในรูปร่างหน้าตาของตนเอง (VI7,VO9)

VI7: "ผมไม่มีแฟนนะ บางทีเห็นเขามีก็อยากมี แต่ผมไม่กล้าจีบผู้หญิงเพราะหน้าตาไม่ดีครับ รู้สึกแบบนั้น มีแต่ไปแอบชอบผู้หญิงแถวบ้าน ผมก็มองๆ เค้า แอบชอบมาตั้งแต่ ม. 1 แต่ไม่เคยบอกเขาเลย ไม่กล้าบอก หน้าตาเรามันไม่ดี เพื่อนบางคนก็รู้ มันก็ยุ เพื่อนมันก็บอกว่า

ไม่ต้องไปสนใจที่หน้าตาให้มันอยู่ที่ฝีมือ (หัวเราะ) แต่ก็ไม่ได้บอกว่าฝีมือยังไง บางทีผมก็ถามเพื่อนเยอะแยะแต่ก็ไม่กล้าทำ ผมมันไม่กล้าเอง เคยแชวแต่เขาก็เดินยิ้มๆ ไปเฉยๆ แม่ผมก็ไม่ได้ว่าอะไร บอกว่า ให้หาแฟนมาบ้างจะได้ไปช่วยกันขายของ"

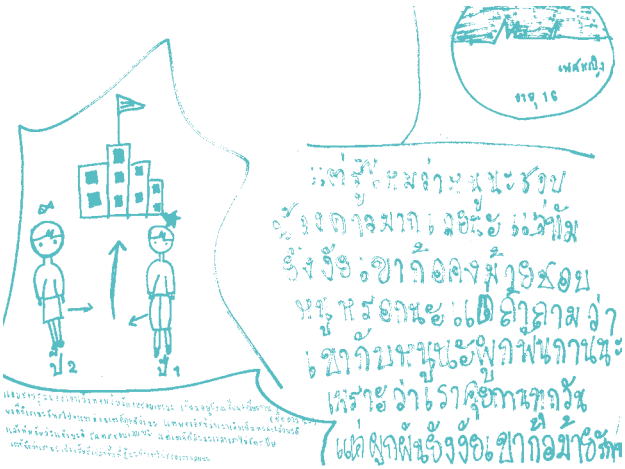

VO9: "คือว่าหนูแอบชอบรุ่นน้องคนหนึ่ง เขาเป็นทอมเขาคงไม่ชอบหนูมั้ง คุยกันเหมือนพี่น้อง แต่หนูชอบไงชอบมากๆ คือหนูเป็นคนไม่มั่นใจในตัวเอง เวลาชอบใครหนูก็จะรู้สึกว่าเขาไม่ชอบเราหรอก เราหน้าตาไม่สวยแต่ว่าเขาก็รู้ว่าหนูชอบ ตอนแรกๆ ก็เล่นๆ กันไปก่อน ก็คุยกันทุกวัน ตอนที่หนูจะจีบเขาก็ให้เพื่อนไปขอเบอร์ให้ก็โทรคุยกัน เขาก็ถามว่าชอบเราเหรอหนูก็บอกว่าเปล่าไม่ได้ชอบ ทุกครั้งที่ถามหนูก็ปฏิเสธไม่เคยพูดตรงๆ เลย มันกระดากปากไม่กล้าเพราะหนูไม่สวยอะไรอย่างนี้มั้ง หนูเป็นคนไม่ค่อยกล้า เวลาเพื่อนมันจะช่วยเดินไปบอกอะไรน้องคนนั้น หนูก็จะโกรธมัน ไม่ใช่เพราะกระดากเป็นผู้หญิงนะ เพราะหนูชอบผู้หญิงไม่ได้ชอบผู้ชาย"

นักเรียนไม่กล้าที่จะบอกความรู้สึกชอบพอของตนเองหรือไม่กล้าซักถามความรู้สึกของคนที่ตัวเองแอบชอบให้แน่ชัดว่ารู้สึกเช่นไร เพราะนักเรียนไม่อาจยอมรับความจริงได้ หากรู้ว่าคนที่นักเรียนแอบชื่นชอบไม่ได้คิดหรือมีใจตรงกัน นักเรียนจึงปล่อยให้เป็นความสัมพันธ์เกิดขึ้นแบบคลุมเครือ (VO9)

VO9: ".....ตอนแรกเพื่อนมันคุยกันแต่ไม่บอกหนู เพื่อนมันขอยืมโทรศัพท์แล้วหนูไม่ให้บอกไม่มีเงิน มันก็บอกว่าไปคุยกับน้องเขามาแล้ว ถ้าให้ยืมโทรจะบอกให้ฟังหมดเลย หนูก็ให้ยืมเพราะอยากรู้ มันก็บอกว่าเขาไม่ได้ลบข้อความหนู *(แล้วทำไมเพื่อนไม่อยากให้คบ_ผู้วิจัยถาม)* คือเวลาที่หนูชอบใคร หนูบ้ามาก เพื่อนรับได้นะที่ชอบผู้หญิงแต่เขาไม่อยากเห็นหนูแบบมีอาการมาก คลั่งไคล้ แล้วต่อมาคนที่หนูชอบก็ไปคบกับผู้ชายห้องเดียวกัน หนูโทรไปแล้วเขาก็ไม่ค่อยรับ เพื่อนก็บอกว่าเขาเปลี่ยนเป็นผู้หญิงแล้ว หนูก็รับได้เพราะเจ็บมาเยอะแล้วแต่พอหนูไปถามเขา เขาก็บอกว่าอย่าพูดเรื่องนี้ได้ไหม เหมือนปัดไป หนูคงจะไม่ถามแล้ว ไม่อยากได้คำตอบ อยากให้มันอยู่อย่างนี้ให้มันคลุมเครือไปเรื่อยๆ คือว่ามันเป็นความผูกพันไม่เป็นแฟนก็ได้ คุยไปเรื่อยๆ หนูว่าหนูมีความสุขที่มันเป็นอย่างนี้นะ หนูกลัวคำตอบว่าเขาไม่ชอบเรา กลัวคำตอบว่าเขาชอบผู้ชายคือเรายอมรับความจริงไม่ได้ *(จะทำอย่างไรต่อ_ผู้วิจัยถาม)* ไม่ถาม หนูจะไม่ถามอะไรเลย ไม่อยากรู้ ให้เขาพูดเองก็คือยังยอมรับความจริงไม่ได้แหละ"

นักเรียนอาชีวศึกษาบางคนไม่กล้าพูดปฏิเสธความรู้สึกของคนอื่นและบอกความไม่ต้องการของตนเพราะไม่รู้วิธีการปฏิเสธ ทำให้นักเรียนตอบรับความสัมพันธ์ทั้งๆ ที่ตนมีแฟนอยู่แล้วเช่นในกรณีของ VI1 และ VI3

VI1: "เพื่อนหนูก็บอกว่าเลิกได้ไหมนิสัยอย่างนี้ หนูก็บอกว่าเข้าใจมั่งดิมันเลิกไม่ได้แบบเราไม่เคยปฏิเสธใคร เราไม่อยากให้เค้าเสียใจ ลองนึกเป็นตัวเองดูสิ ถ้าตัวเองโดนปฏิเสธมันจะมีความรู้สึกเป็นยังไง เพื่อนบอกว่าถ้าเป็นเขาต้องคุยกับคนที่ไม่รักมันก็น่ารำคาญนะโทรมาบ่อยๆ หนูก็ไม่รู้ดิ่ เขาก็ไม่ได้โทรมาทุกวี่ทุกวัน เพื่อนก็เรียกหนูว่าวันทอง วันทอง (พูดปนหัวเราะ) หนูก็ว่าหนูก็เป็น เพื่อนคนหนึ่งสนิทกันก็นิสัยเหมือนหนูแหละ ไปก็ไปด้วยกัน ถ้าใครจีบขอเบอร์ก็ให้ตลอดแต่ก็ไม่คิดจริงจังกับเขา"

VI3: "วันนั้นเลิกครึ่งวันก็ไปเที่ยวห้องดนตรีกับเพื่อนทั้งห้อง มีผู้ชายคนนึงเป็นเพื่อนสนิทกันเขาเมาก็บอกว่าเขาแอบชอบ หนูก็บอกว่า ก็คิดว่ามันไม่ใช่ มันไม่ใช่ (หัวเราะ) ก็เดินหนีออกมานั่งเล่นอยู่คนเดียว มันก็ตามมาขอโทษก็บอกไม่เป็นไรเราคบกันได้เป็นเพื่อน ทีนี้พอวันศุกร์เพื่อนๆ ชวนไปเที่ยวน้ำตกกัน เขาก็บอกว่าเค้าชอบหนูจริงๆ อยากได้อะไรขอให้บอกมาเลยทำได้ หนูก็บอกว่าอยากเป็นเพื่อนมากกว่าแฟนอยากเรียนให้จบค่อยเป็นแฟนกันดีกว่า มันก็บอกโอเคตอนนี้คบกันไปก่อน หนูก็บอกได้คบกันมาเรื่อยๆ แต่หนูก็บอกกับเพื่อนว่าไม่ชอบไม่อยากเป็นแฟนพูดให้เขาได้ยิน หนูก็ไม่คิดอะไร อยากเป็นเพื่อนแต่หนูก็พูดไปแล้ว คือแบบหนูกลัวเขาทำอะไรหนูด้วยไงหนูก็เลยต้องค่อยๆ พูดกับเขาเนี่ย ทุกวันนี้หนูก็ไม่รู้จะทำยังไง เพื่อนที่อยู่บ้านเดียวกับเขาบอกว่าก็พูดไปเลยว่าหนูมีแฟนแล้ว หนูก็บอกเขาว่ารักแบบเพื่อนก็คือต้องอยู่ในฐานะเพื่อนไม่ได้อยู่ในฐานะแฟน เขาบอกว่ายังไงก็รอ หนูก็ไม่รู้จะทำยังไง แต่ว่าถ้าหนูทะเลาะกับแฟน เขาก็จะโทรไปเคลียร์ให้บอกว่าเราไม่ได้เป็นอะไรกันแค่เพื่อนสนิท คือหนูกับมันคือจะรู้กันแค่สองคนแต่มันก็เหมือนหลอกแฟนเรา"

การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ

มีนักเรียนจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะนักเรียนในโครงการพูดคุยกับแฟนถึงความต้องการและความคาดหวังให้ความสัมพันธ์ดำเนินไปโดยชะลอการมีเพศสัมพันธ์ (VI1, VI2, VI3, VI6, VI10, VI13, VI14, VO13) ซึ่งเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มนี้บอกให้รู้ว่านักเรียนคำนึงถึงผลที่ตามมาของการมีเพศสัมพันธ์ด้วย และนักเรียนได้คิดอย่างรอบด้านรู้ว่าตนเองไม่พร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่ยังเรียนอยู่

VI3: "แฟนหนูเคยบอกว่าไม่ต้องกลัวว่าจะทำอะไร มันคงไม่มีอยู่แล้ว มันยังไม่ถึงเวลา เขาบอกว่าถ้าหนูพูดตรงๆ เขาก็ไม่โกรธ หนูบอกว่าก็กลัวถ้าเกิดมีอะไรไปกลัวท้อง กลัวพ่อแม่รับไม่ได้ กลัวเขาเสียใจเพราะหนูเป็นลูกคนเดียว เขาก็บอกโอเคเรียนก็คือตั้งใจเรียน ถ้าเรียนจบเดี๋ยวจะมาขอ เขาเป็นคนพูดก่อน แต่ถ้าไม่พูดหนูก็ต้องพูดอยู่แล้วเพราะหนูก็คบกันนาน ถ้าเป็นหนูหนูก็จะพูดเงี้ยอืมยังเด็ก ยังเด็กเกินไปอะไรยังเงี้ย"

VI6 : "ผมรักจริงรักบริสุทธิ์คือไม่คิดเป็นอย่างอื่นนะครับยังไม่ถึงวัยอันควร อยากไปเที่ยวไหนก็พาไปแต่ไม่เคยล่วงเกิน มีบ้างก็จับมือถือแขนนะครับแต่ไม่ถึงที่จะมีอะไรกัน ก็เคยคุยกับเค้านะครับ ถามเค้าว่าเคยมีเพศสัมพันธ์กับใครไหม เขาบอกไม่เคยอะไรประมาณเนี้ยครับ คุยกันธรรมดาก็ถามตอบตรงไปตรงมา เขาบอกว่าอย่าทำให้เสียใจ ผมให้เกียรติผู้หญิง อย่างเพื่อนบางคนมีแฟนแล้วไปมีอะไรกัน เขาก็เล่าให้ฟังอะไรประมาณนี้ ผมก็ไปตามเขาแหละ เขาเล่าก็ต้องฟัง ไม่รู้จะพูดยังไงแต่เรายังไม่เคย มันก็มีบ้างที่บอกว่า เฮ้ย มึงลองทำดูดิ อะไรประมาณเนี้ย ผมก็ไม่ตอบ (หัวเราะ)"

VI10: "รู้จักกันประมาณ 6 เดือนคบกันแบบเป็นแฟนกัน เขาก็บอกว่าให้ดูๆ กันไปก่อน ให้เวลาเป็นการพิสูจน์คบกันไปเรื่อยๆ ดูนิสัยกัน เขาบอกว่าความรักของเราสองคนก็เท่านี้ก่อนอย่าเป็นอย่างอื่นเลย ค่อยๆ เรียนรู้กันไปเรื่อยๆ พูดแบบนี้ผมก็จะเข้าใจแล้วว่าเขาต้องการอะไร ทำอะไรได้มากน้อยแค่ไหน..อย่างเพื่อนในกลุ่มเขาก็มีแฟน บางคนก็มีเพศสัมพันธ์ก็เคยมาพูดกับผม ผมก็มองว่ามันเป็นเรื่องธรรมดา แต่ต้องรู้จักป้องกันตัวเองด้วยใช้ถุงยางอย่าให้ท้องให้ติดโรค ผมก็เคยบอกเขาไป แต่ผมมองว่ายังไม่พร้อมยังเรียนอยู่ ผมก็มองว่าถ้าจะมีเรื่องนี้ก็น่าจะให้เรียนจบก่อนจะได้รับผิดชอบได้"

VI13: "ตอนแรกๆ ก็ยังไม่กล้าบอกความรู้สึกเท่าไร คุยกันไปเรื่อยๆ ก่อน คุยกันน่าจะเข้ากันได้ครับ คุยกันเกือบทุกเรื่องทั้งเรื่องส่วนตัวเรื่องของครอบครัว เรื่องเพศศึกษาก็คุยด้วยครับ เช่นว่าเรื่องการมีเพศสัมพันธ์อะไรงี้ครับ ผมคุยกับเค้าตอนนั้นคบกันประมาณ 6 เดือน เป็นครั้งแรกที่เราได้มีโอกาสได้อยู่กันสองต่อสอง ผมก็บอกว่าผมไม่คิดอย่างนั้น ผมไม่กล้าคิดเพราะว่าไม่กล้าทำลายอนาคตน้องเค้า คือวัยแค่เรายังเลี้ยงตัวเองไม่รอดเลยคุยกันอย่างงี้ก่อน ที่พูดเพราะผมกลัวเค้าคิดว่าผมจะทำร้ายเค้า ผมก็เลยคุยให้เข้าใจก่อนเพราะเราอยู่กันตามลำพัง เค้าก็เข้าใจดีครับ เค้าก็แบบน่าจะดีใจด้วยครับที่ผมไม่เป็นอย่างนั้นครับ คือทำให้เค้ามั่นใจว่าอยู่กับเราแล้วจะปลอดภัยครับ มันเหมือนเป็นไปเอง ผมอยากให้มีอะไรก็เปิดใจคุยกัน คุยกันได้ทุกเรื่อง อย่างเรื่องถุงยางหรือคุยเรื่องประจำเดือนเค้าก็คุย ผมจะถามว่าเป็นวันไหนเป็นตอนไหนเจ็บมากมั้ยถ้าเจ็บมากกินยาอะไรอย่างนี้ครับ ผมว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติเรื่องปกติที่ผู้หญิงต้องมีคือเราไม่มี เราก็ไม่รู้ เราก็แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทำให้มันคุยกันได้ทุกเรื่องครับ อย่างแรกๆ ก็จะยังไม่ถามอะไรมาก สักพักก็ถามว่าเคยมีแฟนมากี่คนแล้ว แต่ไม่ถามถึงมีความสัมพันธ์กันมั้ยไม่เคยถามครับ เผื่อเรา

คบกันก็ไม่ได้ถึงตรงนั้นว่าต้องมีความสัมพันธ์กันนะมีอะไรเกินเลยกัน ที่ผมถามเผื่อเค้าจะตอบจริงๆ ก็อยากรู้แต่ถ้าเค้าไม่ตอบก็ไม่เป็นไร เราไม่กล้าถึงขนาดจะไปบีบคั้นกลัวเค้าโกรธด้วย”

VO13: “เค้าก็โอเค หนูอยากให้หนูกับเขาคบกันไปเรื่อยๆ หนูยังเจอคนตั้งเยอะตั้งแยะ ถ้าเค้าจบไปเค้าอายุแก่กว่าหนูสองปีไปเข้ามหาลัยเค้าต้องเจอที่ดีกว่าหนู สวยกว่าหนูจริงเปล่าพี่ หนูก็เลยแบบไม่อยากไปคิดจริงจังอะไรมากมายคบไปเรื่อยๆ อย่างคบกันก็มีลิมิตเหมือนกันพี่ เพราะว่าหนูเองก็ไม่เคยผ่านมาใช่เปล่า หนูบอกกับเค้าว่าเออยังยังไม่พร้อมนะ ถ้าแบบรักกันจริงรอแบบหนูจบปี 3 ได้มั้ยอะไรเงี้ย เพราะว่าคบตั้งแต่ปี 1 อย่างน้อยเรามีวุฒิขั้นต่ำไปทำงาน ก็มีแค่จับมือหอมแก้มกันอะไรเงี้ยธรรมดา อย่างเพื่อนหนูตอนนี้ท้อง 3 เดือนจะแต่งงานตรงกะวันเกิดหนูอยู่แล้วอ่ะพี่ เค้าแบบไม่เรียนแล้วก็เสียดายเหมือนกันแต่ก่อนเป็นคนเรียบร้อยมาก โอเค ได้แฟนดีหน่อยบ้านแฟนมีฐานะ เห็นตัวอย่างมาเยอะแล้วอ่ะพี่บางคนก็ไปทำแท้ง”

ในทางตรงกันข้ามนักเรียนจำนวนไม่น้อยไม่ได้คิดถึงความสัมพันธ์ที่ตนเองต้องการและไม่เคยพูดคุยกับแฟนของตนถึงประเด็นนี้ (VI4, VI5, VI8, VI9, VI11, VI12, VI15, VI16, VI20, VO1, VO2, VO3, VO4, VO5, VO7, VO8, VO9, VO10, VO11, VO12, VO15, VO16, VO18) ซึ่ง 8 ใน 9 คนของนักเรียนกลุ่มในโครงการและ 8 ใน 14 คนของนักเรียนกลุ่มนอกโครงการตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับแฟน ตัวอย่างเช่นในกรณีของ VO7 นักเรียนไม่กล้าบอกความไม่ต้องการของตนเอง แม้จะคาดเดาได้ว่าตนกำลังตกอยู่ในสถานการณ์ที่อาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์เพราะนักเรียนเชื่อว่ายิ่งพูดเรื่องความพร้อมไม่พร้อมในการมีเพศสัมพันธ์เท่าไรยิ่งเป็นการชี้โพรงให้กระรอก (VO7)

VO7: “ไม่ได้พูดเลยว่าจะคบยังไง หนูคิดคนเดียวไว้ในใจแต่ไม่ได้บอกเขา ที่ไม่ได้พูดเพราะว่าไม่รู้อ่ะ กลัวเขาไม่คิดแบบเดียวกับเราแล้วเขาจะสงสัยทำไมคิดอย่างนั้นล่ะ จริงๆ อยากจะพูดอยากให้เขารู้ อย่างวันที่เขาขับรถจะไปส่งหนูแล้วเลยหน้าโรงเรียนไป ใจหนึ่งอยากไปใจหนึ่งไม่อยากไปกลัวก็กลัวเป็นครั้งแรกแต่เขาไม่รู้ว่าหนูคิดอย่างไร ที่หนูไม่พูดกลัวเขาไม่ได้คิดอย่างนี้ แล้วเราพูดไปแล้วเขาคิดเหมือนไปชี้โพรงให้เขา เขาพาไปถึงหน้าโรงแรมยังไม่เข้าไปแต่เรารู้ตัวก็ว่าเขา ด่าเขา เขาอ้างว่าคนรักกันเขาก็ทำกันอย่างนี้แหละ หนูก็บอกว่ามันไม่จำเป็นหรอกทำไมรักกันต้องมีอะไรกัน เราก็พูดจนเขาก็เริ่มคิดได้”

ยังมีสัมพันธภาพในอีกรูปแบบหนึ่งที่มักถูกละเลยคือ สัมพันธภาพของคนรักเพศเดียวกัน ในหลักสูตรเพศศึกษาก้าวอย่างอย่างเข้าใจมีเนื้อหาเกี่ยวกับเพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันด้วย คนทั่วไปในสังคมมักนึกถึงสัมพันธภาพของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันแต่ประเด็นการมีเพศสัมพันธ์ มักละเลยและเพิกเฉยต่อเรื่องราวของอารมณ์ความรู้สึก ความรัก ความปรารถนาของคนรักเพศเดียวกัน เรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่จะกล่าวต่อไปนี้ บอกให้รู้ถึงความต้องการของนักเรียนที่มีต่อแฟนที่ไม่ใช่แค่เรื่องเพศสัมพันธ์

VO1O: "หนูเป็นคนเบื่อง่ายด้วยพี่ ไม่รู้นะหนูเหมือนเป็นโรคจิต หนูไม่เคยคบกะใครนานเลยนะนานที่สุดคือ 4 เดือน คนนี้ยังไม่เลิก ตอนนี้ก็ยังดูแลเค้าอยู่อ่ะค่ะเพราะว่าตอนนั้นหนูเคยไปเที่ยวกับเค้าแล้วเค้ารถคว่ำเจี๊ยค่ะ แม่เค้าก็รู้ว่าหนูเคยคบกะเค้า ก็เลยให้หนูไปดูแลตลอด...แต่หนูคบไม่ได้ เพราะ...ทูย พี่เป็นพี่พี่ทนได้ป่ะทุกวันน่ะทุกวันทุกเวลามีๆ *(ความต้องการ_ผู้วิจัยพูด)* ใช่พี่ แล้วหนูๆ ไม่ชอบอ่ะหนูทนไม่ได้อ่ะวันๆ หนึ่งอ่ะกี่ครั้ง *(บอกเค้าเปล่า_ผู้วิจัยถาม)* หนูคุยหนูก็ไม่รู้จะพูดยังไงกะเค้าแล้วอ่ะ หนูทั้งด่าทั้งพูดนะบอกอะไรนักหนาวะอะไรอ่ะ เหลือเกินแล้วนะเซ็กส์จัดมากไปเปล่าเนี่ย หนูทนไม่ได้อะไรหยั่งเงี้ย วันๆ หนึ่งก็หู้พี่เยอะมาก 4-5 ครั้ง ทำไมมัน...เค้าชอบแบบไม่เกี่ยวกับความรักอะไรต่ออะไรๆ ก็จะเซ็กส์ อะไรก็จะเซ็กส์มีเพศสัมพันธ์อย่างเดียว หนูไม่เข้าใจเจอใครก็จะอะเซ็กส์อย่างเดียวเลยอ่ะ ความรักถ้าเกิดมีแบบความรักอะไรเงี้ยน้อยมากอ่ะ *(ความผูกพันเอื้ออาทร_ผู้วิจัยพูด)* น้อยมากแต่หนูต้องการมาก ถ้าเกิดหนูมีตรงนั้นมากๆ นะหนูคงจะคบกับเค้าได้นานแหละคือที่หนูเบื่อก็คือหนูเบื่อเค้าแบบ หนูก็รู้ว่าเค้ารักแต่มันแบบไม่เท่าที่หนูแสดงออก เค้าแบบไม่ค่อยแสดงออกอ่ะ....มีคนนึงอ่ะหนูไม่เคยมีเพศสัมพันธ์กับเค้าเลยหนูรักเค้ามาก 4 เดือนน่ะโทรศัพท์เจอกันสองครั้ง คุยทุกวันน่ะเช้ากลางวันเย็นค่ะต้องบอกว่ารักเค้าเค้าจะถามว่ารักมั๊ยอะไรหยั่งเงี้ยแบบเอออุ้ยแล้วหนูชอบมากอ่ะพี่ แต่ตอนหลังมันห่างกันน่ะพี่ *(เคยพูดกับเค้าอย่างจริงจังมั๊ย_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้ดิพี่ กลัวพูดเค้าบอกว่า โห ไร้สาระว่ะ เค้าก็พูดแบบอะไรอย่าพูดไร้สาระอย่าพูดเลย ไอ้แสดงความรักอ่ะเค้าจะแสดงออกว่าเวลาหนูไปยุ่งกะคนอื่นเงี้ยเค้าจะแบบออกท่าทางจะมีแค่นั้น"

ความคาดหวังในความสัมพันธ์ของนักเรียนรักเพศเดียวกันบางคน อาจจะไม่ใช่แค่เรื่องของความรักและเซ็กส์เท่านั้น นักเรียนมีความเชื่อว่าตนไม่สามารถมีลูกตามความต้องการของผู้ชายได้ ดังนั้น เมื่อมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นต้องเตรียมใจพร้อมที่จะเลิกรา เพราะสัมพันธภาพแบบนี้ไม่มีความมั่นคงและไม่แน่นอน ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า

ที่สุดแล้วไม่ว่าความสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกันหรือรักต่างเพศก็ตามจำเป็นที่ต้องยืนอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมและไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

VO12: "ตอนแรกหนูกับแฟนคบกันได้เกือบปีแล้ว แล้วมีเพื่อนรุ่นพี่หนูเป็นกระเทยเหมือนกัน หนูก็เห็นเขาสองคนคุยกันอะไรเงี้ยก็เห็น ตอนแรกหนูก็รู้สึกอือพอทำอย่างงี้ใช่มั้ะ หนูก็โอเค ทำใจได้ก็เลยเลิกก็หลายวันอยู่เหมือนกันแหละ หนูก็ไม่คุยไม่ไรก็แล้วแต่เขาเพราะว่าหนูก็แบบมีเพื่อนๆ เตือนหลายคนแล้วว่าเป็นหยั่งงี้ต้องเผื่อใจ เผื่อใจไว้ทุกอย่างมันไม่ยั่งยืนอยู่แล้วอ่ะ มันก็เจ็บนะคะ หนูก็ไม่วอรี่ รักเค้าได้แต่ไม่มีอะไรเป็นตัวกำหนดว่าเค้าจะมาอยู่กับหนู อีกเรื่องหนึ่งหนูไม่สามารถมีลูกได้ไม่สามารถมีอะไรได้หยั่งงี้....หนูก็อยู่ของหนู แบบไม่มองหน้าไม่เลยและให้ไปเป็นอย่างอื่นก็ไม่เอา พอ จะเอาไปทำไมล่ะคะเพราะว่ามันเจอหยั่งงี้ใช่มะ เค้าสามารถมีอีกได้ เค้าเคยทำแล้วทำไมเค้าจะทำอีกไม่ได้ เมื่อมีครั้งที่หนึ่งก็ต้องมีครั้งที่สอง....หนูคบเค้า หนูก็เฉยๆ ไม่ห้ามไม่หวงแฟร์ๆ ไม่คิดอะไรมากเพราะยังไงจะหนูก็เป็นหยั่งงี้อยู่แล้วค่ะ ผู้ชายน่ะถึงแม้เค้าจะรักเราขนาดไหนใช่มั้ะแต่เราเป็นหยั่งงี้ เราไม่สามารถไปทำอะไรให้เค้าได้ หนูก็ทำให้ดีที่สุดเท่านั้นเอง *(ความสัมพันธ์ที่หนูคิดไว้คือ_ผู้วิจัยถาม)* ไม่จีรังในวัยนี้ หนูว่ายังไงมันไม่ยั่งยืนอยู่แล้วอ่ะ เห็นมั้ยคนอื่นที่เค้าคบกันจะรักกันสามสี่ปีหายาก มีแต่สองปีเลิก ห้าเดือนเลิก"

การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ

กรณีของนักเรียนหญิง VI1, VI2 และ VO15 เคยมีประสบการณ์ถูกแฟนขอตื๊อมีเพศสัมพันธ์ นัยยะของการปฏิเสธว่า "ไม่" ของนักเรียน ไม่ว่าจะหมายถึง "ไม่พร้อม" หรือ "ไม่ต้องการ" ก็มีความหมายเดียว คือ ต้องการให้คนรักหยุดความคิดและการกระทำที่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม นักเรียนทั้งสามคนมีวิธีการรับมือกับเรื่องนี้แตกต่างกัน

VI1: "มันก็มีคนเคยขอ หนูก็บอกว่าไม่ให้อะไรเงี้ยแต่หนูไม่เคยไปไหนกับแฟนสองต่อสอง หนูนั่งอยู่ตรงนี้น้องหนูอายุ 14 ก็นั่งอยู่ตรงสุดห้อง หนูก็บอกว่าไม่ ไม่ก็คือไม่แบบจะกลับบ้าน ถ้าพูดไม่รู้เรื่องก็น้ำตานิดหน่อยใช้น้ำตาเป็นละครไปเลย มันก็เงียบมันก็จะนิ่ง หนูก็ร้องนิ่งๆ บอกว่าถ้าทำไปก็ไม่มีความสุขหรอก หนูบอกว่าโดนก็ไม่เคยโดนใครอยู่ดีๆ จะมาให้ได้ยังไง ถ้ามีงได้กูไป กูก็ไม่ให้มีงคนเดียวหรอก กูก็จะให้ไปหมดเลย ว่งี้ (หัวเราะ) หนูว่าเค้าอยากผูกมัด หนูก็บอกว่า ไม่ให้ อะไรเรียนอยู่ รับไม่ได้ เค้าก็บอกว่าไม่รักหรือไง รักนะรักแต่ความรักมันต้องอย่างนี้เหรอ ไม่เข้าใจ ตอนนั้นพูดต่อหน้าพูดตรงๆ กัน กูมีงอะไรเงี้ย เขาก็ฟัง เช้ามาหนูก็คุยกับเพื่อน

เพื่อนแต่ละคนก็บางคนก็ชิงบางคนก็ไม่ชิง หนูก็ถามเขาว่าทำไมต้องให้ รักเหรอก็พูดไปตรงๆ เขาก็บอกว่าก็ไม่ได้ยอมมันดึง มันก็ให้มันก็ให้แค่คนเดียวคนนั้น มันก็ไม่ได้ให้คนอื่นอีกเลย...ที่ปฏิเสธหนูว่าเพราะตัวเราเอง หนูไม่อยากจะให้ อาจารย์สอนแต่เรื่องป้องกันอย่างเดียว พูดปฏิเสธหรือต่อรองไม่มี มีแต่การป้องกัน การใช้ยังไงอะไรยังไงแค่นี้ เรื่องถุงยางเรื่องยาคุม"

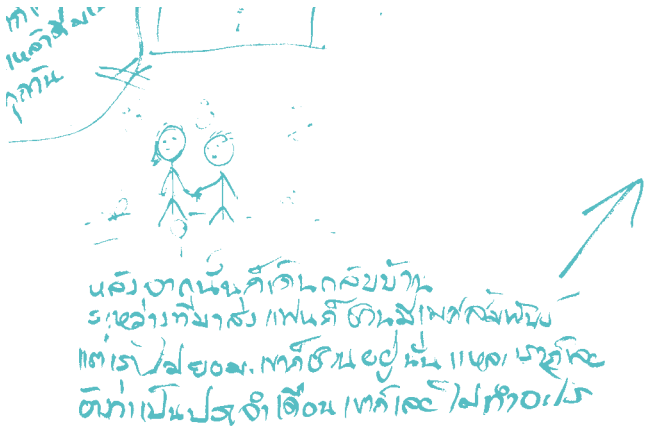

VI2: "วันเสาร์ที่ผ่านมานัดกับเพื่อนๆ ที่วัดมีงานกฐิน ก็ชวนกินเหล้ากันจะมีเพื่อนทั้งผู้หญิงผู้ชายหลายคนเยอะค่ะ พอเริ่มดึกๆ หน่อยหนังเริ่มฉาย ก็จะมานั่งดูหนังนั่งกันเป็นคู่ๆ แฟนกันด้วย มีผ้าห่ม อาจมีการกอดกันบ้าง ตอนนั้นแฟนหนูก็ไปด้วย ดูจนหนังจบพอสักพักหนึ่งก็กลับบ้านกัน แฟนก็เดินมาส่งที่บ้านแล้วเขาก็ขอมีอะไรเงี้ย หนูก็บอกว่าไม่ เป็นประจำเดือน เขาก็ถามว่าเป็นจริงปะ ไม่เชื่อใจกันก็อะไรเงี้ย เขาก็เลยไม่ทำอะไรก็เดินไปส่งที่บ้านเฉยๆ คือถ้าหนูไม่เป็นก็ไม่ให้ค่ะ หนูก็บอกว่าเป็นทุกครั้งละ เขาคงไม่ขอหนูดูหรอก คงไม่ให้หนูแก้ผ้าให้ดูหรอก (หัวเราะ) เขาขอหลายครั้งแล้ว ส่วนมากนั่งอยู่ด้วยกันเขาก็เข้ามานั่งใกล้ๆ เค้าก็กระซิบว่าออกไปด้วยกันนะ ขอประมาณสามสี่ครั้งแล้ว หนูก็บอกเป็นประจำเดือนบ้าง บอกจะรีบกลับบ้านบ้าง หนูว่าหนูรอดแหละ (หัวเราะ) เพราะไม่ค่อยได้ไปไหนกับเค้าสองต่อสอง แต่ก็ยอมรับว่าตัวเองเสี่ยง เสี่ยงมากเลย (ทำอย่างไรให้เขาไม่ตื๊ออีก_ผู้วิจัยถาม) หนูก็เคยพูดกับเค้าบอกว่าแฟนก็ไม่ใช่ แล้วมาขอได้ยังไงแบบนี้ มีแฟนอยู่แล้วทำไมไปนอนกับแฟน เค้าก็ทำหน้าหมดอารมณ์นิดหนึ่งแต่บางทีมันเป็นมุมหนึ่งของหนู ถ้าได้อยู่ใกล้กันก็แบบเหมือนจะชอบแต่จริงๆ คิดว่าวิธีนี้ยังไม่ได้ผล ต้องอ้างตลอดแต่ถ้าคุยตรงๆ ไม่คุย ขืนคุยไม่รอดแน่ (หัวเราะ) เหมือนเราให้ความหวังเขาแต่หนูก็ไม่มีวิธีอื่น"

VO15: "คบกันก่อนนี้เขาเคยขอทีหนึ่งแต่หนูไม่พร้อมอย่างนี้ค่ะ หนูก็บอกว่าไม่พร้อมไว้โอกาสหน้าเขาก็ยอม เพราะหนูกลัวเกิดมันพลาดขึ้นมา แล้วหลังจากนั้นประมาณ 3-4 อาทิตย์ ก็คือครั้งที่สองหนูก็รักเขาด้วย ก็คือรักมากเลยค่ะ....ก็คือบอกก่อนที่จะมี เขาก็ถามเอ๋ว่ายอมเปล่า เอ๋ก็บอกว่าหนูไม่ได้ดีอย่างที่คิดนะ เขาก็ถามว่ามีอะไรจะบอกพี่หรือเปล่า เอ๋ก็บอกว่าถ้าเล่าแล้วอย่าตกใจนะ หนูก็เล่าให้เขาฟังเขาก็บอกว่าไม่เป็นไร หนูก็บอกว่าขออย่าไปเล่าให้แม่ฟังนะ เดี๋ยวแม่เขาจะแบบว่าจะคิดมากแล้วเรื่องมันก็ผ่านมานานแล้วด้วยหนูก็ไม่เคยเจอผู้ชายคนนั้นอีก"

นักเรียนบางคนเมื่อมีความไม่เข้าใจหรือไม่พอใจคนรักของตัวเอง นักเรียนไม่สามารถควบคุมความโกรธและพูดคุยอย่างเป็นเหตุเป็นผล การใช้อารมณ์รุนแรงทำให้สัมพันธภาพสิ้นสุดลงเร็วขึ้น (VO2)

VO2: "ผมชวนผู้หญิงเค้าไปเที่ยวใกล้ๆ บ้าน เขาเลยว่าถามแม่ดูก่อน วันต่อมาผมเลยว่าแม่ว่าไง เขาว่าแม่บอกถ้ามีเพื่อนถึงจะให้ไปด้วย เขาเลยพูดว่าให้ผมและเขาไปชวนเพื่อนไปด้วยกัน เขาเลยไปชวนเพื่อนแต่เพื่อนเขาไม่ไปด้วยเพราะพ่อแม่เขาไม่สบาย ผมก็ไปชวนเพื่อนผมเพื่อนผมก็มีงานเลยไม่ได้ไป เขาพูดว่าเราไม่ไปหรอกเพราะพ่อแม่เราไม่ให้ไป ให้ผมไปเถอะไปคนเดียว เค้าพูดดีๆ แต่ผมเอามาเป็นอารมณ์แล้ว คิดว่าอยากให้เค้าไปให้ได้ ก็ตอบไปด้วยน้ำเสียงกระชากว่า ไม่ไปก็ได้เดี๋ยวเราไปคนเดียว พูดแบบไม่พอใจ เค้าตกใจหน้าจืดเลยครับ ผมก็ไม่รู้ว่าทำไมเป็นอะไร พอไปเที่ยวที่งานแล้วไปเห็นเพื่อนๆ ผมเดินเที่ยวอย่างมีความสุข ผมก็เลยคิดเจ็บใจอยู่คนเดียว โมโหแฟนว่าถ้าไปสองคนก็น่าจะไปได้ แล้วก็ไม่ได้พูดอะไรกับแฟนด้วย เดินไปเลย งอนครับ ทุกวันนี้เห็นหน้ากันก็ไม่พูดกัน มันเป็นตามความรู้สึก เหมือนยังมีทิฐิ ก็เลิกกันไป"

นอกจากการใช้อารมณ์รุนแรงด้วยถ้อยคำหรือวาจาแล้ว นักเรียนบางคนยังใช้ความรุนแรงทางกายเป็นวิธีการจัดการกับเมื่อไม่พอใจคนรัก เช่น เรื่องราวของ VO8 นักเรียนรู้สึกเจ็บใจที่รู้ว่าคนรักคบหาดูใจกับคนอื่น ทำให้นักเรียนใช้วิธีการตอบโต้แบบเดียวกันคือการนอกใจ ซึ่งเป็นชนวนให้ทั้งสองคนทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อยขึ้นและมักใช้ความรุนแรงต่อกัน

VO8: "ก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้น เขาคุยกับผู้หญิงคนหนึ่ง แต่ผู้หญิงคนนั้นหน้าตาไม่ดี มันก็ทำให้หนูสบายใจขึ้นแล้ว และที่สบายใจกว่านั้นคือแฟนบอกว่าไม่ได้ชอบ ส่วนผู้หญิงคนนั้นก็รู้จักก็เคลียร์กันรู้เรื่อง มีด่ากันนิดหนึ่ง เรื่องมันจบแต่หนูไม่จบ หนูเป็นคนที่ชอบแก้แค้น หนูก็คิดว่าหนูจะมีคนอื่นบ้างหรืออาจจะเพราะแฟนไม่ดีพอในบางอย่าง เราไม่ได้อยู่ใกล้กัน เขาก็ไม่สามารถพาหนูไปซื้อของได้หลังเลิกเรียน มันเลยรู้สึกไม่ดีที่ไปไหนกับหนูไม่ได้ แฟนเก่ามาขอคืนดี หนูก็แอบคบกัน และก็มีคนอื่นที่มาคุยกับหนูสามสี่คน หนูก็ไม่เครียดแล้ว เมื่อก่อนอาจจะเครียดไปคุยกับผู้ชายอื่นแล้วแฟนรู้ หนูก็จะกลัว แต่ตอนนี้หนูไม่กลัวแล้ว มันเป็นเรื่องปกติเย็นชาแล้ว เหมือนไม่แคร์ มันเคยมีแบบหนูคบกันแล้วแฟนจับได้ เขาก็ทำร้ายหนูนะ แบบเตะ แบบตบ หนูก็เฉยๆ ทำอะไรไม่ได้ ร้องไห้อย่างเดียว ยิ่งสู้ยิ่งโดน เขาบอกว่าอย่าสู้ดีกว่า แล้วเขาก็เป็นคนอารมณ์ร้อนวัยรุ่นเหมือนกัน นักเลงทำนองนั้น แต่หนูก็ยังคบอยู่ไม่ยอมเลิก เขาเคยพูดทำนองว่าถ้าเลิกกันนะ มึงก็จะต้องตาย หนูก็จะพยายามปิดบัง ไม่อยากให้รู้ บอกแค่เพื่อนว่าแฟนทำร้าย หนูเคยพูดว่าทำสิ ถ้าทำก็ทำให้ตายเลยนะ

จะได้จบมันตรงนี้ จะให้ทำครั้งสุดท้ายแล้วนะ ถ้าไม่ตายอย่าหวังว่าจะได้เจอกัน เขาก็หยุดแต่ก็พูดว่าคิดเหรอจะได้ไม่เจอก็ตามได้อยู่แล้ว หนูไม่ชอบแต่พอทนได้แต่ว่าหลังจากที่เขาทำร้ายหนู หนูก็จะไป ก็จะเอาคืนได้บ้าง เขาจะอยู่เฉยๆ ให้เอาคืน หนูก็ทำร้ายคืน มันก็เหมือนล้างแค้นกันไปล้างแค้นกันมา"

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนกับคู่ VO8 เป็นความรุนแรงซ้ำซาก นักเรียนไม่ตระหนักถึงสิทธิเนื้อตัวร่างกายของตัวเอง แม้ว่าจะพยายามหยุดพฤติกรรมของคนรักแต่นักเรียนรู้สึกว่าเป็นเหตุการณ์ที่พอทนได้ เมื่อสัมพันธภาพถูกสร้างขึ้นด้วยความไม่เคารพในกันและกันอาจเป็นรากฐานของการนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในครอบครัวได้ด้วย (Domestic Violence) คำพูดต่อไปนี้ทำให้เข้าใจนักเรียนได้มากขึ้นว่า นักเรียนตีความหมายของการถูกใช้ความรุนแรงว่าเป็นการแสดงออกถึงความรักความห่วงหวงของแฟน ซึ่งเป็นการเรียนรู้วิธีแสดงความรักที่ผิดพลาด

VO8: "ในใจหนู หนูก็คิดว่าเลิกไปอย่างน้อยก็มีคนอื่นอยู่ แต่เขาไม่ยอมเลิกด้วยและถ้าจะเลิกจริงๆ จะเสียเขาไปจริงๆ ชีวิตมันจะเป็นอย่างไรหนูไม่อยากคิด เวลาที่เขาทำร้ายหนูแล้วหนูทนไม่ไหว หนูก็คิดว่าเลิกได้แน่ๆ มันเหมือนเกลียดเขาขึ้นมา มันเจ็บใจ แต่พอเวลาผ่านจุดนั้นหนูได้ทำร้ายเขาหรือว่าไม่ได้ทะเลาะกัน หนูก็จะไม่คิดมากเรื่องนี้ หนูว่าทุกวันนี้หนูยุติได้แล้ว โดยหนูก็ไม่ให้เขารู้เด็ดขาดว่ามีคนอื่น บางทีเขาก็ชอบหาว่าหนูแรด เวลาไปเที่ยวไหน เขาจะบอกว่า กลับรถตู้เลยนะ ไม่ต้องกลับรถเมล์ ถ้าพูดตรงๆ หนูชอบนะ รู้สึกดี เหมือนแบบอย่างน้อยเราสำคัญเหมือนกันมีคนเป็นห่วงสนใจเรา"

การพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง

โดยภาพรวมนักเรียนระดับอาชีวศึกษาทั้งในและนอกโครงการพูดเรื่องแฟนกับผู้ปกครองน้อยมาก หากพิจารณาถึงกลุ่มนักเรียนที่มีการพูดคุยเรื่องนี้กับผู้ปกครองล้วนเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีทัศนะเปิดใจยอมรับได้ถ้าลูกมีแฟนในวัยเรียน เช่นเดียวกับผลลัพธ์ที่พบในกลุ่มนักเรียน สพฐ. แม้ว่านักเรียนอาจไม่ได้เล่าทุกเรื่องหรือทั้งหมดของแฟนให้ผู้ปกครองฟังก็ตาม (VI4, VI6, VI10, VI13, VI20, VO8, VO10, VO11, VO13, VO15) แต่ก็ย่อมดีกว่าผู้ปกครองที่มีทัศนะไม่เปิดใจเพราะ

นักเรียนปกปิดเป็นความลับไม่บอกเรื่องแฟนให้กับผู้ปกครองรู้ (VI2, VI3, VI5, VI8, VI9, VI11, VI12, VI14, VI15, VI16, VO1, VO2, VO3, VO4, VO5, VO7, VO9, VO12VO16, VO18)

VI4 : "พ่อแม่รู้ว่าคบกันแต่ไม่รู้ว่ามีอะไรกัน แม่บอกว่าคบกันได้แต่ถ้ามีอะไรขึ้นมาเนี่ย ผู้หญิงจะเสียหายมากกว่า ธรรมดาชาวบ้านพูด เขาก็เลยห่วงเรื่องนี้ ตอนนั้นคือกลัวท้องอย่างเดียว พ่อแม่ผมเขาไม่ค่อยว่าอะไร เขาเข้าใจผมจะให้คำแนะนำมากกว่า นานๆ เขาจะพูดที เขาถามเป็นไงบ้างเดี๋ยวนี้คบกันดีอยู่ปะ เพราะว่าแฟนก็จะไปหาพ่อแม่ผมซื้อของมาฝาก พ่อแม่ไม่สบายเขาก็ไปเยี่ยม"

VI13: "อย่างกับเพื่อนๆ จะกล้าคุยกับเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ อย่างพ่อแม่ผมเค้าก็จะรู้เรื่องแฟนผมบ้าง เขาเห็นผมคุยโทรศัพท์กับแฟนก็จะถามว่ามีแฟนมั้ย คบกับใครอยู่ เป็นคนบ้านไหน ครอบครัวเขาเป็นยังไง ก่อนหน้านั้นแม่จะบอกว่าคบกันไม่ห้ามแต่อย่าทิ้งการเรียน อย่ามีอะไรเกินเลยกัน ตอนนี้เรายังอยู่ในวัยที่เลี้ยงตัวเองยังไม่ได้เงินก็ขอพ่อแม่ใช้อยู่ครับ ผมเองก็คิดเหมือนกัน เราน่าจะยับยั้งใจตัวเองไว้ ผมว่านะผมยังไม่พร้อมครับ กลัวว่าปัญหาตามมาถ้าเกิดเขาท้องแล้วเราจะทำยังไง เรายังเรียนอยู่จะทำอย่างไรทางครอบครัวก็คาดหวังไว้กับเรา ไหนจะเรื่องโรคติดต่อด้วยถ้าเกิดพลาดก็เสียหมดทุกอย่าง"

VI20: "พี่น้องเป็นทอมทั้งบ้านรับได้หมดเลยพี่ ก็อู้กับพ่อกับแม่ใจมันเป็นไปแล้วนะก็เลยเป็นแบบนี้จะให้กลับไปเป็นผู้หญิง พ่อกับแม่ก็อึ้งๆ อยู่เหมือนกัน แกก็ไม่รู้ว่าจะทำยังไงในเมื่อเป็นแบบนี้ก็ไม่ได้ห้าม แกก็ทำใจได้แล้ว ส่วนมากเพื่อนเวลามีแฟนก็จะบ่ได้ให้ที่บ้านรู้ พ่อแม่เขาก็ไม่ค่อยเข้าใจลูก แต่อย่างน้องจะแนะนำให้พ่อแม่รู้จักบ่มีความลับต่อกันเลย แกก็จะสอนลูกอยู่บ่อยๆ ว่าให้เรียนจบก่อนฮักกันพ่อกับแม่บ่ว่า แต่ขอให้เรียนจบก่อนถ้าเรียนจบจะทำอะไรพ่อกับแม่ก็จะไม่ห้าม"

VO13: "หนูมีไรหนูจะไม่โกหกพ่อกับแม่ เค้าเตือนยาวเลยพี่ ไม่รู้นะบ้านหนูทำนองว่าออกโบราณนิดๆ หนูใส่กางเกงขาสั้น แม่ก็บอกว่า แหมใส่ซะสั้นเลยนะ หนูก็บอกแหมแม่มันต้องอินเทรน เขาก็ว่าจะไปแต่งตัวยั่วใครอะไรงี้เค้าจะด่าประมาณนี้ หนูก็บอกเอ้ามันเทรนมาอย่างงี้จะให้ไปใส่กางเกงๆ ขายาวๆ เทรอร้อนตับจะแตก แหมหนูก็เถียงกะเขาอะไรงี้แต่เค้าว่ามันโป๊มากไปเพราะว่าแถวบ้านมันก็ค่อนข้างเปลี่ยว ถ้ากลับบ้านตอนกลางคืนหนูทำงานแดรี่ควีนส์เลิกมาประมาณสี่ทุ่มห้าทุ่มเงี้ยเค้าเริ่มโทรตามจะได้ให้พ่อออกไปรับ อย่างแฟนตอนแรกไม่ได้กะจะแบบให้เจอแม่หรอกวันนั้นแบบเขาไปส่งหนูแล้วช่วงหน้าหนาวมันมืดเร็วแล้วแบบว่าข้างบ้านหนูอยู่ใกล้ๆ ป่าช้า ป้าหนูเดินมาบอกเอออย่ามาคุยกันตรงนี้น่าเกลียดก็เข้าไปคุยกันในบ้าน สักพักหนึ่งแม่มา ก็ยกมือไหว้แล้วแม่ก็ไปเล่าให้พ่อฟังเค้าเลยอยากเห็นหน้า ก็เลยพาไปให้เห็นหน้า หนูคุยกับใครคบกับใครหนูจะเล่าให้แม่ฟังให้พ่อฟังก็คือแบบเผื่อเป็นอะไรหยั่งงี้ เค้าบอกว่าเออก็ดีแล้วมึงเล่าให้กูฟัง เผื่อมึงเป็นอะไรกูจะได้ตามถูก"

การพูดคุยเรื่องเพศเป็นข้อห้ามที่สังคมกำหนดขึ้น (taboo) ซึ่งไม่เป็นเพียงห้ามในปริมณฑลสาธารณะเท่านั้น สำหรับบางครอบครัวเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ไม่นำมาพูดคุยกันในบ้านด้วย เรื่องเล่าของนักเรียนบางคนทำให้เราเข้าใจภาพมากขึ้นว่า การไม่เกิดบรรยากาศในการพูดคุยเรื่องเพศระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่นั้น เป็นเพราะความรับไม่ได้ของผู้ปกครองที่ลูกมีแฟนในวัยเรียน (VI1, VO8)

VO8: "หนูไม่อยากให้พ่อแม่รู้เรื่องหนูกับแฟนเพราะพ่อแม่หนูไม่อยากให้มีแฟน เขาก็ไม่ชอบให้คบผู้ชาย หนูก็ไม่เคยถามเขาเขาก็ไม่อยากถามเรา แรกๆ เขาจะว่าอย่างเดียวแต่ตอนนี้เขาไม่ว่าแล้วเพราะหนูชอบเถียงเขา แล้วเขาก็เหมือนกลัวหนูจะเตลิดไปกว่านี้ ทางบ้านแฟนเขารู้กันหมดแล้วจริงๆ บ้านหนูเหมือนกับเขาไม่พูดเรื่องแบบนี้กัน เหมือนเขาไม่เอามาพูดในบ้าน หนูก็ไม่อยากพูดเพราะว่าแฟนหนูเขาก็ไม่เรียนกลัวเขาไม่ชอบ จะรอให้โตๆ คบกันนานกว่านี้ก่อน"

VI1: "ก็คุย คุยเมื่อคืนนี้บอกแม่ว่า มีคนมาชอบอะไรเงี้ย เขาก็มีตังค์อะแม่ แม่ก็บอกว่าเออ ไม่ต้องมาพูดเรื่องนี้เรียนให้จบก่อนอะไรประมาณนี้ เราพูดเราก็อยากให้แม่รับรู้ไว้ไม่อยากปิดบัง เค้าก็ไม่อยากรับฟัง ต่อไปก็จะไม่พูด เค้าไม่ชอบเรื่องนี้ไม่ต้องมาพูด เราก็แค่อยากบอกไว้เฉยๆ ว่ามีคนมาคุย"

การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่เป็นดั่งใจเมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลง

นักเรียนกลุ่มหนึ่งสามารถรับมือกับความโศกเศร้าเมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุดลงได้ดี รู้จักขอความช่วยเหลือหรือพูดคุยกับคนรอบข้าง เช่น เพื่อน รุ่นพี่ เป็นต้น (VI5, VI8, VI10, VO12)

VI5: "ก่อนคบนี่ก็รู้แล้วว่าเขามีใครอยู่เพราะตอนนั้นผมไม่แน่ใจว่าเขามีจริงหรือเปล่า ผมก็ยังเชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง สักพักก็พอรู้ความจริงผมก็ห่างๆ ผมว่ามันก็ยังเป็นเพื่อนกันนะก็ยังคุยกันอยู่แต่ความรู้สึกอย่างเดิมไม่มี ช่วงเวลาเศร้าๆ อกหักก็มีบ้างก็อยู่บ้านอยู่คนเดียวฟังเพลงประมาณสองอาทิตย์ ไม่ค่อยได้พูดกับใคร กับเพื่อนก็คุยตามปกติแต่ความสนุกเฮฮาก็ไม่มี เงียบๆ เศร้าลึกๆ เพื่อนสนิทก็จะรู้"

VI8: "ที่รู้เพราะเพื่อนเขามาบอกว่าพี่คนนี้มีคนใหม่แล้วนะ หนูก็ห่างเลย เมื่อวันก่อนก็ยังมานั่งใกล้กันแต่หนูไม่คุย ที่ไม่ถามเพราะเห็นว่าเขาไปเที่ยวกัน เราก็เห็นทนโท่ว่ามีคนมาแทนที่เรา

ปกติโทรหาแล้วก็ไม่โทร หนูก็เสียใจมากก็จะอยู่กับเพื่อนตลอดเห็นเพื่อนสำคัญที่สุดเลย เพื่อนก็บอกว่าเออ อย่าไปสนเลยผู้ชายไม่ได้มีคนเดียวในโลกมึงจะไปเสียใจทำไม กูก็มีนะเพื่อนมึง ช่วงแรกๆ ทำใจยากเหมือนกันเวลาเจอหน้ากัน แต่ตอนนี้ก็คิดว่าเป็นหมาตัวหนึ่งเดินผ่าน (หัวเราะ) ไม่สนแล้วไม่อยากเป็นเพื่อนแล้ว หน้ายังไม่อยากจะเห็นเลยเพราะเขานอกใจ แต่เขาก็พยายามจะมาพูดนะหนูก็บอกว่า ไม่อยากจะฟังเสียงหมาเห่า กูสำคาญ (หัวเราะ) ถ้าเขามาคืนดีก็ไม่เอาแล้ว

VO12: "ก็คุยกับเพื่อน เพื่อนบอกมึงเลิกไปเถอะ หนูเลยไม่อยากจะมีแฟนส่วนหนึ่งก็เข็ดค่ะ แรกๆ หนูก็วีนนะคะหนูโทรไปด่า หลังๆ เพื่อนบอกว่าจะกลับไปคบใหม่ก็ต้องปิดหูปิดตาเค้าจะทำอะไรก็เรื่องของเค้า ทำเป็นเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ถึงเค้าจะมีอะไรเราก็ห้ามเค้าไม่ได้ แล้วหนูก็ลังเลอยู่ทำไงดี รักก็รักส่วนนึงใช่มะแต่ถ้าทำแบบยังงี้มันก็เป็นไปเรื่อยๆ เจ็บเล็กเจ็บน้อยค่อยๆ เจ็บทีเล็ดๆ *(ทีละเล็กละน้อย_ผู้วิจัย)* เหรอ ยังไงจะเจ็บไปจนตายรีเปล่าเลยไม่เอา พอเถอะ"

ในสถานการณ์เดียวกัน นักเรียนชายกลุ่มนอกโครงการบางคนไม่สามารถทำใจได้ เช่น VO1 นักเรียนรู้สึกเจ็บปวดจากความรักและเปลี่ยนเป็นความโกรธแค้น อยากให้คนอื่นได้รู้สึกอย่างตนบ้าง หรือบางคนเจ็บจนเกลียดไม่อยากมีความรักอีกแล้ว (VO2)

VO1: "ก็เลยเจ็บใจกว่าจะรู้ก็สองสามเดือนนี่แหละ ผมก็เสียใจ ยังแค้นไม่หายมันแค้นมาก ผมก็เอาคืนบ้างเราจะไม่รักใครจริงแค่หลอกเล่นไปเฉยๆ เคยมีผู้หญิงคนหนึ่งเค้าจริงจังกับผมมาก เขามานอนกอดเราทั้งๆ ที่เราไม่ได้ทำอะไรเลยเหมือนสนองความต้องการเขาไปบ้างแค่หอมแก้มแต่ไม่ได้มีเพศสัมพันธ์ เค้าจะถอดเสื้อ เราก็ไม่ให้เอามือปัดออก ถึงตอนเช้าก็ธรรมดาปกติก็ยังคุยเล่นกันเหมือนเดิม เพื่อนก็เคยถามว่ามึงไม่รู้สึกอะไรเลยเหรอ ผมก็ไม่รู้สึก ถ้ามาบอกเลิกผมก็เฉยไปเล่นคนอื่นต่ออะไรเงี้ย เราไม่ได้มีความคิดจริงจังอะไรมาก ผมไม่ต้องการมีเพศสัมพันธ์เพราะว่าสิ่งที่ผมต้องการคือต้องการทำให้ความแค้นของผมสำเร็จเฉยๆ อยากให้ผู้หญิงมีความเสียใจเพราะผมบ้างเท่านั้น"

VO2: "ผมคิดไว้แล้วว่าถ้ามีผู้หญิงอีกคนมารักผม ผมจะไม่รักเลย ผมจะไม่เล่นใครอีกเลย จะไม่ใกล้ผู้หญิงเลย *(ทำไมละ_ผู้วิจัยถาม)* ผมเกลียด *(สรุปว่าผู้หญิงผิดเหรอ_ผู้วิจัยถาม)* ครับผิดที่ไม่ยอมไปเที่ยวกับเรา ผมคิดอย่างนั้น ผมจะไม่เล่นกับใครอีกแล้วพวกผู้หญิง *(คิดมั้ยว่าทำไมเขาถึงไม่ไปกับเรา_ผู้วิจัยถาม)* ตอนนั้นไม่คิดอะไรเลย แต่ตอนนี้ก็คิดว่าสงสัยเขาจะกลัวผมมั้งนะกลัวผมจะไปข่มขืนเขา แต่ผมไม่กล้าทำเขาหรอกครับ"

ในขณะที่นักเรียนชายบางคนรู้สึกโกรธ เกลียด แค้น กับความเจ็บปวดของตนเองที่ได้รับ ตรงกันข้ามแม้คนรักจะนอกใจไปมีผู้หญิงอื่น นักเรียนหญิง VO16 เฝ้าโทษตัวเองว่าเป็นความผิดที่ตนดีไม่พอ ลงโทษตัวเองโดยทำร้ายร่างกายตนเอง และยังยึดมั่นในความรักแท้ที่มีต่อแฟนไม่แปรเปลี่ยน หากจะมีความแค้นขึ้นในใจนักเรียนกลับคิดถึงความแค้นที่มีต่อผู้หญิงคนอื่นที่มาแย่งแฟนตนไป

VO16: "พอรู้ว่าเขามีตรงโน้นใช่มั้ยคะเราไม่ได้อยู่กับเขา หนูถามเขาว่ามีอะไรกับทางโน้นหรือยัง เขาก็จะเหมือนกับบอกว่าถ้าพี่บอกตัวเอง ตัวเองจะอยู่กับพี่ต่อไปหรือเปล่าอะไรอย่างนี้...เขานอกใจเราไปแล้วไงคะ หนูก็เครียดเก็บไว้คนเดียวเหมือนเดิมแต่เหมือนว่าเครียดมากๆ ร้องไห้เลยร้องมากเลยเรื่องนี้ เอามีดกรีดตัวเองเป็นตัวอักษรภาษาอังกฤษชื่อเขาแต่ก่อนหน้านั้นคือหนูกรีดมาสามหนแล้ว พอหายก็กรีดอีกถ้าเกิดเราทะเลาะกัน หนูอยากให้เขาคงอยู่กับหนู หนูรักเขารักแบบไม่ได้รักแค่คบผู้ชายทั่วไป รักกว่าทุกคนที่เคยคบ คนนี้คือคนที่เราอยากอยู่ด้วยไปตลอดชีวิตแล้วไงคะ...เหมือนหนูยังเจ็บแค้นด้วยว่าผู้หญิงคนนี้นะ ผู้หญิงที่เป็นนักร้องอยู่ในนี้นะ เหมือนหนูจ้องจะไปเจอตัวเขา อยากจะไปเจอตัวจริงๆ ว่าเป็นยังไง ทำไมๆ แฟนเราถึงทำอย่างนี้ตอนแรกยังไม่เชื่อมากเพราะเรากลัวว่าผู้หญิงจะมาแกล้งเรา ให้เราเลิกกันอะไรอย่างนี้ กลัวแบบนั้นด้วย คิดอยู่ด้วยว่าแฟนเราทำอย่างนั้นจริงหรือเปล่า"

สรุปข้อค้นพบ

➔ สัมพันธภาพกับคนรัก

ประเด็นที่ 1. การเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก

กลุ่มนักเรียน สพฐ. และนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งในและนอกโครงการไม่มีความแตกต่างกันนักเรียนส่วนใหญ่แสดงความรู้สึกและอารมณ์ของตนกับคนที่ชื่นชอบได้อย่างเหมาะสม สำหรับนักเรียนที่ไม่กล้าแสดงความรักความชื่นชอบของตนกับคนอื่นมีสองสาเหตุ คือ ผู้ปกครองมีทัศนะห้ามปรามไม่ให้มีแฟนในวัยเรียนและเพราะไม่มั่นใจในรูปร่างหน้าตาของตนเอง ตรงกันข้ามกับประสบการณ์ของนักเรียน สพฐ. บางคนที่ผู้ปกครองมีทัศนะเปิดใจ ไม่ตัดสินแทนและให้แนวทางในการคิดตัดสินใจ เห็นได้ว่านักเรียนมีการตัดสินใจที่คำนึงถึงข้อดีข้อเสียของทางเลือกมากกว่า

ประเด็นที่ 2. การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ

• กลุ่มนักเรียน สพฐ. : นักเรียนทั้งในและนอกโครงการบางคนพูดคุยกับแฟนเรื่องการชะลอการมีเพศสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม จากเรื่องเล่านักเรียนในโครงการหลายคนทำให้เห็นว่านักเรียนคำนึงถึงเรื่องนี้แม้จะไม่ได้มีการพูดก็ตาม ซึ่งแสดงให้รู้ว่านักเรียนมีความไหวทันว่าสัมพันธ์ภาพของตนกับแฟนอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ได้ ในขณะที่นักเรียนนอกโครงการบางคนไม่ได้เท่าทันในเรื่องนี้

• กลุ่มนักเรียนอาชีวศึกษา : นักเรียนทั้งในและนอกโครงการจำนวนหนึ่งมีการพูดกับแฟนเรื่องชะลอการมีเพศสัมพันธ์ แต่ก็ถือเป็นส่วนน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้มีการพูด และมีนักเรียนหลายรายที่ไม่ได้สื่อสารเรื่องนี้แต่ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับแฟนของตน

ประเด็นที่ 3. การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ

ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ กลุ่มนักเรียน สพฐ. และนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งในและนอกโครงการไม่แตกต่างกัน คือ นักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยการบอกความต้องการและไม่ต้องการของตนกับแฟน อย่างไรก็ตาม นักเรียนอาชีวศึกษานอกโครงการบางคนกับแฟนใช้ความรุนแรงต่อกันเมื่อทะเลาะเบาะแว้ง

ประเด็นที่ 4. การพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง

นักเรียน สพฐ. กลุ่มในโครงการพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครองมากกว่ากลุ่มนอกโครงการ แต่นักเรียนอาชีวศึกษากลุ่มในโครงการและนอกโครงการส่วนใหญ่เลือกที่จะไม่พูดเรื่องคนรักกับผู้ปกครอง การตัดสินใจของนักเรียนที่จะเล่าหรือไม่เล่าเรื่องแฟนกับผู้ปกครองขึ้นอยู่กับการประเมินของนักเรียนว่า ผู้ปกครองของตนยอมรับเรื่องนี้ได้มากน้อยเพียงไร

ประเด็นที่ 5. การรับมือและจัดการกับภาวะอารมณ์โศกเศร้าไม่ได้ดั่งใจ เมื่อสัมพันธภาพสิ้นสุด

กลุ่มนักเรียน สพฐ. และนักเรียนอาชีวศึกษาในโครงการและนอกโครงการมีทั้งที่สามารถจัดการได้และจัดการไม่ได้กับอารมณ์โศกเศร้าในช่วงสัมพันธภาพสิ้นสุดลงไม่แตกต่างกันมากนัก

Любовь
Ненависть
Ревность
Измена
Предательство
Обида
Разочарование
Страдание
Одиночество
Потеря
Боль
Слёзы
Депрессия
Суицид

พฤติกรรมและสุขภาพทางเพศ

แม้พื้นที่ยืนของวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนมีน้อยนิดในสังคม ด้วยเพราะค่านิยมเรื่องเพศของสังคมยอมรับเซ็กส์ที่ผ่านการแต่งงานแล้วเท่านั้น ทัศนะดังกล่าวได้เพิกเฉยต่อประสบการณ์ ต่อตัวตนทางเพศหลายๆ ด้าน ในขณะที่องค์ความรู้เรื่องเพศกับทัศนะของสังคมกลับสวนทางกัน ความรู้เรื่องเพศเป็นเรื่องของคนทุกวัย ทุกตัวตนทางเพศ และทุกรูปแบบความสัมพันธ์ ในบทนี้ จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับเสียงส่วนน้อยที่ถูกกดทับให้เงียบได้เปิดเผยเพื่อสะท้อนประสบการณ์ของนักเรียนกลุ่มหนึ่งที่มีความรัก มีคนรัก และตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ โดยพิจารณามากไปกว่าประสบการณ์แต่ยังรวมถึงการตีแผ่กระบวนการคิดและการตัดสินใจของนักเรียนในเรื่องสุขภาพทางเพศอีกด้วย การคำนึงถึงความพร้อมที่จะมีเพศสัมพันธ์ การแสวงหาข้อมูลเรื่องเพศและเอดส์ การคาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์ รวมถึงการป้องกันและจัดการสุขภาพทางเพศของตนและคู่ให้ปลอดภัยทั้งจากการตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อมและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมถึงเอดส์ด้วย ฯลฯ ซึ่งการจัดการสุขภาพทางเพศไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นความรับผิดชอบของคนทั้งสองฝ่าย ดังนั้น การสื่อสารเรื่องเพศระหว่างนักเรียนกับคนรักจึงเป็นสิ่งจำเป็นไม่ว่าจะเป็นสื่อสารถึงวิธีการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย การสื่อสารถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ต่างฝ่ายต่างมีต่อเรื่องเพศของคนทั้งคู่เพื่อให้สัมพันธภาพทางเพศถูกพัฒนาไปบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ เท่าเทียมและไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ความสามารถในการตัดสินใจในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก

จากเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นได้ชัดว่า โดยภาพรวมการจัดการสุขภาพทางเพศของนักเรียนกลุ่มในโครงการและกลุ่มนอกโครงการมีความแตกต่างกัน เห็นได้จากแผงผังกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศของนักเรียนกลุ่มในโครงการและนอกโครงการ

แผนผังกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศของนักเรียนกลุ่มในโครงการและนอกโครงการ

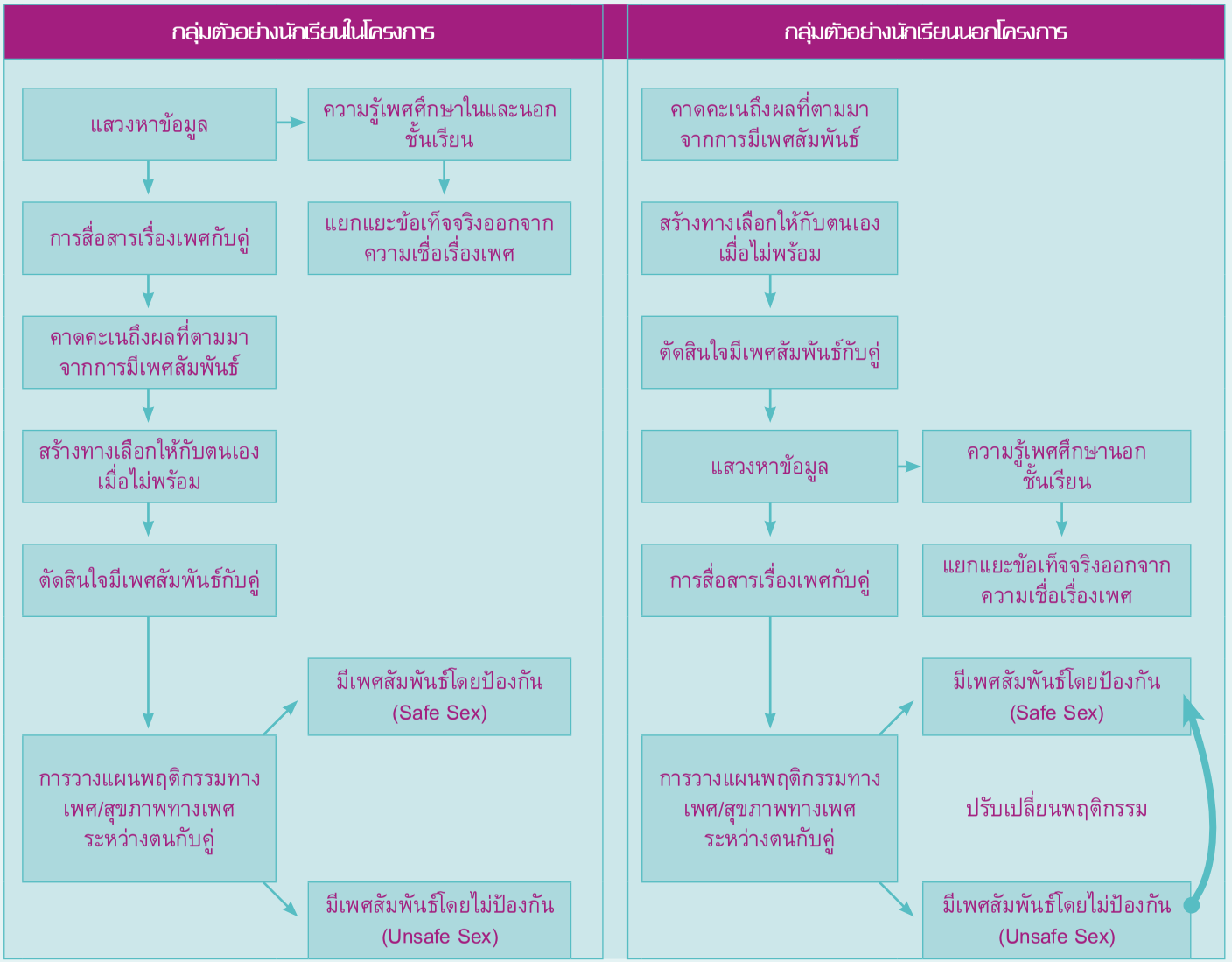

นักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโครงการ

จากเรื่องราวที่นักเรียนเล่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโครงการทั้งระดับ สพฐ. และอาชีวศึกษา ก่อนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับคนรักของตน นักเรียนมี**ข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์**อยู่ก่อนแล้ว (BI3, BI9, VI4, VI5, VI8, VI9, VI11, VI12, VI15, VI16) ทั้งนี้ ข้อมูลที่นักเรียนได้รับอาจเกิดจากความรู้ในชั้นเรียนวิชาเพศศึกษาหรือความรู้นอกชั้นเรียน เช่น การพูดคุยกับรุ่นพี่, การเข้าถึงข้อมูลโดยผ่านโลกไซเบอร์สเปซ หรือแม้กระทั่งการได้ฟังเรื่องเพศที่เล่าต่อๆ กันมา ฯลฯ

ไม่เพียงแต่นักเรียนมีข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์แต่นักเรียนเกินครึ่งแต่ยังให้ความสำคัญกับ**การพูดคุยเรื่องเพศกับคนรัก**ก่อนมีเพศสัมพันธ์ด้วย แม้ว่านักเรียนในระดับ สพฐ. จะมีการพูดคุยเรื่องเพศกับคนรักน้อยกว่านักเรียนในระดับอาชีวศึกษาเมื่อเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่มที่ได้เรียนรู้เพศศึกษาจากโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ อย่างไรก็ตาม นักเรียนทั้ง สพฐ. และอาชีวศึกษา**คิดวิเคราะห์และคาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์** ซึ่งนักเรียนตระหนักดีว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้างและจะทำอย่างไรที่จะป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการไม่แตกต่างกัน

ความน่าสนใจอยู่ที่ว่า นักเรียนพูดคุยเรื่องเพศกับคนรักในเรื่องใดบ้าง จากเรื่องเล่าทำให้รู้ว่า นักเรียนอาชีวศึกษา 5 ใน 8 คน (VI4, VI8, VI9, VI11, VI15) ให้ความสำคัญกับการพูดคุยกับคนรักก่อนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์โดยหัวข้อเรื่องเพศที่ถูกนำมาพูดคุยกันมีสองเรื่อง คือ การซักถามประวัติทางเพศในอดีตที่ผ่านมาของคนรัก และการพูดคุยเรื่องอุปกรณ์การป้องกันเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยสำหรับคนทั้งคู่ โดยอาจพูดคุยถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือทั้งสองเรื่อง

VI4: “ผมกับเขาสนิทกันก็สนิทกันมาก แบบพูดคุยก็พูด พูดคุยก็เข้าลึกกันมาก เพราะว่ามันไม่ค่อยปิดบังอะไรกัน พูดก็คือตรงๆ กันเลยไม่เคยอ้อมคุยทุกเรื่อง เรื่องเพศก็เคยคุย มันเหมือนไม่มีใครเริ่มก่อนคุยกันไปเรื่อยๆ แล้วมันก็เริ่มเข้าๆ มา ตอนแรกก็คุยกันเรื่องทะลึ่งๆ ก่อนมันก็เลยไปเลย คบไปกันก่อนแล้วค่อยถาม อย่างครั้งแรกสถานการณ์พาไปนั่งกันเงี้ย แล้วก็ค่อยๆ ไปเรื่อยๆ ตอนนั้นอยู่ที่บ้านผม ผมเป็นคนเริ่มคุยก่อนบอกว่า เออ ไม่ต้องกลัวนะจะใส่ถุงยาง ถ้ามีอะไรผิดพลาดก็รับผิดชอบ เขาก็บอกว่าต้องใส่เพราะเขาก็กลัวท้องต่างคนก็ต่างเรียน”

อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องที่น่าเสียดายไม่น้อยที่นักเรียนบางคนไม่ได้นำข้อมูลการพูดคุยเรื่องเพศกับคนรักไปใช้ประโยชน์ในการจัดการสุขภาพทางเพศของตนให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย อย่างในกรณี VI11 และ VI15 แม้นักเรียนจะซักถามประวัติทางเพศของคนรักเพื่อประเมินพฤติกรรมเสี่ยงและวางแผนเลือกใช้อุปกรณ์ป้องกัน แต่การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนไม่รอบด้าน ทำให้นักเรียนให้ความหมายต่อการ “มี” และ “ไม่มี” ประสบการณ์ทางเพศของคนรักไปในทางที่ไม่เอื้อประโยชน์ในการป้องกันตนเองให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

นักเรียน VI11 เริ่มสานสัมพันธภาพโดยไปนั่งเฝ้าแฟนที่ร้านน้ำชาเป็นประจำ ซึ่งตอนนั้นผู้หญิงคนนี้มีแฟนแล้วแต่ในภายหลังเปลี่ยนใจมาชอบ VI11 ก่อนที่นักเรียนตัดสินใจจะมีเพศสัมพันธ์กับแฟนจึงมีความข้องใจว่า แฟนเคยมีเพศสัมพันธ์กับแฟนเก่าหรือไม่ จึงซักถามถึงประวัติทางเพศในอดีตที่ผ่านมาเพื่อนำมาประเมินว่าตนควรที่จะป้องกันหรือไม่ โดยคำตอบว่า **“ไม่”** เคยมีประสบการณ์ทางเพศของคนรัก ทำให้นักเรียนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับแฟนโดยไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือแม้กระทั่งหลงลืมประเด็นการตั้งครรภ์ในวัยเรียน

VI11: “ตอนที่ไปเฝ้าที่ร้านน้ำชาก็เคยเห็นแฟนเขาแต่เขาชอบผม ผมก็อยากรู้เหมือนกันว่าเขามีอะไรกับแฟนไหมถึงถามเขา ก็ถามตรงๆ เลยว่าเคยมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นไหม ถามทั้งก่อนตอนร้านน้ำชาและก็ถามหลังที่มีเพศสัมพันธ์ ถามหลายรอบเพราะว่าอยากรู้ ถ้าว่าเขามีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นแล้ว ผมก็จะได้ใช้ถุงยางอะไรอย่างนี้ ตอนก่อนจะได้เขา เขาบอกว่าไม่เคยมี ผมก็เลยไม่ใส่ แต่พอตอนหลังจากที่ได้แล้วผมถามเขาอีกรอบเขาบอกว่าได้แล้ว ผมก็ถามเขาว่าจริงไหม ผมก็กลัวเหมือนกัน ผมก็เลิกกับเขาเลย เขาก็เลยบอกว่านี่ไงถึงบอกว่าได้แล้ว เขาจะลองนิสัยผมว่าจะยังไง อีกอย่างตอนที่ผมได้เขาแล้วผมก็ไม่เชื่อว่าเขาไม่เคยผ่านมาเพราะผมเคยเรียนกับอาจารย์ที่ไปตามผมมาคุยกับพี่ เขาบอกว่า ถ้าผู้หญิงไม่เคยโดนอะไรมาต้องเลือดออกอะไรอย่างนี้ ไม่รู้เหมือนกันใครมาบอกผมว่าบางทีผู้หญิงเดินๆ หรือวิ่งๆ อะไรอย่างนี้แล้วฉีกขาดได้ ตอนมีอะไรกันครั้งแรกเลือดเขาก็ไม่ออก ผมก็ไม่มั่นใจเลยถามอีกที เขาตันบอกว่าได้แล้ว”

จากคำบอกเล่าของนักเรียน เห็นได้ชัดว่านักเรียนยังไม่มีความแม่นยำหรือมีความรู้เรื่องสุขภาพทางเพศของผู้หญิงมากนัก โดยเฉพาะมายาคติทางเพศที่ว่า

ผู้หญิงบริสุทธิ์เมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกจะต้องมีเลือดออกเพราะเยื่อพรหมจรรย์ฉีกขาด ซึ่งเป็นมายาคติที่เอื้อการให้อำนาจแก่ผู้ชายในการตรวจสอบความบริสุทธิ์ของเพศหญิงและไม่ได้เป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ความเข้าใจที่ผิดพลาดนี้ยังสะท้อนความไม่แม่นยำในองค์ความรู้ของครูผู้สอนเพศศึกษาอีกด้วย

มายาคติทางเพศเป็นเรื่องที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อกำหนดให้เรื่องเพศเป็นเรื่องของผู้ชาย เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ฝ่ายชายได้ควบคุมฝ่ายหญิง และด้วยความเชื่อเรื่องเพศที่ผิดๆ นี้ส่งผลต่อการจัดการสุขภาพทางเพศของนักเรียนในชีวิตจริงด้วย เช่นเดียวกับในกรณีของนักเรียนหญิง VI15 นักเรียนให้ความหมายของคำว่า “มีประสบการณ์ทางเพศผ่านมาหลายคน” ของคนรักไว้อย่างชนิดพลิกคว่ำกลับว่า นั่นแสดงถึงความปลอดภัยในเรื่องเพศจึงตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน ผู้หญิงหลายคนเชื่อว่าหากคนรักของตนผ่านการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงมากมาย แสดงว่าย่อมเก่งในเรื่องเพศและหมายรวมว่าย่อมเก่งในการทำให้เพศสัมพันธ์เป็นเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย ซึ่งในทางปฏิบัติจริงเพศสัมพันธ์ของผู้ชายที่มากประสบการณ์แต่ไม่มีความปลอดภัยเรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เลยก็เป็นได้

VI15: “หนูเคยถามเค้า เค้าก็ผ่านมาเยอะเหมือนกัน คือ เค้าก็บอกว่าเค้าๆ มีอะไรกับใครเค้าก็ใส่ ใส่ทุกครั้ง ไม่รู้ว่าจริงมั้ย แต่ว่าเค้าอยู่กับหนูเค้าๆ ไม่ได้ใส่ หนูมั่นใจเค้า (หัวเราะ) หนูว่าเขาปลอดภัย เขาน่าจะรู้ว่าต้องทำไงค่ะเขามีมาเยอะแล้ว หนูก็ไม่รู้เหมือนกันก็ไม่ค่อยรู้จักมากค่ะ เพราะว่าเพิ่งเป็นครั้งแรกของหนูด้วย”

อย่างไรก็ตาม นักเรียนบางคนแม้จะมีการพูดคุยซักถามประวัติทางเพศของคนรักก็ตาม แต่นักเรียนกลับให้ความสำคัญกับเรื่องสัมพันธภาพมากกว่าความปลอดภัยในสุขภาพทางเพศของตน การซักถามจึงเป็นไปเพื่อตรวจสอบให้แน่ใจว่า ตนจะไม่ถูกหลอกให้มีเพศสัมพันธ์แล้วตีจากไป

VI8: “เคยถาม เขาบอกว่ามีแฟนคนเดียว คบไปได้แค่เดือนเดียวก็เลิก ตอนที่ถามว่าเคยมีอะไรไหม เขาก็บอกว่า ไม่เคยเห็นแค่เป็นน้อง ที่หนูถามเพราะอยากรู้ว่าเขาอยากได้เราเพราะเรื่องนี้หรือเปล่า หรือว่าหวังอะไรอย่างอื่นแค่นี้”

VI5: "อย่างก่อนที่จะมีอะไรกันผมก็ถามเขาและเขาก็ถามผมกลับว่า เคยมีอะไรกับแฟนเก่ามาไหม เขาก็ถามผมบ้าง ผมก็บอกว่ายัง เขาก็บอกว่ายัง เป็นครั้งแรกผมกับเขาไม่เคยมีอะไรกันมาก่อน ที่ผมถามเพราะอยากรู้ว่าเคยมีหรือยัง เหมือนเรายังไม่เคยก็อยากรู้ว่าเขาเคยไหม *(คิดเรื่องความปลอดภัยมั้ย_ผู้วิจัยถาม)* ไม่ได้คิดถึงตรงนั้นเลยครับ"

นอกจากนี้ ก่อนที่นักเรียนในโครงการจะตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์นั้น นักเรียนได้คาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก ซึ่งประเด็นที่นักเรียนตระหนักมากที่สุดมีสองเรื่องคือ การติดเชื้อเอชไอวีเอดส์จากคู่และการตั้งครรภ์ในวัยเรียน อาจเป็นประเด็นใดประเด็นหนึ่งหรือทั้งสองประเด็น ทั้งนี้สังเกตได้ว่า ในกลุ่มนักเรียนหญิงจะมีความเป็นห่วงในเรื่องการตั้งครรภ์มากเป็นพิเศษ จากเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดทำให้เห็นถึง**การตัดสินใจและวางแผนสุขภาพทางเพศ**ของนักเรียนว่า นักเรียนที่มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยกับคนรัก ส่วนใหญ่ได้มีการพูดคุย วางแผนและได้เตรียมอุปกรณ์ป้องกันโรคติดต่อทางเพศและการตั้งครรภ์ไว้แล้ว (BI9, VI4, VI8, VI9, VI12) น้อยคนที่จะวิ่งหาซื้ออุปกรณ์ป้องกันก่อนมีเพศสัมพันธ์ (BI3)

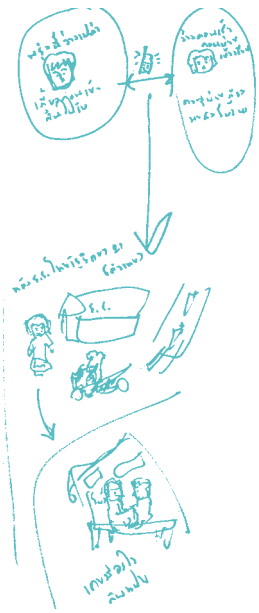

BI9: "ผมก็โทรศัพท์ไปถามเขาว่าว่างไหมวันนี้ แล้วก็ขับมอเตอร์ไซค์ไปรับ แล้วบ้านผมมันไม่มีใครอยู่อยู่คนเดียวไง มันไม่ได้คิดอะไรมองหน้ากันก็เข้าห้อง ตอนแรกที่ไปรับยังไม่คิดแต่พอมาบ้านก็คิด เขาก็ว่าอย่าให้แม่รู้ แต่เพื่อนเขาก็คงรู้แหล่ะก็ห่วงเหมือนกันว่าเพื่อนเขาจะมองอย่างไง ผมก็ใช้ถุงยางเพราะกลัวเขาท้อง เรียนไม่จบ ตัวอย่างก็มีพี่ผมก็เรียนไม่จบท้องก่อน ถุงยางมันจะมีอยู่ในห้องและก็ได้เบาะรถ...ผมไม่เคยคุยเรื่องนี้กับเขาเพราะมันก็ต้องรู้ตัวเองอยู่แล้ว ผมก็รู้ เขาก็รู้ บางทีเขาก็กินยาคุม ผมซื้อให้เขากินแผงละ 70 บาท ทุกครั้งที่ผมมีอะไรผมก็ป้องกันกับทุกคนหมด ส่วนใหญ่จะใช้ถุงยางอนามัยแต่กับคนอื่นไม่ได้ซื้อยาคุมกำเนิดให้ อาจจะเพราะมีกับเขาบ่อยสุดเลยซื้อให้ พี่เล็กเขาก็จะบอกเขาว่ายาคุมกำเนิดกินอย่างไร พี่สาวผมกับพี่สาวเล็กเป็นเพื่อนกันห่างๆ"

BI3: "คบไปเรื่อยๆ อิสระไม่ได้ห้ามอะไรกัน พี่เขาเป็นคนพูดก่อนว่า ถ้าเรามีอะไรกันแล้วจะเป็นอย่างไร แต่คืนนั้นมันเป็นอารมณ์ตรงนั้น ผมก็ใช้ถุงยางอนามัย ผมไม่ได้เตรียมไป ไปซื้อเป็นร้านเล็กๆ ผมซื้อเอง ก็บอกเขาว่าจะไปซื้อถุงยางเขาก็ไม่ได้ว่าอะไรยิ้มเฉยๆ .... รู้ตอนมาเรียนหนังสือ ครูเขาสอนบ้างและก็เปิดดูในกล่องถุงยางมันจะมีวิธีใช้ แค่คิดว่าจะปลอดภัยจากเชื้อเอดส์และท้องแต่ไม่ได้คุยกับแฟน แต่คิดว่าเขาก็น่าจะรู้เรื่องพวกนี้แต่ไม่เคยคุยกัน"

VI12: “ผมก็รู้จักกันตอนไปหาเพื่อน เขาเป็นเพื่อนของเพื่อนตอนปี 1 ผมก็จีบเขา ขอเบอร์คุยกัน ก็คุยเรื่องทั่วไปถามบ้านอยู่ไหน ชอบอะไร แล้วต่อมาก็มีอะไรกันที่หอพักของเพื่อน ตอนที่คบกันบอกแค่ว่าคบไปเรื่อยๆ แต่ตอนก่อนมีอะไรก็เคยถามว่าเขามีแฟนมาไหมแต่ไม่ได้ถามลึกว่าเขามีอะไรมายังเพราะไม่ได้คิดถึงเรื่องนี้เลย แต่ผมใช้ถุงยางนะครับเพราะตอนนั้นก็กลัวว่าจะท้องหรือว่าจะติดโรค ผมได้เรียนมาด้วย ผมก็เตรียมถุงยางไปด้วยติดกระเป๋าอยู่แล้ว ตอนนี้ก็ยังคบกันอยู่ คบกันได้ปีกว่าแล้ว ก็ใช้ถุงยางอย่างเดียวใช้ทุกครั้ง แต่ผมไม่เคยคุยกับเขา (หัวเราะ) อาย ไม่ค่อยคุยเรื่องนี้ ไม่เคยไม่ใช้ ใช้ทุกครั้งเพราะว่าไม่อยากให้ท้องมันจะมีปัญหาเรียนไม่จบ ผมมั่นใจว่าไม่ท้องนะ ใช้ถุงยางทุกครั้งจริงๆ อย่างเพื่อนส่วนมากถ้าไม่ใช้ถุงยางก็จะหน้าเจ็ดหลังเจ็ดแต่ผมไม่เคยใช้วิธีนี้เพราะผมไม่เคยประมาทกลัวจะท้อง แล้วยาคุมผู้หญิงก็จะกลัวว่ากินแล้วอ้วน ก็มีคุยกันบ้างหรือว่าบางทีก็มีพูดว่าอย่าไปมีแฟนคนอื่นจะได้ไม่ติดโรคทำนองนี้”

VI9: “เป็นแฟนต่างโรงเรียนคบกันตั้งแต่ ปวช. 1 ตอนแรกๆ ที่รู้จักกันก็คุยกันเรื่อยเปื่อยแต่ไม่เคยพูดกับเรื่องเพศเลย ตอนที่มีอะไรกันครั้งแรกแฟนมาที่บ้านแล้วนอนดูหนังกันดีๆ ผมก็เป็นคนชวนแต่ก่อนหน้านี้ไม่เคยคุยกันเลย ตอนแรกๆ ก็กังวลว่า เขาพร้อมหรือเปล่าถ้าขอแล้วเขาจะว่าเราหรือเปล่า ผมก็ถามเขาว่า เราจะมีอะไรกันได้ไหม รู้สึกว่าเขาจะตอบทำนองว่า ถ้าเป็นผมเขายอมแต่ถ้าเป็นคนอื่นไม่ยอมและก็ถามว่าผมรักเขาหรือเปล่า เหมือนผมก็อยากมีอะไรกันกับเขาก่อนแล้ว ก็เลยเตรียมถุงยางอนามัยไว้แล้วก็ลองๆ ถามเขาดู ผมก็มีอะไรกับเขาบ่อยเหมือนกันเดือนหนึ่ง 3-4 ครั้ง เขาเคยกินยาคุมเป็นแผงแต่ไม่ทราบว่าเขากินอย่างไรและก็ไม่ได้ถามรายละเอียด แต่เคยเห็นเขากินเป็นแผงและมีเม็ดเล็กๆ และก็ใช้ถุงยาง หลังนอกแค่นี้ *(ใช้อย่างไรระหว่างยาคุมกับถุงยาง_ผู้วิจัยถาม)* ใช้คู่กัน คือจะใช้ถุงยางตลอดทุกครั้ง แต่ถ้าเขาจะกินยาคุมก็แล้วแต่เขา ผมก็ไม่รู้ว่าทานทุกครั้งไหม แต่เคยเห็นว่าทานสองแผง ผู้หญิงเป็นคนบอกแต่ก็คุยกันอยู่แล้วบอกได้ว่าอยากให้ใช้อะไร ถ้าเขาคุยมาผมก็คุยอีกอย่างผมมองว่าใช้แค่ถุงยางก็พอแล้วเลยไม่ได้พูดหรือถามเขา“

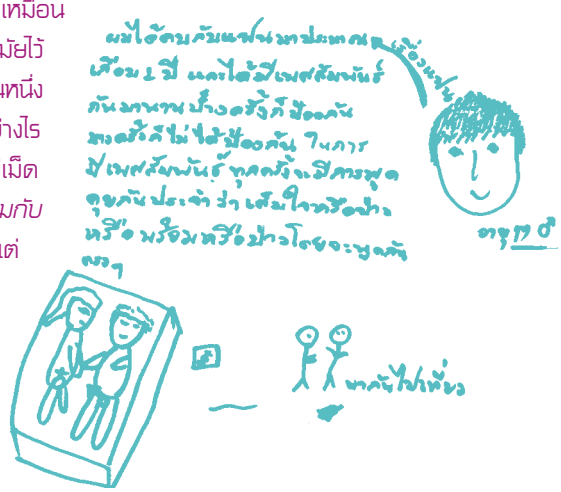

VI8: “...แล้วตอนที่คบกันประมาณเดือนกว่าเขาก็อยากได้ แล้วพอได้แล้วก็เลิกอ่ะ พี่เข้าใจป่ะ *(เล่าให้ฟังหน่อยมันยังไง_ผู้วิจัยถาม)* ตอนเที่ยงก็ไปกินข้าวที่บ้านเขาไปกินอย่างนี้ทุกวันอยู่แล้ว เขาก็ทำกับข้าวให้กินเขาก็ดีมากๆเลยนะ

เมื่อก่อน แต่วันที่เขาขอ ตอนแรกก็บอกว่าไม่เอา ไม่อยากได้อะไรอย่างโน้นอย่างนี้ แต่เขาก็บอกว่าไม่ใส่ไปตรงๆนะ มีถุงอะไรอย่างนี้ ก็เลยยอมเลยตอนนั้นก็เจ็บ อาจจะเพราะรักด้วยและก็รู้ว่าปลอดภัยด้วย แต่ถ้าวันนั้นเขาไม่ใช้ถุงก็ไม่เอานะ ไม่เอาเลยอ่ะ ไม่ คือตอนแรกมันเป็นอย่างนี้นะ เขาเปิดหนังโป๊ดูแต่ต้นเทปมันเป็นหนังธรรมดาพอไปๆ มาๆ เป็นหนังโป๊ เราก็เริ่มรู้แล้วว่ามันต้องการอะไร เสร็จเค้าก็เข้ามากอดมาจูบ ตอนนั้นก็ยังยอมนะ คือใจหนึ่งก็คิดว่าคงแค่นี้แต่อีกใจก็ไม่คิดว่าเขาไม่กล้าหรอกเหมือนยียักในใจ มันเป็นแบบนี้มาหลายวันเขาเคยเปิดให้ดู เราก็ไม่สนใจนั่งกินข้าวคิดว่ามันไม่กล้าแน่ๆ เราเชื่อสนิท แต่สักพักพอเริ่มจะถอดกางเกง เราก็เริ่มรู้ว่ามันไม่ใช่แค่นี้แล้วมันจะเอาต่อก็พูดว่าจะทำอะไรเนี้ยใช้ถุงหรือเปล่าคือพูดตรงๆ ไปเลย เขาก็บอกว่ามี และเขาบอกว่า ถุงเป็นของพี่อีกคนหนึ่งมันลืมไว้ที่บ้าน หนูว่าเขาโกหก แต่ตอนนั้นเชื่อจริงๆ นะ แต่พอตอนนี้ย้อนกลับมาคิด ก็คิดว่ามันต้องวางแผนไว้ก่อน *(ทำไมคิดเรื่องถุงยาง_ผู้วิจัยถาม)* อาจารย์เขาก็สอนเรื่องถุงยางยาคุมฉุกเฉินและยาคุม แต่ตอนนั้นไม่มีเลย เราก็คิดว่าใช้ถุงยางก็น่าจะปลอดภัยแล้วนะ แล้วพี่เขาก็ทำไม่ค่อยเป็นคือเขาไม่ได้ใช้นะ หนูพูดว่าให้ใช้ พอใช้เขาก็ทำไม่ค่อยเป็น (หัวเราะ) กลัวเหมือนกัน เขามาถามว่าใส่ยังไง ใส่ให้หน่อย (หัวเราะลั่น) คือ เราก็งงว่าแล้วอะไรวะ กูก็เพิ่งจะเคยเห็นถุงครั้งแรก จะใส่ให้มีงอย่างไงเนี่ย (หัวเราะ) ล่อกแลกมากเลยอะไรของมัน ทำอะไรมันจะอย่างไง เหมือนครั้งแรกทั้งสองคน แล้วมันมีมาพูดนะ "เนี่ยใส่ไม่เป็นใส่ให้หน่อย ต้องทำอย่างไง มันปล่องๆ ใส่แล้วมันจะพองๆ อยู่อย่างนั้น (หัวเราะ)" หนูก็ไม่รู้ช่วยกันทำ ทำให้มันเขยอขึ้นแล้วบีบๆ ก็ดันเข้าไปเลย ต้องช่วยใส่ให้มันอีก แล้วทีนี้ ตอนที่เรียนเขาก็ไม่ได้สาธิต เราก็ไม่ได้สนใจคิดว่าเราไม่ใช่ผู้ชาย"

จากเรื่องเล่าของ VI8 ยังยืนยันให้เห็นว่า ความรู้เรื่องวิธีการสวมใส่ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ นักเรียนและคนรักยังไม่มีความมั่นใจในเรื่องนี้ และนักเรียนยืนยันว่าครูไม่ได้สาธิตวิธีการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องในชั้นเรียน

ในขณะที่นักเรียนอีกกลุ่มหนึ่ง แม้ว่ามีความรู้เรื่องเพศและเรื่องเอดส์แต่นักเรียนตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe sex) โดยไม่ได้ใช้อุปกรณ์ป้องกัน (VI5, VI11, VI15, VI16) ซึ่งนักเรียนในกลุ่มนี้**ขาดการแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความเชื่อเรื่องเพศ** (VI5, VI8, VI11, VI15, VI16) นักเรียนมีความเชื่อผิดๆ อยู่หลายประการ เช่น ความเชื่อว่าทอมไม่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี, การหลั่งนอกปลอดภัยจากการตั้งครรภ์, การสำเร็จความใคร่ให้คนรักไม่ใช่เซ็กส์, ไม่มีความเชื่อมั่นในถุงยางอนามัยจึงใช้ถุงยางร่วมกับการหลั่งนอก, ความเชื่อว่าเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของผู้หญิง

บริสุทธิ์ต้องมีเลือดออกหรือสามารถล้วงดูเส้นบริสุทธิ์ของผู้หญิงได้, ถ้าตั้งครรภ์ 1-2 เดือนสามารถทำแท้งได้ด้วยยาขับเลือดหรือใช้ยาซองแดงกับเหล้าขาวเพื่อขับเลือด โดยไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้หญิง เป็นต้น ซึ่งความเชื่อที่ผิดๆ เหล่านี้ส่งผลต่อการตัดสินใจในเรื่องสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรักด้วย ทำให้นักเรียนบางคนไม่สวมถุงยางอนามัย

VI11: "ตอนที่มีอะไรกันก็ไปมีที่โรงแรม ผมไม่ได้บอกเขาว่าไปทำอะไรบอกว่าไปเที่ยวเฉยๆ ตอนนั้นไม่ได้ใช้ถุงยางแต่มีความรู้ว่าถ้าจะป้องกันก็ต้องใส่ถุงยางถ้าไม่ใส่ผู้หญิงท้อง ติดเชื้อได้อะไรอย่างนี้ แต่ตอนนั้นไม่ใส่ แต่ถ้าพี่ให้ผมหาผมหาได้ แต่ผมเลือกไม่ใช้ มันก็คิดถึงเรื่องนี้นะแต่ว่ามันไม่ชอบ มันรัด มันคับอย่างนี้ ตอนนั้นก็ไม่ได้กลัวเอดส์ ก็รู้ว่าต้องซื้อที่ไหน"

VI5: "อยู่ปี 2 เทอมแรกกับแฟนคนที่สองเนี่ยครับ ตอนนั้นไปเที่ยวกันมันเป็นสาปแถวนั้นเขาเรียกว่าทะเลน้อยมันก็กว้างๆ ก็เล่นน้ำกัน ไปกันหลายคนแต่ไม่ได้ไปค้าง ไปประมาณเกือบเที่ยง บ่ายๆ กลับก็ประมาณ 2-3 ทุ่ม ก็คือว่ากัน ณ ตรงนั้นเลยก็พวกเพื่อนมันก็รู้กันก็แยกกันไปเล่น อีกอย่างวันนั้นผมก็เมาคือไม่รู้เรื่อง พูดตรงๆ คือ ไม่รู้เรื่องเลย เค้าก็กินไม่น่าเมาเพราะเค้าก็ขับรถได้ *(ใช้ถุงยางป่ะ_ผู้วิจัยถาม)* ไม่ได้ใช้หาไม่ทัน จริงๆ ไม่ได้วางแผนไว้ก็อยากจะไปสนุกๆ *(ถ้าไม่ใช่ที่ทะเลน้อยล่ะจะใช้มั้ย_ผู้วิจัยถาม)* ก็แล้วแต่ครับ ก็คือว่าระวังอยู่แล้ว คือ พยายามหลั่งนอก ตอนนั้นเค้าก็ถามอยู่ เค้าก็บอกว่าเหมือนกันว่าตอนแรกเขาก็จะไม่ยอมเขากลัวท้อง ผมก็บอกว่าเดี๋ยวจะพยายาม (หลั่งนอก) แต่ก็เหอะผมก็ว่าผมป้องกันสุดๆ แล้ว....*(เออ ทำไมไม่คิดถึงเรื่องสำเร็จความใคร่_ผู้วิจัยถาม)* ผมก็เคยเรียนครับ เขาก็บอกว่าถ้ามันสุดๆ จริงก็ให้ทำ แต่ตอนนั้นมันไม่ได้แล้วความต้องการของเราทั้งสองคนมัน...ไม่ได้แล้ว ก็คือว่าถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็จะ...ก็ทำเองได้ไม่ต้องช่วยกันหรอก ตามที่เที่ยวก็มีให้ไม่ต้อง นี่ถือว่ารักนะก็ต้องทำแบบนี้แต่ผมไม่เคยเที่ยวผู้หญิงนะเพราะเขาบอกว่าตรวจเลือดทุกสามเดือนผมก็ไม่กล้าแล้วกลัวติด ก็คิดว่าผมได้เลือกดีที่สุดแล้วผมว่าผมเลือกแต่ละคนไว้ใจได้นะ อย่างแฟนคนนี้ไม่เคยถามว่าเขามีอะไรกับใครแต่ก็รู้ว่าเขาเคยเป็นทอม เขาก็น่าจะมีแฟนเป็นเพื่อนผู้หญิง ก่อนคบกันเนี่ยมาอยู่โรงเรียนนี้ตอนปีหนึ่งก็ลักษณะเค้าก็คือว่าทอมแท้ๆ เลย ก็เริ่มคบกันเค้าก็เริ่มเปลี่ยน เค้าก็อยากเปลี่ยนด้วยมั้งแบบว่าชอบเราด้วย แต่ผมก็ไม่เคยถามว่าเขามีไรยังก็อย่างว่าเราถามมากเหมือนเราไปยุ่งอะไรกับเขามาก มันก็ผ่านมาแล้วใช่ป่ะ *(ตะกี้นี้กาแต่ท้องแล้วเอดส์อ่ะ_ผู้วิจัยถาม)* มันไม่อยู่ในหัวผมเลย ไม่รู้อ่ะ ไม่คิด"

VI11: "ผมได้เขาผมไม่เคยใส่ถุงยาง เขาก็ไม่เคยท้องและก็ไม่เคยจะกินยาอะไรเลยไม่รู้เหมือนกันว่าเป็นอะไร ตอนนี้เขาบอกว่าเมนไม่มา ไม่มาเดือนหนึ่งแล้ว ผมก็กลัวแต่เขาก็บอกว่าไม่เป็นไรมันอาจคลาดเคลื่อนได้เดี๋ยวค่อยกินสตรีเบนโลอะไรอย่างนี้ พี่แล้วสมมติถ้าเมนไม่มาเดือน

หนึ่งผู้หญิงท้องได้ไหม เขากำลังไปซื้อที่ตรวจอยู่ ผมก็จำไม่ได้ว่ามีอะไรกันครั้งสุดท้ายเมื่อไร เขาบอกว่าเขาจะมาต้นเดือนวันที่ 8 แต่นี้พ้นมาจนถึงวันที่ 23 แล้วยังไม่มาเลย ตอนนี้ก็ให้ไปซื้อที่ตรวจ 60-70 บาท ถึงถ้าท้องก็ป้องกันได้เขาบอกแบบนี้จริงป่ะ เห็นเขาบอกว่าเขาทำได้ เห็นเมื่อก่อนเขากินสตรีเบนโลแล้วออกมาเป็นก้อนเลย เขากินสองครั้งออกมาสองก้อนเลยเขาบอกผม ผมเลยไม่กังวลรู้สึกว่าเบนโลหรือสตรีเพ็ญภาค เห็นเขาบอกว่าไม่ท้อง (หัวเราะ) เขาก็เคยบอกว่าใช้ยาคุมเท่านั้นแต่ก็กินมั่งไม่กินมั่ง ตอนนี้ผมกังวลมากเลยกลัวแฟนจะท้อง เห็นแฟนบอกว่าถ้าสองเดือนแล้วสามเดือนแล้วทำไม่ได้แต่ถ้าเดือนหนึ่งทำได้ เขาเคยทำ คือผมก็คิดว่าผู้หญิงคงไม่อยากท้อง เขาน่าจะทำเอง เขาก็เรียนอยู่เขาคงไม่อยากท้อง น่าจะดูแลตัวเอง ถ้าเขาสั่งให้ไปซื้อยาคุมผมก็ไป แต่ไม่ได้ถามว่าจะทำอย่างไร ไม่เคยถามเลย เห็นไม่เคยท้องแต่ตอนนี้กังวลมากเลย ไม่เคยคุยกันด้วยว่าจะทำอย่างไรถ้าท้อง ไม่เคยคิดแต่นี่ตอนนี้คิดแล้ว หลังจากที่คุยกับพี่นี่"

ทั้งนี้ ความเชื่อผิดๆ ในเรื่องเพศยังส่งผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและสุขภาพทางเพศของนักเรียนหรือคนรักด้วย เช่นเรื่องเล่าของ VI16 นักเรียนเชื่อว่าสามารถเอามือล้วงหาเส้นพรหมจรรย์ในช่องคลอดผู้หญิงเพื่อตรวจสอบความบริสุทธิ์ของแฟน และให้แฟนของตนกินยาขับเลือดผสมเหล้าขาวโดยเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ จนกว่าจะขับประจำเดือนได้ ความเชื่อดังกล่าวมีอันตรายต่อชีวิตของผู้หญิงเป็นอย่างมาก

VI16: "ตอนนั้น ถ้าจะทำแบบนี้ได้มันก็ต้องแบบ เราต้องพูดนานๆ เราก็ดูซีดีอย่างนั้นอย่างนี้ เราเคยเห็นเขาทำ เราต้องพูดแบบ เอ่อ..เรามีความรู้แล้วอย่างเงี้ย เราเคยมีประสบการณ์อะไรพวกนี้ แล้ววันนั้นมันเป็นวันสงกรานต์ ทีนี้ผมก็กินเหล้าบ้านเขา แม่เขาก็ไปด้วย แล้วที่นี้ ผมเมาผมก็บอกแม่เขาว่า ผมจะค้างที่นี่นะ ก็นอนค้างปุ๊บแม่เขาก็อนุญาตปั๊บ ผมก็นอนแล้วแม่เขาก็ไปกินเหล้าบ้านป้า ผมก็อยู่กัน 2 คน *(เมาหรือเปล่า_ผู้วิจัยถาม)* ไม่เมาเพราะว่าผมกินไม่เยอะ ผมกินแล้วไปนอนนานแล้ว แบบมีสติอยู่ *(เราป้องกันมั้ย_ผู้วิจัยถาม)* อันนั้นผมต้องแบบใช้เซ้นส์ เวลาเอามือเข้าล้วงปุ๊บ มันจะมีเหมือนเส้น เส้นที่เขาเรียนว่า เส้น เส้นอะไรนะบริสุทธิ์นะ เขาเรียกว่าอะไร *(เยื่อพรหมจรรย์_ผู้วิจัย)* ครับ ผมไม่ได้ใช้ถุงยาง เพราะตอนแรกผมไม่รู้ รู้แต่ว่าลองล้วงเข้าไปมันเป็นเส้นเป็นเส้นล้อมรอบปุ๊บ ทำไมมีเส้น อย่างงี้ไง แล้วทีนี้ลองทำดู ทำปุ๊บแบบยังไงใช้ระยะเวลาอะมีอะไรแล้วลองมีไปซักพักหนึ่งแล้วเราล้วงอีกทีหนึ่ง มันจะไม่มีเส้นนั้นเลย มันจะสองนิ้วเข้าไปได้เลย ผู้หญิงเขาก็ไม่ได้ว่าอะไรอย่าปล่อยเข้าไปข้างในอย่างเดียวมันจะท้อง...ผมต้องดูประจำเดือนเขา ถ้าสมมติว่าประจำเดือนเขาไม่มา มันเลยไปสัก 2 วัน ผมก็จะให้เขากินยาซองแดง แล้วประจำเดือนจะมา ยาซองแดงมันจะขับให้ประจำเดือนมาเร็วๆ บางคนเขาก็เครียด กังวลถ้าประจำเดือนมันไม่ตรง

(หาซื้อที่ไหน_ผู้วิจัยถาม) บ้านผมเนี้ยครับ...ถ้ากินยาชองแดงไปชองหนึ่งมันไม่ออกกินไปสองชองมันไม่ออก กินใส่เหล้าแล้วปุ๊บมันไม่ออกจริงๆ ยังไงล่ะ ผมก็ต้องทำให้มันออก แต่ไม่เคยคิดถึงว่าถ้ามันไม่ออกแล้วมันจะยังไง ไม่คิดถึงขนาดนั้น กินไปสองชองมันไม่ออกปุ๊บ กินใส่เหล้าแล้วมันจะออกเลยเพราะว่าเหล้าเถื่อนมันแรงอยู่แล้วพอใส่ยาเข้าไปสองชองมันก็เพิ่มขนาดไปอีก *(ใครคิด_ผู้วิจัยถาม)* ผมกับเขาเป็นฝ่ายคิดว่ากินแบบนี้มันถึงจะได้"

จะเห็นได้ว่านักเรียน VI11 อยู่ในสถานการณ์คับขัน นักเรียนต้องการบุคคลที่จะให้คำปรึกษาในเรื่องเพศและเอดส์ ซึ่งนักเรียนและแฟนไม่ได้ขอความช่วยเหลือจากใคร นอกจากปรึกษาและตัดสินใจกันเอง ในขณะที่นักเรียนหญิง VI8 ยังมีความไม่มั่นใจในเรื่องการใช้ถุงยางอนามัย ทำให้นักเรียนและแฟนตัดสินใจใช้ทั้งถุงยางอนามัยและหลั่งนอกควบคู่กันไป

VI8: "...ตอนนั้นก็กลัวนะว่า ถุงจะแตกหรือเปล่าต่างคนก็ไม่เป็น กลัวอย่างเดียวกลัวถุงแตกกลัวท้อง พอหลังจากวันนั้นก็คบกัน เป็นอย่างนี้ประมาณครึ่งเดือนมีอะไรบ้าง ไม่เคยไม่ใช้นะใช้ตลอดเพราะเขาก็กลัวเราท้องเหมือนกัน ก็ไม่ได้กังวลถุงมันก็ไม่แตก แล้วน้ำก็มาแตกข้างนอกด้วยไม่ได้แตกข้างใน *(ยังไงแบบอธิบายอีกนิด_ผู้วิจัยถาม)* ก็คือมันก็เอาออกมาไง เอามาชักต่อ คือมันก็กลัวไง มันไม่กล้าที่จะแตกข้างใน อาจจะกลัวถุงรั่วไม่เคยเสร็จในก็เป็นแบบนี้ตลอด เขาทำมันกลัวถุงรั่วมั้ง"

VI15: "ไม่ได้ป้องกันค่ะ พี่เค้าก็บอกว่าเค้าอยากมีแต่ว่าหนูต้อง ต้องขอให้หนูเรียนให้จบก่อนแต่หนูก็ถามเพื่อนทุกอย่าง ว่าต้องทำยังไงเค้าก็บอกว่าให้กินยาแบบแผง...หนูก็มีกังวลนิดหน่อย บางครั้งก็จะรู้สึกอึดอัดเหมือนกัน หนูจะคุยกับเพื่อนบางคนที่พูดได้ และก็ไปอบรมเพศศึกษาค่ะก็พอรู้บ้าง มันจะมีเพื่อนบางคนที่เค้ารู้ค่ะเป็นเพื่อนข้างห้องให้ยามาหนูไม่ได้ไปซื้อเอง แต่ทุกวันนี้ไม่ได้กินแล้วค่ะกินประมาณ 2-3 อาทิตย์ คือหนูจะกินมาเรื่อยๆ แล้วพอประจำเดือนมาก็จะหยุดกิน หนูไม่ได้บอกแฟนแต่เค้าก็รู้ พอรู้ก็บอกว่าไม่ต้องกินแต่หนูกินเพราะแม่เค้าหวังกับหนู หนูไม่อยากทำให้แม่ผิดหวัง แต่แฟนเค้าอยากให้หนูท้อง ที่เรียนๆ มาก็จะบอกว่ามันจะมีเรื่องติดเชื้อด้วย แต่หนูก็ไม่ได้รู้อะไรมากค่ะเพราะว่ากินแบบอะไรก็ได้แต่อย่าให้ท้อง ห่วงเรื่องการท้องค่ะ เหมือนหนูอยากรู้ว่าทำไมๆ หนูอยากให้เรารู้จักกันมากกว่านี้ก่อน...อย่างเรื่องถุงยางก็ได้เรียนค่ะก็ไปอบรมอยู่ได้เรียนก่อนที่จะมีอะไรด้วยแต่เหมือนอยากพูดแต่ไม่รู้จะพูดยังไง แต่เค้าก็บอกว่าเค้ามั่นใจพูดให้เราสบายใจ ตอนนั้นหนูไม่ได้คิดถึงเรื่องโรคเลยเพราะคิดแต่เรื่องว่าเออต้องไม่ท้องอย่างเดียว ถ้าเกิดว่า

หนูท้องหนูก็คือหนีนะหนูไม่อยู่และหนูจะไม่บอกแม่ก็คือหนูจะหนีไปเลย หนูกลัวๆ แม่ *(อะไรคือจุดเปลี่ยนให้ใช้ยาคุม_ผู้วิจัยถาม)* ครั้งแรกไม่ได้ใช้ถุงยางไม่ได้ใช้ยาคุมพอมีเพศสัมพันธ์ไปแล้วหนูก็ระบายกับเพื่อนที่เค้ารู้คุยกับเพื่อนคนที่เค้ารู้ที่สุดในที่หนูรู้จัก ทีแรกหนูก็บอกว่าเมนส์ไม่มา เค้าก็จะไปซื้อยาตรวจครรภ์มาให้แต่ยังไม่ได้ใช้เพราะมันต้นมาปกติ หนูก็สังเกตตัวเองอยู่ทุกวันค่ะ หลังจากนั้นก็ใช้ยาคุมตลอดแต่ไม่ได้บอกแฟน พอดีห่างกันค่ะไม่ได้อยู่ด้วยกัน เค้าเรียนจบเค้าก็อยู่บ้านเทอมนี้หนูกลับบ้าน เค้าก็กลับบ้านเหมือนกัน ทุกวันนี้ก็คุยโทรศัพท์กันก็มีทะเลาะกันบ้างส่วนมากเค้าคิดว่าหนูมีแฟนใหม่ หนูไม่อยากให้เค้ามาหวังอะไรหนู เค้าบอกว่าจะแต่งงานกับหนูแต่หนูไม่มั่นใจเขา ก็เคยพูดกับเค้าเรื่องนี้แต่เค้าก็โมโห หนูก็ไม่พูดเลย *(ถ้าคราวหน้ามีเพศสัมพันธ์ล่ะ_ผู้วิจัยถาม)* ถ้าเค้าไม่ใส่หนูก็ต้องกินยา แต่จริงๆ ก็อยากให้เค้าใช้เพราะว่าหนูไม่ชอบอะไรที่เม็นยุ่งยากเราก็ต้องคอยกินยาอยู่ทุกวัน แต่ก็นั่นแหละบอกเขา เค้าก็ต้องว่าไม่ต้องใส่เพราะเค้าอยากได้ลูก"

เรื่องเล่าของ VI15 ทำให้เรารู้มากขึ้นว่า การตัดสินใจที่จะป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมของนักเรียน ไม่ใช่เพียงแค่นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศและเอดส์เท่านั้นแต่การมีทักษะในการสื่อสารต่อรองกับคนรักเพื่อยืนกรานความปลอดภัยในสุขภาพทางเพศของตนโดยไม่สูญเสียสัมพันธภาพเป็นเรื่องที่สำคัญกว่า นักเรียนต้องเลือกชั่งใจระหว่างรักษาสัมพันธภาพโดยตามใจคนรักหรือจะห่วงใยในสุขภาพทางเพศที่ปลอดภัยของตน เป็นไปได้หรือไม่ที่จะทำได้ทั้งสองด้านหรือหากต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งควรจะเลือกอะไร

การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการตัดสินใจวางแผนและทำร่วมกันของคนทั้งคู่ อย่างไรก็ตาม จากเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโครงการ ทำให้เห็นว่าการวางแผนและตัดสินใจในเรื่องสุขภาพทางเพศโดยเฉพาะเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยนั้น มีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่ตัดสินใจวางแผนร่วมกันกับคนรัก (VI4, VI5, VI8) ซึ่งมากเท่ากับนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่าการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยเป็นหน้าที่ของผู้ชาย (VI15, VI12, VI16) นอกจากนี้ นักเรียนชายบางคนเห็นว่าการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยเป็นหน้าที่ของผู้หญิง (VI11) หรือต่างคนต่างวางแผนป้องกันของตนเองฝ่ายผู้หญิงใช้ยาคุมกำเนิดและฝ่ายชายใช้ถุงยางอนามัยแล้วค่อยนำมาบอกกันเช่นกรณี VI9

VI8: “ใช้ถุงยางอย่างเดียวเลยเป็นความคิดของทั้งคู่ เขาก็บอกว่าไม่เป็นไรหรอกใช้ถุงยาง แต่ไม่ได้พูดคุยกันบ่อยคือบอกครั้งแรกครั้งเดียว แต่ไม่เคยคุยเรื่องนี้อีก”

VI11: “ไม่ได้ใช้ ไม่ได้กลัวท้องด้วยเพราะผมคิดว่าผู้หญิงเขาต้องทำเป็น เขาซื้อยาอะไรกินเองอย่างนี้ไม่ได้บอกเขาด้วย สมมติผมได้เขาวันนี้ผมก็ไม่ได้บอก พอนานๆ ไปผมก็ค่อยถามว่ากินยาบ้างไหม เขาก็บอกว่ากินมั่งไม่กินมั่ง ผมก็บอกว่าทำยังไงก็ได้อย่าให้ท้อง ผมเคยเห็นที่เขาเคยซื้อนะ เขาซื้อเป็นแผงเลย...”

ในเรื่องการเข้าถึงอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับสุขภาพทางเพศไม่ว่าจะเป็นถุงยางอนามัย ยาคุมกำเนิด เครื่องตรวจการตั้งครรภ์ ฯลฯ เป็นประเด็นที่หลักสูตรเพศศึกษาก้าวย่างอย่างเข้าใจเน้นย้ำว่า การเข้าถึงและใช้อุปกรณ์เหล่านี้เพื่อป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยเป็นเรื่องของความรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเพศใดก็ตามสามารถที่จะพกและมีสิทธิทำให้สุขภาพทางเพศของตนปลอดภัยจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เอดส์ และการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม จากเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโครงการมีทั้งนักเรียนชายและหญิงที่สามารถซื้ออุปกรณ์เหล่านี้ได้ด้วยตนเอง 3 คน (VI4, VI8, VI9) และนักเรียนชายเป็นผู้ซื้อ 3 คน (BI3, BI9, VI12) และมีนักเรียนหญิงบางคนไม่กล้าซื้อจึงใช้วิธีขอเพื่อน (VI15)

นักเรียนกลุ่มตัวอย่างนอกโครงการ

ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่างนอกโครงการในระดับ สพฐ. หรืออาชีวศึกษา การตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์และคำนึงถึงการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยมีความแตกต่างจากนักเรียนในโครงการ ดังนี้ ก่อนนักเรียนนอกโครงการตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก นักเรียนในระดับอาชีวศึกษาได้มีการ**คาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์** ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง “เอดส์” หรือ “การตั้งครรภ์ในวัยเรียน” อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ทั้งนี้ สังเกตได้ว่าในกลุ่มนักเรียนหญิงจะมีความกังวลใจในเรื่องท้องมากเป็นพิเศษ บางคนห่วงเรื่องการท้องมากกว่าการติดเชื้อเอชไอวี

VO16: “ส่วนมากจะคิดเรื่องท้อง เรื่องมีลูกมากกว่า แต่เรื่องมีโรคนี้ไม่ค่อยเท่าไหร่ เพราะว่าอย่างที่บอกว่าหนูอยู่กับเขาทุกวันพอเลิกเรียนก็ไปพอเย็นๆ อย่างนี้หนูก็กลับบ้านไว้ใจนิดหนึ่ง แต่ไม่ไว้ใจมากอย่างที่บอกเขาเป็นคนกะล่อนไงถ้าเขาไปเจอเพื่อนฝูงเขา แล้วเขาก็ทำงานในผับไหนจะลูกค้า ไหนจะนักร้องไหนจะเด็กเสิร์ฟในร้านอีกละ แต่มันเหมือนเพราะว่าหนูรัก หนูอยากจะมั่นคงกับเขาไง ถ้าเขาพลาดไปมีอะไรกับคนอื่นขึ้นมา หนูก็จะลองถามเขาว่าจะเอายังไง เหมือนกับว่าเขารักหนูบ้างหรือเปล่า เขาอยากจะอยู่กับหนูตลอดชีวิตหรือเปล่า”

ยกเว้นเพียงนักเรียนหญิงกรณี VO8 กับ VO16 ที่ไม่ได้คาดคะเนในเรื่องนี้แต่ให้ความสำคัญในประเด็นสัมพันธภาพของตนกับคนจะดำเนินต่อไปหรือไม่หลังจากตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ ในขณะที่นักเรียน สพฐ. อย่าง BO6 ไม่ได้คาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์และไม่ได้ป้องกันเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Sex) ด้วย ซึ่งปัจจุบันสัมพันธภาพของนักเรียนกับคู่สิ้นสุดลงแล้ว นักเรียนรู้สึกเสียใจกับเรื่องนี้มากกว่าคำนึงถึงความปลอดภัยในสุขภาพทางเพศของตน ถึงแม้ว่านักเรียนทราบดีว่าคนรักของนักเรียนอาจมีพฤติกรรมในเรื่องเพศกับผู้ชายหลายคน

BO6: “เขาตั้งวงกินเหล้ากันอยู่ผมก็ไปร่วมกินเหล้ากับเขาด้วยเป็นเพื่อนสนิท แล้วก็ชวนกันขับรถไปเที่ยวต่อที่ร้านคาราโอเกะน้องกลอย ไปถึงก็ร้องเพลงกัน ผมก็ไปเจอสาวในร้านนี้ เขาทำงานในร้านนี้ ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เขาก็มาจีบผมมาขอเบอร์ผม ขอพาไปนอนด้วยได้ไหม คือ

ตอนแรกๆ ก็มองหน้าเขาก็เดินมา เขาเดินมาหาผม ชื่อน้องน้ำตาล เขาอายุมากกว่าผม เขาพูดว่าอยากได้เพื่อนไปนอนด้วยที่บ้าน ตอนนั้นเพื่อนอยู่ในร้าน ผมกับเขายืนอยู่หน้าร้าน ผมไม่ได้คิดอะไรเลย ไม่คิด ก็พาเขาไปเลย เขาทำงานเสริฟเหล้าเสริฟเบียร์น่าจะ 18-19 เป็นคนแรกของผม ผมก็ไปนอนที่บ้านเขาคนนั้น พอเสร็จผมก็กลับบ้าน...ผมไม่คิดจะมีแฟนแล้วเดี๋ยวอกหัก ถึงตอนนี้ก็นึกว่าเราน่าจะได้รักกันอย่างจริงจังแต่ไม่ได้พูดกับเขา"

VO8: "ตอนที่ตัดสินใจจะมีอะไร หนูก็คิดว่าไม่เป็นอะไรหรอกมั้งก็ไม่ได้คิดกลัวอะไรมาก คิดแต่แค่ว่า เออ ถ้าสมมติทำไปแล้วถูกทิ้ง รับได้มั้ยก็แค่นั้น จะกังวลว่าเขาหน้าตาดี คนชอบเขาเยอะมาก และเขาก็ไม่เคยมองใคร ตรงนั้นก็เหมือนจะตัดปัญหาแต่ก็คิดว่า ถ้าวันหนึ่งเขาจะทิ้งหนูขึ้นมา หนูก็จะเสียดาย คือถามใจตัวเองว่ารับได้ไหมแค่นี้ค่ะ ถ้ามันมีวันเปลี่ยนไป"

VO16: "ถามว่าพี่จริงจัง พี่มั่นคงกับหนูมากแค่ไหนอะไรประมาณนี้ เขาก็พูดว่าจะมั่นคงก็จริงจังอะไรอย่างงี้แต่อนาคตเราไม่แน่นอน เขาก็จะพยายามพูดตลอด"

จากเรื่องเล่าทำให้เห็นถึง**การตัดสินใจและวางแผนสุขภาพทางเพศ**ของนักเรียนในกลุ่มนอกโครงการ นักเรียนส่วนใหญ่มีเพศสัมพันธ์กับคนรักโดยไม่ได้มีการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เอดส์และการตั้งครรภ์ (BO6, VO4, VO5, VO16) นอกจากนี้ นักเรียนหญิงบางคนแม้จะเตรียมถุงยางอนามัยไว้แล้วแต่นักเรียนกับคนรักไม่รู้วิธีการสวมถุงยางอนามัยจึงตัดสินใจไม่ใช้ (VO8)

BO6: "ไม่ได้ใช้ถุงยาง ไม่มีครับ (หัวเราะ) ผมก็ไม่รู้ว่าเขามีเตรียมมาไหมแต่วันนั้นไม่ได้ใช้ ผมบ่คิดอะไรแล้ว ความรู้สึกมันไปแล้วและมันเมาๆ ด้วยแต่เหมือนไม่รู้จะไปเอาที่ไหน ผมทำไปแบบเคลิ้มๆ ไม่ได้กังวล ตอนที่มีอะไรกันเสร็จก็นึกว่าเราจะรักกันอย่างจริงจังแต่ไม่ได้พูดกับเขา"

VO5: "ก็คุยไปเรื่อยเปื่อยทางโทรศัพท์ แล้วก็นานๆ ไปหาครับ เดือนหนึ่งก็บางทีก็ไปหาครั้งหนึ่ง ตอนที่มีอะไรกันครั้งแรกไปหาแล้วอยู่บ้านกันแค่สองคน ตอนนั้นไม่ได้ใช้ถุงยางฮะ ก็รู้จักนะครับแต่มันๆ ไม่ได้เตรียม ผมก็กังวลว่าเขาจะท้องหรือเปล่าจะเป็นเอดส์ไหม"

VO16: "เพื่อนแนะนำให้รู้จักก็คือคบคุยโทรศัพท์กันมาเป็นเดือนกว่าๆ เจอกันบ้างก็ประมาณ 2 เดือนกว่าๆ ก็เริ่มที่จะมีเพศสัมพันธ์กัน แฟนหนูนี่ก็จะเหมือนหนู เคยบอกหนูว่าหนูเป็น

ประมาณคนที่ท้า คนที่หกของเขา แล้วที่ผ่านมาเขาไม่เคยพลาดทำผู้หญิงท้องมาเลย แต่หนูเขาไม่เคยคิดที่จะป้องกัน หนูก็กลัวที่จะท้องกลัว กลัวท้องไปแล้วคนที่บ้านจะทำยังไง คือลุงเขยหนูเขาไม่มีลูกอะค่ะ เขาก็เลยรักมาก เขาก็เคยบอกว่าอยากเป็นเหมือนแม่หรือ ส่วนแม่เขาก็จะบอกว่าดีๆ ไปก่อนอย่าให้เป็นเหมือนแม่นะอะไรอย่างนี้ค่ะ"

VO8: "กังวลว่าเออมันไม่ดีนะแต่ก็ไม่ได้ใช้ ตอนแรกมันก็จะใช้แต่เหมือนมันเป็นปัญหาบางอย่างก็เลยไม่ใช้ ทำนองเหมือนว่าทำไม่เป็นแต่มันก็มี ลองใส่ดูแล้วมันไม่ได้ทำนองนั้น เลยตัดสินใจไม่ใช้ อย่างทุกวันนี้ก็กินยาบ้าง บางทีถ้าไม่กิน แล้วอยากลองตรวจดูก็ตรวจ ก็ไม่มีปัญหาอะไร กินเป็นแบบฉุกเฉินแต่ไม่ได้กินบ่อยถ้าไม่แน่ใจถึงจะกินกันไว้ หรือไม่ก็หลั่งนอก *(เคยใช้ถุงยางมั้ย_ผู้วิจัยถาม)* ใช้บ้าง เป็นบางครั้ง เพราะว่าไม่มีอะไรต้องกลัว เหมือนรู้จักกันมามากแล้ว มันคงไม่มีอะไร ไม่ติดโรคหรอก แบบไม่กลัว เพราะถ้ามันมีปัญหาขึ้นมามันมีทางแก้อยู่แล้ว แบบท้องขึ้นมาหนูก็คงต้องไม่เอาไว้ ก็หนูไม่อยากมี อยากเรียนให้จบก่อน มีเพื่อนหนูนี่แหละ ตอนนี้ก็ไม่ได้เรียนแล้ว หนูก็รู้ว่ามันไปทำที่ไหน หนูก็พอรู้ ก็คิดว่าถ้ามันเกิดขึ้นคงเป็นทางสุดท้าย ทำนองไม่เครียดอะ บางทีก็คุยกัน หนูก็คุยแบบหาเรื่องเหมือนกันว่าเฮ้ย มึงไปมีอะไรกับใครหรือเปล่า เขาก็บอกว่า ผู้หญิงก็เป็นแบบนี้ทุกคน หนูเป็นคนเฉยๆ คิดว่าเขาก็น่าจะเป็นคนที่มีความคิด หนูคิดอย่างนั้น หนูเป็นคนขี้กังวลอยู่แล้วด้วยเรื่องพวกนี้ ทุกวันนี้ก็จะกังวลเรื่อยๆ ว่ามันจะท้องหรือเปล่า เวลามีอะไรกันก็จะกังวลทุกครั้งกลัวท้อง (ใช้ที่ตรวจบ่อยมั้ย_ผู้วิจัยถาม) ไม่บ่อยมากประมาณเดือนละครั้ง บางทีก็สองเดือนครั้ง แต่มันก็ถี่"

นอกจากนี้ ยังรวมถึงนักเรียนรักเพศเดียวกันบางคนที่มีความรู้เรื่องเพศและเอดส์อย่างดีจากการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นให้กับเพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง แต่นักเรียนยังขาดทักษะการต่อรองกับคนรักให้ใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (VO10) ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกับนักเรียนหญิงในโครงการที่แม้มีความรู้แต่ไม่มีทักษะการต่อรองกับคู่อย่าง VI15

VO10: "ที่นี้เพื่อนตาย มันทำให้หนูกลัวนะแบบหนูไม่กล้ามีเพศสัมพันธ์อะไรหยั่งเงี้ยแต่กลัว กลัวมากเลยแต่ว่ายังไงหนูจะต้องมีใช่ป่ะล่ะ เพราะว่าแบบเพราะผู้ชายคนเนี้ยที่หนูรัก เค้าขอแต่หนูก็เคยปฏิเสธนะแต่หนูแบบว่าก็ปฏิเสธเสร็จแล้วเค้าก็บอกเออไม่เป็นไรใส่ถุงยางก็ได้อะไรหยั่งเงี้ยแต่แบบบางครั้งหนูก็ลืม หนูเคยมีครั้งหนึ่งอะเค้าแตกในใช่เปล่าแล้วแบบเค้าพาหนูไปหาหมอไปตรวจ

เลือดแบบๆ ครั้งเดียวหนูกลัวมากเลย เพราะว่าเพื่อนหนูเคยเป็นแบบนี้มาก่อนใช่ป่ะแต่พอตรวจมาก็ไม่มีอะไร แล้วหนูก็ไม่เคยไปให้เค้าเลยก็เลิกไปเลยอ่ะ *(ทำไมถึงพลาด_ผู้วิจัยถาม)* ไม่รู้อ่ะค่ะพี่เพราะแบบอารมณ์ด้วยอ่ะค่ะ เพราะอารมณ์หยั่งเงี้ยค่ะทั้งของเค้าและก็ของเรา... พี่หนูไม่กล้าพูดเลยอ่ะ พอเค้าเข้ามาๆ จับหนู หนูบอกเฮ้ยไม่เอาๆ หยั่งเงี้ย เค้าบอกครั้งเดียวน่ะไม่เป็นไรหรอกหนูก็กลัวเป็นเอดส์ใช่ป่ะ หนูกลัวมากเลยหนูก็เออไม่เอา หนูก็บอกว่าไม่เอา ไม่เอา ไม่เอา และหนูก็หนีออกไปเลย โมโห เค้าพูดขึ้นมาเองเค้าบอกใส่ถุงยางก็ได้ หนูก็เลยหนูก็คิดในใจเออจะเอารีเปล่าอะไรหยั่งเงี้ยหนูก็เออก็ได้ก็ไม่ว่า *(ไม่สิ เอาแบบที่เราพูดเอง_ผู้วิจัยถาม)* ทำไม่ได้ มันไม่กล้าพี่มันอายอ่ะไม่รู้ดิพูดไม่ถูกอ่ะ ไม่ได้กลัวเค้าโกรธคือโกรธไปเลย โกรธหนูก็เลิกคบแต่มันอายมันไม่กล้าพูดอ่ะ ถ้าเกิดจะมีอะไรก็มีไปเลยอะไรหยั่งเงี้ยไม่เอาไม่อยากพูดอ่ะ คือมีก็มีให้มันจบๆ ไป อยู่กับเพื่อนคุยเรื่องนี้โอ้โหทุกวันน่ะค่ะพี่ทุกวันอ่ะ แต่พูดกับเขามันอายน่ะพี่ คือแบบจะมีเพศสัมพันธ์ใช่มั้ยฮะมีก็มีไปอะเสร็จก็จบๆ เสร็จไม่เอาๆ ไม่อยากมาพูดอ่ะ เราก็แบบยังไงแบบพอบอกๆ เออน่ะใส่ถุงยางด้วยนะกลัวแบบหมดอารมณ์กลัวเสียอารมณ์อะไรหยั่งงี้ด้วยก็แบบมันอายอ่ะ"

ทักษะการสื่อสารต่อรองกับคนรักเพื่อยืนกรานความปลอดภัยในสุขภาพทางเพศยังเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้วย นักเรียนซั่งใจว่าการพูดต่อรองให้คนรักใช้ถุงยางอนามัยอาจทำให้ถูกมองไปทางที่ลบ ทำให้นักเรียนไม่กล้าพูด กระดากใจจะพูด ไม่รู้วิธีการสื่อสาร

VO10: "แบบเพื่อนมันก็เฮฮาโอยอ้าวหยั่งงี้เฮ้ออะไรหยั่งเงี้ยก็ตลกเฮฮากันแต่พออยู่เงี้ยมันเกิดแบบรู้สึกอารมณ์แบบมันเปลี่ยนไปเลย ยังไงล่ะอย่างอื่นหนูก็กล้านะให้เค้าอะไรเงี้ยแต่คำพูดหยั่งเงี้ยคำพูดน่ะหนูก็ไม่รู้จะพูดยังไง ไม่รู้พูดยังไงให้เค้าเข้าใจ ก็รู้ว่ามันจำเป็นต้องพูดมากค่ะพี่มันต้องพูดถ้าเกิดแบบถ้าเกิดเราไม่พูดหยั่งเงี้ยผู้ชายก็คิดว่าเรายินยอมว่าเราอะไรก็ได้ๆ อะไรหยั่งเงี้ยใช่ สมมติว่าเราเป็นผู้หญิงหรือกระเทยเราจะเสียเปรียบมากอ่ะแบบผู้ชายคิดว่าโห่อีนี่แบบง่ายเนาะกล้าเนาะทำอะไรก็ได้ พูดอะไรก็เอออออไปหมดเอาหมดอะไรหยั่งเงี้ย *(ถ้าหนูชนะความอายตรงนั้นได้_ผู้วิจัยพูด)* อูย... (ลากเสียง) หนูแบบหนูโล่งนะ ถ้าหนูพูดได้หนูโล่งนะ เมื่อก่อนหนูเคยคิดว่าเวลาหนูพูดไปกลัวเค้าบอกโอ้โหอะไรวะจะเลิกคบกะหนูไปเลย แบบๆ จะว่าหนูหูอีนี่เรื่องมากว่ะ จะมีแค่เนี้ยต้องทำอะไรให้วุ่นวายเรื่องมากขนาดนี้ใช่ม่ะ"

ในขณะที่นักเรียนนอกโครงการกลุ่มหนึ่งที่มีการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์โดยใช้อุปกรณ์ป้องกันต่างๆ เช่น ถุงยางอนามัย ยาคุมกำเนิด ฯลฯ มีข้อสังเกตว่าเป็นนักเรียนหญิงทั้งหมด ซึ่งการจัดหาอุปกรณ์ป้องกันเป็นเพราะคู่ของนักเรียนเตรียมมา (VO7,VO11,VO15)

VO7: "ไม่ได้พูดกันเรื่องถุงยางมาก่อนแต่เขาคงนึกไว้แล้วเพราะเขามีเตรียมไว้ เราไม่รู้ด้วยตอนนั้น หนูรู้จักบ้าง ถ้าเขาไม่ได้เตรียมก็คงต้องพูดเพราะกลัวว่าจะติดเชื้อ เราไม่รู้เขามีอะไรกับคนอื่นมาก่อนหรือเปล่า แต่ก็อีกนั่นแหละเราไม่เคยคุยเรื่องนี้ หนูไม่กล้าคุยแต่พอผ่านจากมีอะไรกันแล้วก็กล้าพูด (หัวเราะ) เหมือนมันยังไม่รู้จักกันดีพอ ไม่กล้าคุยเรื่องนี้ ก่อนหน้าจะมีอะไรไม่เคยพูดนะแต่ตอนนี้กล้าแล้ว ทุกวันนี้ถ้ามีอะไรกันก็ใช้ถุงยางอนามัย เคยใช้ยาคุมแบบที่มันเป็นสองเม็ด *(เราตัดสินใจเลือกอย่างไรว่าจะใช้ยาคุมหรือถุงยาง_ผู้วิจัยถาม)* เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้ากินยาก็ไม่ใช้ถุงยาง มันขึ้นกับอารมณ์ของเขา เขาจะเป็นคนกำหนดไม่ใช่เรา (หัวเราะ) "

VO11: "ต่างคนต่างรักกันมาก แรกๆ เลยตกลงว่ายังไม่มีอะไร ดูกันไปก่อนว่าคนเนี้ยใช่ของเรามั้ย คือรักกันมาก แบบต่างฝ่ายต่างก็ไม่อยากให้เสียกันไปก็เลยต้องมีอะไรกันแบบผูกมัดไว้ก่อน เหมือนกลัวมีคนใหม่ มันเป็นความรู้สึกอยู่กันสองคนยังไงมันก็ต้องมีอะไรกันอารมณ์มันพาไปด้วย ตอนแรกๆ นี่ก็คือหนูใส่ถุงยางกันไม่ค่อยเป็น ทุกทีเค้าจะให้บีบนั่นใช่เปล่าแต่หนูเอ่อตอนนั้นไม่รู้หนูบีบไม่ได้มันต้องบีบหนูไม่รู้แต่หนูก็ใส่ๆ กันไปแต่ก็ไม่ได้พลาด แต่ว่าคือมีอะไรกันทุกครั้งเนี่ยผู้ชายจะเป็นคนชวนหนูไปซื้อนะ *(เคยไม่ใช้มั้ย_ผู้วิจัยถาม)* มี มีบ้าง มันไม่บ่อยนะค่ะแต่ว่ามันช่วงนั้นเค้าฟังคนอื่นพูดมาถ้ารักกันจริงเนี่ยก็ไม่ต้องใส่ถุงยาง หนูก็เลยบอกเค้าว่ามันไม่ใช่นะรักกันจริงอ่ะมันต้องป้องกันไว้ก่อนเผื่อเป็นโรคเผื่อท้องอะไรหยั่งเงี้ย ส่วนน้อยที่จะไม่ใส่ เช่น ลืมซื้อบ้างอยากลองแบบไม่ใส่แล้วจะเป็นยังไงบ้าง แล้วก็อ๋อยาคุมมีกินบ้างค่ะกินยาคุมฉุกเฉินนะคะเพราะมีอยู่ครั้งนึงที่เราตั้งใจปล่อยในเลยก็คือไปกินยาคุม ผู้ชายเค้าตั้งใจเลยอยากให้เราท้องอยากให้มีลูกกะเค้าไม่อยากให้มีคนอื่น ตอนที่มีอะไรกันก็ยังไม่รู้แล้วหลังจากวันนั้นก็คือเค้ามาบอกค่ะ หนูก็กลัวนะคะแต่ว่าก็ต้องเข้าใจเค้านะก็คือเค้ารักเราอ่ะ เออเค้าไม่อยากให้เราไปมีคนอื่นต้องเข้าใจเค้า"

VO15: "พ่อแม่ก็รู้ละค่ะก็คือ เขาก็จะบอกว่าให้ระวังเรื่องของการท้อง ก็คือใช้ถุงยางทุกครั้งละค่ะ แต่ก็จะไม่ค่อยมีอะไรมากนานๆ ครั้งแบบว่าอาทิตย์สองอาทิตย์ครั้งละค่ะ ก็คือแบบว่าหนูก็เรียนเขาก็ทำงานละค่ะ แต่ว่าเขาก็จะซื้อเก็บไว้เป็นโหล กล่องหนึ่งก็จะมีประมาณ 12 ชิ้น 24 ชิ้นก็คือจะซื้อเก็บไว้ ก็คือบ้านเขาชุดหนึ่งบ้านหนูชุดหนึ่ง ก็คือวันไหนแบบใครมาเที่ยวหรือว่ามาอยู่ด้วยกันก็คือจะได้ใช้อย่างนี้ค่ะ พ่อแม่เราเขาแบบบอกว่าถ้าขืนห้ามมันไปมันก็ต้องไปมีอะไรที่อื่นอย่างเช่นโรงแรม หอพักอะไรอย่างนี้ค่ะ มันก็อาจจะน่าเป็นห่วงกว่าเขาก็บอกอย่างนั้น"

อย่างไรก็ตาม จากเรื่องเล่าทำให้เห็นว่า นักเรียนชายกลุ่มนอกโครงการบางคนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ถุงยางอนามัย จากเดิมที่เคยมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน (Unsafe Sex) เปลี่ยนมาเป็นมีเพศสัมพันธ์โดยป้องกัน (Safe Sex) ซึ่งเป็นผลมาจากนักเรียนได้รับข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์มากขึ้น (VO4, VO5) และ 1 ใน 2 คนของนักเรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แฟนของนักเรียนได้รับข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์ด้วยจึงมีการต่อรองเรื่องใช้ถุงยางมากขึ้น

VO4: "คล้ายๆ กับ เอ่อ มองตาก็รู้ใจอะไรประมาณเนี้ยครับก็บ่อยมากครับครั้งแรกตอนอายุ 14 ครับก็แฟนคนแรกที่ว่าตายไป....ตอนนั้นก็ไม่ได้ใช้ถุงยางครับ คือก็คือว่าแบบกะว่าเราจะไม่มีอะไรแบบไปเที่ยวด้วยกัน คือว่าตอนนั้นไปเที่ยวกลางคืน แล้วคราวนี้ก็กลับมาๆ ก็กลับมาแล้วไม่มีใครอยู่ที่บ้านเค้าก็เอ่อก็เลยได้กันครับ ผมยังไม่รู้อะไรเลยตอนนั้นก็เหมือนกับว่ายังไม่รู้อะไรเลยคือได้ยินเคยเห็นในป้าย เคยเห็นของจริงแต่ยังไม่เคยจับยังไม่สัมผัส ไม่รู้วิธีใช้ ก็ช่วงๆ ที่อายุ 14 15 เราคบกับแฟนเราคนเดียวก็คือเกือบปีกว่า หลังจากนั้นมาก็คือไม่ค่อยได้คบกับใครก็คือเก็บตัวอยู่เงียบ ๆ คนเดียวครับหลังจากที่เขาตายมาสักพักนึง ก็ถึงจะมาเริ่มยุ่งกับคนอื่นอีกทีตอนเรียนที่นี่เป็นรุ่นเดียวกัน....ก็มีแค่ แต่ว่าผมก็ไปซื้อยาคุมให้เขากิน ยาไอ้นี่ครับ ยาคุมฉุกเฉิน 24 ชม. เพราะเพื่อนที่ว่าเคยมาก่อนเรา แล้วเขาก็อายุมากกว่าเรา ปี 2 ปี เงี้ยแล้วเขาก็บอกมาทีแรกเขาไม่ได้บอกผมก็ไปถามเขาแล้วเขาก็บอกมา เออผมก็เลยลองไปซื้อมาดูก็คือเป็นการกันไว้ก่อนครับ ผมคิดเรื่องท้องอย่างเดียว พอตอนปี 2 นี้ผมก็เริ่มคบกับหลายคนในเวลาเดียวกันช่วงนี้ก็ป้องกันด้วยถุงยางก็เลยไม่ได้ซื้อยาคุม (ทำไมเปลี่ยนวิธี_ผู้วิจัยถาม) อบรมครับไปอบรมมีอบรมเรื่องเอดส์หลายครั้งก็ตอนนี้คิดถึงเรื่องโรคเอดส์ด้วยก็เลยใช้ถุงยางดีกว่าก็คือแบบว่ามันป้องกันได้ 2 ทาง โรคติดต่อแล้วก็ท้อง 2 เรื่องครับก็เลยอันนี้ดีกว่าปลอดภัยกว่า"

VO5: "ไม่ได้ใช้ฮะ ก็รู้จักนะครับแต่มันๆ ตอนนี้มันๆ ไม่ได้เตรียม...หลังจากนั้นมาก็ใส่ถุงยางครับ ผมจะเป็นคนขี่รถออกไปซื้อในเซเว่นใช้ทุกครั้ง ก็เคยแบบมีพวกพี่เขามาอบรมที่โรงเรียนนี้และเคยเห็นแบบในรูปแบบเป็นยังไง แล้วก็เคยไปเขาพาไปที่วัดพระบาทน้ำพุครับ ผมก็ใช้ถุงยางอย่างเดียวไม่เคยใช้อย่างอื่นเลย แฟนเขาก็เคยคุยว่าเวลาจะมีอะไรก็ให้ใส่ถุงยางครับ แต่ผมว่านะอะไรมันจะเกิดมันก็ต้องเกิดน่ะครับ ก็มันเหมือนกับว่ามันผ่านไปแล้ว คิดว่าน่าจะปลอดภัยแต่คงไม่ 100% ไม่แน่ใจเหมือนกัน ผมมาสนใจเรื่องนี้ตอนที่ได้ไปอบรมและไปวัดพระบาทน้ำพุน่ะครับประมาณสัก 4 เดือนที่แล้ว แต่ก่อนหน้านั้นผมก็ไม่ได้ป้องกันเท่าไร นอกนั้นก็ดูทางโทรทัศน์พวกสื่อต่างๆ ในหนังสือ นิตยสาร"

สำหรับการตัดสินใจวางแผนให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยในกลุ่มนักเรียนตัวอย่างนอกโครงการมีความแตกต่างจากในโครงการอย่างเห็นได้ชัด คือ มีเพียงนักเรียนหญิงคนเดียวที่สามารถวางแผนและตัดสินใจในเรื่องอุปกรณ์ป้องกันต่างๆ ร่วมกับคนรัก (VO11) ในขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นหน้าที่ของผู้ชายในการกำหนดวิธีการป้องกัน (VO4, VO5, VO7, VO8, VO10, VO15, VO16) เช่นเดียวกันในประเด็นเรื่องเพศสภาพกับความรับผิดชอบต่อการเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกัน นักเรียนนอกโครงการส่วนใหญ่คาดหวังว่าผู้ชายจะต้องเป็นผู้ซื้อหรือพกอุปกรณ์ป้องกัน (VO4, VO5 VO7, VO8, VO10, VO15) มีนักเรียนหญิงเพียงคนเดียวกล้าแสวงหาอุปกรณ์ป้องกันด้วยตนเอง (VO11)

VO7: "หนูไม่มี ไปหาเอาเฉพาะหน้า หนูไม่กล้าพกไม่กล้าซื้อ ไม่เอา เขาต้องคิดว่าเราอะไร ที่ผ่านมาแฟนเป็นคนซื้อ"

VO8: "แฟนเขาบอกว่าก็ลองกินยาดูสิ หนูก็ให้เขาไปซื้อ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวหนู หนูรู้มากกว่าเขา หนูได้จากเพื่อน เพื่อนบอกว่า เฮ้ย! ก็กินฉุกเฉินสิมันจะมีแค่สองเม็ด หนูก็เลยบอกกับเขา เขาก็ไปซื้อมา เขาเป็นคนไปซื้อทั้งหมดเลย หนูไม่เคยไปซื้อ ไม่กล้า"

VO11: "ยาคุมหนูซื้อแต่ถ้าถุงยางเค้าซื้อ หนูกล้านะไม่ได้อายแรกๆ มีอายบ้างเพราะว่ากลัวคนมองเงี้ย หลังๆ ก็คือเชเว่นตลอด ก็แบบว่าไม่สนใจใครเพราะว่าเวลามีอะไรกับใครก็ไม่ได้มีกับคนอื่น เป็นเรื่องของเราสองคนก็ต้องช่วย บางทีก็ผลัดกันซื้อบ้างแต่ส่วนใหญ่เค้าจะซื้อ"

นอกเหนือจากนี้ ความแตกต่างของนักเรียนในโครงการกับนอกโครงการยังรวมถึงประเด็นของ**การแสวงหาข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์**อีกด้วย นักเรียนอาชีวะส่วนใหญ่แสวงหาความรู้เรื่องเพศและเอดส์หลังมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก (VO4, VO7, VO8, VO11, VO15, VO16) ส่วนนักเรียน สพฐ. ไม่ได้แสวงหาข้อมูลเรื่องเพศและเอดส์ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก (BO6)

VO7: "ไม่เคยเลย ไม่สนใจเลย หลังจากนั้นค่อยมาสนใจฟังจากเพื่อน โทรทัศน์ พวกนิตยสาร เพื่อนที่เคยมาก่อนบอก หนูจะไม่ถาม เขาจะมาเล่าเรื่องส่วนตัวของเขา เราก็จะถามว่าเป็นอย่างไรแต่เราจะไม่เล่าเรื่องของเรา หนูก็คิดว่าปลอดภัยนะแต่ก็กลัวพลาดเหมือนกัน"

VO8: “บางทีหลอกถามเพื่อน ตอนแรกๆ เพื่อนจะไม่รู้ว่าหนูกับแฟนน่ะมีอะไรกัน ก็จะหลอกถามเพื่อนว่า เพื่อนอีกคนไปมีอะไรกับแฟนเนี่ยไม่ได้ป้องอะไรหยั่งเงี้ยจะทำยังไง หลอกถามมัน แล้วมันก็บอก ก็หลอกๆ ถามมันมันก็บอก”

ยกเว้นนักเรียนที่มีเพศวิถีแบบชายรักชายอย่างกรณี VO10 นักเรียนมีโอกาสได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นให้กับเพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ประกอบกับนักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรง นักเรียนทยอยสูญเสียเพื่อนในกลุ่ม 3-4 คนตั้งแต่นักเรียนอายุ 14 จนกระทั่งถึงกลางปี 50 ด้วยการติดเชื้อเอชไอวี ทำให้นักเรียนสนใจที่จะหาความรู้เรื่องเพศและเอดส์ให้กับตนเองมากขึ้น VO10 เล่าถึงประสบการณ์ครั้งแรกที่เพื่อนสนิทฆ่าตัวตายเพราะติดเชื้อเอชไอวีให้เราฟังว่า

VO10: “ตอนนั้นหนูอายุ 14 ไปเที่ยวกันกับเพื่อน แบบไปผับบาหลีแถวรัชดาค่ะ พอรู้ว่าเข้าได้ก็ไปเที่ยวกันไม่รู้ไม่รู้อะไรฮะ ก็อยากไป ไปแล้วก็ไม่รู้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์เรื่องเซ็กส์อะไรเงี้ยไม่รู้เลย แล้วแบบมีผู้ชายกลุ่มนึงประมาณเยอะอ่ะค่ะพี่มากันเป็นกลุ่ม เพื่อนหนูเค้าเป็นกระเทยใช่มั้ยเค้าผมยาวแล้วเค้าก็สวยใช่เปล่าคะ ก็มีคนเข้ามาขอดริ้งแล้วมาขอชนแก้วขอเบอร์อะไรงี้....เขาก็บอกว่า พอออกจากที่เนี่ยไปกินข้าวข้าวต้มกันมั้ย พวกหนูไม่รู้ไงเออไปดิๆ คงไม่มีอะไรหรอกโดยความที่หนูไม่รู้เรื่องน่ะ เพื่อนก็ไปคนเดียวพวกหนูก็กลับบ้านเพราะเค้าไม่ให้พวกหนูไป....อีกครั้งนึงเพื่อนหนูโทรศัพท์มาบอกว่า เนี่ย มึงรู้มั้ยที่มึงให้ๆ เบอร์ไปที่มึงให้ไปอ่ะมึงรู้มั้ยคนนั้นน่ะมันนิสัยไม่ดีอะไรหยั่งงี้ แบบขอมีเซ็กส์ด้วยค่ะพี่ แล้วเพื่อนหนูมันๆ มันไม่อยากใช่ป่ะแบบมัน มันไม่รู้เรื่องอะไรเลย เสร็จแล้วทีเนี้ยมันแบบมันชกมันน่ะทำร้ายเพื่อนหนู มันก็พาลากเข้าไปในป่าพี่ มันไม่ได้พาไปกินมันพาเข้าไปในป่า มันก็แบบไปมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหนูอ่ะ เพื่อนหนูเป็นตุ๊ดหยั่งเงี้ยแล้วแบบไม่ได้ป้องกันเลยอ่ะ ก็พอเสร็จหยั่งเงี้ยก็ปล่อยในแล้วค่ะพี่เข้าใจป่ะแบบเนี้ย (ผู้วิจัยพยักหน้า) แล้วเพื่อนหนูมันก็ไม่รู้ มันก็ไม่ทำอะไรเลยมันก็อยู่เงี้ย ชักพักพอประมาณ 2-3 เดือนมั้งแบบมันก็เริ่มไม่สบายอ่ะ มันบอกมันปวดหัวมันไม่สบายแล้วแบบกินยาเข้าไปมันก็ไม่หายอ่ะ แล้วแบบเพื่อนหนูก็แบบอีนี้แล้วแบบสงสัยว่ามันจะเป็นอะไรใช่เปล่าคะก็เลย

แบบพอซักพักก็พามันไปหาหมอแล้วก็ไปตรวจเลือด พอแบบรู้มาหยั่งเงี้ยพอมันรู้ว่ามันเป็นเอดส์พี่แล้วมันก็ฆ่าตัวตายเลยอ่ะ พอไปอีกวันนึงฆ่าตัวตายอ่ะพี่แบบมันรับไม่ได้แล้วแบบวันที่อยู่กับหนูแล้วมันร้องไห้แบบร้องจะเป็นจะตายเงี้ยมันไม่ต้องการอะไรหยั่งเงี้ยพออีกวันนึงมันฆ่าตัวตาย อือ (ลากเสียง)"

ด้วยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับเพื่อน ในตอนนั้นนักเรียนยังไม่มีความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ ไม่มีความรู้เรื่องเอดส์ ไม่รู้ว่าผลที่จะตามมาของการมีเพศสัมพันธ์ ไม่รู้จักวิธีการป้องกัน แม้กระทั่งไม่รู้ว่าจะอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อได้อย่างไร นักเรียนกับเพื่อนในกลุ่มจึงรู้สึกกลัวและปฏิบัติต่อเพื่อนที่ติดเชื้อเอชไอวีในทางที่ลบ

VO10: "ตอนนั้นคะ หนูไม่รู้เรื่องอะไรเลยเพราะหนูยังเด็กอยู่ หนูไม่ ไม่รู้อะไรเลย รู้แค่ว่าเออเค้าเอาที่ทางทวารหนักแค่นั้นแต่ไม่รู้ว่าต้องทำอะไรมั่งหนูไม่รู้เลย รู้ว่าเป็นเอดส์แต่ไม่รู้ว่าเอดส์มันจะเกิดจากตรงนี้ได้ง่ายหนูไม่รู้เลย ตอนนั้นกลัวอย่างเดียว แบบพวกหนูกลัวตกใจอ่ะพี่ คือยังงี้นะหนูไม่กล้าใกล้เค้าอ่ะเพราะรู้ว่าเป็นเอดส์ เอดส์มันไม่ดีกลัวติดเชื้อหนูไม่กล้าเลยหนูแบบตกใจไม่กล้าแตะต้องตัวเลยมันกลัวเลยอ่ะ แบบเค้าจะมาเค้าร้องไห้เค้าจะกอดพวกหนูใช่เปล่าหนูไม่กล้าให้เค้ากอดอ่ะ หนูหนีเค้าหนูกลัวเออโดยความเป็นเด็กอ่ะเรากลัวไม่รู้เรื่องอะไรเลย มันกลัวเงี้ยเธอบอกเฮ้ยๆ พูดเฉยๆ ก็ได้อย่ามาใกล้เงี้ย เค้าแบบเก็บกดน่ะพวกหนูก็ไม่รู้จะปลอบยังไงเออใจเย็นๆ ไม่เป็นไรหรอกเดี๋ยวหายากินเดี๋ยวก็หาย หนูคิดได้แค่นั้นแล้วแบบเค้ามาอยู่ใกล้เงี้ยหนูไม่กล้าเลยนะหนูกลัวมากอ่ะ วิ่งกลัวแบบมาจับเงี้ยกลัวจะติดอะไรหยั่งเงี้ยเออ"

ซึ่งเรื่องเล่าของนักเรียนรักเพศเดียวกันคนอื่นๆ ยืนยันว่า การเรียนรู้เรื่องเพศและเอดส์มักเกิดขึ้นจากการพูดคุยในชีวิตประจำวันในกลุ่มเพื่อน (VO12, VO14)

VO12: "ในตอนนี้หนูยังไม่ได้คิดเรื่องอะไรอย่างเงี้ยฮะเรื่องมีแฟนก็ไม่คิด หนูไม่พร้อมแต่รู้นะค่ะ เรื่องเซฟตี้ต้องเซฟตี้ไว้ก่อน หนูเคยทำกิจกรรมไปให้ความรู้แต่ไม่ค่อยได้ไปบ่อยเท่าไหร่ แต่เพื่อนหนูไปบ่อยเป็นสมาชิกนั้นเลย...เมื่อก่อนหนูก็เห็นเพื่อนหนูมาเยอะนะคะ ยิ่งอยู่โรงเรียนชายล้วนต่างหากเจอเยอะมาก หนูเจอเพื่อนแต่ละอย่างฮู้ดีๆ ทั้งนั้นเลย โห สุดยอดทั้งนั้นเลย ตอน

ม.3 เคยถูกส่งไปค่ายแก้ดัดสันดานไปวัดอะไรก็ไม่รู้จำไม่ได้ เวลานอนหัวจะชนหัวและพวกเพื่อนหนูนอนตรงกลางนี่เลยชายล้อมรอบหมดเลยเออตอนกลางคืนก็วิ่งกันสนุกเลย ยกกันไป ยกไปทั้งฟูกนอนเลยเข้ามุม เขาปิดไฟไม่เห็นใครอะไรเงี้ย หนูก็หาที่หลบเลยค่ะแล้วคนนี้ดีเอาผ้าคลุมหัวไว้แล้วเค้าจำขาได้ เค้าสะกิดหนูก็จับกระชากผ้า คนที่ให้หลบก็บอกว่ามันไม่สบายอยู่ไปกินยาก็เลยโอ้โหรอดมาได้ แต่เพื่อนหนูโดนแบบ 10 คนเห็นต่อหน้าร้องไห้นอนอยู่ตรงเนี้ยเป็นสิบ หนูก็เห็นมาแล้วอ่ะ ตรงนี้ไงมันหลายอย่างๆ หนูยิ่งอยู่ในนั้นหนูยิ่งรู้ไปกันใหญ่ หนูจะรู้เรื่องเอดส์หรือรู้ว่าใครเป็นใครไม่เป็น ขอไม่มีไว้ก่อนหนูกลัวเหมือนกันน่ะค่ะ บางทีเห็นเพื่อนหนูแบบเค้ากินอสุจิอะไรหยั่งงี้แต่อยากรู้มากที่สุดเรื่องตรวจเลือด มันประมาณเท่าไหร่คะค่าใช้จ่าย ไปตรวจที่ไหนค่ะ หนูพูดกับพี่เพิ่งคิดได้จะต้องรีบให้เพื่อนคนนั้นมันไปตรวจแล้ว เดี๋ยวหนูไปบอกมันก่อน”

VO14: “ถ้ามีอะไรกันเหรอ ก็ต้องปรึกษากับเพื่อนที่แบบหยั่งงี้ด้วยกัน กับเพื่อนคุยกันทุกวัน อุ๊ยมึงโดนมึงเจ็บมั้ยบอกว่าหูเป็นครั้งแรกมันก็ต้องเจ็บเลือดไหลบางคนก็ฉีกอะไรอย่างงี้ เออมึงต้องใส่ถุงยางด้วยน้า มันจะสกปรกมันจะไม่ดี เพื่อนบอกว่าถ้ามึงได้กะเขาแล้วเงี้ยะเขาอาจจะรักมึงมากขึ้นก็ได้ รักเอ็งมากขึ้นก็ได้ เออเขาจะไม่ไปยุ่งกับคนอื่นหรอกถ้าเอ็งแบบอะไรอย่างเงี้ยดีๆ”

ความแตกต่างระหว่างกลุ่มในกับนอกโครงการยังไม่สิ้นสุดเท่านี้ แต่ยังรวมถึงประเด็นของการพูดคุย**สื่อสารเรื่องเพศกับคนรัก** ซึ่งนักเรียนกลุ่มนอกโครงการส่วนใหญ่มักเริ่มต้นพูดคุยกับคนรักในเรื่องเพศหลังจากตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์แล้ว

VO4: “ก็ถ้าคิดเท่าที่คิดก็คงไม่เคยคุยกันเรื่องพวกนี้ แต่มีๆ ถามแค่ว่าประจำเดือนขาดมั้ย ถามแค่หยั่งงี้ครับก็คือมารีเปล่า ปกติมั้ย บางทีมันก็คือว่าแบบหายๆ ไปผิดปกติไปวัน 2 วันหยั่งเงี้ยเราก็วิตกแล้วจะเป็นอะไรมั้ยน่ะครับ ถามทุกเดือนครับจนกว่าแบบจะเลิกคบกันไปและห่างกันไปประมาณ 2 หรือ 3 เดือนก็คือว่าเราจะเลิกถามเพื่อความแน่ใจครับ ถ้าเขาท้องก็คือเราก็รับผิดชอบแต่ถ้าไม่ท้องก็คือว่าแล้วไปประมาณเนี้ยครับ กังวลอย่างเดียวครับ ถึงผมใช้ถุงยางทุกครั้งก็กลัวว่าบางทีถุงยางอาจจะรั่วหรือมันอาจจะแตกน่ะครับ ผมก็ยังไม่แน่ใจก็คือเออป้องกันไว้ก่อนก็คือถามไว้ก่อน...เคยมีบางทีเขาก็บอกว่าให้ใช้ถุงยางดีกว่าใช้ยาคุม เขาไม่อยากกินแล้วเขากลัวว่าแม่จับได้ถ้าเก็บไว้กะตัวอะไรประมาณเนี้ยฮะ แต่เรื่องถุงยางไม่คุยเพราะเขาก็ไม่เคยถามผมน่ะครับ ผมก็แบบผมก็ไม่กล้าพูดเรื่องนี้โดยตรงกับเค้าก็ได้แต่ถามเรื่องประจำเดือนเท่าที่กล้า ก็แบบมันยังไม่กล้าเริ่มต้นครับ”

VO16: "ก็ถามเขาว่าทำไมพี่ถึงแบบทำไมถึงไม่ป้องกันเลยอะไรอย่างนี้ค่ะ เขาก็บอกว่าไม่เป็นไรหรอกไม่พลาดหรอกอะไรอย่างนี้ หนูก็พยายามถามเขาเรื่อยๆ ว่าหนูเป็นคนที่เท่าไหร่แล้วนี่ บางทีเขาก็บอกบางทีเขาก็ไม่อยากบอกเราเพราะเขาก็กลัว กลัวว่าเราจะเลิกกับเขา....คิดค่ะคิดอยู่ว่าคือเมื่อเราอยู่ด้วยกันสองคนเราอาจจะพลาดมีอะไรกันตลอดเวลาเลยใช่มั้ยค่ะ ก็คิดอยู่ว่าถ้าเราท้องละถ้าเราเป็นโรคละ แต่มันเหมือนกับว่าดูลักษณะเขาเท่าที่คุยกันมาประมาณสองเดือนกว่าๆ เหมือนเขาไม่มีอะไรให้ต้องกลัว หนูเรียนบัญชีใช่มั้ยค่ะมันก็จะเครียดเหมือนความเครียดของหนูมันทำให้ประจำเดือนหนูเลื่อนอะไรอย่างนี้ หนูเลื่อนเหมือนเดือนครึ่งบางทีก็เกือบสองเดือนค่ะ ก็บอกเขา เขาก็จะทำไงอะก็จะเหมือนเขามั่นใจว่าไม่มีแน่นอน ท่าทีของเขา หนูไม่แน่ใจ เหมือนเขาไม่เคยพลาดเขาก็เลยมั่นใจในตัวเขามัย เคยคุยกันเขาบอกว่าถ้ามีขึ้นมาจริงๆ เขาก็บอกว่าไม่เป็นไรเขาก็รับทุกอย่าง หนูก็ชื่นใจก็ โอเคโล่งล่ะ"

นักเรียนระดับอาชีวศึกษามีเพียง 2 ใน 8 คน (VO8, VO15) ที่พูดคุยเรื่องเพศกับคนรักก่อนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ แต่นักเรียนไม่ได้นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการจัดการสุขภาพทางเพศของตนให้ปลอดภัย เรื่องนี้คล้ายคลึงกับกลุ่มในโครงการ เช่น VO8 ประเมินพฤติกรรมเสี่ยงของคนรักด้วยการดูพฤติกรรมและคำพูดของแฟน และสรุปว่า "แฟนเป็นคนซื่อๆ" ทำให้ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกัน

VO8: "ตอนไปเที่ยวก็ไปบ้านเขา แรกๆ ก็ไม่มีอะไร คบกันแบบไว้ใจกันมากๆ เลยค่ะ แต่หนูคบกับเขาก็เหมือนกับมั่นใจในตัวแล้ว แล้วเขาไม่เคยมีแฟนมาก่อน และเหมือนจะเป็นคนซื่อๆ ในสายตาหนูนะ"

นอกจากนี้ นักเรียนหญิงบางคนเมื่อได้รับความรู้เรื่องเพศและเอดส์มากขึ้นหลังจากที่ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับคนรักแล้ว การได้รับข้อมูลความรู้ทำให้นักเรียนหยิบยกมาเป็นประเด็นพูดคุยกับคนรักเช่นเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีและต่อรองกับคู่ให้ใช้ถุงยางอนามัยมากขึ้น

VO11: “คุยกันตลอดนะคะเรื่องเนี้ย บางทีดูหนังมาผู้ชายมีหลายคนจะติดโรคมาเงี้ย หนูก็จะบอกเค้าว่าเนี่ยถ้าเค้าเป็น หนูก็จะเลิกนะเพราะว่าไม่อยากเป็นโรค ก็คุยกันตลอดก่อนมีอะไรกันยังไม่เคยคุยแต่ว่าหลังจากแบบมีอะไรกันครั้งแรกแล้วเนี่ยก็คือจะเริ่มมองแล้วเริ่มศึกษาแล้วว่าไอ้เพศเนี่ยมันมีอะไรมั่ง ดีหรือไม่ดียังไง เราเริ่มศึกษาเหมือนเป็นครั้งแรกของเรา แต่เค้าเคยได้มาคนนึงก่อน เค้าเป็นคนบอกแต่ถึงไม่บอกหนูก็จะถามค่ะเพราะถ้าบอกว่ามีแฟนแล้วก็น่าจะรู้แล้วอ่ะว่าเค้าคงได้กันแล้วแหละ หนูก็รู้สึกว่าเสี่ยงค่อนข้างเยอะนะค่ะ ถ้าจะเสี่ยงก็เสี่ยงโรคอย่างเดียว ท้องนี่ก็กลัวเหมือนกันแต่มันใส่ถุงยางอยู่ทุกครั้งไงคะเพราะว่าช่วงหลังๆ นี้ก็คือว่าเริ่มใส่ถุงยางบ่อยขึ้นจากเดิม เพราะหนูดูหนังเค้าติดเอดส์กันน่ะถึงจะมีคนเดียวเราก็ไม่ไว้ใจไง เวลาหนูมีปัญหาก็จะชอบเก็บตัวอยู่เงียบๆ มากกว่าคิดนั่งคิดอยู่คนเดียว ไม่อยากพูดกับคนอื่นคือพอเราพูดไปแล้วมันต้องเล่ากันอยู่อย่างงี้ บางเรื่องก็ไม่พูดดีกว่าแต่อย่างกับแฟนคุยกันทุกเรื่องค่ะ”

อย่างไรก็ตาม นักเรียนนอกโครงการทั้ง สพฐ. และอาชีวศึกษา จำนวนมากที่ไม่เคยพูดคุยสื่อสารเรื่องเพศกับคนรักเลย

VO7: “ไม่เคยเลย มันไม่อยากพูดด้วย กลัวเขาจะมองว่าเรารู้มาก มันก็น่าจะพูดกันอยู่นะแต่มันไม่กล้าอ่ะ ไม่กล้าพูดเลย กลัวว่าเขาจะว่าเราคิดมาก รู้มาก กลัวว่าเราเป็นผู้หญิงจัดจ้านอะไรแบบนี้ ส่วนมากหนูจะเฉยๆ แล้วแต่เขา เอาใจแฟนมากกว่าเขามาเอาใจเรา เวลาเรามีปัญหาก็เก็บไว้คนเดียว ไม่ค่อยอยากพูดกับใคร ชอบเก็บไว้คนเดียวมากกว่า”

ความรุนแรงทางเพศ

เป็นที่ทราบดีอยู่แล้วว่า ความรุนแรงทางเพศส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกใช้ความรุนแรงทางเพศ เช่น อาจก่อให้เกิดการตั้งครรภ์ในวัยเรียน การติดเชื้อเอชไอวี หรือโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่นๆ ฯลฯ จากเรื่องเล่าของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีนักเรียนบางส่วนเคยมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ จุดยืนของผู้วิจัยต่อการนำเสนอในประเด็นนี้เห็นว่า การนำเสนอเรื่องราวของนักเรียนกลุ่มนี้เป็นเพียงเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นถึงสัมพันธภาพและสุขภาพทางเพศของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกรอบใหญ่ของรายงานฉบับนี้ จึงไม่จำเป็นที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ของนักเรียนในช่วงเวลานั้น นักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ต่อประเด็นความรุนแรงทางเพศ เป็นนักเรียนนอกโครงการทั้งระดับ สพฐ. และอาชีวศึกษา (BO9, VO4, VO15) 2 ใน 3 คน ของนักเรียนเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เป็นทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง แม้ว่าจะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นนานแล้วแต่มีผลต่อการจัดการสัมพันธภาพและสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรักในปัจจุบันด้วย แม้ว่านักเรียนทั้งสองคนไม่สามารถเล่าประสบการณ์ของตนกับพ่อแม่ได้ แต่เมื่อนักเรียนสร้างสัมพันธภาพครั้งใหม่กับคนรักในปัจจุบัน นักเรียนตัดสินใจเลือกที่จะเล่าถึงประสบการณ์ในอดีตของตนอย่างตรงไปตรงมา และเตรียมใจยอมรับผลที่ตามมาหลังจากบอกเล่า นอกจากนี้ การเล่าเรื่องของนักเรียนยังทำให้นักเรียนกับคนรักได้มีการวางแผนที่จะมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยด้วย

VO15: “ตอนคบกันนี่ หนูก็เล่าให้เขาฟังหมดเลยค่ะ ตอนแรกก่อนที่จะมีอะไรกันหนูเคยเป็นอย่างนี้เคยโดนมาอย่างนี้นะ เขาก็บอกรับได้แต่เขาก็จะไปตรวจเลือดตรวจอะไรแต่เขาก็ไม่เป็นอะไรก็สมบูรณ์ดี หนูไม่เคยไปตรวจค่ะ เขาบอกจะพาไปตรวจ บอกก่อนมี เขาถามหนูว่ายอมหรือเปล่า หนูก็บอกว่าหนูไม่ได้ดีอย่างที่พี่คิดนะ เขาก็ถามว่ามีอะไรจะบอกพี่หรือเปล่า หนูก็บอกว่าถ้าเล่าแล้วอย่าตกใจนะ หนูก็เล่าให้เขาฟังเขาก็บอกว่าไม่เป็นไร หนูก็บอกว่าขออย่าไปเล่าให้แม่ฟังนะ เดี๋ยวแม่เขาจะแบบว่าจะคิดมากแล้วเรื่องมันก็ผ่านมานานแล้วด้วยหนูก็ไม่เคยเจอผู้ชายคนนั้นอีก...ครั้งนี้เป็นครั้งแรกหนูก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้เขาฟัง เขาก็รับได้”

ในขณะที่เรื่องเล่าของนักเรียนที่เป็นผู้กระทำความรุนแรงทางเพศ สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของกลุ่มวัยรุ่นชายที่ใช้ความรุนแรงทางเพศต่อผู้อื่น เพื่อแสดงถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มเพื่อนและทัศนะของการมองเรื่องเพศบนพื้นฐานของความไม่เคารพผู้อื่นและไม่เท่าเทียมกันทางเพศอีกด้วย

VO4: “ก็คือตอนนั้นก็คือแบบไม่ได้คิดอะไรก็คือเอ่อมีมาก็ดีเว้ยก็ดีระบายถือว่าเป็นการระบายอารมณ์ ก็คือเป็นครั้งแรกของผมครับที่ว่าไปรุมโทรมกะเค้าคือครั้งแรกของผมวันนั้นก็คือตื่นเต้นแต่ก็อยากลองๆ อยากรู้ด้วยว่าเป็นยังไงแค่นั้นครับก็จากนั้นมาก็ยังไม่มี เสร็จแล้วเพื่อนผมก็ไปส่งคนนั้นที่บ้านแล้วเค้าก็กลับมาก็คือก็เราก็มานั่งคุยกันอีกทีนึง ก็เอ่อปรึกษากันว่าถ้าเขาไปแจ้งตำรวจจะทำยังไงดีก็คุยกันประมาณนั้นก็ๆ แล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน...ก็ไม่ได้แจ้งก็คือทุกวันนี้เขาก็ยังเรียนๆ อยู่ที่นี่ปี 1 เรียนปี 1 เจอกันก็ยิ้มทุกวันฮะก็ธรรมดาก็แบบทักทายแบบว่าคนรู้จักเป็นเพื่อนกันก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นก็แบบว่าเหมือนธรรมดาแบบไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย คล้ายๆ ว่าแบบเราก็แค่รู้จักกันนะไม่เคยมีอะไรกันไม่เคยเป็นแฟนอะไรประมาณเนี้ย”

สรุปข้อค้นพบ

➲ พฤติกรรมทางเพศและสุขภาพทางเพศ

ในหัวข้อนี้ ประกอบไปด้วย 2 เนื้อหา คือ ความสามารถในการตัดสินใจในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก และความรุนแรงทางเพศ กล่าวคือ

1. ความสามารถในการตัดสินใจในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศของนักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา ทั้งกลุ่มในและนอกโครงการ มีดังนี้

ประเด็นที่ 1. ข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์

นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษากลุ่มในโครงการมีข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์ก่อนมีเพศสัมพันธ์ ตรงกันข้ามกับนักเรียนกลุ่มนอกโครงการส่วนใหญ่แสวงหาความรู้เรื่องเพศและเอดส์หลังมีเพศสัมพันธ์

ประเด็นที่ 2. การสื่อสารเรื่องเพศกับคู่

นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษาในโครงการส่วนใหญ่พูดคุยเรื่องเพศกับคนรักก่อนมีเพศสัมพันธ์ ตรงกันข้ามนักเรียนอาชีวศึกษานอกโครงการส่วนใหญ่พูดคุยเรื่องเพศกับคนรักหลังจากมีเพศสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษาในและนอกโครงการบางคนพูดคุยเรื่องเพศกับคู่แต่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

ประเด็นที่ 3. การคิดวิเคราะห์และคาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์

นักเรียน สพฐ. ในโครงการส่วนใหญ่ตระหนักถึงผลที่ตามมาของการมีเพศสัมพันธ์ ประเด็นที่นักเรียนคำนึงถึงคือ การติดเชื้อเอชไอวีควบคู่และ/หรือการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม ตรงกันข้ามกับนักเรียน สพฐ. นอกโครงการไม่ได้มีการคาดคะเนในเรื่องนี้ ในขณะที่นักเรียนอาชีวศึกษาทั้งในและนอกโครงการได้มีการคิดวิเคราะห์ผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์ ทั้งเรื่องการติดเชื้อเอชไอวีควบคู่และ/หรือการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม

ประเด็นที่ 4. การป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษาในโครงการมีการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยมากกว่านักเรียนนอกโครงการ ซึ่งในกลุ่มของนักเรียนนอกโครงการที่ป้องกันมีข้อสังเกตว่า เป็นนักเรียนหญิง ซึ่งแฟนของนักเรียนเป็นคนตัดสินใจที่จะป้องกันและเป็นผู้เตรียมอุปกรณ์ และสำหรับนักเรียนในโครงการที่ไม่ได้มีการป้องกันเป็นเพราะนักเรียนมีความเข้าใจเรื่องเพศผิด ๆ เช่น หลั่งนอกเป็นเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย, สามารถตรวจสอบความบริสุทธิ์ของผู้หญิงได้จากการล้วงหาเส้นพรหมจรรย์, การใช้ยาขับเลือดเพื่อยุติการตั้งครรภ์ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายผู้หญิง, นักเรียนหญิงเชื่อว่าความมากประสบการณ์ทางเพศของคู่ช่วยทำให้ตนปลอดภัยในเรื่องเพศ เป็นต้น ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ทำให้นักเรียนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน

นักเรียนหญิงในโครงการบางคนและนักเรียนเพศเดียวกันนอกโครงการบางคนแม้มีความรู้เรื่องเพศและเอดส์แต่ไม่มีทักษะการต่อรองให้คู่ของตนป้องกัน ทำให้ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ นักเรียนชายนอกโครงการบางคนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเดิมไม่ป้องกันมาเป็นป้องกันด้วยการใช้ถุงยางอนามัย เป็นเพราะนักเรียนได้รับการอบรมความรู้เรื่องเพศและเอดส์ในภายหลังและแฟนของนักเรียนก็ได้เข้าร่วมอบรมด้วยจึงมีการต่อรองให้เกิดการใช้ถุงยางอนามัย

ในประเด็นการเข้าถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย กลุ่มนักเรียนชายทั้งระดับ สพฐ. และอาชีวศึกษา ทั้งในและนอกโครงการไม่มีความแตกต่างกันคือ สามารถซื้ออุปกรณ์เหล่านี้ได้ด้วยตนเอง ในขณะที่นักเรียนหญิงอาชีวศึกษาในโครงการสามารถซื้ออุปกรณ์เหล่านี้มีมากกว่านักเรียนหญิงอาชีวศึกษานอกโครงการ

2. ความรุนแรงทางเพศ

จากเรื่องเล่าทั้งหมดพบว่า มีนักเรียนบางคนถูกล่วงละเมิดทางเพศ หรือกระทำการล่วงละเมิดทางเพศผู้อื่น ซึ่งนักเรียนในกลุ่มนี้มีวิธีการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน

การเรียนรู้ในชั้นเรียนสู่การใช้ชีวิตนอกห้องเรียน

BI23: "จะมีบ้างอยู่กับผู้หญิงว้ากไปตามประสาผู้หญิงแต่จะไม่มั่วกับผู้ชาย หนูไม่ใช่คนเรียบร้อย พูดเก่ง คนอื่นจะมองเราว่าผู้หญิงคนนี้อ้อล้อ (แรด_ผู้วิจัยแปล) แต่ความในใจนะพี่ ผู้หญิงมันก็ต้องมีแบบนั้นแต่ว่าไม่ใช่ว่าเราจะไปกับผู้ชาย มันเป็นที่เราเป็น ไม่เกี่ยวว่าได้เรียนไม่เกี่ยวเลย"

VI1: "ตัวเราเอง หนูไม่อยากจะให้ ไม่รู้ทำไมไม่ให้ อาจารย์สอนแต่เรื่องป้องกันอย่างเดียว *(พูดปฏิเสธหรือต่อรองล่ะ_ผู้วิจัยถาม)* ไม่มี มีแต่การป้องกัน การใช้ยังไงอะไรยังไงแค่นี้เรื่องถุงยางเรื่องยาคุม"

VI3: "หนูว่าอยู่ที่ตัวหนูเองมากกว่าวิชามันก็เป็นส่วนหนึ่ง เค้าบอกเออเพศสัมพันธ์มันก็ระวังท้องป้องกันอย่างนี้นะ ยาต้องกินแบบนี้นะ แต่หนูรู้เอาไว้ หนูไม่ทำอยู่แล้วมันยังไม่ถึงเวลา *(ได้เรียนเรื่องการพูดปฏิเสธ การต่อรองไหม_ผู้วิจัยถาม)* ไม่มีนะ"

VI8: "เพื่อนมันขี้อายไม่กล้าจีบผู้หญิง ไม่รู้เหมือนกัน มันถามประจำว่า "กูหล่อพอที่จะจีบผู้หญิงคนนั้นหรือยัง (หัวเราะ) เวลาเรียนก็ไม่เคยมีเกี่ยวกับพวกนี้นะ เป็นพวกเพศสัมพันธ์เลย เรียนพวกการป้องกัน... *(ทำไมคิดถึงเรื่องการใช้ถุงยาง_ผู้วิจัยถาม)* คือ อาจารย์เขาก็สอนเรื่องถุงยาง ยาคุมฉุกเฉินและยาคุม แต่ตอนนั้นไม่มีเลย เราก็คิดว่าใช้ถุงยางก็น่าจะปลอดภัยแล้วนะ แล้วพี่เขาก็ทำไม่ค่อยเป็น คือเขาไม่ได้ใช้นะ หนูพูดว่าให้ใช้ พอใช้เขาก็ทำไม่ค่อยเป็น (หัวเราะ) กลัวเหมือนกัน เขามาถามว่าใส่ยังไง ใส่ให้หน่อย (หัวเราะลั่น) คือ เราก็งงว่าแล้วอะไรว่ะ กูก็เพิ่งจะเคยเห็นถุงครั้งแรก จะใส่ให้มึงอย่างไงเนี่ย (หัวเราะ)....แล้วทีนี้ ตอนที่เรียนเขาก็ไม่ได้สาธิต ตอนนั้นก็กลัวนะว่า ถุงจะแตกหรือเปล่าต่างคนก็ไม่เป็นกลัวอย่างเดียวกลัวถุงแตก"

BI3: "ผมไม่ได้เตรียมไป ไปซื้อเป็นร้านเล็กๆ ผมซื้อเอง ผมบอกเขาว่าจะไปซื้อถุงยาง เขาก็ไม่ได้ว่าอะไรยิ้มเฉยๆ ผมรู้ตอนมาเรียนหนังสือ ครูเขาสอนบ้างและก็เปิดดูในกล่องถุงยางมันจะมีวิธีใช้ แค่คิดว่าจะปลอดภัยจากเชื้อเอดส์และท้องแต่ไม่ได้คุยกับแฟน แต่คิดว่าเขาก็น่าจะรู้เรื่องพวกนี้"

VI13: "(ทำไมถึงกล้าคุยเรื่องเพศกับแฟน_ผู้วิจัยถาม) อาจารย์เค้ามาสอนให้กล้าคุยๆ ในเรื่องพวกนี้ให้เข้าใจก่อนดีกว่าจะปล่อยให้มีปัญหาอะไรต่อมา แต่ส่วนมากก็จะคิดเองจากบทเรียนที่ได้จากประสบการณ์ไปเข้าค่าย เป็นค่ายเยาวชนรู้เท่าทันสื่อ"

I love you
I love you
I love you

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทส่งท้ายของรายงานประเมินผลลัพธ์เชิงคุณภาพในกลุ่มผู้เรียน: การประยุกต์ใช้กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่องเล่มนี้ จะขอนำเสนอบทสรุปภาพรวมของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในภาพวาดและเรื่องเล่าของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 85 คน ใน 20 สถานศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาระดับ สพฐ. และสถานศึกษาอาชีวศึกษา ทั้งกลุ่มในโครงการและนอกโครงการ และปิดท้ายด้วยข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เพศศึกษาโครงการก้าวย่างอย่างเข้าใจ

▶ บทสรุป

สัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง

ประเด็นสัมพันธภาพกับบุคคลรอบข้าง เป็นการพิจารณาถึงการนำทักษะส่วนบุคคลมาใช้จัดการกับความสัมพันธ์ที่นักเรียนมีต่อบุคคลรอบข้าง ในประเด็นแรกการยืนกรานบอกความต้องการของตนกับผู้อื่นพบว่า ในภาพรวม นักเรียน สพฐ. ส่วนใหญ่ทั้งในและนอกโครงการ ยังขาดทักษะส่วนบุคคลในการจัดการสัมพันธภาพกับเพื่อน โดยดูจากการบอกความต้องการหรือไม่ต้องการของตนกับผู้อื่น หรือแสดงความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นว่าตนสามารถที่จะต่อรองโดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือสูญเสียสัมพันธภาพได้ อย่างไรก็ตามพบนักเรียนในโครงการบางส่วนจัดการเรื่องนี้ได้ดี สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาส่วนใหญ่มีทักษะส่วนบุคคลในการจัดการสัมพันธภาพกับเพื่อนได้ดีระดับหนึ่ง โดยสามารถบอกความต้องการ/ไม่ต้องการโดยอธิบายเหตุผลของตนให้เพื่อนเข้าใจ แต่ก็มีนักเรียนบางคนทั้งในและนอกโครงการที่ยังไม่สามารถเข้ากับกลุ่มเพื่อน และหาวิธีการจัดการบอกความต้องการของตนเองไม่ได้ดี ซึ่งในกลุ่มนี้ พบว่า นักเรียนในโครงการสามารถ

ยืนกรานบอกความต้องการและรู้สึกของตนได้ดีกว่า ในขณะที่นักเรียนนอกโครงการใช้วิธีการตรงกันข้ามคือเงียบ อัดอั้นไว้ หรือไม่ก็ประชดประชัน

ส่วนเรื่องทักษะการจัดการกับความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งกัน พบว่า นักเรียนทั้ง สพฐ. และอาชีวะจำนวนไม่น้อยเลือกใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหานี้ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงต่อตัวเองหรือต่อผู้อื่น โดยมองว่า “การใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดา” และจากการศึกษาค่อนข้างพบเห็นในกลุ่มนักเรียนนอกโครงการมากกว่านักเรียนในโครงการ ทั้งกลุ่ม สพฐ. และกลุ่มอาชีวศึกษา

ประเด็นที่สอง คือ การเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่นพบว่า ยังมีนักเรียนไม่น้อยที่ขาดความเข้าใจและการเคารพความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่น โดยเฉพาะนักเรียน สพฐ. นอกโครงการ ส่วนนักเรียนอาชีวศึกษากลุ่มนอกโครงการยอมรับความหลากหลายในเรื่องเพศของผู้อื่นได้ดี และยอมรับเรื่องการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ในวัยเรียนของเพื่อนได้

สัมพันธภาพกับคนรัก

ภายใต้หัวข้อสัมพันธภาพกับคนรัก ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ มีดังนี้ ในประเด็นแรกการเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพกับคนรัก นักเรียนทั้ง สพฐ. และอาชีวศึกษา มีการแสดงออกในความรู้สึกและอารมณ์กับคนที่ตนชื่นชอบได้อย่างเหมาะสม มีเพียงบางรายที่นักเรียนขาดความมั่นใจในการแสดงออกถึงความรู้สึก เพราะผู้ใหญ่ห้ามปรามหรือไม่มั่นใจในรูปลักษณ์ของตนเอง ในประเด็นที่สอง คือ การพูดคุยกับคนรักถึงความคาดหวังในสัมพันธภาพ นักเรียน สพฐ. ที่มีแฟนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยพูดคุยกับคนรักเรื่องการชะลอการมีเพศสัมพันธ์ และมีนักเรียนบางคนในโครงการที่แม้ว่าไม่ได้พูดคุยเรื่องนี้กับคนรัก แต่นักเรียนคำนึงถึงประเด็นนี้อยู่ แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความตระหนักถึงโอกาสที่จะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่นักเรียนนอกโครงการยังไม่ค่อยได้คิดถึงเรื่องนี้ ส่วนนักเรียนอาชีวศึกษาบางส่วนได้พูดคุยสื่อสารกับคนรักเรื่องการชะลอการมีเพศสัมพันธ์ และหลายรายก็ตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์กับคนรักของตนแม้ว่าไม่เคยสื่อสารเรื่องนี้กับคนรักก่อนเลย

ประเด็นที่สาม ทักษะการจัดการเรื่องสัมพันธภาพกับคนรักของนักเรียนที่มีแฟนทั้งในกลุ่มนักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษาไม่มีความแตกต่างกัน คือนักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะในการจัดการความสัมพันธ์ได้ดี มีเพียงนักเรียนอาชีวะนอกโครงการบางรายที่

พบการใช้ความรุนแรงต่อกันเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง ในประเด็นที่สี่ คือ ทัศนคติของผู้ปกครองมีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการด้านสัมพันธภาพของนักเรียนกับคนรัก นักเรียน สพฐ. ในโครงการค่อนข้างมีการพูดคุยเรื่องคนรักกับผู้ปกครองมากกว่า ในขณะที่นักเรียนอาชีวศึกษาทั้งสองกลุ่มเลือกที่จะไม่พูดคุยเรื่องแฟนกับผู้ปกครอง

พฤติกรรมทางเพศและสุขภาพทางเพศ

ในหัวข้อแรกจะกล่าวถึง ความสามารถในการตัดสินใจในสุขภาพทางเพศของนักเรียนกับคนรัก ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้ ในประเด็นแรกข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์ นักเรียนกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์กลุ่มในโครงการ ทั้งใน สพฐ. และอาชีวศึกษา จะมีการแสวงหาข้อมูลความรู้เรื่องเพศและเอดส์ก่อนการมีเพศสัมพันธ์ ในขณะที่นักเรียนกลุ่มนอกโครงการส่วนใหญ่มักจะแสวงหาข้อมูลความรู้หลังจากไปมีเพศสัมพันธ์แล้ว ประเด็นที่สอง การสื่อสารเรื่องเพศกับคู่ นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา กลุ่มในโครงการ มีการพูดคุยสื่อสารกับคนรักในเรื่องเพศก่อนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์มีมากกว่านักเรียนกลุ่มนอกโครงการ ในขณะที่นักเรียนอาชีวะกลุ่มนอกโครงการจะมีการพูดคุยสื่อสารเรื่องเพศกับคนรักหลังจากมีเพศสัมพันธ์เกิดขึ้นไปแล้ว อย่างไรก็ตาม นักเรียนบางรายพูดคุยกับคู่เรื่องเพศแต่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย

ประเด็นที่สาม การคิดวิเคราะห์และคาดคะเนถึงผลที่ตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์ นักเรียน สพฐ. ในโครงการมากกว่านอกโครงการ ที่มีความตระหนักถึงผลที่ตามมาของการมีเพศสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการติดเชื้อเอชไอวี และ/หรือการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม ส่วนนักเรียนอาชีวศึกษาทั้งสองกลุ่มมีความตระหนักต่อผลที่ตามมาในประเด็นเหล่านี้ดี ประเด็นสุดท้าย การป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา กลุ่มในโครงการมีการคิดถึงการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยมากกว่ากลุ่มนอกโครงการ สำหรับกลุ่มนอกโครงการ พบเป็นนักเรียนหญิงทั้งหมด โดยกลุ่มนี้จะมีแฟนเป็นผู้เตรียมอุปกรณ์ ส่วนนักเรียนในโครงการที่ไม่ได้มีการป้องกันพบว่าเป็นเพราะนักเรียนยังมีความเข้าใจผิดๆ ในเรื่องเพศ อย่างไรก็ดี พบว่านักเรียนนอกโครงการบางราย เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยด้วยถุงยางอนามัยมากขึ้นหลังจากได้เข้ารับการอบรมเรื่องเพศและเอดส์ในภายหลัง นอกจากนี้ การเข้าถึงอุปกรณ์การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนชาย ทั้งใน

และนอกโครงการคือนักเรียนสามารถหาซื้อได้ด้วยตัวเอง แต่พบว่านักเรียนอาชีวะหญิงในโครงการสามารถซื้อหาอุปกรณ์เหล่านี้ได้มากกว่านักเรียนหญิงนอกโครงการ

▶ ข้อเสนอแนะ

• ควรแนะนำให้ครูผู้สอนเน้นจัดการเรียนรู้ประเด็นทักษะส่วนบุคคลให้นักเรียน สพฐ. และอาชีวศึกษา โดยเฉพาะการยืนกรานบอกความต้องการและไม่ต้องการ รวมถึงอธิบายเหตุผลของตนเองกับผู้อื่นและเรียนรู้ที่จะรับฟังผู้อื่น เมื่อนักเรียนมีความเห็นไม่ลงรอยกันหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในกลุ่มเพื่อน

• ควรแนะนำให้ครูผู้สอนเน้นการสาธิตวิธีการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนเพศศึกษา เพราะความรู้เรื่องวิธีการใช้ถุงยางอนามัยส่งผลต่อการตัดสินใจของนักเรียนที่จะใช้และไม่ใช้ถุงยางอนามัยในสถานการณ์ที่นักเรียนตัดสินใจมีเพศสัมพันธ์จริง

• ควรสนับสนุนให้มีการเรียนรู้การใช้อุปกรณ์ป้องกันเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย ซึ่งผู้เรียนไม่ควรเรียนรู้เฉพาะแต่อุปกรณ์ที่ใช้ในเพศของตนเอง เช่น วิธีการใช้ถุงยางอนามัยไม่ใช่เรื่องของนักเรียนชายอย่างเดียวหรือการทานยาคุมกำเนิดไม่ใช่เรื่องของนักเรียนหญิงอย่างเดียว เป็นต้น แต่ทำให้ทุกวิธีการป้องกันเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตาม ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสนับสนุนทัศนะที่ว่าการป้องกันให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยเป็นการแสดงความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและต่อคู่ของตนด้วย

• ควรสนับสนุนให้เยาวชนตระหนักถึงวิธีการจัดการความไม่พึงพอใจ ความโกรธของตนเองด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น และต่อตนเอง เนื่องจากในรายงานฉบับนี้พบมิติการใช้ความรุนแรงปรากฏอยู่ทั่วทุกระดับ เช่น ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นด้วยวาจาหรือทำร้ายร่างกาย แม้กระทั่งใช้ความรุนแรงทางเพศ และยังรวมถึงการใช้ความรุนแรงต่อตนเองด้วยการทำร้ายร่างกายตนเอง เป็นต้น ซึ่งการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำทั้งกับตัวเอง กับเพื่อน กับคนรัก กับคนที่ไม่ได้รัก หรือแม้แต่ไม่รู้จักก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าควรสนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเองและเรียนรู้ที่จะเคารพผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน

• ควรสนับสนุนให้ครูผู้สอนเพศศึกษาจัดการเรียนรู้เพศศึกษาที่เป็นความรู้สำหรับคนทุกเพศวิถีอย่างแท้จริง ดังนั้น หากห้องเรียนเพศศึกษามีผู้เรียนที่มีตัวตนทางเพศที่หลากหลาย ครูผู้สอนควรเชื่อมโยงและสรุปประเด็นกิจกรรมให้เห็นถึงความหลากหลายในมิติทางเพศด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสัมพันธภาพ, พฤติกรรมทางเพศ, สุขภาพทางเพศ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง หรือเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียนมากขึ้น

• ควรส่งเสริมการทำงานเรื่องเพศศึกษาในกลุ่มผู้ปกครองของนักเรียน โดยทำงานทั้งสองด้านคือ ด้านหนึ่งทำให้ผู้ใหญ่เปิดใจและเรียนรู้วิธีการสื่อสารเรื่องเพศกับลูก และอีกด้านหนึ่งทำให้ผู้ใหญ่เชื่อมั่นและเห็นพลังในเยาวชนที่เป็นตัวตนที่มีความคิดใคร่ครวญ มีอำนาจในการต่อรองว่าจะเล่าหรือไม่เล่า หรือจะเล่าเฉพาะบางเรื่องให้พ่อแม่รู้ เป็นการทำงานที่อยู่บนพื้นฐานที่เยาวชนไม่เป็นตัวตนที่ไร้อำนาจ เพราะผลการศึกษาฉบับนี้ ทำให้เห็นชัดว่านักเรียนใคร่ครวญและคาดคะเนทัศนคติของพ่อแม่ก่อนตัดสินใจเลือกเล่าหรือไม่เล่าเรื่องของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ตราบใดก็ตามที่พ่อแม่ไม่เชื่อมั่นในศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ของลูกก็ยากที่เด็กจะพูดเรื่องของตนเอง

• ควรส่งเสริมให้มีแหล่งบริการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเรื่องเพศแก่นักเรียน และเป็นแหล่งบริการที่นักเรียนเข้าถึงได้อย่างแท้จริง เพราะมีข้อมูลที่ปรากฏในผลการศึกษาครั้งนี้ว่านักเรียนกลุ่มหนึ่งต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและต้องการข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องเพศของตนกับคนรัก ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันเช่น ประจำเดือนขาด, มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศ, ถูกใช้ความรุนแรงระหว่างคู่ ฯลฯ

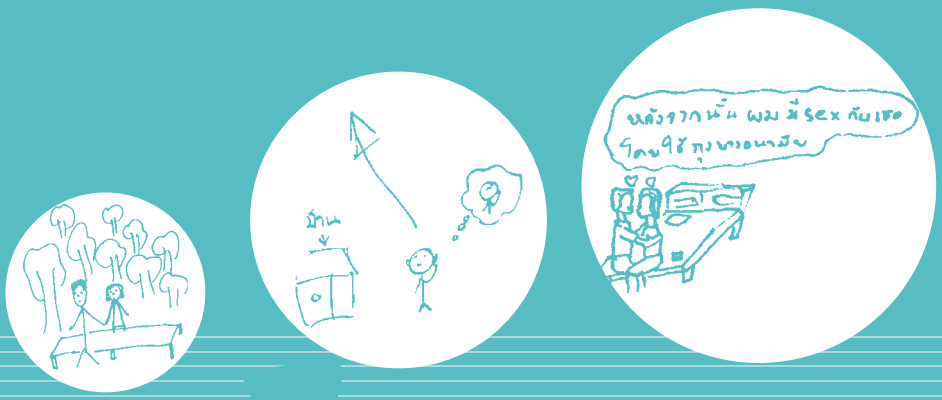
หลังจากนั้น ผม มี sex กับเธอ
โดยใช้ถุงยางอนามัย

ภาคผนวก

1
เธอเรารักเธอนะ
1
รู้แล้ว
2
ไม่ดี..
2
เก็บเราไปเที่ยวด้วยนะ

sex

กระบวนการ "วาดรูปเล่าเรื่อง"

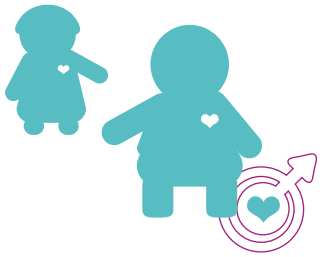

อุปกรณ์

1. เกม love check 1 กล่อง
2. กระดาษฟลิบชาร์ท 1 แผ่นต่อคน
3. ปากกาเมจิสี
4. อุปกรณ์การบันทึกเสียง และใบบันทึกผลการเก็บข้อมูลของผู้วิจัย

ระยะเวลา 180 นาที

วิธีการ

ขั้นตอนที่ 1 : การอุ่นเครื่อง

- แนะนำตัวนักวิจัย ชวนน้องคุยและบอกวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมและภาพรวมของกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในวันนี้

- สร้างข้อตกลงร่วมกันและความมั่นใจแก่น้องๆ ในการทำกิจกรรมถึงประเด็นการเคารพทุกความคิดเห็น ไม่มีถูกไม่มีผิด และการรักษาความลับในการให้ข้อมูล นักวิจัยควรเปิดโอกาสให้น้องๆ ได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ จนกว่าจะแน่ใจว่า ทุกคนพร้อมที่จะทำกิจกรรมอย่างแท้จริง

- อุ่นเครื่องด้วยเกม Love check (ใช้ระยะเวลาประมาณ 30 นาที) ให้เลือกใช้เฉพาะบัตรภาพสีแดงและสีเขียว นักวิจัยและผู้ช่วยควรเล่นเกมกับน้องๆ ด้วยเพื่อสร้างความคุ้นเคย จากนั้นให้น้องๆ ระดมความคิดเห็นว่าจากบัตรภาพทั้งหมดพบประเด็นเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาใดบ้าง ให้ช่วยกันเขียนลงในกระดาษฟลิบชาร์ท (อาจแบ่งเป็นสองทีมก็ได้) ในกระบวนการนี้นักวิจัยสามารถประเมินความรู้ในเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้อย่างคร่าวๆ

เกม Love Check

ลักษณะและวิธีการเล่น

ขั้นตอนที่ 1

- แบ่งผู้เล่นออกเป็นกลุ่ม จากนั้นให้คว่ำบัตรภาพทุกใบลงบนโต๊ะ

- สมาชิกในกลุ่มผลัดกันหงายบัตรภาพออกครั้งละ 2 ใบ เพื่อแข่งกันหาภาพที่เหมือนกันว่าใครสามารถหาได้มากที่สุด

- หากบัตรภาพที่หงายออกเป็นภาพเดียวกัน ผู้นั้นได้สิทธิในการหงายบัตรภาพต่อ จนกว่าบัตรภาพที่หงายออกมาจะมีรูปต่างกัน

- เมื่อหงายบัตรภาพทุกใบบนโต๊ะหมดแล้ว ให้นับจำนวนภาพที่แต่ละคนหาได้ ผู้ที่มีบัตรภาพมากที่สุดในกลุ่มคือผู้ชนะ

ขั้นตอนที่ 2

ให้สมาชิกในกลุ่มนำภาพมาเรียงต่อกันตามหมายเลขบนบัตร (ยกเว้นภาพชุดวาดที่เรียงลำดับตามใจชอบ) จากนั้น ช่วยกันเล่าเรื่องจากภาพว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง

เกม LOVE CHECK เป็นเกมให้จับคู่บัตรภาพโดยมีทั้งหมด 72 ใบหรือ 36 คู่ ทั้งนี้ บัตรภาพทั้งหมดจะแบ่งเป็น 4 สี ได้แก่ บัตรภาพขอบสีแดง เป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นและการเรียนรู้ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการลดความเสี่ยงในพฤติกรรมเหล่านั้น บัตรภาพขอบสีเหลืองให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องของการปฏิบัติต่อเด็กติดเชื้อเอชไอวี บัตรภาพขอบสีเขียว เป็นการสร้างความเข้าใจในเรื่องความเปลี่ยนแปลงในวัยเจริญพันธุ์ว่ามีอะไรบ้างและจะนำไปสู่ผลลัพธ์ใดได้บ้าง และบัตรภาพสีฟ้าเป็นภาพวาด จะให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องโอกาสของการติดเชื้อเอชไอวี การรู้จักวิธีคุมกำเนิดที่สามารถป้องกันการตั้งท้องและการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้

ขั้นตอนที่ 2: การวาดรูปเล่าเรื่อง (Story Telling/Drawing)

เข้าสู่กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ขั้นตอนการทำ พร้อมย้ำเรื่องความมั่นใจอีกครั้งในประเด็นเหล่านี้ ความแตกต่างของประสบการณ์ในชีวิตของนักเรียนแต่ละคน, ไม่มีถูกไม่มีผิด, การรักษาความลับ ฯลฯ

ชวนให้น้องๆ หยุดคิดทบทวนในใจถึงเนื้อหาที่พบในภาพเกม love check ที่กลุ่มช่วยกันระดมไปแล้วว่า เรื่องใดที่น้องๆ มีประสบการณ์โดยตรงหรือใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ขอให้น้องๆ วาดรูปเรื่องราวเหล่านั้นลงบนกระดาษฟลิปชาร์ทที่แจกให้ โดยมีเงื่อนไขว่า ขอให้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นช่วงระหว่างที่เรียนในสถานศึกษาปัจจุบัน

และอธิบายเพิ่มเติมว่า “เรื่องราวที่น้องๆ วาด ถ้าเป็นไปได้อยากให้มีการกระทำ มีบุคคลอื่นๆ ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์, รายละเอียดของสถานที่ และให้ใส่รายละเอียดอื่นๆ เพิ่มเติมให้มากที่สุด โดยจะใช้ประโยคคำพูดหรือสัญลักษณ์ใดก็ได้ ฯลฯ เพื่อให้ภาพที่วาดสามารถบอกเล่าได้ว่าใคร, ทำอะไร, กับใคร, ที่ไหน, อย่างไร, รู้สึกอย่างไร ฯลฯ โดยใช้พื้นที่ของกระดาษให้เต็ม”

เมื่อนักวิจัยอธิบายขั้นตอนการทำเสร็จสิ้นแล้ว ให้เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างซักถามข้อสงสัยต่างๆ และนักวิจัยจึงควรซักถามถึงความมั่นใจและความสามารถทำภารกิจในขั้นตอนนี้กับกลุ่มตัวอย่าง

อาจพบได้ว่า น้องหลายคนมีความกังวลว่า วาดรูปไม่สวย วาดไม่เป็น ขอให้นักวิจัยให้ความมั่นใจและอย่าทำให้น้องๆ รู้สึกกังวล รู้สึกถูกคาดหวังในการทำภารกิจนี้ แต่ให้สร้างความรู้สึกสนุกสนาน ผ่อนคลาย โดยอาจบอกน้องว่า “เรื่องราวในภาพล้วนมีคุณค่า ไม่ต้องกังวลว่าจะไม่สวย ดูรูปไม่ออก เพราะพี่ๆ จะเข้าไปพูดคุยกับน้องแต่ละคนอยู่แล้ว”

นักวิจัยสังเกตความพร้อมของน้องๆ ทุกคน จากนั้นหยิบกระดาษฟลิบชาร์ทตัวอย่าง 1 แผ่น ขึ้นมาแสดงให้น้องๆ เห็นทุกคน ชี้ไปตรงกลางกระดาษและพูดว่า “เดี๋ยวพี่จะแจกกระดาษกับปากกาให้ แต่ตอนต้นอยากให้ทุกคนวาดรูปหน้าตัวเองตรงกึ่งกลาง ใส่ชื่อเล่น/อายุ/เพศกำกับไว้ใกล้ๆ” (ในขณะที่นักวิจัยอธิบายควรจะสาธิตให้น้องทุกคนเห็น)

ถามความพร้อมของทุกคน เมื่อพร้อมให้นักวิจัยแจกกระดาษฟลิบชาร์ทให้น้อง 1 คน ต่อ 1 แผ่น พร้อมปากกาเมจิสี และให้น้องๆ เลือกมุมที่ตนเองถนัดภายในห้องเพื่อวาดรูป และตกลงร่วมกันว่าจะใช้ระยะเวลาประมาณ 40 นาที

ปล่อยให้น้องๆ วาดรูป นักวิจัยอาจเข้าสังเกตการณ์ ดังนี้

<u>วัตถุประสงค์ของการสังเกตการณ์</u> : ต้องการให้ภาพสื่อเรื่องราวของน้องๆ ได้ครบถ้วน และช่วยให้ความมั่นใจในการเล่าเรื่อง โดยยังไม่ต้องเจาะประเด็นต่างๆ

<u>การเข้าสังเกตการณ์</u> : เมื่อน้องๆ เริ่มลงมือวาดรูปสัก 10 นาที ให้นักวิจัยเดินเข้าไปหาน้องทีละคน ดูภาพและชวนคุยสั้นๆ เช่น ถามเรื่องราว/ความรู้สึก/วิธีการจัดการเหตุการณ์ ฯลฯ และดูรายละเอียดของภาพกับเรื่องเล่าว่าสอดคล้องกันหรือไม่ และให้ความมั่นใจกับสิ่งที่น้องๆ ทำ ทั้งนี้ นักวิจัยต้องสังเกตด้วยว่า หากน้องคนใดมีสมาธิกับการวาดรูปและสามารถทำได้เองด้วยความมั่นใจ นักวิจัยไม่จำเป็นต้องชวนคุย ให้เพียงยืนดูห่างๆ เพื่อแสดงถึงความสนใจในกิจกรรมที่น้องกำลังทำก็พอ

<u>ข้อพึงระวัง</u> : นักวิจัยไม่ควรอย่างยิ่งในการวิจารณ์ภาพวาดและไม่ควรแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อเหตุการณ์ในภาพของน้อง อย่าชี้นำและให้ข้อมูลเพิ่มเติมกับเรื่องราวของนักเรียน

หากน้องคนใดวาดรูปเสร็จแล้วให้นำมาส่งทีละคน นักวิจัยดูภาพและจดบันทึกในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ หรือสัญลักษณ์ข้อความที่ไม่ชัด ให้ซักถามน้องทันที และกล่าวคำขอบคุณเมื่อน้องทุกคนนำภาพมาส่งให้

ขั้นตอนที่ 3 : พูดคุยเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview)

- ให้ใช้เวลากับการพูดคุยกับน้องเป็นรายบุคคล (In-depth Interview)

แนวทางการสร้างคำถาม : ในการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคลจากภาพวาด เป็นเรื่องยากที่จะกำหนดคำถามตายตัวเพราะภาพและเรื่องราวของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม มีแนวทางการตั้งคำถามเบื้องต้น คือ คำถามที่ใช้ควรเป็นคำถามปลายเปิด (Open Questions) และนักวิจัยต้องเข้าใจวัตถุประสงค์หรือคำถามการวิจัย ดังนี้ **ถามเพื่อต้องการรู้ว่า.....**

- นักเรียนมี**ทักษะ**การสื่อสารบอกความต้องการและไม่ต้องการของตน รู้จักต่อรอง ปฏิเสธ คาดคะเน ตัดสินใจ รับฟังผู้อื่น เลือกวิธีการในการจัดการได้อย่างเหมาะสม หรือไม่อย่างไร(Personal Skill)

- นักเรียนมี**ทักษะ**ในการสร้าง รักษา ยุติความสัมพันธ์ได้ดีโดยไม่ขัดแย้ง แสดงความรู้สึกและอารมณ์ทางเพศได้อย่างเหมาะสม และจัดการกับอารมณ์ของตน เช่น ความไม่ได้ดั่งใจ ความสูญเสีย ฯลฯ ได้อย่างไร (To handle relationship / EQ)

- นักเรียนมี**ทัศนคติ**แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเคารพการตัดสินใจของตนเองและผู้อื่นได้ ไม่เร่งตัดสินผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างโดยไม่ขึ้นกับสถานะทางเพศ เห็นว่าเรื่องเพศและการแสดงตัวตนทางเพศเป็นเรื่องที่หลากหลาย ได้หรือไม่อย่างไร (Respect / Equality)

- นักเรียนมี**ความสามารถในการคิดและตัดสินใจ**ที่รอบคอบ คือ รู้จักประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม มีการวางแผนรองรับ และเมื่อตัดสินใจแล้วยอมรับกับผลที่ตามมา ได้หรือไม่อย่างไร (Thinking ability / Thinking decision)

- นักเรียนได้นำความรู้และทักษะต่างๆ ที่เรียนรู้จากหลักสูตรเพศศึกษามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และสุขภาพทางเพศของตนเองได้หรือไม่อย่างไร

- เมื่อนักวิจัยพูดคุยกับนักเรียนเสร็จสิ้นแล้ว ให้กล่าวคำขอบคุณทุกครั้ง

เทคนิคในการจัดกระบวนการสำหรับนักวิจัย

- อย่าฟังด้วยหู ให้ฟังด้วยใจ (Listening by heart) เปิดใจกว้าง (Open-minded)

- เคารพทุกเรื่องราว ทุกความรู้สึก และแสดงความเคารพให้นักเรียนได้เห็นอย่างแท้จริง

- เราทุกคนล้วนมีความรู้สึก ดังนั้น รับรู้ทุกความรู้สึกและตอบสนองอย่างคนที่มีความรู้สึก ทั้งภาษาพูด ภาษากาย ภาษาใจ

- ไม่ละเลยเพิกเฉยต่อใครคนใดคนหนึ่ง ทุกคนสำคัญเท่าๆ กัน

- หาสิ่งที่หายไปด้วยการสังเกต เช่น การไม่พูดไม่ได้หมายความว่าไม่รู้สึก, นัยยะของความเงียบ ฯลฯ

- นั่งล้อมวง (ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนก่อนแยกย้ายวาดรูป) และทำทุกขั้นตอนอย่างเป็นธรรมชาติ

จุดเด่นของกระบวนการ

- ช่วยกระตุ้นให้เล่าเรื่องง่ายขึ้น ไม่เคอะเขิน และภาพวาดยังช่วยลำดับเรื่องเล่า

- ในขณะที่เล่าเรื่องผู้วิจัยได้เข้าใจความรู้สึก ความนึกคิด และเห็นการตัดสินใจของผู้เล่าต่อเหตุการณ์ต่างๆ

- ภาพเป็นตัวนำทางในการพูด เช่น ภาพวาดของการมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก ผู้เล่าหลายคนมักชี้ไปที่ภาพก่อนที่จะเล่าถึงเหตุการณ์ เป็นการเกริ่นนำเข้าสู่ประเด็น เพื่อทำให้ผู้วิจัยเข้าใจความสัมพันธ์ของผู้เล่ากับคนรักได้ทันที ก่อนที่ผู้เล่าจะเริ่มต้นเล่าเรื่องราวของตน

- กระบวนการช่วยสร้างบรรยากาศแบบมีส่วนร่วม และทำให้ผู้เข้าร่วมทุกคนเข้าใจวัตถุประสงค์หรือประเด็นในการพูดคุยไปในทิศทางเดียวกัน

• ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้กำหนดทิศทางและประเด็นของเรื่องเล่า นักวิจัยเป็นผู้รับฟังและตั้งคำถามเพื่อให้เล่าเรื่องครบถ้วน

จุดด้อยของกระบวนการ

- ใช้เวลามาก
- สถานที่ต้องเหมาะสม ต้องมีพื้นที่ เป็นสัดส่วน
- ทำได้กับกลุ่มเป้าหมายครั้งละไม่มาก กลุ่มเล็กๆ
- ต้องใช้นักวิจัยที่มีทักษะการวิจัยเชิงคุณภาพ และเข้าใจเยาวชน
- นักเรียนบางรายอาจมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

Qualitative Outcome Evaluation in Students: An Application of Story Telling / Drawing Methodology

กระบวนการวาดรูปเล่าเรื่อง

PATH